

การวิเคราะห์บทบาทของพระเลขาการในพระพุทธศาสนาเถรวาท
: ศึกษาเฉพาะกรณีของพระอานนท์

พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฤกษ์นาวิ)

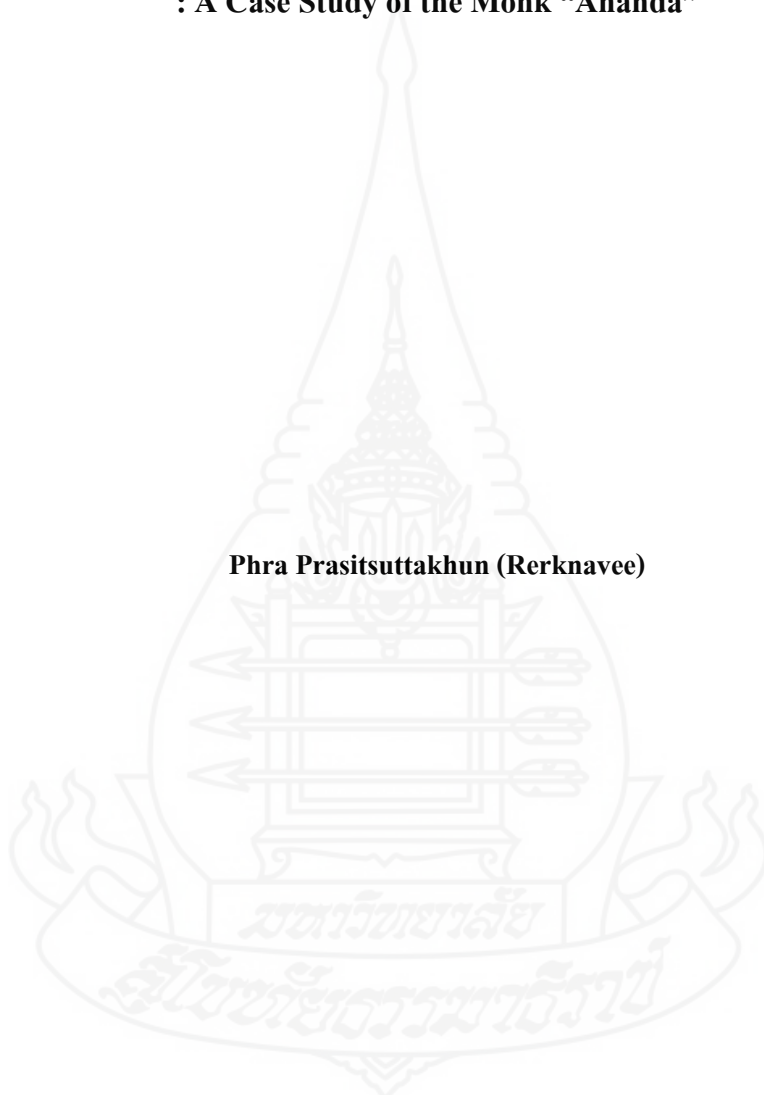

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. 2553

**An Analytical Study of the Secretary's Roles in Theravada Buddhism
: A Case Study of the Monk "Ananda"**

Phra Prasitsuttakhun (Rerknavee)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master Arts in Thai Studies
School of Liberal Arts
Sukhothai Thammathirat Open University

2010

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีของพระอานนท์

ชื่อและนามสกุล พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฤกษ์นำวี)

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

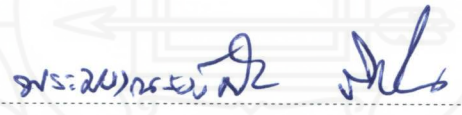
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรีชา หิรัญประดิษฐ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระมหาณรงค์ศักดิ์ จูติญาโณ

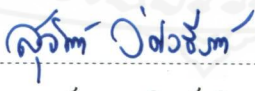
วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2554

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. วิชชกร ทองหล่อ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรีชา หิรัญประดิษฐ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระมหาณรงค์ศักดิ์ จูติญาโณ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณี
ของพระอานนท์

ผู้วิจัย พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฤกษ์นาวิ) รหัสนักศึกษา 2511000214

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรีชา หิรัญประดิษฐ์ (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิติญาโณ **ปีการศึกษา** 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ 2) วิเคราะห์บทบาทและวิธีการปฏิบัติตน
ของพระอานนท์ ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า และ3) เพื่อนำบทบาทและ
คุณสมบัติที่ดีของท่าน มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย

การวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา และการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครอง
สงฆ์ จำนวน 7 รูป และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระอานนท์ เป็นโอรสของพระเจ้าสุกโกทนศากยราช นอกจากจะเป็น
สหชาติแล้วยังมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า พระอานนท์ มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่น จึงได้รับ
คัดเลือกให้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ซึ่งปัจจุบันเรียกพระเลขานุการ เป็นเวลานานถึง 25 พรรษา 2) บทบาทของ
พระอานนท์ ในการเป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า มี 3 บทบาทที่สำคัญ ได้แก่ (1) บทบาท
พระเลขานุการส่วนพระองค์ คือ งานถวายการรับใช้ในกิจวัตรประจำวัน งานถวายการรับใช้ในพุทธกิจ
จำเป็นที่ทรงมอบหมาย งานปฏิสังขรณ์ต้อนรับเหล่าพุทธบริษัท (2) บทบาทพระเลขานุการประจำ
ตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ เช่น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การสนับสนุนและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับ
มอบหมายให้สำเร็จ การเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า การติดตามงานให้
พระพุทธเจ้า การให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท การปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า
และสถาบันสงฆ์ ฯลฯ และ (3) บทบาทผู้ให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์เกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ และการ
บัญญัติวินัย 3) จากการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ พบว่า พระเลขานุการปัจจุบัน ควร
ยึดพระอานนท์เป็นแบบอย่าง เช่น การสนับสนุนและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
การประสานงาน การเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ การติดตามงาน การปกป้องผู้บังคับบัญชา ด้านคุณสมบัติของ
พระอานนท์ที่พระเลขานุการปัจจุบันควรมี คือ มีบุคลิกดี ใฝ่ใจต่อการศึกษา เป็นพหูสูต ช่างคิดช่างสังเกต
ช่างถาม ประหยัด อื้อเพื่อเพื่อแผ่ และคุณธรรม คือ จงรักภักดี กตัญญูกตเวที อ่อนน้อมถ่อมตน ใจกว้าง
ยอมรับคำติชมในการทำงาน ขยันอดทน ละเอียดยรอบคอบรับผิดชอบสูง ยึดความถูกต้องไว้เหนือคติ 4

คำสำคัญ บทบาทพระเลขานุการ พุทธศาสนา พระอานนท์

Thesis title: An Analytical Study of the Secretary's Roles in Theravada Buddhism:
A Case Study of the Monk "Ananda"

Researcher: Phra Prasitsuttakhun; (Rerknavee); **ID:** 2511000214;

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Lt. Preeya Hiranpradith RTN, Associate Professor;

(2) Dr. Phramaha Narongsak Thitiyarno, Assistant Professor;

Academic year: 2010

Abstract

The research aimed to study 1) the history of the monk "Ananda", 2) to analyze his roles and conduct as Lord Buddha's secretary, and 3) to analyze his role and characteristics that could be used as a guideline for current monk secretaries of the Thai Sanga Order.

The study used documentary research of the Tripitaka Commentaries and in-depth interviews of seven senior monks. Then the analytical descriptive was performed.

The findings were: 1) Ananda was a son of King Suddhodana and was born on the same day as the Lord Buddha who was also His cousin. Thanks to his outstanding characteristics, he was selected to serve as His secretary for twenty five years. 2) Three important roles of Ananda were: His private secretary, secretary to the Head of Sanga, and an information dissemination role. As the private secretary, Ananda tended to His daily routines as well as other religious assignments and greeted four types of His assemblies. As secretary to the Head of Sanga, he was responsible for problem solving, supportive and preparatory tasks, storing information, particularly His teachings, monitoring His work, providing basic consultation to four types of His assemblies and safe-guarding the reputation of the Lord Buddha and the Sanga. In the information dissemination role, Ananda conveyed to the Sanga convention its governance and discipline-related instructions. 3) The analysis of seven senior monks' interviews revealed that Ananda's conduct could be used as a role model for current monk secretaries in the following three aspects: Firstly, Ananda excelled in support and readiness for assignments and achievement; coordination, information storage, task monitoring, and safe-guarding bosses. Secondly, Ananda's exemplary personal characteristics were a good personality, love of study, scholarship, inquisitiveness, frugality and generosity. Thirdly, he was a man of integrity, loyalty, gratitude, respectfulness, broad-mindedness, diligence, perseverance, carefulness, responsibility, righteousness and clear from the Four Prejudices.

Keywords: Secretary's roles, Buddhism, The monk "Ananda"

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงขึ้นมาได้ เพราะอาศัยความกรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลจาก เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์หลายรูป และอาจารย์ผู้ทรงวุฒิอีกหลายท่าน ที่กรุณาแสดงความคิดเห็น และให้คำปรึกษาชี้แนะในการทำงานวิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ตลอดจนถึงกัลยาณมิตร ที่คอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ถ้าไม่ได้ รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรีชา หิรัญประดิษฐ์ สาขา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยหมั่นติดตาม งานพร้อมทั้งให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่อง ที่ขออนุมัติทำ ก็คงจะไม่สำเร็จ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิติญาโณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ช่วยตรวจสอบคัมภีร์ทางศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถถา เป็นต้น ซึ่งใช้เป็นหนังสืออ้างอิงหลักในการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง พระเดชพระคุณ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้แก่ 1. พระธรรมกิตติวงศ์ (ราชบัณฑิต) 2. พระธรรมรัตนดิลก เจ้าคณะภาค 4 3. พระเทพปริยัติ เจ้าคณะ จังหวัดกำแพงเพชร 4. พระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ 5. พระเทพรัตนกวี เจ้าคณะจังหวัด เพชรบูรณ์ 6. พระราชวชิรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร และ 7. พระเมธีธรรมประนาท ที่ได้กรุณา ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาท คุณสมบัติ และคุณธรรมของพระเลขานุการปัจจุบันที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ไทยต้องการ

ยังมีพระมหาเถระที่มีความสำคัญต่อผู้วิจัยอย่างมาก คือ พระเดชพระคุณ เจ้าประคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วีระ ภูทวาริ ป.ธ. 9) เจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม อดีตเจ้าคณะภาค 4 ที่ให้ โอกาสผู้วิจัยได้สนองงานในตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะภาค 4 ตลอดทั้ง พระธรรมรัตนดิลก (เชิด จิตตคุตโต ป.ธ.9) ผู้เป็นพระอาจารย์ และผู้นำพามาอยู่วัดสุทัศน์ ฯ และอีกรูปหนึ่ง คือ พระราชวิจิตร ปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร ป.ธ.5,น.ธ.เอก) ผู้เป็นกัลยาณมิตรที่ดีตลอดมา

ต้องขอเจริญพรขอบคุณ อาจารย์เกรียงไกร บัวจันอัด (ป.ธ.7 อ.ม) และอาจารย์กัญญา โฉมสกล (ป.ธ.8, M.A.) ที่มีน้ำใจช่วยขวนขวายค้นคว้าตรวจทานข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถถา เป็นต้น จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกประการ

ความดีและประโยชน์ที่จะเกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และขอแบ่งบุญกุศลส่วนนี้แด่โยมมารดาบิดา อุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณ

พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฤกษ์นำวี)

สิงหาคม 2553

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อ	ฎ
คำชี้แจงการใช้อักษรย่อ และหมายเลขย่อคัมภีร์อรรถกถา	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	8
วิธีการดำเนินการวิจัย	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	10
ความรู้เกี่ยวกับเลขานุการ	10
ความรู้เกี่ยวกับเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 ประวัติของพระอานนท์และบทบาทหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า	40
ประวัติพระอานนท์	40
ความเป็นมาของการที่พระอานนท์ได้ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า	48
พระอานนท์กับบทบาทหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า	56
คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการ	85
คุณธรรมในการทำงานของพระอานนท์	95

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 บทบาทของพระอานนท์: แบบอย่างของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย.....	107
การวิเคราะห์บทบาทและคุณสมบัติของพระเลขานุการตามความต้องการของ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์.....	108
การเปรียบเทียบบทบาท และคุณสมบัติของพระอานนท์ กับบทบาทของพระเลขานุการ ปัจจุบันที่พึงประสงค์ตามความเห็นของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย.....	122
บทบาทพระเลขานุการของพระอานนท์ที่ควรใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ของพระเลขานุการปัจจุบัน.....	124
การเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า และคุณสมบัติของพระเลขานุการปัจจุบัน ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ.....	129
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	134
สรุปการวิจัย.....	134
อภิปรายผล.....	137
ข้อเสนอแนะ.....	140
บรรณานุกรม.....	142
ภาคผนวก.....	150
ก รายนามเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์.....	151
ข บทสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อการวิจัย.....	154
ค หนังสือขอสัมภาษณ์.....	156
ประวัติผู้วิจัย.....	158

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของพระอานนท์ในฐานะพระเลขาณูการ ของพระพุทธเจ้าและบทบาทหน้าที่ของพระเลขาณูการปัจจุบัน ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ.....	123

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน.....	27
ภาพที่ 2.2 ตำแหน่งเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์.....	28

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อ

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก พ.ศ.2500 และ ฉบับ สยามรณัฐสศ เตปิฎก 2502 เรียงตามอักษรวิธีในภาษาบาลี ดังนี้

อจ. เอกก.	=	อจ.คุดตนิทาย	เอกกนิบาท
อจ. ติกุก	=	อจ.คุดตนิทาย	ติกุกนิบาท
อจ. จตุกุก.	=	อจ.คุดตนิทาย	จตุกุกนิบาท
อจ. ปญจก.	=	อจ.คุดตนิทาย	ปญจกนิบาท
อจ. ฉกุก	=	อจ.คุดตนิทาย	ฉกุกนิบาท
อจ.อญฐก	=	อจ.คุดตนิทาย	อญฐกนิบาท
อจ.นวก	=	อจ.คุดตนิทาย	นวกนิบาท
อจ. ทสก.	=	อจ.คุดตนิทาย	ทสกนิบาท
ขุ. อป.	=	ขุ.ทุกทนิทาย	อปทาน
ขุ. เถร.	=	ขุ.ทุกทนิทาย	เถรคาถา
ขุ. เถรี.	=	ขุ.ทุกทนิทาย	เถรีคาถา
ขุ. ฐ.	=	ขุ.ทุกทนิทาย	ฐมมปท
ที. สี.	=	ที.ฆนิทาย	สีลกขนุชวคค
ที. ม.	=	ที.ฆนิทาย	มหาวคค
ที. ปา.	=	ที.ฆนิทาย	ปาฐิกวคค
ม. อุ.	=	ม.ชฌิมนิทาย	อุปริปณาสก
ม. ม.	=	ม.ชฌิมนิทาย	มชฌิมปณาสก
วินย.	=	วินยปิฎก	
ส. นิ.	=	ส.ยุดตนิทาย	นิทานวคค
ส. ส.	=	ส.ยุดตนิทาย	สคาถวคค

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขในพระไตรปิฎก จะแจ้ง เล่ม / ข้อ / หน้า / ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น อจ. เอกก. 20/89/15 หมายถึง อจ.คุดตนิทาย เอกกนิบาท เล่มที่ 20 ข้อ 89 หน้า 15 ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500.

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อ และหมายเลขย่อคัมภีร์อรรถกถา

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาบาลีอักษรไทย

ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ สุขามรรณูสสุต เตปิฏกภูฏกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตาม
อักษรวิธี ในภาษาบาลี ดังนี้

อจ. อ.	=	อจตุตถนิคาย อฏฐกถา (มโนรตปุรณี)
อป. อ.	=	อปทานอฏฐกถา (วิสุทฺทชนวิลาสินี)
อภ. อ.	=	อภิมมอฏฐกถา (อฏฐสาสินี)
ชา. อ.	=	ชาตกฏฐกถา
เถร. อ.	=	เถรคถาอฏฐกถา (ปรมุตตที่ปนี)
ที. อ.	=	ทีฆนิกายอฏฐกถา (สมุจจลวิลาสินี)
ธ. อ.	=	ธมมปทอฏฐกถา
พทุธ. อ.	=	พทุธวิสอฏฐกถา (มจรุตตวิลาสินี)
ม. อ.	=	มชฺฉิมนิกายอฏฐกถา (ปปลญจสุทนี)
มจกค.	=	มจกคตตที่ปนี
วินย. อ.	=	วินยอฏฐกถา (สมนุตปสาทิกา)
ส. อ.	=	สยฺยตตนิคายอฏฐกถา (สารตตปกาสินี)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขจากคัมภีร์อรรถกถา ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะแจ้ง เล่ม ข้อ และหน้า
ตัวอย่าง เช่น เถร. อ. 2/333/39 หมายถึง เล่มที่ 2 ข้อที่ 333 หน้า 39 และ ฉบับ สุขามรรณูสสุต
ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย จะแจ้ง เล่ม/หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น ธ.อ. 8/80 หมายถึง
ธมมปทอฏฐกถา เล่ม 8 หน้า 80.

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาแบบเถรวาท เป็นพระพุทธศาสนาที่สืบมาแต่ยุคแรกซึ่งถือหลักกรรมวินัยที่พระอรหันต์ 500 รูป ได้ประชุมทำสังคายนา¹ครั้งแรก เพื่อรวบรวมจัดหมวดหมู่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยพร้อมกันทบทวนสอบทานจนยอมรับและวางลงเป็นแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายหลังพุทธปรินิพพานได้ 3 เดือน และพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เผยแพร่มาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อเสร็จสิ้นการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ.234 โดยมีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเป็นศาสนทูตหนึ่งในเก้าสายที่พระโมคคัลลิตบุดิสเถระได้ส่งไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ ประเทศไทยก็ได้รับอานิสงส์จากการทำสังคายนาในครั้งนี้

การดำเนินงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ ถือว่าตำแหน่งเลขานุการมีความสำคัญมากในการบริหารงาน แม้งานคณะสงฆ์ปัจจุบัน เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็จำเป็นต้องมีพระเลขานุการไว้เป็นกำลังสำคัญในการประสานงานเชื่อมโยงระหว่างผู้บังคับบัญชาสงฆ์กับผู้บังคับบัญชาภายในองค์กรสงฆ์นั้น ๆ และช่วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์บริหารงานในด้านต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เป็นการแบ่งเบาภาระของเจ้าคณะ ดังนั้น พระเลขานุการ ควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานทุกเรื่องที่เข้ามาในสำนักงาน มีความรับผิดชอบในงานที่ทำอยู่ หากมองย้อนไปในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาจนกลายเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่สำคัญในประเทศไทย พระพุทธองค์ทรงมีพระอานนท์ ทำหน้าที่พระเลขานุการสนองงานได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

พระอานนท์ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ พระอานนท์จึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า และที่สำคัญยังเป็นสหชาติ คือเกิดในวันเดือนปีเดียวกันกับพระพุทธเจ้า ต่อมาพระอานนท์ พร้อมด้วยเจ้าชายฝ่ายศากยวงศ์ และเจ้าชายฝ่ายโกถิยวงศ์ ได้พร้อมใจกันออกบวชในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน

---

¹ สังคายนา คือการสวดพร้อมกัน เป็นกิริยาแห่งการมาร่วมกันซักซ้อมสอบทานให้ลงกันแล้วสวดพร้อมกัน คือตกลงรับไว้ด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

แคว้นมัลละ โดยมีพระเพ็ญภูทิสสระ เป็นพระอุปัชฌาย์² เมื่อท่านออกบวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุ เป็นพระโสดาบัน และบรรลุเป็นพระอรหันต์ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 3 เดือน ก่อน การทำสังคายนา 1 วัน

พระอานนท์เป็นผู้ที่มีรูปงามบุคลิกดี สุภาพอ่อนโยน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใส่ใจ ในการศึกษา จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นพหูสูตร หรือเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมา มาก คือ ทรงจำธรรมและรู้ศิลปวิทยาได้อย่างละเอียด และที่สำคัญเป็นผู้ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม ทั้งหมด ล้วนเป็นคุณสมบัติที่เด่นชัดของพระอานนท์ ที่ทำให้คณะสงฆ์มีมติเลือกให้ทำหน้าที่เป็นพุทธ อุปัชฌาก พระอานนท์ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถยึดหลักคุณธรรม ได้แก่ มีความจงรักภักดี เสียสละ และอดทนเป็นเลิศ ขอมุทิสชีวิตติดตามพระพุทธองค์ไปทุกหนทุกแห่ง เสมือนเงาติดตามตัว จนถึงวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพของพระพุทธองค์

อุปัชฌาก คือผู้ทำหน้าที่รับใช้ใกล้ชิด หรือผู้ดูแลความเป็นอยู่ การทำหน้าที่อุปัชฌากนี้ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอานนท์ ว่าทำหน้าที่ได้อย่างดีเลิศกว่าภิกษุรูปใด ๆ ในสมัยนั้น ปัจจุบัน พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ถวายการรับใช้ใกล้ชิดเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เรียกว่าพระเลขานุการ

ก่อนที่พระอานนท์จะ ได้มาทำหน้าที่อุปัชฌากนั้น พระพุทธเจ้าไม่มีภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาก ที่แน่นอน บางครั้งต้องเสด็จเพียงลำพัง ทรงได้รับความลำบากมาก สงฆ์ทั้งมวลจึงเลือกพระอานนท์ เป็นอุปัชฌาก แต่ก่อนที่จะรับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัชฌาก พระอานนท์ ได้ทูลขอพรจากพระพุทธเจ้า 8 ประการ คือ

1. ขอพระองค์อย่าได้ประทานจีวรอันประณีตที่มีผู้นำถวายแก่ข้าพระองค์เลย
2. ขอพระองค์อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตที่พระองค์ได้แล้วแก่ข้าพระองค์
3. ขอพระองค์อย่าได้ให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ที่เดียวกันกับที่พระองค์ประทับ
4. ขออย่าได้ทรงพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์ซึ่งพระองค์รับไว้
5. ขอพระองค์โปรดกรุณาเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ ซึ่งข้าพระองค์รับไว้ เมื่อพระองค์ไม่อยู่
6. ขอให้ข้าพระองค์ได้พาพุทธบริษัทเข้าเฝ้าพระองค์ในขณะที่ขามาเพื่อจะเฝ้า
7. ถ้าข้าพระองค์มีความสงสัยเรื่องใด เมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามได้ทุกขณะ

² วินย. 2/252/236. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; วินย. 5/264/31. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; เถร.อ. 1/153/101. ฉบับ มหาจุฬาอุฎฐกถา 2532

8. ถ้าพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาในที่ใด แก่ผู้ใด ซึ่งข้าพระองค์มิได้อยู่ด้วย ขอได้โปรดเล่าพระธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีกครึ่งหนึ่ง³

จะเห็นว่า พร 4 ข้อแรกเป็นเงื่อนไขพิเศษ เพื่อป้องกันคำครหาอันจะเกิดในภายหลังว่าพระอานนท์รับตำแหน่ง เพราะเห็นแก่ลาภสักการะ หรือได้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ส่วนพร 4 ข้อหลังเป็นเงื่อนไขทูลขอร้อง เพื่อให้การทำงานในตำแหน่งเลขานุการเป็นไปโดยราบรื่น สนองงานได้อย่างเต็มที่ พระพุทธองค์ทรงประทานพร 8 ประการ ให้ตามที่พระอานนท์ทูลขอ

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระอานนท์ ได้ทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก ก็เป็นผู้รับใช้ดูแลใกล้ชิดพระพุทธเจ้าโดยทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนหรือทำหน้าที่พระเลขานุการอันเป็นคำที่ใช้ในปัจจุบัน จนกระทั่งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน รวมระยะเวลาถึง 25 พรรษา

ปัจจุบันตำแหน่งเลขานุการ ถือว่าเป็นตำแหน่งสำคัญในสายงานของทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัทห้างร้านเอกชน องค์กรการเมือง หรือแม้แต่สถาบันสงฆ์ จะขาดผู้ทำหน้าที่เลขานุการเสียมิได้ พระเลขานุการทำหน้าที่เสมือนผู้ช่วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เป็นศูนย์รวมของงานและคนภายในองค์กรสงฆ์ ทำหน้าที่สารพัดตามความประสงค์ของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ในภารกิจต่าง ๆ เป็นกันชนให้ผู้บังคับบัญชาสงฆ์ เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์กับผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในองค์กรสงฆ์ ก็ต้องร่วมกันหาทางแก้ไขเพื่อยุติปัญหานั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารงานภายในองค์กรสงฆ์ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือพระเลขานุการ และหากเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้พระเลขานุการที่ดีมีความรู้ความสามารถแล้ว จะมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงาน และช่วยแบ่งเบาภาระในการทำงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าได้พระเลขานุการที่ไม่มีศักยภาพพอกับงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็จะส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ด้อยคุณภาพลงไปด้วย ฉะนั้น พระเลขานุการจะต้องแสดงความสามารถในการทำงานให้ เป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว และต้องมีคุณภาพ รู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะภาวะของตน ศึกษาหาจุดยืนของผู้บังคับบัญชาให้ชัดเจนว่าท่านมีแนวคิดในการทำงานอย่างไร และต้องปรับตัวให้ สอดคล้อง กับท่านเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้ได้ เพื่อจะได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

ขอบเขตของงานเลขานุการมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่งานด้านเอกสาร หรือการติดต่อประสานงานกับผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังมีภารกิจอีกมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเลขานุการต้อง

³ อ.อ. 1/219-223/262-4. ; เถร. อ. 2/397/457 8. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532; ที.อ.

1/11/14-6. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; อ.อ. 1/640/373-4. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534

มีความสามารถทำงานแทนเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้ในยามจำเป็น หรือทำงานตามที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์มอบหมายให้ไปทำได้ทุกเรื่องและต้องพยายามทำให้สำเร็จ พระเลขานุการจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานต่าง ๆ ของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้สามารถดำเนินการไปได้ นอกจากนี้ พระเลขานุการ เป็นผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดผู้บังคับบัญชาสงฆ์มากที่สุด จึงมักจะมีอำนาจแฝงเร้นอยู่ในตัว อีกทั้งเป็นตำแหน่งที่มีโอกาสได้ทำหน้าที่ในสองด้าน กล่าวคือเป็นเสมือนตัวแทนของผู้ร่วมงานทุกระดับ ที่มีโอกาสได้ถ่ายทอดความคิดเห็น หรือปัญหาที่เขาเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงผู้บังคับบัญชาสงฆ์ได้โดยตรง และเป็นตัวแทนของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ในการถ่ายทอดนโยบาย หรือเรื่องบางประการที่ผู้บังคับบัญชาสงฆ์ไม่สามารถใช้วิธีการสื่อสารอย่างเป็นทางการกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้ แต่พระเลขานุการสามารถใช้การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการนั้นช่วยในการถ่ายทอดหรือช่วยแก้ไขปัญหาในกรณีนั้นได้ ฉะนั้น ประสิทธิภาพในการทำงานของพระเลขานุการจึงขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถจะตอบสนองความต้องการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้สัมฤทธิ์ผลได้ และ ถ้ายิ่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้พระเลขานุการที่มีความประพฤติดี ก็จะช่วยเสริมภาพลักษณ์ของ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และองค์กรสงฆ์นั้นให้ดูดีและน่าเชื่อถือ พระเลขานุการจึงเป็นผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการทำงานขององค์กรสงฆ์

การดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันได้มีการจัดระเบียบการปกครองอนุโลมตามฝ่ายบ้านเมือง แบ่งเป็นระดับหน ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล โดยมีเจ้าคณะใหญ่ ปกครองสงฆ์ระดับหน เจ้าคณะภาคปกครองสงฆ์ระดับภาค เจ้าคณะจังหวัดปกครองสงฆ์ระดับจังหวัด เจ้าคณะอำเภอปกครองสงฆ์ระดับอำเภอ และเจ้าคณะตำบลปกครองสงฆ์ระดับตำบล และมีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามระดับชั้นนั้น ๆ และการปกครองสงฆ์แต่ละระดับนั้น กฎมหาเถรสมาคมได้กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และรองเจ้าคณะนั้น ๆ มีพระเลขานุการไว้สนองงานหรือรับผิดชอบงานในตำแหน่งที่ท่านได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ

บทบาทหน้าที่พระเลขานุการของคณะสงฆ์ มีงานที่ต้องปฏิบัติประจำวันไม่ต่างอะไรกับเลขานุการในหน่วยงานต่าง ๆ มากนัก ในการปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งเลขานุการ กฎมหาเถรสมาคม กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทุกระดับ เป็นผู้แต่งตั้งเลขานุการ และพระเลขานุการให้มีอายุการทำงานในตำแหน่งเท่ากับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับนั้น ๆ คือต้องพ้นจากตำแหน่งตามผู้บังคับบัญชาของตน ยกเว้นพระเลขานุการรูปนั้น ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง เช่น ทำงานโดยพลการ ขาดความสามารถ หรือขาดคุณธรรมซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำลายชื่อเสียงและทำลายความน่าเชื่อถือของผู้บังคับบัญชา หรือพระเลขานุการบางรูปอาจ นำอำนาจบารมีของผู้บังคับบัญชา

สงฆ์ที่ตนสนองงานอยู่ไปใช้ในทางที่ไม่ดี ดังนั้น การเลือกพระเลขานุการ จึงต้องคำนึงถึงความสามารถในการทำงาน และคุณสมบัติตลอดถึงคุณธรรมเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 28 (พ.ศ.2546) แก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 3 ...วรรคสอง ได้กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาคลงไปจน ถึงรองเจ้าคณะตำบลซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่จนมีอายุครบ 80 ปีบริบูรณ์ สมควรยกย่องเชิดชูให้เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะในชั้นนั้น ๆ⁴ เท่ากับว่าเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เกษียณอายุการทำงาน เมื่อมีอายุ ครบ 80 ปีบริบูรณ์ ถือว่าอยู่ในวัยชราภาพมาก จึงทำให้งานคณะสงฆ์ตกอยู่กับพระเลขานุการ ที่ต้องดำเนินการให้งานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่ตนสนองงานอยู่ ให้สามารถดำเนินไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การพิจารณาคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นพระเลขานุการนั้น จึงต้อง มีความพิถีพิถันเป็นอย่างมาก ที่สำคัญต้องสามารถสนองงานได้ และต้องมีคุณธรรมที่ดี คือทำงานไว้วางใจได้ ต้องมีความขยัน ซื่อสัตย์ ทำงานโปร่งใส และที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชาของ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

ในการปฏิบัติงานเลขานุการที่ผ่านมา มักพบว่าพระเลขานุการส่วนมากของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ นอกจากทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการประจำตำแหน่งแล้ว บางโอกาสยังได้ทำหน้าที่พระเลขานุการส่วนตัวอีกบทบาทหนึ่งด้วย เช่น ประณิบัติดูแลยามเจ็บไข้ หรือช่วยกิจการงานส่วนตัวในบางเรื่องที่ท่านมอบหมายให้ไปดำเนินการเป็นครั้งเป็นคราว เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันซึ่งจะเป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดียิ่งขึ้น

เมื่อย้อนกลับไป ในสมัยพุทธกาล ผู้วิจัศึกษาพระไตรปิฎก และอรรถกถา พบว่าพระอานนท์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่พระเลขานุการ ได้อย่างครบถ้วน ทั้งเลขานุการส่วนพระองค์ และเลขานุการประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ คือพระพุทธเจ้า จึงสนใจที่จะวิเคราะห์ว่า พระอานนท์มีบทบาทอย่างไรบ้างในการทำหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า และพระอานนท์มีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง จึงสามารถรักษาคุณธรรมความดีของตนเอง พร้อมทั้งยังรักษาพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าในฐานะผู้บังคับบัญชาไว้ได้ด้วยดี จนทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญมั่นคงมาถึงทุกวันนี้ พระอานนท์ใช้ศีลธรรม และ วัตรปฏิบัติอะไร ในการปฏิบัติหน้าที่พุทธอุปัฏฐาก ซึ่งหมายถึงหน้าที่พระเลขานุการ จนได้รับการยกย่องสรรเสริญจากพุทธบริษัทในสมัยพุทธกาล และยังได้รับการกล่าวขานมาถึงปัจจุบันว่าเป็นสุดยอดของการถวายรับใช้พระพุทธองค์อย่างแท้จริง ผู้วิจัเห็นว่า

⁴ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คุญฺคปญฺโญ) *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1*

การนำข้อวัตรปฏิบัติอันดีงามของพระอานนท์จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารอื่น ๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของพระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในปัจจุบัน อันจะเป็นประโยชน์แก่การคณะสงฆ์ไทยสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์บทบาท และวิธีการปฏิบัติตนของพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณสมบัติของพระอานนท์ที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

พระอานนท์ แสดงบทบาทเป็นพระเลขานุการส่วนพระองค์และพระเลขานุการประจำตำแหน่งประมุขสงฆ์ของพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์แบบด้วยความวิริยะอุตสาหะ มีความจงรักภักดี ซื่อสัตย์สุจริตตลอดชีวิตการทำงานจนได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านเลขานุการหรือเป็นพุทธอุปัฏฐากได้อย่างเยี่ยมยอด

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

- 4.1 ศึกษาประวัติ และคุณสมบัติของพระอานนท์ในการทำหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า
- 4.2 วิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ฯ ล ฯ
- 4.3 ศึกษาบทบาทหน้าที่และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ปัจจุบัน เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทย

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 **อานนทะ** หมายถึง ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความบันเทิง และการทำให้เพลิดเพลิน บุคคลที่มีชื่อว่า อานนทะ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง พระอานนท์ พุทธอุปัฏฐาก

5.2 **พุทธอุปัฏฐาก** หมายถึง พระผู้ทำหน้าที่สนองงานรับใช้พระพุทธเจ้าอย่างใกล้ชิด ในที่นี้ หมายถึง พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก⁵ ปัจจุบัน คือการทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า

5.3 **บทบาท** หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูอาจารย์⁶

5.4 **บทบาทหน้าที่ของพระเลขานุการคณะสงฆ์ไทย** คือ พระภิกษุผู้ได้รับการแต่งตั้งจาก เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ 8 ระดับ คือ 1. เจ้าคณะใหญ่ 2. เจ้าคณะภาค 3. รองเจ้าคณะภาค 4. เจ้าคณะจังหวัด 5. รองเจ้าคณะจังหวัด 6. เจ้าคณะอำเภอ 7. รองเจ้าคณะอำเภอ 8. เจ้าคณะตำบล ให้ทำหน้าที่เลขานุการสนองงานในขอบเขตที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์นั้น ๆ รับผิดชอบอยู่

5.5 **ผู้บังคับบัญชาสงฆ์** ในสมัยพุทธกาล หมายถึง พระพุทธเจ้า ส่วนสมัยปัจจุบัน หมายถึง เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย

5.6 **การคณะสงฆ์** หมายถึง งานของคณะสงฆ์ไทย ได้แก่ กิจกรรมที่คณะสงฆ์ไทยต้องกระทำ หรือที่คณะสงฆ์ไทยควรกระทำ กิจกรรมที่เป็นงานของคณะสงฆ์ไทย⁷

5.7 **เถรวาท** วาทะของพระเถระ หมายถึง พระเถระผู้รักษาธรรมวินัยนับแต่ปฐมสังคายนา เป็นนิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ อันเป็นลัทธิที่นับถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา⁸

⁵ พระราชวรมุนี (ประยูร ชาญโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2527 หน้า 89.

⁶ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด 2542 หน้า 602

⁷ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์) *การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค 2 ภาคปฏิบัติการ* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2545 หน้า 16

⁸ พระราชวรมุนี (ประยูร ชาญโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2527 หน้า 89.

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

การวิจัยครั้งก่อนทำให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

- 6.1 ทำให้ทราบประวัติพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า
- 6.2 ทำให้ทราบบทบาท และวิธีการปฏิบัติตนของพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า
- 6.3 ทำให้ทราบบทบาทและคุณสมบัติของพระอานนท์ ที่ควรนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติงานของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย

7. วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินงานและโครงสร้างการวิจัย

7.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์

7.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

7.2.1 การวิจัยเอกสาร ได้แก่

- 1) ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นต้น
- 2) ศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยการศึกษารวบรวมจากตำราต่าง ๆ ตลอดจนบทความ เอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง

7.2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้การสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท และคุณสมบัติของพระเลขานุการที่พึงประสงค์ การคัดเลือกเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิใช้การเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 รูป หลังจากนั้น จึงนำมาวิเคราะห์และนำเสนอโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน 7 รูป คือ

1. พระธรรมกิตติวงศ์ ราชบัณฑิต
2. พระธรรมรัตนดิลก เจ้าคณะภาค 4
3. พระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์
4. พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
5. พระเทพรัตนกวี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

6. พระราชวชิรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

7. พระเมธีธรรมประนาท เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร

7.3 เครื่องมือการวิจัย แบบวิเคราะห์เอกสาร และแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

7.4 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และผลจากการสัมภาษณ์

7.5 นำเสนอผลการวิจัย ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่องการวิเคราะห์หีบหบาทพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีของพระอานนท์ ผู้วิจัย จะกล่าวถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

- 1) ความรู้เกี่ยวกับเลขานุการ
- 2) ความรู้เกี่ยวกับพระเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน และ
- 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามรายละเอียด ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเลขานุการ

1.1 ความหมายของเลขานุการ

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เลขานุการ” ไว้หลากหลาย แต่โดยรวมแล้วจะมีความหมายสอดคล้องกัน เช่น เลขานุการ หมายถึง ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับหนังสือหรืออื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชาตั้ง¹ ประรามภ์ นพคุณ ได้อธิบายว่าผู้ที่ทำงานตำแหน่งเลขานุการคือผู้รู้ความลับ และผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้เก็บความลับของผู้บังคับบัญชาและขององค์กร²

คำว่า เลขานุการ ในภาษาอังกฤษ คือ

“Secretary ซึ่งมาจากภาษาลาตินว่า Secretum แปลว่า ความลับ ดังนั้น

บุคคลที่ทำหน้าที่เลขานุการ จึงควรเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้รักษาความลับของผู้บังคับบัญชาและองค์กร งานเลขานุการจึงเป็นงานสำคัญที่ต้องอาศัยความรอบคอบความไว้วางใจ เพราะเป็นงานที่มีความรับผิดชอบสูง ดังนั้น จึงได้แยกความหมายของ Secretary ตามตัวพยัญชนะไว้ ดังนี้

R =Responsibility คือความรับผิดชอบในการทำงาน กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่ทำงานนั้น ๆ เองและต้องรับผิดชอบด้วย

---

¹ พจนานุกรม ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด 2542 หน้า 1030

² ประรามภ์ นพคุณ. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเลขานุการ” ใน เอกสารสอนชุดวิชาเทคนิค เลขานุการ : บทที่ 1: กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต คณะวิทยาการจัดการ 2543 หน้า 2

S = Sense คือความมีสามัญสำนึก รู้จักรับผิดชอบว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ มีการตัดสินใจอย่างเด็ดขาด ทั้งไม่เป็นผู้ที่ทำงานโดยปราศจากความยั้งคิด

E = Efficiency คือความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และจะแสดงให้เห็นถึงสมรรถภาพของงานด้วย

C = Courage คือความมุมานะ ความกล้าที่จะทำงานโดยไม่กลัวว่าจะเกิดความผิดซึ่งขึ้นอยู่กับจิตใจของบุคคลนั้น แล้วงานก็จะสำเร็จสมความมุ่งหมาย

E = Energy คือการมีกำลังใจ และสุขภาพดีในการทำงาน เลขานุการต้องรู้จักแบ่งเวลาทำงานให้ถูกต้องเพื่อร่างกายจะได้รับการพักผ่อนบ้างตามความเหมาะสม

T = Technique คือการมีเทคนิคในการทำงาน รู้จักดัดแปลงให้เหมาะสม ซึ่งเทคนิคนั้นเป็นของแต่ละบุคคล แต่อาจเลียนแบบจากผู้อื่นได้และพัฒนาให้ดีขึ้น

A = Active คือความว่องไว ไม่เฉื่อยชา ตื่นตัว เลขานุการทุกคนต้องมีความตื่นตัว และกระตือรือร้นอยู่เสมอ

R = Rich คือความเป็นผู้มีศีลธรรม มีความสมบูรณ์ในด้านจิตใจ เลขานุการที่มีคุณธรรมที่ดี ก็จะนำความเจริญมาสู่ตัวเลขานุการ และองค์กรที่ทำงานอยู่

Y = Youth คืออยู่ในวัยหนุ่มวัยสาว เพราะงานเลขานุการนั้น เป็นงานที่จะต้องติดต่อกับคนทั่ว ๆ ไป³

ส่วนในมุมมองที่เน้นความเป็นผู้มีทักษะและความชำนาญในงานสำนักงาน สมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย ได้กล่าวว่า เลขานุการเป็นผู้ช่วยผู้บริหารที่ต้องมีความชำนาญในงานบริหารสำนักงานเป็นอย่างดี และสามารถรับผิดชอบในหน้าที่โดยไม่ต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด เลขานุการต้องมีความคิดริเริ่ม รู้จักใช้ดุลยพินิจพิจารณา และสามารถตัดสินใจภายในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ที่พึงมี หรือได้รับมอบหมาย อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการติดต่อประสานงานและการร่วมมือกัน⁴

³ ทรงสมร คชเลิศ การเลขานุการ และการจัดสำนักงาน กรุงเทพมหานคร : วี.จี. พรินเตอร์, 2530

⁴ สมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย ความเป็นมาของสมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย หนังสือประจำปี 2001-2003 บริษัท แอ็ดเวอร์ไทท์ซิ่ง แอนด์ มีเดียคอนดัคตส์เด็ช 2546 หน้า 10

พจนานุกรมวิชาชีพ (The Dictionary of Occupational Titles) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า เลขานุการ คือบุคคลซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับงานสารบรรณทั่วไปของสำนักงานเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้บังคับบัญชา ทำหน้าที่โต้ตอบเอกสาร ดูแลเอกสารงานประจำ อำนวยความสะดวกเพื่อให้งานในองค์กรนั้นดำเนินไปด้วยดี⁵

กล่าวโดยสรุป เลขานุการ เป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหาร และทำงานใกล้ชิดกับผู้บริหารมากกว่าคนอื่น จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบ การตัดสินใจดี และที่สำคัญคือเลขานุการต้องเป็นผู้ที่เก็บความลับได้ดี อย่างไรก็ตามต้องไม่ลืมว่าเลขานุการต้องทำงานภายในขอบเขตจำกัดเพียงที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาเท่านั้น

1.2 ความสำคัญของเลขานุการ

ในทุกวงการเลขานุการเป็นผู้ประสานการปฏิบัติงานให้กับผู้บริหารไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ และภาคเอกชน หรือจะเป็นงานภายในและภายนอกองค์กรให้ประสบความสำเร็จด้วยกันทั้งสิ้น เลขานุการจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและความจำเป็นต่อทุกวงการและทุกสาขาวิชาชีพ

โซเรนเซน (Sorensen) ได้เขียนถึงความสำคัญของเลขานุการว่า “เป็นกุญแจในการช่วยบริหารจัดการการใช้เวลาของผู้บริหารอย่างมีประสิทธิภาพ เปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่มีคุณค่ามากที่สุดขององค์กร” บอสติกโก (Bosticco) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเลขานุการว่า “เลขานุการเป็นผู้ที่ช่วยเสริมในส่วนที่ผู้บริหารขาดไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่” ซึ่งก็ไม่ต่างจากมุมมองของเลฟลิ (Lovely) ว่า “ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของผู้บริหารนั้น ก็คือเลขานุการนั่นเอง” พอสรุปจากมุมมองของนักวิชาการดังกล่าวได้ว่าเลขานุการนั้นเป็นผู้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อการบริหารงานของผู้บริหารให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁶

สรุปได้ว่า เลขานุการ มีความสำคัญ เพราะเป็นผู้ช่วยฝ่ายบริหาร เนื่องจากมีความชำนาญงานในสำนักงานเป็นอย่างดี สามารถรับผิดชอบงานในหน้าที่โดยไม่ต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด มีความคิดริเริ่ม รู้จักใช้ดุลยพินิจพิจารณา และสามารถตัดสินใจในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ที่พึงมี หรือได้รับมอบหมาย ทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการติดต่อประสานงานและการร่วมมือเพื่อให้งานสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

⁵ The Dictionary of Occupational Titles McFarland, 1985: 20 อ้างถึงใน ผ่องใส ศุภจรรยาภักดิ์ : “แนวโน้มของวิชาชีพเลขานุการในพุทธศักราช 2540” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530

⁶ ยุพา วัฒนศักดิ์กุล “การใช้สารสนเทศของเลขานุการ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2549 หน้า

ดังนั้น เลขานุการ จึงเป็นผู้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อการบริหารงานของผู้บริหาร ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยผู้บริหารนำความสำเร็จเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร

1.3 คุณสมบัติของเลขานุการ

1.3.1 คุณสมบัติของเลขานุการทั่วไป มีดังนี้

- 1) มีความรู้ทั่วไป เลขานุการจะต้องมีความรู้ความสามารถเข้ากับคนได้ดี มีจิตวิทยาสูง มีความรู้รอบตัว สามารถใช้ภาษาสนทนาได้ดี มารยาทดี เข้าสังคมได้ดี มีความรู้เรื่อง การบริหาร กฎหมาย ประวัติศาสตร์ รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและสังคมต่าง ๆ
- 2) มีความรู้เฉพาะตำแหน่งเลขานุการ เช่น มีความสามารถในด้านพิมพ์ดีดได้ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ความสามารถในการงานจัดเก็บเอกสาร รู้ว่าเอกสารชนิดใดควรเก็บ อย่างไร เอกสารใดควรทำลายให้หมดไป ความสามารถในการถอดข้อความ เลขานุการจะต้อง สามารถถอดข้อความสำคัญที่ได้ถูกบันทึกเมื่อมีการประชุมในแต่ละคราว งานผลิตเอกสาร หรืองาน จัดสำเนาเอกสาร ตลอดจนจะต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ทางเดินของเอกสาร การรับส่ง เอกสาร เป็นต้น ความสามารถในการใช้ภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่จำเป็นรวมถึง การตอบโต้หนังสือต่าง ๆ ด้วย
- 3) มีประสบการณ์ สามารถใช้ประสบการณ์นั้นปรับปรุงงานให้มี ประสิทธิภาพได้ นอกจากนั้นงานในหน้าที่เลขานุการบางอย่างจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์จึงทำ ให้ปฏิบัติงานได้ผลดี เช่นงานเกี่ยวกับการตอบโต้จดหมาย งานร่างจดหมาย
- 4) มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม งานอาชีพเลขานุการแตกต่างจากงานอาชีพอื่น ตรงที่งานเลขานุการนอกจากจะต้องมีความรู้ดีแล้ว ยังจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดีด้วย ทั้งนี้เพราะ เลขานุการจะต้องสัมผัสกับคนทุกระดับเข้าสังคมได้ทุกชั้น บุคลิกภาพจึงจำเป็นที่สุดสำหรับ เลขานุการ ซึ่งสามารถแบ่งบุคลิกภาพที่เป็นคุณสมบัติของเลขานุการได้ 2 ประเภท คือ
  - 4.1 บุคลิกภาพที่เป็นคุณสมบัติทั่วไป เลขานุการจะต้องมีบุคลิกภาพที่ เหมาะสมกับตำแหน่งดังนี้
    1. มีความจำดี (Good memory)
    2. มีความกระตือรือร้นในการทำงาน (Enthusiasm)
    3. มีความรับผิดชอบ (Responsibility)
    4. มีศีลธรรมจรรยา (Morality)
    5. มีความริเริ่มดี (Initiative)
    6. มีความจงรักภักดี (Loyalty)
    7. มีการตัดสินใจดี (Good Decision)

8. การใช้ไหวพริบ และการมีสามัญสำนึก (Common Sense)

9. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence)

4.2 บุคลิกภาพที่เป็นคุณสมบัติส่วนตัว หมายถึง บุคลิกภาพที่บุคคลแต่ละคนมีไม่เหมือนกันอย่างเห็นได้ชัด และจะต้องเป็นลักษณะประจำตัวของเลขานุการ ได้แก่

4.2.1 ลักษณะท่าทาง จัดเป็นบุคลิกภายนอก เช่น ผิวพรรณ ความสูงต่ำ การแต่งกาย ความสะอาด การยืน การเดิน เป็นต้น สามารถแบ่งได้โดยประมาณ คือ การแต่งกาย (Dress) รูปร่างหน้าตาท่าทาง (Personal Appearance) สุขภาพ (Health) ท่วงทีกิริยา (Posture) การวางตัวให้เหมาะสม (Poise)

4.2.2 บุคลิกภาพที่มองเห็นได้ยาก ซึ่งซ่อนอยู่ภายในของแต่ละคน เช่น ทักษะดี อุปนิสัย ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ สิ่งเหล่านี้ถ้ามีอยู่ในจิตใจของเลขานุการจะเป็นการเสริมสร้างบุคลิกภาพให้สมบูรณ์เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ของตน⁷

สรุป คุณสมบัติของผู้ที่จะมาทำหน้าที่เป็นเลขานุการนั้น จะต้องเป็นผู้มีความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะตำแหน่ง มีบุคลิกภาพที่ดี มีความจำดี มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีศีลธรรมจรรยา มีความริเริ่มดี มีความจงรักภักดี มีการตัดสินใจดี การใช้ไหวพริบ และการมีสามัญสำนึก มีความเชื่อมั่นในตนเอง

1.3.2 คุณสมบัติของเลขานุการเป็นที่คาดหวังของผู้บริหาร คุณสมบัติของเลขานุการ ที่ผู้บริหารต้องการ มีดังนี้

- 1) มีความซื่อสัตย์ ต้องไม่นำความลับของผู้บริหารไปเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว หรืองานขององค์กร
- 2) เชี่ยวชาญงานหลัก มีความสามารถในงานพื้นฐานทั่วไปที่จำเป็นสำหรับเลขานุการได้แก่ พิมพ์ดีด การจดบันทึก เทคนิคการใช้โทรศัพท์
- 3) มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายให้เรียบร้อย และพยายามติดตามงานได้ทันตามกำหนด
- 4) รอบคอบสอบถาม มีการพิจารณาตรวจสอบทานให้ถูกต้องก่อนเสนองานให้ผู้บริหาร

⁷ สมพงษ์ พุทธิเจริญ การเลขานุการ กรุงเทพมหานคร : เทพรัตน์การพิมพ์ 2536 หน้า 18
อ้างถึงในมณฑา จินดาวัดนะ 2545 :5 - 8 และ ดิเรก รวรินทร์ อ้างถึงใน ศุภโรจน์ เตชะบรรเจิด 2539 หน้า 12-14

- 5) รู้จักกลั่นกรอง ใช้วิจารณญาณในการกลั่นกรองว่าบุคคลใดที่ผู้บริหารต้องการพบและบุคคลใดที่ผู้บริหารไม่ต้องการพบ
- 6) ตอบสนองฉับไว เลขานุการสามารถดำเนินการได้ทันที และสำเร็จคล่องในเวลาอันสั้นเมื่อผู้บริหารสั่งงานใด ๆ
- 7) รู้ใจผู้บริหารเสมอ เลขานุการควรรู้ใจผู้บริหารค่อนข้างมากเพื่อจะได้ทำงานได้ถูกใจ
- 8) เสนองานเป็นลำดับสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานก่อนหลังให้ผู้บริหารได้
- 9) ปฏิภาณไหวพริบดี เลขานุการต้องมีความฉลาดและเฉลียวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นในองค์กรได้
- 10) พัฒนาตนเอง ผู้บริหารส่วนใหญ่ชอบเลขานุการที่รู้จักปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ ตลอดจนคอยพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าทันโลกด้วย
- 11) ไม่เกรงงานหนัก บางครั้งเมื่อมีงานหนัก เลขานุการสามารถอยู่ทำงานล่วงเวลาได้เพื่อให้งานสำเร็จ
- 12) รักงานเลขานุการ ทำงานด้วยความเต็มใจภูมิใจและรักงานที่ตนทำอยู่⁸ ดังนั้น คุณสมบัติเลขานุการที่ผู้บริหารคาดหวังไว้ ดังนี้
  1. Knowledge มีความรู้ดีในงานเลขานุการ เช่น สามารถร่างจดหมายตอบโต้ได้
  2. Experience ควรมีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อให้เก่งคน เก่งงานและเก่งเงิน
  3. Presentation มีไมตรีจิต รู้จักยิ้ม มีความโอปอ้อมอารี
  4. Leadership มีบุคลิกความเป็นผู้นำ
  5. Personality บุคลิกภาพและท่าทางที่สง่างาม ทั้งการนั่ง ยืน เดิน
  6. Psychology สามารถใช้จิตวิทยาในการโน้มน้าวผู้ร่วมงานเพื่อขอความร่วมมือ
  7. Decision making สามารถตัดสินใจโดยไม่ต้องถามผู้บริหารในทุก ๆ เรื่อง

---

⁸ รัตนา อัสวานูวัตร “สมรรถนะของเลขานุการกับการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีววะและเทคนิคศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 2540 หน้า 10

8. Computer เลขานุการเปรียบเสมือนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่จะต้องเป็นผู้รวบรวมข้อมูล เมื่อผู้บริหารต้องการทราบและสามารถใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ได้
9. Reporting เลขานุการควรรายงานถึงผลงานเมื่อปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว
10. Communication มีการติดต่อสื่อสารที่ดีกับเพื่อนร่วมงานลูกค้าและบุคคลทั่วไป⁹

สรุปคุณสมบัติของเลขานุการของผู้บริหาร ต้องมีความซื่อสัตย์ต้องไม่นำความลับของผู้บริหารไปเปิดเผย มีเชี่ยวชาญงานหลัก มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย มีรอบคอบสอบทาน รู้จักกลั่นกรองงานบุคคล ตอบสนองงานอย่างฉับไว รู้ใจผู้บริหารเสมอ เสนองานเป็นลำดับ มีปฏิภาณไหวพริบดี มีการพัฒนาตนเอง ไม่เกรงงานหนัก และรักงานเลขานุการ

1.3.3 คุณสมบัติของเลขานุการในยุคโลกาภิวัตน์

ในปัจจุบัน ได้เกิดเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายไปทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพที่เรียกกันว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ความก้าวหน้าเหล่านี้มีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพการทำงานในสำนักงานธุรกิจในเวลาที่มีการใช้อุปกรณ์ และเครื่องมือทางการสื่อสารและสารสนเทศขึ้นหลายรูปแบบ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุติดตามตัว โทรสาร คอมพิวเตอร์ และระบบอัตโนมัติในสำนักงานได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิธีการทำงานของเลขานุการมากขึ้น เลขานุการจึงต้องปรับเปลี่ยนท่าทีและทัศนคติ ตลอดจนคุณสมบัติลักษณะการทำงานของตนให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้น เลขานุการในยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีคุณลักษณะเด่น 7 ประการ ดังนี้

1. เนื่องจากยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคของการแพร่กระจายของข้อมูลอย่างรวดเร็วทำให้เลขานุการต้องเผชิญกับปัญหาในการทำงานมากขึ้น เลขานุการจึงต้องพัฒนาคุณสมบัติในด้านทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคการประสานงานให้ดียิ่งขึ้น
2. ลักษณะการทำงานในยุคนี้ เลขานุการต้องปรับท่าทีการใช้มนุษยสัมพันธ์ในการทำงานให้มากขึ้น เช่น อาจต้องใช้การขอร้องมากกว่าการอ้างโดยใช้คำสั่งโดยตรงของนายจะอ้าง แต่ถูกระเบียบอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องมีการยืดหยุ่นการทำงานมากขึ้น

---

⁹ หทัยกร พันธุ์งาม “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเลขานุการในสังคมสารสนเทศ”
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกธุรกิจศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
2540 หน้า 17 - 18

3. การทำงานเน้นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เลขานุการจึงต้องเรียนรู้ และปรับตัว ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีโดยการฝึกฝนการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในระบบ สำนักงานอัตโนมัติให้เป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและเก็บรวบรวมข้อมูล

4. เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคที่การสื่อสารข้อมูลมีปริมาณมาก จึงเป็นหน้าที่ของเลขานุการที่จะคัดกรอง และนำเสนอข้อมูลแบบสรุปผลต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อให้การติดตามข่าวสารทันต่อเหตุการณ์

5. ในยุคข่าวสารข้อมูลหรือทางด่วนข้อมูลธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากสำนักงานธุรกิจจะมีระบบที่ช่วยใช้การเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลเป็นไปโดยอัตโนมัติ เลขานุการจึงไม่ควรยึดติดอยู่กับข้อมูลเดิม ๆ จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่ตลอดเวลา การปรับระบบวิธีการทำงาน (Re-engineering) เลขานุการจะต้องพัฒนาการใช้ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น

6. การดำเนินงานหรือการผลิตงานในยุคนี้ งานทุกอย่างจะต้องให้มีลักษณะสอดคล้อง กับความต้องการของผู้บริโภคหรือผู้รับ ฉะนั้น เลขานุการจึงต้องพยายามสำรวจ หรือศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการของตนจนเข้าใจอย่างถ่องแท้

7. ยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่ธุรกิจมีการแข่งขันสูง การติดตามความเคลื่อนไหวในเรื่องความก้าวหน้าของระบบวิธีทำงาน และผลงานจึงเป็นเรื่องที่เลขานุการต้องติดตาม และมีการประเมินผลการทำงานของตนอยู่ตลอดเวลา¹⁰

1.3.4 จรรยาบรรณของเลขานุการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ คำว่า จรรยาบรรณ หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียง และฐานะของสมาชิกอาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้¹¹ การมุ่งปฏิบัติและครองตนอยู่ในกรอบแห่งทำนองคลองธรรมอันดีงาม ทั้งในหน้าที่การงานของเลขานุการและในเรื่องส่วนตัว ย่อมทำให้เป็นที่ชื่นชม เชื่อถือ ยอมรับและเลื่อมใสจาก

¹⁰ ประไพ งามแดน “การศึกษาพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานที่เป็นจริง และที่ควรจะเป็นของ เลขานุการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 2549 หน้า 25-26

¹¹ พจนานุกรม ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด 2542 หน้า 289

บุคคลที่เกี่ยวข้องและบุคคลทั่วไปและเป็นหลักประกันในความสดสวยงดงามแห่งชีวิต และความก้าวหน้า ในอาชีพการงาน

ดังนั้น เลขานุการควรมีจรรยาบรรณให้ถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. ซื่อสัตย์สุจริต
2. ภักดีต่อนายและองค์กร
3. ไม่นำความลับของบริษัทไปเปิดเผย
4. รับผิดชอบต่องานเลขานุการ
5. มีคุณธรรม
6. มีความเป็นมิตร
7. มีความรอบรู้
8. กล้ารับผิดชอบ
9. ยกย่องนาย
10. มีความคิดริเริ่ม
11. มีความขยัน มานะ อดทน
12. ไม่นินทานาย
13. รักงานที่ทำ
14. ไม่อิจฉาริษยา¹²

1.3.5 ประเภทของเลขานุการ

ลักษณะงานของเลขานุการมีความแตกต่างกันไปตามความยากง่าย ความเหมาะสมตลอดจนความท้าทายของงาน ลักษณะงานที่แตกต่างกันไปต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย

เพลส และ ฮิกส์ (Place and Hicks) ได้แบ่งกลุ่มของเลขานุการไว้ 6 กลุ่ม ได้แก่ เลขานุการสำนักงาน เลขานุการส่วนตัว เลขานุการภาครัฐบาล เลขานุการทั่วไป ผู้ช่วยบริหาร และเลขานุการคณะกรรมการบริษัท¹³

¹² สุพัตรา สุภาพ *สู่ความสำเร็จอาชีพเลขานุการ* กรุงเทพมหานคร : อรุณสวัสดิ์ 8 (88) กรกฎาคม 2538 หน้า 41

¹³ Place and Hicks :15-16 อ้างถึงใน ยุพา วัฒนศักดิ์กุล “การใช้สารสนเทศของเลขานุการ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2549 หน้า 9

สุภาณี เอาทองทิพย์ ได้แบ่งเลขานุการตามหลักวิชาการ ได้ 4 ประเภท คือ

1. เลขานุการประจำตำแหน่ง (Position Secretary)
2. เลขานุการส่วนตัวหรือเลขานุการส่วนบุคคล (Private Secretary)
3. เลขานุการกิตติมศักดิ์ (Honorable Secretary)
4. เลขานุการพิเศษ (Special Secretary)

1. เลขานุการประจำตำแหน่ง (Position Secretary) เป็นตำแหน่งเลขานุการที่ถูกกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีอัตราเงินเดือนแน่นอน ได้แก่ ตำแหน่งประจำซึ่งกำหนดไว้อย่างแน่นอน เช่น องค์กรธุรกิจ หรือตำแหน่งทางราชการ และในวงการธุรกิจทั่วไป เลขานุการประเภทนี้ไม่ต้องลาออกจากตำแหน่ง เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้บริหาร เช่น เลขานุการกรมต่าง ๆ เลขานุการบริษัท เป็นต้น

2. เลขานุการส่วนตัวหรือเลขานุการส่วนบุคคล (Private Secretary) เป็นเลขานุการ ที่บุคคลจ้างไว้เพื่อทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ประจำตัวบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้จ้าง ซึ่งบุคคลนั้นไม่มีเวลาพอจะจัดการได้ เช่น เลขานุการส่วนตัวผู้จัดการ เลขานุการของนักธุรกิจ นักประพันธ์ คารา แพทย์ เป็นต้น

3. เลขานุการกิตติมศักดิ์ (Honorable Secretary) เลขานุการประเภทนี้เป็นผู้ที่ได้รับ การแต่งตั้งโดยขอร้องหรือให้เกียรติเป็นพิเศษให้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการโดยทั่วไปของสมาคม สโมสร กิจกรรมสาธารณะการกุศล โดยไม่ได้รับเงินเดือนตอบแทน จึงต้องทำหน้าที่ด้วยความสมัครใจ โดยมาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความสามารถและเชี่ยวชาญ เป็นผู้ที่รู้จักกันดีในวงสังคม และเป็นที่น่าถือของคนโดยมาก

4. เลขานุการพิเศษ (Special Secretary) เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ปกติอยู่แล้ว แต่มีงานพิเศษบางอย่างหรือบางครั้งซึ่งได้เข้าไปช่วยงานด้วย และได้รับเชิญให้ทำหน้าที่เลขานุการในงานนั้น ๆ เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ เช่น เลขานุการในการประชุมสัมมนา เป็นต้น เมื่องานหรือภารกิจนั้นสิ้นสุดลง เลขานุการ ก็พ้นหน้าที่ไปด้วย¹⁴

1.3.6 บทบาทหน้าที่ของเลขานุการ

บทบาท หมายถึงหน้าที่ (Function) พฤติกรรมความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดหวังบุคคลใดในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ควรกระทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา บทบาทจะเกิดขึ้นได้ ต้องประสานความประพฤติส่วนตัวของบุคคลให้เข้ากับหน้าที่ที่หน่วยงาน

¹⁴ สุภาณี เอาทองทิพย์ การเลขานุการ (ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2546 หน้า 7-8)

กำหนดให้ปฏิบัติ ซึ่งจะปรากฏบทบาทที่แท้จริงในองค์กร และในสังคมที่คนส่วนใหญ่ต้องการ ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งที่พึงมีต่อบุคคลอื่น¹⁵

ความหมายของบทบาทมี 3 ประการ คือ

1. บรรทัดฐาน (Norm) ความคาดหวัง (Expectation) ข้อห้าม (Taboo)

ความรับผิดชอบ (Responsibility) และอื่น ๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทาง สังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปที่การบ่งชี้หน้าที่ อันควร

2. ความคิดเห็นของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเองที่คิด และกระทำเมื่อดำรง ตำแหน่งนั้น

3. การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้าง ของสังคมหรืออีกนัยหนึ่ง คือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำ เมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น

บทบาทเป็นการแสดงพฤติกรรมจริง ๆ ของแต่ละบุคคล เมื่อมีการ ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ขณะปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร และมักจะมีการคาดหวังที่ แน่แน่นอนไว้ว่าจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างไร ทั้งนี้ การคาดหวังดังกล่าวนั้น ถูกคาดหวังโดยผู้อื่น แต่การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างไรนั้น เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคน ซึ่งเป็นไป ตามการคาดหวัง ที่เพิ่มขึ้นของตนเอง ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก เรียกว่า พฤติกรรมบทบาท¹⁶

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปบทบาท หมายถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขอำนาจ หน้าที่ที่ต้องกระทำหรือการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่กำหนดไว้ เมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่ง พฤติกรรมที่บุคคลในตำแหน่งแสดงออกจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือพฤติกรรมจริงที่ สามารถสังเกตเห็นได้ จัดเป็นบทบาทที่ปฏิบัติจริง และพฤติกรรมความคาดหวังที่บุคคลอื่นต้องการ ให้บุคคลในตำแหน่งแสดงพฤติกรรมจัดเป็นบทบาทที่คาดหวัง และการที่บุคคลจะแสดงบทบาทได้

¹⁵ ประไพ งามแดน “การศึกษาพฤติกรรมกรปฏิบัติงานที่เป็นจริง และที่ควรจะเป็นของ เลขาธิการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ อุดสาหกรรมมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ 2549 หน้า 18

¹⁶ Levinson 1964:284-285 อ้างถึงในสมทรง ทิพย์ไกรสร “ปัญหาและข้อเสนอแนะในการ แก้ปัญหาการให้บริการแนะแนวโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 12” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา 2537 หน้า 12

ดีทั้งสองด้าน เลขานุการต้องเป็นบุคคลที่มีปฏิภาณไหวพริบรอบตัวมากพอสมควร มิฉะนั้นก็ไม่อาจจะปฏิบัติงานหลาย ๆ อย่างให้สำเร็จลุล่วงได้

“ปัจจุบัน งานเลขานุการเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในองค์กร ซึ่งเป็นผู้ช่วยทำให้ผู้บริหาร ได้รับความสำเร็จ เป็นคู่คิด และช่วยแนะนำให้นายจ้างตัดสินใจงานบางอย่างได้ จนมีผู้บริหารบางท่านกล่าวว่า เลขานุการ คือเพื่อนคู่คิดที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะป็นงานอาชีพใดก็ตาม ผู้บริหารทั้งหลายย่อมต้องการบุคคลที่มีคุณสมบัติที่เป็นเลขานุการเพื่อช่วยงานของเขา งานเลขานุการจึงเป็นเสมือน งานผู้ช่วยผู้บริหารในทุกวงการ เช่น พ่อค้า แพทย์ นักการเมือง นักการศึกษา นักบวช มหาเศรษฐี หน่วยงานราชการ ในงานทุกประเภทล้วนแล้ว ต้องมีผู้ที่ทำงานอย่างเลขานุการทั้งนั้น จะผิดแผกไปบ้างก็เพียงลักษณะของงาน แต่ละประเภท ซึ่งบางท่านได้กล่าวว่า เลขานุการเปรียบเสมือนแขนขา เลขานุการ เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นแม่บ้าน เป็นศูนย์บันทึกช่วยจำของผู้บริหาร เลขานุการเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับผู้บริหาร เป็นรู้ใจนาย รู้งานสารพัด”¹⁷

เลขานุการเปรียบเสมือนคอมพิวเตอร์ที่คอยเก็บข้อมูลรายละเอียด เป็นนักประชาสัมพันธ์ที่จะต้องสร้างภาพที่ดีให้ผู้บริหาร เป็นสมองคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นยามที่จะคอยดูแลเหตุการณ์และความสงบเรียบร้อย เป็นเซฟ ที่คอยเก็บความลับ ต่าง ๆ¹⁸

บทบาทและขอบเขตของหน้าที่เลขานุการ จะแตกต่างกันมากน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัย หลาย ๆ อย่าง เช่น ตำแหน่งของผู้บังคับบัญชาที่เลขานุการทำงานด้วย ความต้องการของผู้บังคับบัญชาต่อขอบเขตของงานที่ต้องการให้เลขานุการทำ และความรู้ความสามารถของตัวเอง เลขานุการเอง นั้นหมายถึงว่า หากเลขานุการมีความรู้ความสามารถในงานเป็นอย่างดี อีกทั้งมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีในงานของเลขานุการและในลักษณะของความเป็นผู้นำ เลขานุการก็จะมีโอกาสรับงานที่ผู้บริหารจะมอบหมายให้มากขึ้นส่งผลให้มีโอกาสก้าวหน้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น

¹⁷ ศรีสุตา สันธิโยธิน (2539) “สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการในสถานประกอบการเพื่อการส่งออก ในสภาพที่เป็นจริงและควรจะเป็น ตามความคิดเห็นของบังคับบัญชา” คุรุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาบริหารอาชีพและเทคนิคศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 2539 หน้า 13

¹⁸ สายัณห์ จันทร์วิภาสวงศ์ ผู้จัดการ: บางครั้งก็ฟังเพราะเลขานุการได้เหมือนกัน ผู้จัดการ 2 (8) กุมภาพันธ์ 2528 หน้า 171-172

หากมองภาพรวมถึงบทบาทหน้าที่ของเลขานุการ จะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. บทบาทในการประชุม
2. บทบาทในการทำหน้าที่ทั่วไป¹⁹

1. บทบาทในการประชุม งานประชุมเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในหน่วยงานหน้าที่ของเลขานุการที่เกี่ยวข้องกับการประชุม ได้แก่

- 1) ออกจดหมายเชิญประชุม
- 2) ย้ำผู้เข้าร่วมประชุม
- 3) จัดสถานที่ประชุม
- 4) จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประชุม
- 5) จัดบันทึกการประชุม
- 6) ช่วยเหลือประธานในขณะประชุม
- 7) จัดพิมพ์รายงานการประชุม
- 8) เก็บหลักฐานในการประชุม²⁰

2. บทบาทในการทำหน้าที่ทั่วไป²¹ สรุปได้ว่า

1) งานประจำ (Routine Operation) เช่น ดูแลรับผิดชอบจดหมายเข้าออก โทรศัพท์ติดต่องานและรับโทรศัพท์ เขียนจดหมายโต้ตอบ พิมพ์งาน ถ่ายเอกสาร รวบรวมข้อมูล เขียนรายงาน สรุปงาน จัดเก็บเอกสารให้เป็นระเบียบค้นหาง่าย เตรียมเอกสาร เตรียมการประชุม และดูแลขณะประชุม จัดส่งจดหมาย โทรเลข โทรสาร อินเทอร์เน็ต บันทึกสถิติ ร่างหนังสือ วางแบบฟอร์มงานที่ต้องใช้ในสำนักงาน

¹⁹ พระเทพวิสุทธิเวที (ไปสว) วิชาเลขานุการ ตามแนวหลักสูตรแผนกศึกษาศาสนาธรรมโรงเรียนพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท วิชั่นอาร์ต คอร์ปอเรชั่น จำกัด 2532 หน้า 6

²⁰ อุษณีย์ ตูลาบดี ผู้ความสำเร็จเลขานุการมืออาชีพ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ จำกัด 2536 หน้า 140

²¹ ภรณ์ วินิจชัยกุล. เลขาเก่าเล่ากลยุทธ์ กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซนเตอร์ 2546 หน้า

2) การปฏิบัติเกี่ยวกับเอกสารเข้า - ออก เช่น

การปฏิบัติเกี่ยวกับเอกสารเข้า แยกประเภทเอกสาร เปิดจดหมายที่ติดต่อเรื่องงาน เอกสารส่วนตัวห้ามเปิด (Private) ลงทะเบียนจดหมายเข้า และติดตามเรื่องต่าง ๆ

การปฏิบัติเกี่ยวกับเอกสารออก เช่น ตรวจสอบความเรียบร้อยถูกต้อง ลงนามเรียบร้อย ลงทะเบียนจดหมายออก ตรวจสอบสิ่งที่ส่งไปด้วย (ถ้ามี) และต้องระบุในจดหมาย

3) งานอำนวยความสะดวก เช่น ต้อนรับผู้มาติดต่อ นาย จัดการเกี่ยวกับการนัดหมายประสานงานระหว่างผู้บริหารและฝ่ายต่าง ๆ เสนอหนังสือและส่งหนังสือที่สั่งการแล้วไปยังแผนกต่าง ๆ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องงาน เมื่อนายจ้างขอความเห็น ตรวจสอบความเรียบร้อยต่าง ๆ ของงานตามที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติงานระหว่างนายจ้างไม่อยู่เต็มความสามารถ เตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานสำหรับนายจ้างให้พร้อม ดูแลความเรียบร้อยบนโต๊ะทำงานและคอยติดตามเรื่องต่าง ๆ ของหัวหน้าที่มีอยู่หรือเกี่ยวข้องอยู่ เตือนหัวหน้ากันลืม

4) งานต้อนรับ เช่น ต้อนรับอย่างถูกต้องเหมาะสม (Accurate) ต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีสร้างความประทับใจ (Pleasant) ต้อนรับด้วยความกระตือรือร้นคล่องแคล่ว (Active) ต้อนรับด้วยความเข้าใจอันดี (Understandable)

5) งานด้านการนัดหมาย การบอกเลิกนัด เช่น งานด้านการนัดหมาย เช่น ศึกษาความพอใจของนายจ้างในการจัดคิว นัดหมายที่สำคัญเร่งด่วน จัดไว้เป็นลำดับแรก กำหนดระยะเวลาให้เหมาะสมแต่ละครั้งแต่ละนัด เว้นช่วงให้หัวหน้าบ้าง อย่าจัดนัดก่อนหัวหน้าออกเดินทาง

งานบอกเลิกนัดหมาย เช่น รับแจ้งการยกเลิกให้นายจ้างทราบ ถ้าผู้นัดเป็นฝ่ายยกเลิกต้องแจ้งให้ทราบโดยเร็ว แจ้งเสนอแนะการนัดหมายใหม่ บันทึกการนัดหมายใหม่ทั้งของเลขานุการ และของนายจ้าง

6) งานส่วนตัวของนายจ้าง เช่น เตือนความจำเป็นในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานเลี้ยง งานสังคม ฯลฯ เตรียมการเดินทางให้นายจ้าง เช่น จองตั๋วเดินทาง พาหนะ ที่พักและเอกสารเกี่ยวกับการเดินทาง จัดทำตารางกำหนดการเดินทาง ปฏิบัติงานตามที่หัวหน้าร้องขอ เช่น ติดต่อธนาคาร ติดต่อเรื่องส่วนตัว ฯลฯ

7) งานสร้างภาพพจน์ เช่น

7.1 สร้างภาพพจน์ให้แก่องค์กร เช่น การต้อนรับผู้มาติดต่อ การให้ข้อมูลข่าวสารการรับโทรศัพท์ พฤติกรรมของเลขานุการ และบุคลากรในองค์กร

7.2 สร้างภาพพจน์ที่ดีให้นาย เช่น ไม่นินทาหัวหน้าลับหลัง ความสะอาด ถูกต้อง เรียบร้อยของงาน ตรงเวลา การไม่ละเมิดกฎระเบียบที่นายจ้างตั้งขึ้น ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ มีข้อมูลที่จำเป็นติดตามข่าวสารที่เกี่ยวกับหัวหน้าเสมอ เต็มใจรักษาภาพพจน์ที่ดีของนาย ยอมรับผิด แทนหัวหน้า

7.3 สร้างภาพพจน์ให้แกตนเอง เช่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ พัฒนาปรับปรุงงานหาวิธีทำงานที่ใหม่และดี มีมรรยาทดี สุภาพ และมีจิตใจดี ยินดีที่จะทำงานให้สำเร็จ แม้งานจะหนักและเลเวลเวลาปกติ ศึกษาวิธีการทำงานของหัวหน้า พัฒนาปรับปรุงบุคลิกภาพ ให้ดูดีและแต่งกาย วางตัว ถูกกาลเทศะ ไม่แสดงอำนาจเกินหน้าที่

ดังนั้น จะเห็นว่า มีผู้กล่าวถึงบทบาทของเลขานุการไว้ต่าง ๆ กัน สรุปได้ว่า บทบาทที่สำคัญ คือ

1. เป็นผู้แก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Problem Solver)
2. เป็นกองหนุนที่พร้อมรบ (Promit Supporter)
3. เป็นกระจกส่องความพร้อม (Ready Mirror)
4. เป็นภาพสะท้อนขององค์กร (Repatation Reflexion)
5. เป็นผู้ชำนาญนโยบาย (Policy Executives)
6. เป็นผู้ประสานงานกลาง (Central Coordinator)
7. เป็นนักบริหารสำนักงาน (Office Administrator)
8. เป็นคลังสมองที่มีประสิทธิภาพ (Effective Memory Storage) และ
9. เป็นมือที่เชื่อถือได้ (Reliable Hands)²²

1.3.7 การพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของเลขานุการในปัจจุบัน

ปัจจุบัน เลขานุการต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรับกับความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา โดยอาจเป็นการเรียนรู้จากโรงเรียน วิทยาลัย การเข้าเป็นสมาชิกชมรม หรือเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือจากการหาโอกาสสนทนากับผู้รู้ หรือหาโอกาสเข้ารับการอบรม จากสมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทยที่ตรงกับหัวข้อที่เราสนใจหรือแม้แต่การสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย เพื่อให้ได้ทราบถึงความรู้ในการปฏิบัติงานแนว

²² อุษณีย์ ตูลาบดี *สู่ความสำเร็จเลขานุการมืออาชีพ* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ จำกัด 2536 หน้า 17

ใหม่ที่ทันสมัย ทักษะสำคัญที่เลขานุการพึงมีคือทักษะทาง ด้านภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษ เป็นพื้นฐานของอีกหลาย ๆ งานของเลขานุการ เช่น การเขียนจดหมายโต้ตอบเป็นต้น ผลงานวิจัย ของศรีสุดา สันธิโยธิน²³ ที่สำรวจความเห็นของผู้บังคับบัญชาของสถานประกอบการ เพื่อการส่ง ออกในกรุงเทพฯ ฯ และเขตปริมณฑลและงานวิจัยของมณฑา จินดาวัฒนะ²⁴ ที่สำรวจความเห็นของ ผู้บังคับบัญชาและเลขานุการที่ทำงานในธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 9 แห่งในประเทศไทย พบว่า บทบาทหน้าที่ของเลขานุการจะครอบคลุมงานสำนักงานทั้งหมด และต่อมา ได้ขยายขอบเขตจากเดิมสู่การช่วยส่งเสริมสนับสนุนงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารซึ่งซับซ้อน และหลากหลายมากขึ้น อีกทั้งจากวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้าอย่างมากใน ปัจจุบัน

ดังนั้น เลขานุการต้องมีความรู้และพัฒนาทักษะทั้งทางด้านคอมพิวเตอร์ และด้านการใช้สารสนเทศบนระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง แต่การใช้เทคโนโลยี สารสนเทศของเลขานุการนั้นขึ้นอยู่กับแนวทางในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บังคับบัญชา รวมทั้งขึ้นอยู่กับทัศนคติของตัวเลขานุการเองต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

²³ ศรีสุดา สันธิโยธิน “สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการในสถานประกอบการ เพื่อการส่งออก ในสภาพที่เป็นจริงและควรจะเป็น ตามความคิดเห็นของบังคับบัญชา” คุรุศาสตร์ อุดสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาบริหารอาชีพและเทคนิคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 2539 (บทคัดย่อ)

²⁴ มณฑา จินดาวัฒนะ “แนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ” สารนิพนธ์พัฒนาแรงงาน และสวัสดิการมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2545 (บทคัดย่อ)

2. ความรู้เกี่ยวกับเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

2.1 ความเป็นมาของพระเลขานุการ

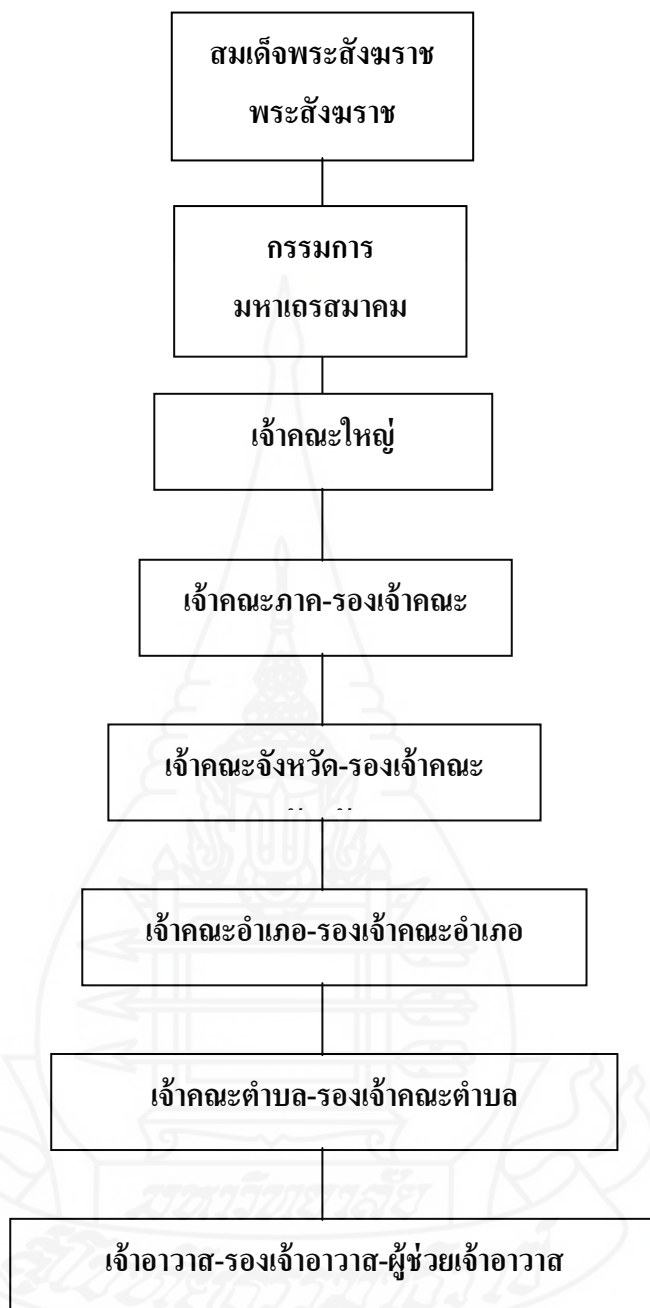
การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 และมีกฎหมายตราสามัคคี ระเบียบ คำสั่ง ในเรื่องต่าง ๆ เป็นหลัก

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง
2. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

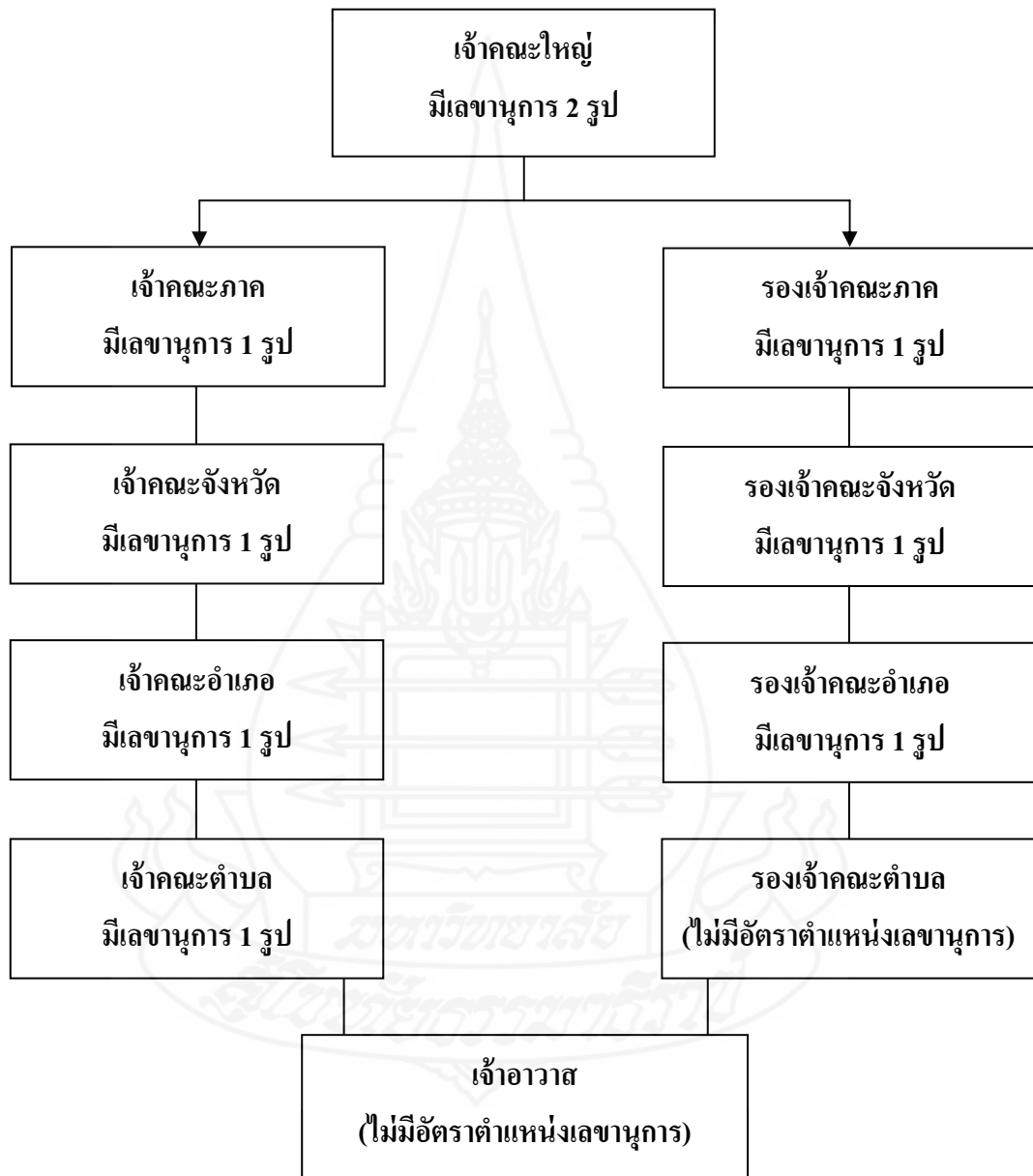
การกำหนดเขตปกครองเป็นไปตามกฎหมายตราสามัคคี แต่ละเขตให้มีเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เป็นระดับชั้น ทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ และเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะนั้น ๆ กฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จึงให้มีพระเลขานุการ “ทำหน้าที่การเลขานุการ” โดยกำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ มีเลขานุการได้ 2 รูป เลขานุการเจ้าคณะภาค 1 รูป เลขานุการรองเจ้าคณะภาค 1 รูป เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป และเลขานุการเจ้าคณะตำบล 1 รูป ทำหน้าที่การเลขานุการ²⁵ ดังภาพต่อไปนี้

²⁵ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1*

ภาพที่ 2.1 การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

จากภาพข้างต้น เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์แต่ละตำแหน่งสามารถมีพระเลขานุการประจำตำแหน่ง ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ตำแหน่งเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

2.2 ประเภทของเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย

พระเทพวิสุทธิเวที ได้แบ่งเลขานุการไว้ 3 ประเภท คือ

1. เลขานุการส่วนตัว ได้แก่ เลขานุการส่วนบุคคล หรือส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นเลขานุการที่ทำหน้าที่แทนผู้บังคับบัญชาในธุรกิจส่วนตัว เช่น เลขานุการของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล หรือพระเถระผู้ใหญ่
2. เลขานุการประจำตำแหน่ง ได้แก่ เป็นเลขานุการทำหน้าที่บริหาร ช่วยผู้บังคับบัญชาดำเนินการในตำแหน่งนั้น ๆ เช่น เลขานุการกรม เลขานุการสำนักงาน เป็นต้น ในทางคณะสงฆ์ เช่น เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ เลขานุการเจ้าคณะภาค เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะตำบล ข้อแตกต่างกันอยู่ที่ว่า เลขานุการกรม เป็นต้น เมื่อผู้บังคับบัญชาพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ไป เลขานุการกรมนั้น ๆ ก็ยังไม่พ้น แต่ในทางคณะสงฆ์ เมื่อผู้บังคับบัญชาพ้นจากตำแหน่งแล้ว พระเลขานุการก็พ้นหน้าที่ไปด้วย เพราะไม่ได้เป็นพระสังฆาธิการ จึงไม่ใช่เจ้าพนักงานในประมวลกฎหมายอาญา
3. เลขานุการคณะกรรมการหรือเลขานุการสมาคม เลขานุการประเภทนี้มีทั้งเลขานุการชั่วคราวและถาวร แล้วแต่งานที่คณะกรรมการ หรือสมาคมดำเนินการนั้น โดยมากคณะกรรมการต่างๆ ที่ตั้งขึ้นนั้นตั้งโดยผู้มีอำนาจ เมื่อตั้งขึ้นแล้วก็ให้มีเลขานุการด้วย เพื่อสนองงานจากคณะกรรมการ หรือประธานกรรมการ หรือผู้บังคับบัญชาชั้นสูงขึ้นไป เมื่อหมดความจำเป็นหรือหมดอายุตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ หรือตราสารจัดตั้งก็เป็นอันพ้นไปตามวาระในทางราชการ เคยมีท่านผู้มีเกียรติสูงในวงราชการ สมควรใจรับหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ของเจ้านาย หรือส่วนตัวของข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นรัฐมนตรีหรือเอกอัครราชทูตไปทำงานเพื่อประเทศชาติในต่างประเทศเป็นครั้งคราวก็มี เลขานุการชนิดนี้ เรียกว่า “เลขานุการกิตติมศักดิ์ หรือ เลขานุการพิเศษ”²⁶

2.3 คุณสมบัติของพระเลขานุการที่ระบุไว้ในกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระสังฆาธิการ ไม่ได้ระบุคุณสมบัติพระผู้ทำหน้าที่เลขานุการในระดับต่าง ๆ ไว้โดยตรง แต่กำหนดให้พระภิกษุผู้จะเป็นพระเลขานุการของเจ้าคณะชั้นนั้น ๆ ต้องมีคุณสมบัติตามความในข้อ 6 โดยอนุโลม โดยกำหนดคุณสมบัติของพระเลขานุการให้อนุโลมตามคุณสมบัติทั่วไปของ พระสังฆาธิการ ซึ่งระบุไว้ 7 ข้อ คือ

²⁶ พระเทพวิสุทธิเวที (ไสว) วิชาเลขานุการ ตามแนวหลักสูตรแผนกศึกษาศาสนาธรรม โรงเรียนพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร : วิชาจารย์ คอรัปอเรชั่น จำกัด 2532 หน้า 3

1. มีพรหมสมควรแก่ตำแหน่ง
  2. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
  3. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
  4. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
  5. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
  6. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
  7. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือปลดออกจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน²⁷
- นอกจากคุณสมบัติตามที่กล่าวไว้ในกฎหมายอาญา มาตรา 24 ข้อ 6 ว่าด้วย

การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการแล้ว พระเทพวิสุทธิเวที ได้กล่าวคุณสมบัติทั่วไปของเลขานุการ ดังนี้

1. มีความรู้ดีทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ
2. เป็นผู้ที่มีนิสัยดีเยือกเย็นยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
3. เป็นผู้อดทนไม่หวั่นเกรงการงาน
4. เป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะดีนำมาซึ่งศรัทธาปสาทะแก่ผู้ใ้รู้จักและสมาคมด้วย
5. เป็นผู้รักษาความสะอาดทั้งกายและการงาน
6. ต้องทำงานโดยรวดเร็วทันใจและว่องไว
7. เป็นผู้ชอบคิดค้นคว้าหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
8. เป็นผู้ละเอียดรอบคอบและเอาใจใส่ในกิจการงานที่ทำทุกอย่างเกี่ยวกับหน้าที่ของตน
9. เป็นผู้รู้งาน และสถานที่ต่าง ๆ ที่จะต้องติดต่อ และรู้จักระเบียบการงานของสถานที่ที่จะต้องไปติดต่อนั้นดี
10. เป็นผู้ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณ รู้จักกาลเทศะ (กาลัญญุตตา และปริสัญญุตตา)
11. เป็นผู้รู้จักประมาณตน (อัตตัญญุตตา)
12. เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย
13. เป็นผู้มีความริเริ่มดี
14. เป็นผู้ช่างสังเกต

²⁷ พระธรรมปิฎกโตสกณ (วรวินัย คุงคปญโญ) วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1

15. มีความขยันหมั่นฝึกหัดการทำงานในหน้าที่จากบุคคลหรือจากหนังสือ
16. มีความจริงใจต่องานในหน้าที่ ทำจริง และตั้งใจจริง เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
17. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง
18. มีความรักในงานที่ทำ
19. ฉลาดในการปฏิสัมพันธ์
20. พยายามทำงานในหน้าที่ประจำหรืองานพิเศษที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้²⁸

คุณสมบัติต่าง ๆ กล่าวโดยสรุป คือต้องเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะดี มีความรู้ในวิชาเทคนิคเกี่ยวกับเลขานุการ มีพื้นความรู้ทั่วไปดี และชอบปฏิบัติงานเพื่อหาความชำนาญในวิชาการต่าง ๆ

2.4 หลักเกณฑ์แต่งตั้งพระเลขานุการและพ้นจากตำแหน่ง

2.4.1 การแต่งตั้งเลขานุการ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้ คือ

- 1) คุณสมบัติ ต้องเป็นพระภิกษุที่มีคุณสมบัติตามข้อ 6 แห่งกฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 24 โดยอนุโลม
- 2) ผู้แต่งตั้ง เจ้าคณะและรองเจ้าคณะชั้นนั้น ๆ เป็นผู้แต่งตั้งเอง²⁹

2.4.2 การพ้นจากหน้าที่เลขานุการ มี 2 กรณี ดังนี้ คือ

- 1) ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้จากหน้าที่
- 2) ผู้แต่งตั้งพ้นจากหน้าที่³⁰

²⁸ พระเทพวิสุทธิเวที (ไสว) วิชาเลขานุการ ตามแนวหลักสูตรแผนกศึกษาศาสนาธรรมโรงเรียนพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร : วิชน์อาร์ต คอร์ปอเรชั่น 2532 หน้า 8-9

²⁹ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ กงคฺปญฺโญ) วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก พิมพ์ครั้งที่ 2/2553 หน้า 285

³⁰ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ กงคฺปญฺโญ) วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1 หน้า 104

2.5 บทบาทหน้าที่ของพระเลขานุการที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวง

เลขานุการทางคณะสงฆ์ เป็นตำแหน่งพิเศษตำแหน่งหนึ่งซึ่งบัญญัติไว้เพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ โดยกำหนดให้มีหน้าที่พร้อมกับการแต่งตั้ง แต่ไม่มีอำนาจดังเช่นเจ้าคณะ หน้าที่เลขานุการคณะสงฆ์นั้นบัญญัติไว้โดยสรุปว่าทำหน้าที่การเลขานุการ แต่มิได้แยกรายละเอียดแห่งหน้าที่ไว้เหมือนอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะหรือเจ้าอาวาส

แต่คำว่า การเลขานุการ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง เจ้าคณะผู้บังคับบัญชามีอำนาจหน้าที่ขยายกว้างเพียงใด การเลขานุการย่อมขยายตามเพียงนั้น หน้าที่การเลขานุการในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และการนิคมกรรม ย่อมเป็นหน้าที่ของเลขานุการ แต่ในการทำหน้าที่ดังที่กล่าวมานั้น เลขานุการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะช่วยเหลือผู้บังคับบัญชา มิได้ปฏิบัติในฐานะผู้บังคับบัญชา

2.6 บทบาทเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

2.6.1 การทำหน้าที่ในการประชุม

2.6.2 การทำหน้าที่ทั่วไป

2.6.1 การทำหน้าที่ในการประชุม

การประชุมเป็นงานที่สำคัญยิ่งต่อการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ และการบริหารงานอื่น ๆ³¹ ถือเป็นภารกิจที่สำคัญของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จึงจำเป็นต้องรู้ระเบียบการประชุมโดยถูกต้องชัดเจน จนสามารถนำไปใช้ในการบริหารงานคณะสงฆ์ได้ หน้าที่พระเลขานุการคณะสงฆ์ในการจัดประชุมระดับต่าง ๆ มีดังนี้

1. แจ้งกำหนดการประชุม
2. จัดระเบียบวาระการประชุม
3. ทำบันทึกรายงานการประชุม
4. จัดให้ความสะดวกแก่ที่ประชุม³¹

³¹ พระเทพวิสุทธิเวที (ไสว) วิชาเลขานุการ ตามแนวหลักสูตรแผนกศึกษาอบรมโรงเรียนพระสังฆาธิการ : กรุงเทพมหานคร : วิชน์อาร์ต คอร์ปอเรชั่น 2532 หน้า 6

2.6.2 การทำหน้าที่ทั่วไป

การทำหน้าที่ทั่วไปของพระเลขานุการของคณะสงฆ์ไทย มีดังนี้

1. เก็บรักษาเอกสารต่าง ๆ
2. จัดการโต้ตอบหนังสือต่าง ๆ
3. รับผิดชอบการพบปะและแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาทราบ
4. รักษาผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้บังคับบัญชา
5. รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของสำนักงานหรือของสถาบัน
6. จัดทำธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานของสำนักงานตามเป็นผู้บังคับบัญชามอบหมาย
7. รักษาความลับของทางการคณะสงฆ์ หรือตำแหน่งหน้าที่ที่ประจำอยู่หรือของสำนัก
8. รู้จักปฏิสันถารผู้มาติดต่อมิให้เก้อเขิน
9. จัดการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยดี
10. ดูแลรักษาการเงินตลอดจนบัญชีต่างๆ
11. จัดวางระเบียบต่าง ๆ ในสำนักงาน
12. รักษาระเบียบวินัยในการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยดี
13. ควบคุมดูแลกิจการของสำนักงาน ตลอดงานในหน้าที่อื่น ๆ ดำเนินไปได้
14. เป็นสื่อกลางในการติดต่อประสานงาน
15. ทำงานด่วนให้เสร็จภายในเวลาอันรวดเร็ว ไม่ปล่อยงานให้ค้างค้ำอาดูกล
16. รู้จักกาลที่ควรช้าและควรด่วน อย่างด่วนที่ควรช้า อย่างช้าในการที่ควรด่วน
17. ถ้ามีสำนักงาน ควรมาทำงานก่อนเวลา จัดสิ่งของและโต๊ะทำงานให้เรียบร้อย
18. คอยเอาใจใส่ผู้บังคับบัญชา เช่น เตือนให้ไปประชุม หรือไปพบปะกับผู้ที่นัดหมายไว้
19. ถ้ามีการประชุม ดูแลความสะดวกเรียบร้อย ตลอดจนจัดเอกสารต่าง ๆ ในการประชุม
20. จัดทำหนังสือเสนอผู้บังคับบัญชา
21. จัดส่งหนังสือที่ผู้บังคับบัญชาลงนามแล้วไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือบุคคลนั้น ๆ
22. พิมพ์หนังสือหรือเอกสารอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชาสั่ง
23. ไปทำธุระนอกสถานที่ที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ไป

24. เป็นหูเป็นตาแทนผู้บังคับบัญชา
25. จัดทำเอกสารหรือบัญชีต่าง ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่ง
26. ช่วยเหลือผู้บังคับบัญชาในเรื่องส่วนตัว³²

สรุป บทบาทหน้าที่ของเลขานุการคณะสงฆ์ มีดังนี้ คือ

1. จัดการทุกอย่างเกี่ยวกับงานสารบรรณ
2. รักษาผลประโยชน์และทรัพย์สินของสำนักงาน
3. ควบคุมดูแลกิจการต่างๆของสำนักงาน
4. จัดหาอุปกรณ์การปฏิบัติงานและอุปกรณ์ทางวิชาการไว้ประจำสำนักงาน
5. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดประชุม
6. ประสานกับพระสังฆาธิการและหน่วยงานหรือบุคคลผู้เกี่ยวข้อง
7. ช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ศึกษาเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” โดยได้เริ่มจากประวัติความเป็นมาตั้งแต่ต้น จนถึงปรินิพพาน ความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปตามลำดับได้ข้อสรุปว่า

บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ พระอานนท์มีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ คือกับพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นพระพุทธรอนุชาและเป็นพุทธอุปัฏฐาก กับพระภิกษุในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิก เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ประสานหมู่สงฆ์ให้เกิดความสามัคคี กับภิกษุณีในฐานะเป็นผู้สนับสนุนให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ให้โอวาทกับอุบาสกอุบาสิกาในหน้าที่ปฏิบัติ และที่ปรึกษากับบุคคลภายนอกในการช่วยตอบปัญหาข้อข้องใจ ดังนั้น จะเห็นว่าพระอานนท์ต้องรับภาระและธุระในหลาย ๆ ด้าน

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระอานนท์มีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรมโดยที่ท่าน

---

³² พระเทพวิสุทธิเวที (ไสว) วิชาเลขานุการ ตามแนวหลักสูตรแผนกศึกษาอบรมโรงเรียนพระสังฆาธิการ : กรุงเทพมหานคร : วิชนอาร์ต คอร์ปอเรชั่น 2532 หน้า 6 - 7

ได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มิได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวอย่างแห่งการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

บทบาทในการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ พระอานนท์รักษาพระสัทธรรมไว้ได้ด้วยการศึกษา และทรงจำ

ในเถรคาถา กล่าวว่า พระอานนท์ สามารถทรงจำพระสัทธรรมไว้ได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ ฉะนั้น ในการทำปฐมสังคายนา ท่านจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม และท่านก็ได้ทำหน้าที่เป็นอย่างดี ด้วยการรวบรวมพระโอวาทและพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุมสงฆ์เพื่อให้ช่วยกันพิจารณาจัดเป็นหมวดหมู่ จนกลายมาเป็นพระสูตร พระอภิธรรมให้ได้ศึกษากันมาถึงปัจจุบัน

บทบาทในการสร้างทายาทสืบต่อ พระอานนท์ ก็เหมือนกับพระสาวกผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ คือการสร้างทายาทผู้สืบต่อพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค และอรรถกถาสังยุตตนิกายนิทานวรรค กล่าวว่า ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน เช่น สัพพกามี พระสาฬหะ พระอุชชโสภิตะ พระสาณวาสีสัมภุตะ พระเวตตะ พระยสกาภิกษุบุตร เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นพหูสูต และศิษย์ของท่านเหล่านี้ ภายหลังได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำสังคายนาครั้งที่สอง³³

2. พระบุญรอด ปุสฺสวโร ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ในฐานะพุทธอุปัฏฐาก” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทพระอานนท์ในฐานะพุทธอุปัฏฐากมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาในหลายด้าน โดยเฉพาะการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการทำนุบำรุง และการเผยแพร่พระศาสนา การทำสังคายนา เช่น บทบาทที่มีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาด้านการสร้างความมั่นคง พระอานนท์เป็นผู้เข้าร่วมทำปฐมสังคายนาได้วิสัชนาพระธรรม เพื่อให้อนุชนได้ศึกษา และปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน บทบาทที่มีคุณค่าต่อ

³³ พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม), “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยวงศมุนีราชวิทยาลัย 2537. (บทคัดย่อ)

พระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ พระอานนท์ เป็นผู้มืบทบาทในการศึกษาพระธรรมวินัยแล้วนำไปปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างและอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เป็นผู้ธำรงสังฆธรรมให้คงอยู่ บทบาทที่มีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา ด้าน นวัตกรรม ได้แก่ การทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานด้านการช่าง เช่นการออกแบบจิวรของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา และการแนะนำให้พุทธบริษัทได้สร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็น และบทบาทที่มีคุณค่าต่อพุทธศาสนา ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การทูลถามปัญหาที่สำคัญและเป็นประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องธรรม และคติธรรมของพระอานนท์ เช่น ผู้มีมิตรดี ย่อมเป็นคุณทั้งหมดของพรหมจรรย์³⁴

3. ยูพา วัฒนศักดิ์กุล ศึกษาเรื่อง “การใช้สารสนเทศของเลขานุการ” ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สารสนเทศของเลขานุการ ได้แก่ องค์กรที่เลขานุการปฏิบัติงาน การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของเลขานุการ ผู้บังคับบัญชาของเลขานุการ คู่ค้าธุรกิจ ทักษะคติของเลขานุการต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และ การใช้เครือข่ายวิชาชีพเลขานุการ (2) การใช้สารสนเทศของเลขานุการในการปฏิบัติงานหลัก 7 งาน มีความแตกต่างกันไปในแต่ละงาน จุดเริ่มต้นของสารสนเทศที่ใช้มาจากผู้บังคับบัญชาและไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์เข้ามามืบทบาทมากขึ้นในการสื่อสาร และแทนที่การสื่อสารด้วยกระดาษในระดับที่เพิ่มขึ้น (3) ปัญหาของการใช้สารสนเทศของเลขานุการ ได้แก่ ความล่าช้าและความไม่มั่นคงในการเข้าถึงสารสนเทศผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร เนื่องที่ในการจัดเก็บบนเซิร์ฟเวอร์ที่มีจำกัด สารสนเทศที่ขาดความแม่นยำและขาดความทันสมัย และสารสนเทศท่วมท้น งานจัดเก็บเอกสาร งานบริหาร งานประชุม และงานติดตามงานระหว่างดำเนินการ และ การเตือนผู้บังคับบัญชา ๆ³⁵

4. ศรีสุดา สันธิโยธิน ศึกษา เรื่อง “สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการเพื่อการส่งออกในสภาพที่เป็นจริงและควรจะเป็นตามความเห็นของผู้บังคับบัญชา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับสมรรถนะ การปฏิบัติจริง และสมรรถนะที่ควรจะเป็นของเลขานุการ ในสถานประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เพื่อเป็นข้อมูลที่แท้จริงนำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจส่งออกในอนาคต

³⁴ พระบุญรอด ปุสุสวโร (สิงห์สุ) “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ในฐานะพุทธอุปัฏฐาก” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2550 (บทคัดย่อ)

³⁵ ยูพา วัฒนศักดิ์กุล “การใช้สารสนเทศของเลขานุการ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2549 (บทคัดย่อ)

ผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาใน 5 ด้าน สมรรถนะที่เป็นจริงมีความสอดคล้องกับสมรรถนะที่ควรจะเป็นในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ภาษาไทย ด้านการใช้เครื่องใช้สำนักงาน และด้านกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพ ส่วนสมรรถนะทางด้านภาษาอังกฤษ และด้านวิชาการเชิงธุรกิจ สมรรถนะที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมรรถนะที่ควรจะเป็นตามความต้องการของผู้บังคับบัญชาที่อยู่ในระดับมาก³⁶

5. มณฑา จินดาวัดนะ ศึกษา เรื่อง “แนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ”

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริหารและเลขานุการต่ออาชีพและคุณลักษณะของเลขานุการที่พึงประสงค์ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุในช่วง 31-40 ปี และ 41-50 ปี อายุงานในตำแหน่งที่มีเลขานุการอยู่ในช่วง 3-6 ปี สมรสแล้ว และจบการศึกษาในระดับปริญญาโท ผู้บริหารส่วนใหญ่มีความเห็นว่าความสำเร็จในอาชีพเลขานุการ คือ การได้โยกย้ายไปทำงานในสายงานอื่นที่มีโอกาสก้าวหน้าเป็นผู้บริหารต่อไป สำหรับเลขานุการส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 26-30 ปี และ 31-35 ปี อายุงาน ในอาชีพเลขานุการ 3-6 ปี เป็น โสด จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี และส่วนใหญ่จบสาขาวิชาที่ไม่ใช่ด้านเลขานุการ มีความพึงพอใจในงานเลขานุการในระดับปานกลาง และเลขานุการร้อยละ 50 มีเป้าหมายที่จะทำธุรกิจส่วนตัว ทั้งผู้บริหารและเลขานุการเห็นด้วยมากในเรื่องการที่เลขานุการจะต้องใช้ความอดทนสูง และเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อองค์กรและผู้บริหาร และทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า คุณสมบัติของเลขานุการที่พึงประสงค์มากที่สุดคือคุณสมบัติด้านความรู้ เฉพาะตำแหน่ง และคุณสมบัติที่สำคัญที่สุด คือ ต้องเป็นผู้เก็บความลับได้ดี สำหรับแนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ พบว่า เลขานุการไม่ว่าจะมีเป้าหมายในอาชีพอย่างไร ควรจะต้องอาศัยความได้เปรียบในการได้ทำงานใกล้ชิดกับผู้บริหาร โดยจะต้องรู้จักสังเกต เรียนรู้การทำงานของผู้บริหาร เรียนรู้วิธีคิด การแก้ไขปัญหา ตลอดจนเรียนรู้วิธีการดำเนินธุรกิจในโลกธุรกิจ และการมองโลกในมุมมองที่กว้างขึ้น

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ คือ องค์กรควรมีการวางเส้นทางอาชีพให้เลขานุการเหมือนตำแหน่งอื่นในองค์กร รวมถึงควรจัดหลักสูตรอบรมที่จำเป็น

³⁶ ศรีสุดา สันธิโยธิน “สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการในสถานประกอบการเพื่อการส่งออก ในสภาพที่เป็นจริงและควรจะเป็น ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา” คุรุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาบริหารอาชีพและเทคนิคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร 2539 (บทคัดย่อ)

เช่น หลักสูตรพัฒนาจิตใจ หลักสูตรความรู้เฉพาะตำแหน่งเลขานุการ อาทิ คอมพิวเตอร์ การจัดเก็บเอกสาร เป็นต้น สำหรับเลขานุการควรรู้โอกาสที่ได้ทำงานใกล้ชิดผู้บริหาร เพื่อเรียนรู้วิธีการทำงาน การบริหาร ตลอดจนวิธีการจัดการกับปัญหา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับเป้าหมายในอาชีพที่ตนได้วางไว้³⁷

6. รัตนา อัสวานวัตร ศึกษาเรื่อง “สมรรถนะของเลขานุการกับการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของเลขานุการเกี่ยวกับวิชาชีพงานเลขานุการ การใช้เครื่องใช้สำนักงาน บทบาทในการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ บทบาทในการบริหารข้อมูลสำหรับผู้บริหาร และบทบาทของเครื่องใช้สำนักงาน ผลวิจัยพบว่า ประเด็นของสมรรถนะในวิชาชีพงานเลขานุการทั้งหมด 10 รายการ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดอยู่ 2 รายการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดเตรียมการประชุม และทักษะการพิมพ์ระบบสัมผัสทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ในเรื่องของสมรรถนะในการใช้เครื่องใช้สำนักงานทั้งหมด 19 รายการ พบว่า ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมากที่สุดมีอยู่ 4 รายการ ได้แก่ สมรรถนะในการใช้คอมพิวเตอร์แบบ PC ใช้เครือข่ายระบบ LAN ใช้ระบบเครือข่าย INTERNET และการใช้เครื่องโทรศัพท์อัตโนมัติ สำหรับบทบาทของเลขานุการในการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ 3 รายการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด 2 รายการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดระบบข้อมูลและการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของเครื่องใช้สำนักงานอัตโนมัติทั้งหมด 22 ชนิด พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในระดับมากที่สุดอยู่ 8 ชนิด ได้แก่ คอมพิวเตอร์เครือข่ายระบบ LAN ระบบ INTERNET คอมพิวเตอร์แบบ PC ระบบทางโทรศัพท์และทางโทรภาพในการประชุมทางไกล ระบบโทรศัพท์อัตโนมัติ เครื่องรับส่งโทรสาร และโทรศัพท์มือถือ³⁸

7. ประไพ งามแดน ศึกษาเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการทำงานที่เป็นจริง และที่ควรจะเป็นของเลขานุการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและเลขานุการผู้บริหารที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานที่เป็นจริง และที่ควรจะเป็นของเลขานุการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชน

³⁷ มณฑา จินดาวัฒน์ “แนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ” สารนิพนธ์พัฒนาแรงงาน และสวัสดิการมหามบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2545(บทคัดย่อ)

³⁸ รัตนา อัสวานวัตร “สมรรถนะของเลขานุการกับการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ” คุรุศาสตร์อุตสาหกรรมมหามบัณฑิต สาขาบริหารอาชีวและเทคนิคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร 2540 (บทคัดย่อ)

อาชีวศึกษา เขตพระนคร รวม 3 ด้าน คือ ด้านการเป็นผู้ช่วยงานผู้บริหาร ด้านการปฏิบัติหน้าที่ และด้านการติดต่อสื่อสารและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่เป็นจริงของเลขานุการผู้บริหาร ด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ และด้านการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการเป็นผู้ช่วยงานผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นของเลขานุการผู้บริหารทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวม และแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก 2) เลขานุการผู้บริหาร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่เป็นจริง ของเลขานุการผู้บริหาร ด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ และด้านการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการเป็นผู้ช่วยงานผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นของเลขานุการผู้บริหารทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวมและแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก 3) ความคิดเห็นของผู้บริหาร และเลขานุการที่มีต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของเลขานุการผู้บริหารที่เป็นจริงและที่ควรจะเป็น ไม่แตกต่างกัน 4) ความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของเลขานุการผู้บริหารที่เป็นจริงและที่ควรจะเป็น จำแนกตามโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ไม่แตกต่างกัน³⁹

---

³⁹ ประไพ งามแดน “การศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่เป็นจริงและที่ควรจะเป็นของเลขานุการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ อุดสาหกรรมมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร 2549 (บทคัดย่อ)

บทที่ 3

ประวัติของพระอานนท์และบทบาทหน้าที่

พระเลขาณูการของพระพุทธเจ้า

1. ประวัติพระอานนท์

1.1 ชาตภูมิ

พระอานนท์เถระ หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า “พระอานนท์” เป็นพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า มีชื่อปรากฏในพระมหาสาวก 80 องค์ และเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ในฐานะเป็นพระญาติที่ใกล้ชิด เมื่อออกบวชท่านก็ได้รับเลือกให้เป็นพุทธอุปัฏฐากอยู่รับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เป็นระยะเวลาถึง 25 พรรษา ดังนั้น ท่านจึงเป็นพระมหาสาวกที่ทราบความเป็นไปของพระพุทธเจ้าได้ดีกว่าพระสาวกองค์อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า “คลังแห่งพระธรรม”²

พระอานนท์เป็นเจ้าชายองค์หนึ่งแห่งราชวงศ์ศากยะในกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พระบิดาพระนามว่า พระเจ้าสุกโกทนะ ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา และมีศักดิ์เป็นพระเชษฐา (จูฬบิดา) ของพระพุทธเจ้า ส่วนพระมารดาไม่ปรากฏพระนาม³ เมื่อนับความสัมพันธ์ทางพระญาติแล้ว พระอานนท์จึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า

¹ ชุ.เถร. 26/1027/399. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

² อ.อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; ส.อ.2/60/98. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2533 ; ส.อ. 1/115/276. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; ที.อ. 2/95/81. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532

³ ในคัมภีร์มหาวัสตุ กล่าวว่า พระมารดาของพระอานนท์มีพระนามว่า มฤคิ (J.J. Jones Mahavasatu , London, Xp 1952, p.152) แต่นักปราชญ์ไทย เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา วชิรญาณวโรรส เป็นต้น ส่วนใหญ่กล่าวว่า พระมารดาของท่านมีพระนามว่า กิสาโคตมี

การที่ได้ชื่อเช่นนี้ เพราะเมื่อคราวที่พระอานนท์ประสูติพระญาติทั้งหลายต่างก็มี ความสดชื่นรื่นเริงบันเทิงใจยิ่ง⁴ นอกจากนี้ท่านยังเป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า คือเกิดพร้อมกัน ซึ่งในที่นี้ หมายถึงผู้ที่เกิดในวันเดียวกันกับพระพุทธเจ้าได้แก่ 1. พระนางพิมพาพระมารดาของ พระราहुล 2. ฉันทนะอำมาตย์ 3. กาพุทธายีอำมาตย์ 4. พระอานนท์ 5. ม้ากัณฐกะ 6. ต้นศรีมหาโพธิ์ 7. ขุมทรัพย์⁵ คือ 1. สังขนิธิ 2. เอลนิธิ 3. อุบลนิธิ 4. บุญทริกนิธิ ทั้ง 4 ทิศ

การศึกษาของพระอานนท์ ไม่พบหลักฐานการศึกษา⁶ แต่ก็สันนิษฐานว่า น่าจะ ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ 18 ประการ⁷ เสมอด้วยเจ้าชายทั้งหลาย เนื่องจากเกิดในวรรณะกษัตริย์⁸ นอกจากนี้ พระอานนท์ มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นคนว่านอนสอนง่ายมาตั้งแต่ต้นด้วย จึงน่าจะ ได้รับความเมตตาปราณีเป็นอย่างดีจากเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ช่วยอบรมสั่งสอนให้ท่านมีความรู้ดีใน วิทยาการต่าง ๆ จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเยี่ยมกว่าพระสาวกที่มีการศึกษาดี⁹

ผู้วิจัย มีความเห็นว่า แม้ไม่พบหลักฐานการศึกษาที่ชัดเจน แต่ด้วยคุณสมบัติ ส่วนตัว และบทบาทในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา ก็เป็นเรื่องชี้ชัดให้เห็น ได้ว่า พระอานนท์ต้องเป็นผู้มีการศึกษามาตั้งแต่เยาว์วัย เพราะเป็นผู้มีอุปนิสัยใฝ่รู้อยู่เสมอ การจะ เป็นพหูสูตได้ต้องสะสมความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มาก และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน การทำงาน

⁴ เถร.อ. 2/397/456. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532; อป.อ. 1/372. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534

⁵ ที.อ. 2/12/19. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; อป.อ. 2/36/66. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534 ; ชา.อ. 1/81-2. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533 ; พุท.อ. 1/1-18/432. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533

⁶ บรรจบ บรรณรุจิ *อสีติมหาสาวก* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา 2532 หน้า 36

⁷ ศิลปศาสตร์ 18 ประการ คือ 1. ความรู้ทั่วไป 2. ความรู้กฎธรรมเนียม 3. การคำนวณ 4. การช่างการยนต์ 5. นิติศาสตร์ 6. การรู้พยากรณ์ 7. วิชาธรรมา 8. วิชาบริหารร่างกาย 9. วิชายิง ธนู 10. โบราณคดี 11. วิชาแพทย์ 12. ดำเนินหรือประวัติศาสตร์ 13. วิชาดูดาว 14. ตำราพิชัย สงคราม 15. วิชาประพจน์ 16. วิชาพูด 17. วิชาเสก 18. วิชาไวยากรณ์

⁸ เกิด ธนชาติ *คลังปริยัติธรรม เล่ม 2* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ 2513: หน้า 410-412

⁹ พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) “ตำนานพระอรหันต์ 8 ทิศ” กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์ 2524 หน้า 49-50

1.2 การออกบวช

พระอานนท์ ออกบวชโดยการชักชวนของเจ้าชายอนรุทธศากยราชกุมาร¹⁰ ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธรูปบิดา และพระประยูรญาติ ณ นครกบิลพัสดุ์ ภายหลังพรรษาที่ 2 แห่งการตรัสรู้ พร้อมด้วยศากยกุมารและโกถิยะกุมาร อีก 4 พระองค์ คือ เจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายอนรุทธะ เจ้าชายภคคู้ เจ้าชายกิมพิละ และเจ้าชายเทวทัต เจ้าชายทั้ง 6 องค์ ได้พร้อมใจกันออกจากพระนครด้วยจาดูรงคเสนา เมื่อเสด็จไปถึงโดยระยะทางไกลพอสมควรแล้วก็รับสั่งให้ จาดูรงคเสนาเหล่านั้นกลับไปพระนครทั้งหมด ยกเว้นนายอุบาลีพนักงานภูษามาลา ที่มีโอกาสติดตามรับใช้ใกล้ชิดเพียงคนเดียว ขณะนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับอยู่ ณ อนุปิยอัมพวัน แคว้นมัลละ เจ้าชายทั้ง 6 และนายอุบาลีทูลขอบรรพชา ณ ที่นั้น¹¹ พระอานนท์และเจ้าชายทั้ง 5 องค์ได้พร้อม ใจกันกราบทูลพระพุทธเจ้าให้บวชนายอุบาลีก่อน โดยให้เหตุผลว่า

“พวกข้าพระองค์เป็นเจ้าชายเชื้อสายศากยะ ถือตัวจัด นายอุบาลีนี้ก็รับใช้พวกข้าพระองค์มาช้านาน ขอพระพุทธองค์ได้โปรดบวชให้นายอุบาลีนี้ก่อนเถิด เพื่อพวกข้าพระองค์จักได้ไหว้เขา ด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้พวกข้าพระองค์ลดความถือตัวลงได้พระพุทธเจ้าข้า”¹²

พระพุทธเจ้าทรงทำตามที่เจ้าชายเหล่านั้นทูลขอ และทรงบวชให้อุบาลีก่อนแล้ว จึงทรงบวชให้เจ้าชายศากยะ และเจ้าชายโกถิยะเหล่านั้นภายหลัง¹³

การบวชของพระอานนท์นั้น มีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา คือ เรื่อง พระอุปัชฌาย์ เพราะหลักฐานต่าง ๆ ยังขัดแย้งกันอยู่

¹⁰ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พุทธานุพุทธประวัติ พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2534 หน้า 125

¹¹ วินย. 7/330/112-6. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; อ.อ. 1/192/172,175,277. ฉบับ มหาจุฬาอภิสถา 2533 ; ธ.อ. 1/124-8. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2523 ; พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี), ตำนานพระอรหันต์ 8 ทิศ หน้า 50

¹² บรรจบ บรรณรุจิ *อสีติมหาสาวก* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา 2532 หน้า 150

¹³ วินย. 7/331/115-6. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; อ.อ. 1/219-223/261. ฉบับ มหาจุฬาอภิสถา 2533 ; ธ.อ. 1/128. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2523

ในพระวินัยปิฎก และอรรถกถาเถรคาถา กล่าวว่า พระเพ็ญฐีสเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์¹⁴ แต่ในพระวินัยปิฎกอรรถกถา อังคุตตรนิกาย และอรรถกถาธรรมบท มิได้แสดงว่าใครเป็นพระอุปัชฌาย์ แสดงเพียงว่า บวชในสำนักของพระพุทธเจ้าเท่านั้น¹⁵ ซึ่งก็เป็นไปได้ว่าพระพุทธเจ้า ประทานบวชให้ด้วยพระองค์เอง หรือทรงอนุญาตให้พระเพ็ญฐีสเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ ซึ่งก็เป็นไปได้ทั้ง 2 ทาง

การบวชเป็นวิธีการรับคนเข้าหมู่คณะ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ มีหลายวิธีด้วยกัน¹⁶ เวลานั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอุปสมบทวิธี คือการรับกุลบุตรเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ ด้วยวิธีอุตติจตุตถกรรม¹⁷ ขึ้นใช้ในพระธรรมวินัยแล้ว

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับหลักฐานในพระวินัยปิฎก และอรรถกถาเถรคาถา และข้อสันนิษฐาน พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ) ว่าพระอานนท์ได้อุปสมบทด้วยวิธีอุตติจตุตถกรรมมาจาก โดยมี พระเพ็ญฐีสเถระเป็นพระอุปัชฌาย์

¹⁴ วินย. 2/252/236. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; วินย. 5/264/31. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; เถร.อ. 1/153/101. ฉบับ มหาจุฬาอฎฐกถา 2532

¹⁵ วินย. 7/33/116. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; อญ.อ. 1/219-223/261. ฉบับ มหาจุฬาอฎฐกถา 2533 ; ธ. อ. 1/128. ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523.

¹⁶ บรรจบ บรรณรุจิ อสีติมหาสาวก กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา 2532 หน้า 306

¹⁷ อุตติจตุตถกรรม ได้แก่ วิธีอุปสมบทที่พระสงฆ์เป็นผู้กระทำการที่ใช้ในปัจจุบัน โดยภิกษุประชุมครบองค์กำหนดในเขตชุมนุมซึ่งเรียกว่าสีมา กล่าวประกาศเรื่องความที่จะรับคนนั้นเข้าหมู่ และได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น พระราชาเป็นบุคคลแรกที่ได้รับอุปสมบทด้วยวิธีนี้

1.3 การบรรลุโศดาบัน และการบรรลุพระอรหัตผล

พระอานนท์ บวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุโศดาปัตติผล เป็นพระโศดาบัน¹⁸ เพราะได้ฟังธรรมเทศนาของพระปุลณมณฺฑานินบุตรเถระ¹⁹ พระอานนท์ ได้สำเร็จเป็นพระอรหัตต์ หลังจากที่ได้พระพุทธรเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 3 เดือน ก่อนการทำสังคายนาพระธรรมวินัย 1 วัน

ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก กล่าวว่า ในคืนที่จะบรรลุพระอรหัตผลนั้น พระอานนท์ได้บำเพ็ญสมณธรรมอย่างหนัก ด้วยการเจริญกาศคตาสติ²⁰ กำหนดการเคลื่อนไหวแห่งอริยาบถ แต่ก็ไม่สามารถที่จะบรรลุพระอรหัตผลได้ เพราะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเกินไป จึงทำให้จิตฟุ้งซ่าน พระอานนท์ จึงคิดที่จะบำเพ็ญให้พอเหมาะ จึงได้ลงจากที่จงกรมแล้วกลับเข้าสู่ที่พักเพื่อพักผ่อน ในขณะที่ตนเอง จิตของท่านก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะความไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน²¹

ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก และอรรถกถาทีฆนิกาย กล่าวว่า พระอานนท์จงกรมอยู่ ภาย นอกวิหาร เมื่อไม่สามารถที่จะบรรลุคุณวิเศษได้ จึงคิดถึงพระดำรัสที่ตรัสว่า

“อานนท์ เธอเป็นผู้ที่ได้ทำบุญไว้แล้ว จงหมั่นประกอบความเพียรเถิด

จักเป็นผู้หาอาสวะมิได้โดยพลัน ชรรมดาว่าโทษแห่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มี เราคงปรารถนาความเพียรมากเกินไป จึงเป็นเหตุให้จิตฟุ้งซ่าน ดังนั้น เราจึงควรประกอบความเพียรให้สม่ำเสมอ”²²

¹⁸ พระโศดาบัน คือ ผู้ถึงกระแสที่จะนำไปสู่พระนิพพาน ได้แก่ พระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุโศดาปัตติผล มี 3 ประเภท คือ 1. เอกพีธี เกิดอีกครั้งเดียว 2. โกลังโกละ เกิดอีก 2-3 ครั้ง 3. สัตตักขัตตูปรมะ เกิดอีก 7 ครั้ง เป็นอย่างมาก

¹⁹ วินย. 7/331/116. ฉบับ มหาจุฬาฯ เตปิฎก 2500 ; อญ.อ. 1/219-223/261. ฉบับ มหาจุฬาฯ อรรถกถา 2533 ; ธ.อ. 1/128. ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523

²⁰ กายคตาสติ สติที่เป็นไปในกาย หรือ สติอันพิจารณาภายในให้เห็นตามสภาพที่มีส่วนประกอบ ซึ่งล้วนเป็นของไม่สะอาด ไม่งาม น่ารังเกียจ ทำให้เกิดความรู้เท่าทันไม่หลงใหลมัวเมา

²¹ วินย. 7/438/276 ฉบับ มหาจุฬาฯ เตปิฎก 2500; วินย.อ. 1/12. ฉบับ มหาจุฬาฯ อรรถกถา 2534; ที.อ. 1/9. ฉบับ มหาจุฬาฯ อรรถกถา 2532 ; เถร.อ. 2/397/458. ฉบับ มหาจุฬาฯ อรรถกถา 2532

²² ที. ม.10/207/127. ฉบับ มหาจุฬาฯ เตปิฎก 2500

ครั้นคำรียังนี้แล้ว จึงลงจากที่จงกรมล้างเท้าแล้วเข้าสู่วิหารนั่งบนเตียงด้วยคิดว่า จักพักผ่อนสักหน่อยหนึ่งแล้วเอนกายลงบนเตียง เท้าทั้งสองพ้นจากพื้น ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอน ขณะนั้นเอง จิตก็พ้นจากอาสวะ²³ ทั้งหลาย ด้วยการไม่ยึดมั่นในอุปาทาน²⁴ (ความถือมั่นด้วยกิเลส 4 อย่าง คือ 1. กามอุปาทาน ความถือมั่นในกาม 2. ทิฏฐูปาทาน ความถือมั่นในทิฐิ 3. สีลัพพตูปาทาน ความถือมั่นในศีลและพรต 4. อัตตวาตูปาทาน ความถือมั่นว่าตน คือความยึดถือสำคัญมั่นหมายว่านั่นนี่เป็นตัวตน เช่น มองเห็นเบญจขันธ์เป็นอัตตา)

อาจกล่าวได้ว่าในบรรดาพระมหาเถระในยุคนั้น พระอานนทเถระเป็นผู้ที่มีความเสียดสูงและมีความอดทนเป็นเลิศ ด้วยภาระที่ได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้ทำหน้าที่ถวายการรับใช้ใกล้ชิดในพุทธกิจด้านต่าง ๆ จนทำให้ท่านไม่มีเวลาเป็นส่วนตัวนัก จึงทำให้จิตของท่านกังวลอยู่แต่งานที่จะต้องทำในแต่ละวันและเตรียมการที่จะต้องทำในวันต่อ ๆ ไป ด้วยเหตุนี้ท่านจึงไม่มีเวลาบำเพ็ญเพียรเพื่อความเป็นพระอรหันต์ได้อย่างพระเถระรูปอื่น ๆ เมื่อพระพุทธรเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านก็เริ่มมีเวลาเป็นส่วนตัว และที่สำคัญต่อมากท่านได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่วิสันษาพระธรรม แม้ท่านจะยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ก็ตาม สงฆ์ก็มีมติพร้อมใจให้เข้าร่วมได้ แต่ด้วยความเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูง เพื่อต้องการรักษาภักดีการเรื่องคุณสมบัติต้องเป็นพระอรหันต์ พระอานนทเถระจึงพยายามที่จะบรรลุพระอรหันต์ให้ทันก่อนวันทำสังคายนาให้ได้ โดยใช้ความเพียรเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ตามต้องการ จนเกิดความท้อถอย แต่เมื่อนึกถึงพุทธดำรัสที่ตรัสกับท่านว่า จะบรรลุพระอรหันต์ผลได้โดยพลัน ก็เกิดความวิริยะไม่ย่อท้อ ในที่สุดก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนวันทำสังคายนา 1 วัน

²³ อาสวะ คือกิเลสที่หมักหมม หรือคองอยู่ในสันดาน ไหลซึมซ่านไปข้อมจิตเมื่อประสบอารมณ์ต่าง ๆ มี 3 อย่าง คือ 1. กามาสวะ อาสวะคือกาม 2. ภวาสวะ อาสวะคือภพ 3. อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชา

²⁴ วินย.อ. 1/12. ฌบับ มหาจุฬารูปฎฐกถา 2534 ; ที.อ. 1/9. ฌบับ มหาจุฬารูปฎฐกถา 2532

1.4 ชีวิตในบั้นปลาย

ชีวิตในบั้นปลาย หลังจากพระอานนที่ได้ช่วยพระมหากัสสปเถระทำปฐมสังคายนาเสร็จแล้ว ท่านได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการอบรมสั่งสอนประชาชน อยู่ 40 ปี เช่น ทสมคฤหบดีชาวเมืองอัญฐกะ²⁵ โมคคัลลานะ²⁶ และสุกมาณพโตเทยบุตร²⁷ เป็นต้น เมื่ออายุได้ 120 ปี จึงพิจารณาเห็นอายุสังขารเหลืออยู่เพียง 7 วันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ พระอานนที่จึงคิดคำนึงถึงสถานที่ที่จะนิพพาน และได้พิจารณาถึงสถานที่นิพพานของพระสาวกต่าง ๆ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ นิพพานที่สระอโนดาต พระสารีบุตรนิพพานในท้องที่ท่านเกิด พระมหาโมคคัลลานะนิพพานเหนือแผ่นศิลา พระราหูลนิพพานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานระหว่างไม้รังทั้งคู่ที่สาละวินทยาน (สวนป่าไม้สาละ) ของเจ้ามัลละใกล้กรุงกุสินารา ตามที่ทรงปรารถนา ดังนั้น พระอานนที่จึงตกลงใจที่จะนิพพานเหนือฝั่งแม่น้ำโรหิณี ซึ่งอยู่ระหว่างแคว้นสาकยะกับแคว้นโกถิยะ เมื่อประชาชนที่อาศัยอยู่แถบแม่น้ำนั้นทราบข่าว²⁸ จึงพากันไปยังฝั่งแม่น้ำโรหิณี ต่างฝ่ายต่างก็ต้องการที่จะให้พระอานนที่ไปนิพพานที่ฝั่งของตน โดยอ้างเหตุผลว่า เป็นผู้ที่มีอุปการะมากต่อท่าน แต่อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่ยอม ด้วยอ้างเหตุผลเดียวกัน พระอานนที่คิดว่าถ้าเราจะนิพพานทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การทะเลาะจะเกิดขึ้นแน่นอน ดังนั้น ท่านจึงเข้าเตโชกสิณ เหาะขึ้นไปบนอากาศเหนือแม่น้ำโรหิณีแสดงธรรมแก่มหาชนแล้วอธิษฐานจิตให้ สรีระธาตุแตกออกเป็น 2 ส่วนตกลงที่ฝั่งแม่น้ำฝั่งละหนึ่งส่วน ขาดคำอธิษฐานเท่านั้น เปลวไฟได้ลุกไหม้สรีระของท่าน อัฐิธาตุแตกออกเป็น 2 ส่วนตกลงที่ฝั่งทั้งสอง มหาชน ต่างพากันเสว้า โสภ ปริเทวนาการดูแผ่นดินจะถล่มทลายเหมือนเมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน²⁹

²⁵ ม.ม. 13/17/13-6. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500.

²⁶ ม.อ. 14/79/59-66. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

²⁷ ที.สี. 9/444/197. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

²⁸ คณะสงฆ์ พระสาวกนิพพาน พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกเมรุพระศพ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 17 มิถุนายน 2515 สำนักพิมพ์การศาสนา 2515 หน้า 116-123.

²⁹ ธ.อ. 3/186-7. ธรรมปทฎฐกถา มหามกุฏราชวิทยาลัย 2527

พระอานนทันทิพพาน เมื่ออายุได้ 120 ปี หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ
ปรินิพพานล่วงแล้ว 40 ปี³⁰

คงจะเห็นได้จากการศึกษาประวัติของพระอานนท์ พบว่าท่านได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่
เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง เริ่มแต่การได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้อยู่ปรนนิบัติรับใช้
ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เป็นเวลา 25 ปี ช่วยแบ่งเบาพุทธกิจต่าง ๆ เพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงมีเวลาในการ
โปรดพุทธบริษัทได้อย่างเต็มที่ และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านได้ทำหน้าที่ใน
การเผยแผ่พระสัทธรรม เป็นการสานต่อพระปณิธานของพระพุทธเจ้าอีก 40 ปี เพื่อความมั่นคงแห่ง
พระศาสนา จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตของท่าน ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งกรรมดาของชีวิต คือ มีเกิด
มีแก่ มีเจ็บ มีตาย ไม่มีผู้ใดก้าวล่วงพ้นไปได้ คงเหลือแต่คุณงามความดีและผลงานที่ท่าน ทำไว้เป็น
อนุสรณ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและถือเป็นต้นแบบที่ดีต่อไป

³⁰ บรรจบ บรรณรุจิ อสีติมหาสาวก กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา 2532 หน้า 179

2. ความเป็นมาของการที่พระอานนท์ได้ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธรเจ้า

พระอานนท์ นับว่าเกิดมาเป็นคู่บารมีของพระพุทธรเจ้าก็ว่าได้ เพราะเกิดในวันเดือนปีเดียวกันกับพระพุทธรเจ้า ทั้งอยู่ในฐานะพระญาติสนิท เจริญเติบโตมาด้วยกัน จึงทำให้รู้พระทัยกันเป็นอย่างดี และเมื่อคราวที่พระพุทธรเจ้าทรงปรารภเรื่องภิกษุผู้จะมาเป็นพุทธอุปัฏฐาก มีพระมหาเถระหลายรูป เช่น พระสารีบุตรเถระ เป็นต้น ทูลขอรับอาสาจะอยู่ถวายงาน แต่พระพุทธรองค์ก็ทรงตรัสห้าม จนในที่สุดที่ประชุมสงฆ์ต่างพร้อมใจกันเห็นชอบเลือกพระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก ความจริง พระอานนท์ ได้ตั้งจิตปรารถนาเพื่อความเป็นพุทธอุปัฏฐากไว้ตั้งแต่ พระศาสนาของพระปฐมุตตรสัมพุทธเจ้า ในครั้งนั้น ท่านเป็นโอรสของพระเจ้าอนันตราชกับ พระนางสุเมธา มีพระนามว่า สุมณกุมาร เป็นพระกนิษฐภคดาของปฐมุตตรพุทธเจ้า พระองค์ทรงพยากรณ์เกี่ยวกับความปรารถนาที่จะได้เป็นพุทธอุปัฏฐากของพระอานนท์ว่า ความปรารถนาของท่านจักสำเร็จผลในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “พระสมณโคตม” ในอีกแสนกัปข้างหน้า³¹

2.1 ความสัมพันธ์พระอานนท์กับพระพุทธรเจ้า

พระอานนท์ เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในจำนวนภิกษุชาวเมืองกบิลพัสดุ์ ที่ออกบวชในคราวที่พระพุทธรเจ้าเสด็จนิวัติกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อทรงโปรดพุทธบิดา และพระประยูรญาติทั้งหลายด้วยเหตุนี้ พระอานนท์ จึงมีความสัมพันธ์กับพระพุทธรเจ้าใน 2 ฐานะ คือ

1. ในฐานะเป็นพระพุทธรอนุชา พระอานนท์เป็นโอรสของพระเจ้าสุกโกทนะ พระอนุชาของพระเจ้าสุทโชนพุทธบิดา ดังนั้น เมื่อนับความสัมพันธ์ทางพระญาติแล้วท่านจึงเป็นพระอนุชาของพระพุทธรเจ้า

2. ในฐานะเป็นพุทธอุปัฏฐาก คือได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้เป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดถวายงานพระพุทธรเจ้า การทำหน้าที่ในส่วนนี้ของพระอานนท์ ผู้วิจัย หมายถึง การทำหน้าที่ในฐานะเป็นพระเลขานุการของพระพุทธรเจ้า

การทำหน้าที่ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธรเจ้าของพระอานนท์นั้น บทบาทนี้ในปัจจุบันเรียกพระ เลขานุการ โดยท่านทำหน้าที่ทั้งเป็นพระเลขานุการส่วนพระองค์ คือมีหน้าที่ดูแลในกิจวัตรส่วนพระองค์ในพุทธกิจเป็นประจำวัน และเป็นพระเลขานุการประจำตำแหน่งของ

³¹ อก.อ. 1/219-223/256-261. ฉบับ มหาจุฬารัฐสภา 2533; เถร.อ. 2/397/454-6. ฉบับ มหาจุฬารัฐสภา 2532 ; ที.อ. 2/95/85-90. ฉบับ มหาจุฬารัฐสภา 2532 ; อป.อ. 1/640/370-3. ฉบับ มหาจุฬารัฐสภา 2534 ; ส.อ. 2/60/102-7. ฉบับ มหาจุฬารัฐสภา 2533.

พระพุทธเจ้าในฐานะพระประมุขสงฆ์ ช่วยงานด้านบริหารสงฆ์ สรุปลงได้ว่า พระอนันท์ ทำหน้าที่ทั้งสองอย่างในคราวเดียวกัน โดยไม่ขาดตกบกพร่อง จนได้รับการยกย่องว่าจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นพุทธอุปัฏฐากที่ดีกว่าภิกษุรูปอื่น ๆ ที่เคยปฏิบัติมาก่อน

2.2 มูลเหตุที่พระอนันท์รับหน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า

ในครั้งปฐมโพธิกาลนั้น พระพุทธเจ้าไม่มีภิกษุที่จะอุปัฏฐากหรือทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการประจำพระองค์ บางคราว ทรงมีพระนาคสมาละ ถือบาตรและจีวรของพระพุทธเจ้าตามเสด็จไปโปรดสัตว์ บางคราว มีพระนาคิตะ พระอุปัฏฐาก พระสุนักขัตตะ จุนทสมณุตเทศ (พระมหาจุนทะ) พระสาครตะ พระราชะ และ บางคราว มีพระเมฆิยะ เป็นต้น ซึ่งเป็นอยู่อย่างนี้เป็นเวลา 20 พรรษา³² การที่พระพุทธเจ้าไม่มีภิกษุอุปัฏฐากเป็นประจำนี้ ทำให้เกิดความลำบากขึ้นหลายครั้ง เช่น ครั้งหนึ่ง พระนาคสมาละ เป็นภิกษุผู้อุปัฏฐาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จทางไกล ครั้นถึงทาง 2 แพร่ง พระนาคสมาละ ประสงค์ที่จะไปทางหนึ่ง จึงกราบทูลว่า ข้าพระองค์จะไปทางนี้ พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า พระองค์จะไปอีกทางหนึ่ง และขอให้พระนาคสมาละไปทางเดียวกับพระองค์ แต่พระนาคสมาละ กราบทูลยืนยันที่จะไปตามทางของตน แล้วขอให้พระพุทธเจ้าทรงรับเอาบาตรและจีวรของพระองค์ซึ่งตนวางไว้บนดินแล้วก็เดินจากไป พระพุทธองค์ต้องถือบาตรและจีวรด้วยพระองค์เองเสด็จไปแต่ลำพัง³³ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ “... ในพรรษาที่ 20 ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสว่า พระองค์ทรงชรามากแล้ว ภิกษุบางรูปที่อุปัฏฐากเรา ได้ทอดทิ้งพระองค์ไปตามที่ตนต้องการจะไป บางรูปได้วางบาตรและจีวรของพระองค์ไว้ที่พื้นดินแล้วเดินหนีไปเสีย จึงขอให้สงฆ์เลือกภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เป็นอุปัฏฐากประจำ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสดังนั้นแล้ว ต่างก็รู้สึกสังเวชสลดใจ ขณะนั้น พระสารีบุตร ได้ลุกขึ้นอภิวาทพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลขอรับอาสาเป็นพุทธอุปัฏฐากประจำ แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ว่า

อย่าเลยสารีบุตร เธออยู่ ณ ทิศใด ๆ ทิศนั้น ๆ ก็ไม่สูญเปล่า โอวาทของเธอ ก็เหมือนโอวาทของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย กิจที่เธอจะอุปัฏฐากเราไม่มีหรือ เธออย่าพอใจทำกิจ คือการอุปัฏฐากเราเลย

³² ที.อ. 2/11/13-4. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; อ.อ. 1/219-223/261-2. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2533 ; อ.อ. 1/640/373. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2534 ; เถร.อ. 2/397/457. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532

³³ ที.อ. 2/11/13. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532

ต่อจากนั้น พระอสีติมหาสาวกทั้งหลาย มีพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ได้ลุกขึ้น อภิวัตพระพุทธรเจ้าแล้ว กราบทูลขอรับอาสาเป็นผู้ปฏิบัติธุระเช่นเดียวกับพระสารีบุตร แต่พระพุทธรเจ้า ทรงห้ามไว้ทั้งหมด เหลือเพียงพระอานนที่ยังคงนั่งนิ่งเฉยอยู่มิได้ทูลขอรับอาสา อย่างพระมหาสาวกทั้งหลาย พระภิกษุสงฆ์ จึงกล่าวเตือนพระอานนทให้ทูลขอรับตำแหน่งนั้นบ้าง

พระอานนทกล่าวตอบว่า

ชื่อว่าตำแหน่งที่ได้มาด้วยการขอนั้นจะมีประโยชน์อะไร ถ้าพระพุทธรเจ้าทรงพอพระทัยในตัวกระผม พระพุทธรองค์ก็ทรงรับสั่งเองว่า อานนท เธอจงเป็นอุปัฏฐากเราเถิด

พระพุทธรเจ้าตรัสว่า

อย่าเลยภิกษุทั้งหลาย ไม่มีผู้ใดสามารถที่จะทำให้อานนทเกิดความอูตสาหะ

ได้ แต่เมื่ออานนทรู้อยู่ เธอจักอุปัฏฐากเรา

เมื่อภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้น ก็ทราบทันทีว่าพระพุทธรเจ้าทรงประสงค์ที่จะได้พระอานนทเป็นพุทธอุปัฏฐาก จึงได้กล่าวเตือนให้ท่านทูลขอรับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากจากพระพุทธรเจ้า...”³⁴

จึงสรุปได้ว่า ตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากหรือพระเลขานุการ เป็นตำแหน่งที่พระอานนทได้ตั้งความปรารถนามาก่อนแล้วในชาติก่อน แม้พระพุทธรเจ้าก็ทรงทราบดี จึงทรงปฏิเสธพระมหาเถระรูปอื่น ๆ ที่ต่างทูลขอรับอาสาจะอยู่ถวายงานปรนนิบัติรับใช้ใกล้ชิด

2.3 ก่อนรับตำแหน่ง ทูลขอพร 8 ประการ

พระอานนท ครั้นถูกพวกภิกษุกล่าวเตือนอย่างนั้นแล้ว ก่อนรับตำแหน่ง ท่านได้ทูลขอพร 8 ประการ จากพระพุทธรเจ้า คือ

1. ขอพระองค์อย่าได้ประทานจิวรอันประณีตที่มีผู้นำถวายแก่ข้าพระองค์เลย
2. ขอพระองค์อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตที่พระองค์ได้แล้วแก่ข้าพระองค์
3. ขอพระองค์อย่าได้ให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ที่เดียวกันกับที่พระองค์ประทับ
4. ขออย่าได้ทรงพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์ซึ่งพระองค์รับไว้
5. ขอพระองค์โปรดกรุณาเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ ซึ่งข้าพระองค์รับไว้ เมื่อพระองค์ไม่อยู่

³⁴ อนุ.นวก. 23/3/293-4. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ; ที.อ. 2/11/13-4. ฉบับ

มหาจุฬาอภิสถา 2532 ; อนุ.อ. 1/219-233/261-2. ฉบับ มหาจุฬาอภิสถา 2533 ; อป.อ. 1/640/373 ฉบับ มหาจุฬาอภิสถา 2534 ; เถร.อ. 2/397/457 ฉบับ มหาจุฬาอภิสถา 2532 ; ธ.อ. 2/116. ธรรมปทอภิสถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2528

6. ขอให้ข้าพระองค์ได้พาพุทธบริษัทเข้าเฝ้าพระองค์ในขณะที่ขามาเพื่อจะเฝ้า
7. ถ้าข้าพระองค์มีความสงสัยเรื่องใด เมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามได้ทุกขณะ
8. ถ้าพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาในที่ใด แก่ผู้ใด ซึ่งข้าพระองค์มิได้อยู่ด้วย ขอให้โปรดเล่าพระธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อพระองค์รับเงื่อนไขตามนี้ ข้าพระองค์จะรับหน้าที่ถวายการอุปัฏฐากพระองค์³⁵ พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า “ อานนท์ เธอเห็นประโยชน์อย่างไรจึงขอเงื่อนไขใน 4 ประการนี้ (พรข้อที่ 1-4) พระอานนท์ กราบทูลว่า

ข้าแต่ผู้มีพระภาคเจ้า ถ้าข้าพระองค์ได้วิตุเหล่านี้ไชรั ก็อาจจะมีผู้กล่าวได้ว่า เพราะพระอานนท์ได้ลาภเหล่านี้แล้ว ท่านจึงรับหน้าที่อุปัฏฐาก หากไม่ได้ ก็คงไม่รับตำแหน่งอุปัฏฐาก ข้าพระองค์จึงทูลขอพรส่วนที่เป็นข้อห้าม 4 ประการนี้ พระพุทธเจ้า ตรัสถามเหตุผลที่ทูลขอพรข้อที่ 5 – 8

พระอานนท์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหล่ากุลบุตรผู้มีศรัทธาในโลกนี้ เมื่อไม่ได้โอกาสเข้าเฝ้าโดยตรงกับพระองค์ พวกเขา ก็จะกล่าวกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท่านอานนท์ พຽ่งนี้ขอท่านกับพระพุทธเจ้าโปรดทรงรับภัตตาหารในเรือนของกระผม ถ้าพระองค์ไม่เสด็จไปที่นั่น พวกเขาก็จะว่าข้าพระองค์ได้ว่าจะอุปัฏฐากไปทำไม (พรข้อที่ 5) ส่วนพวกที่เดินทางมาหมายจะเข้าเฝ้าพระองค์ หากข้าพระองค์ไม่ได้รับโอกาสให้พาพวกเขาเข้าเฝ้าตามที่พวกเขาประสงค์ พวกเขาก็จะว่าข้าพระองค์ได้ว่าจะอุปัฏฐากไปทำไม (พรข้อที่ 6) เมื่อข้าพระองค์เกิดความสงสัย (ธรรมหรือข้อปฏิบัติตามที่มิผู้มาสอบถามข้าพระองค์) ข้าพระองค์ก็จะไม่ได้รับประโยชน์ และไม่อาจบอกข้อสงสัยแก่พวกคนที่สอบถามได้ เขาก็อาจจะว่าอุปัฏฐากไปทำไม เรื่องเพียงเท่านี้ พระศาสดายังไม่ทรงอนุเคราะห์ (พรข้อที่ 7) และการที่ทูลขอให้พระองค์แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์อีก ก็เพราะอาจมีผู้ถามธรรมลับหลังพระองค์กับข้าพระองค์ว่า ท่านอานนท์ คาลานี้

---

³⁵ อก.อ. 1/219-223/262-4. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; เถร. อ. 2/397/ 457 -8. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532; ที.อ. 1/11/14-6. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; อป.อ. 1/640/373-4. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534.

สูตรนี้ ชาดกนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ที่ไหน ถ้าข้าพระองค์ไม่ได้
พรข้อนี้ พวกเขาก็อาจกล่าวได้ว่า ท่านติดตามรับใช้อยู่ตั้งนาน เป็นเหมือน
เงาไม่ละพระผู้มีพระภาคเจ้า พระดำรัสเพียงเท่านี้ ท่านยังไม่รู้เลย (ข้อ 8)
เพราะฉะนั้น จึงขอให้พระองค์ประทานพรส่วนที่ข้อ 4 ข้อนี้
พระบรมศาสดา เมื่อได้สดับคำชี้แจงของพระอานนท์แล้ว จึงประทานสาธุการ
และพระราชทานพรตามที่ขอทุกประการ

พระอานนท์ได้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงกาลที่
พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นระยะเวลาถึง 25 พรรษา...”³⁶

พระอานนท์เมื่อได้รับความไว้วางใจจากที่ประชุมสงฆ์ให้เข้ารับตำแหน่งผู้ถวาย
การรับใช้ใกล้ชิด หรือพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า ความเป็นผู้มีอุปนิสัยสุ่มรอบคอบ ก่อนที่
จะรับตำแหน่งจึงได้ทูลขอพร 8 ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงประทานพรนั้นแก่พระอานนท์
ท่านก็ถือเป็นหลักปฏิบัติในการทำงานตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เมื่อวิเคราะห์ถึงพรที่พระอานนท์ทูลขอพระพุทธเจ้านั้น พรบางข้อเป็นเงื่อนไข
ปฏิเสศ (ข้อ 1-4) และบางข้อเป็นเงื่อนไขขอร้อง (พรข้อ 5-8) ดังนี้

พรที่เป็นเงื่อนไขปฏิเสศ (ข้อ 1-4) ที่พระอานนท์ทูลขอน่าจะมีเหตุผล ดังนี้
การที่พระอานนท์ทูลขอพรข้อที่ 1 - 2 คือ อย่าประทานจิวรอันประณีตแก่ข้า
พระองค์ และ อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์ เพราะกลัวข้อครหาว่าท่านรับ
ตำแหน่ง เพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ที่เกิดจากการทำหน้าที่ถวายงานในพระพุทธเจ้า

พรข้อที่ 3 - 4 คือ อย่าโปรดให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ที่ประทับของพระองค์ และอย่า
ทรงพาข้าพระองค์ไปในที่ที่พระองค์รับนิมนต์ไว้ พรทั้ง 2 ข้อนี้ พระอานนท์ กลัวคำครหาว่าท่าน
รับตำแหน่ง เพราะต้องการได้อภิสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษเหนือกว่าผู้อื่น

การที่พระอานนท์ขอพร 4 ข้อแรก (พรข้อที่ 1-4) นี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า
ประการแรก เห็นว่า พระอานนท์ไม่ต้องการรบกวนเบียดเบียน หรือสร้างความ
หนักใจให้แก่พระพุทธเจ้าที่จะต้องมาทรงกังวลเรื่องสิ่งตอบแทน และอีกประการหนึ่ง คือไม่ต้องการ
ทำลายศรัทธาของผู้มุงถวายจตุปัจจัย ไม่ว่าจะ เป็นจิวร หรือบิณฑบาต (ภัตตาหาร) อันประณีต ที่เจาจะ
พระพุทธเจ้าท่านนั้น และที่สำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกล่าวไปในทางเสียหายว่าท่านมองเห็น

³⁶ ชุ.เถร. 26/1044-6/400-1. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 ; ส.อ. 2/154/198-9 ฉบับ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533.

ผลประโยชน์ที่จะได้ จึงยอมรับตำแหน่ง ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อเนื่องไปถึงพระพุทธเจ้าให้ต้องเสื่อมเสียพระเกียรติว่า มุ่งสงเคราะห์เฉพาะแต่คนใกล้ชิดเท่านั้น

ประการที่สอง การที่พระอานนท์ทูลขอพรว่า อย่าโปรดให้ท่านอยู่ในที่ประทับของพระพุทธเจ้าก็ดี อย่าทรงพาท่านไปในที่ที่พระพุทธเจ้ารับนิมนต์ไว้แล้วก็ดี การทูลขอเช่นนี้เป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่า พระอานนท์ทำงานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ มุ่งทำงานเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป พรทั้ง 4 ข้อแรกนี้ที่พระอานนท์ทูลขอพระพุทธเจ้า สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติอันดีงามของพระอานนท์ เช่น ไม่มีมีความโลภ ไม่ยึดติดในลาภสักการะ หรือสิทธิพิเศษใด ๆ วัตรปฏิบัติในส่วนนี้ ทำให้พระอานนท์ได้รับความไว้วางใจจากพระพุทธเจ้าและองค์กรสงฆ์ตลอดทั้งอุบาสกอุบาสิกาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพระเลขานุการคณะสงฆ์ปัจจุบัน ควรพยายามประพฤติคล้ายตามอย่างพระอานนท์ซึ่งเป็นต้นแบบที่ดี

ส่วนพรเป็นเงื่อนไขขอเรื่อง 4 ข้อหลัง (พรข้อ 5- 8) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า

พรข้อที่ 5 และข้อที่ 6 คือ ขอพระองค์โปรดกรุณาเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับเขาไว้ เมื่อพระองค์ไม่อยู่ และขอให้ข้าพระองค์ได้พาพุทธบริษัทเข้าเฝ้าพระองค์ในขณะที่เขามาเพื่อจะเฝ้า การทูลขอพร 2 ข้อนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก คือพระอานนท์ต้องการจะสนองงานในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ได้อย่างเต็มที่ คือรักษาประโยชน์ของพระพุทธเจ้า และพุทธบริษัทไปพร้อม ๆ กัน

การที่พระอานนท์ทูลขอพรข้อที่ 5 และข้อที่ 6 ผู้วิจัยเห็นว่า พระอานนท์มีจิตมุ่งหวัง จะสงเคราะห์ผู้อื่นเป็นสำคัญ ทั้งเป็นการรักษาผลประโยชน์ของผู้อื่นที่พึงจะได้จากการรับนิมนต์ หรือเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อต้องการปลูกฝังรักษาศรัทธาพุทธบริษัท 4 ไว้ให้เห็นยวดยาน ทั้งเป็นการปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธองค์ไม่ให้ผู้อื่นมาตำหนิติเตียนได้ว่าช่างเข้าเฝ้ายากเสียจริง ทั้งเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้เกิดแก่องค์กรสงฆ์ในเรื่องการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ว่ามีการวางระบบงานดี อีกประเด็นหนึ่ง ในส่วนตัวท่าน เพื่อป้องกันมิให้ผู้อื่นตำหนิตัวท่านไม่มีความสามารถ เพราะเรื่องเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังสงเคราะห์ให้ไม่ได้ หากเป็นเช่นนี้ตัวท่านเองคงต้องพิจารณาว่ามีศักยภาพแค่ไหน ควรอยู่กับตำแหน่งที่ทำอยู่หรือไม่ คนไม่รู้จักความจริงก็จะคิดว่าพระอานนท์คงสนองงานไม่เป็นที่โปรดปราน พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงเมตตาอนุเคราะห์ท่าน พระอานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่าเรื่องใดควรป้องกันความเสียหายไว้ก่อน จึงได้ทูลขอพรจากพระพุทธเจ้าก่อนที่จะเข้ารับทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก หรือพระเลขานุการ

พรข้อที่ 7 คือ ถ้าข้าพระองค์มีความสงสัยเรื่องใด เมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามได้ทุกโอกาส พรข้อนี้ ถือเป็นหัวใจในการทำงานก็ว่าได้ เพราะถ้ามีความสงสัยเกิดขึ้น ในเรื่องแนวทางการปฏิบัติงาน ผู้ทำงานควรมีโอกาสซักถามข้อสงสัยให้ได้ความชัดเจน จะได้นำไปปฏิบัติได้

อย่างถูกต้อง พระอานนท์จำเป็นต้องขอคำปรึกษาหรือผู้บังคับบัญชาคือพระพุทธเจ้า ข้อสงสัยนั้น อาจจะเป็นหัวข้อธรรม หรืองานในหน้าที่ที่ท่านปฏิบัติอยู่ เพราะงานบางอย่างต้องรีบดำเนินการ จึงต้องมีสิทธิเข้าพบได้ตลอดเวลาที่เกิดความสงสัยหรือเกิดปัญหาขึ้น พระเลขานุการปัจจุบัน ก็ควรจะขอพรจากผู้บังคับบัญชาก่อนเข้ารับตำแหน่ง ถือเป็นปวารณาตัวให้ว่ากล่าวตักเตือนได้ และที่สำคัญจะทำให้งานดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว

พรข้อที่ 8 คือ ถ้าพระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาในที่ใด แก่ผู้ใด ซึ่งข้าพระองค์ มิได้อยู่ด้วย ขอให้โปรดเล่าพระธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีกครั้งหนึ่ง พรข้อนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า

ประการแรก เพื่อป้องกันคำครหาว่า พระอานนท์ทำงานบกพร่อง ไม่ใส่ใจไม่ติดตามงานของพระพุทธเจ้า สอบถามอะไร ก็ตอบว่าไม่รู้ ไม่ทราบ เช่น มีผู้มาถามว่า ชาคนี่ สูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงที่ไหน แก่ใคร ถ้าตอบไม่ได้ ก็ยังจะถูกตำหนิว่า จะมัวติดตามพระศาสดา อยู่ทำไม เรื่องเพียงแค่นี้ ถามก็ยังไม่รู้

ประการที่สอง เพื่อต้องการจะรักษาพระสัทธรรมมิให้ตกหล่น เป็นการรวบรวม ข้อมูลต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบันก็ควรติดตามงานของผู้บังคับบัญชา เช่น ท่านไปบรรยายธรรม หรือเทศน์ที่ใด ก็ควรจะเก็บรักษาหัวข้อธรรมนั้น ๆ ไว้ ซึ่งพระอานนท์ได้ทำให้เห็นประจักษ์แล้ว จนได้ชื่อว่าเป็นคลังพระธรรม ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบันก็สามารถทำได้ โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย เช่น ใช้เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

การที่พระอานนท์ได้ทูลขอพรข้อที่ 7-8 ผู้วิจัยคิดว่า ท่านคิดงานออก ทำงานเป็น คือ รู้ว่าพระเลขานุการควรวางตัวอย่างไร และงานเลขานุการมีอะไรบ้างที่จะต้องทำ แสดงให้เห็นว่า พระอานนท์เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ดังจะเห็นจากการทูลขอพร 8 ประการ ก่อนรับตำแหน่งพระเลขานุการ การทำหน้าที่ของพระอานนท์ ต่อมาได้เป็นอเนกคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่วงการคณะสงฆ์ทั้งในสมัยพุทธกาลจวบจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าพระอานนท์เป็นเสาหลักสำคัญในการค้ำชูพระพุทธศาสนาไว้อย่างแท้จริง

ถ้าจะพิจารณาบทบาทหน้าที่ และคุณสมบัติของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการของพระพุทธเจ้าในการทูลขอพร 8 ประการ จะเห็นว่า พระอานนท์ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระเลขานุการ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตัว จะเห็นได้จากการทูลขอพร 4 ข้อแรก เพื่อป้องกันข้อครหาอันตรายที่อาจเกิดจากลาภสักการะและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ เป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม ส่วนพรข้อที่ 5-6 นี้ แสดงให้เห็นว่าพระอานนท์ เป็นผู้มีความเมตตาต่อผู้อื่น เพื่อรักษาประโยชน์ของผู้อื่นที่ควรจะได้อย่างแท้จริง และพรข้อที่ 7-8 แสดงให้เห็นว่า ท่านมองงานออก วิเคราะห์งานเป็น มีความรอบคอบ คือก่อนรับงาน ต้องคุยกันก่อน ซึ่งพระเลขานุการคณะสงฆ์

ปัจจุบัน ควรนำไปประยุกต์ใช้ และที่สำคัญพระอานนท์ที่มีความคิดที่จะรวบรวมเก็บรักษาพระพุทธพจน์ไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาต่อไป ด้วยปณิธานในการทำงานของพระอานนท์ที่ท่านถือเป็นคติประจำใจ คือเราต้องทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ให้สมกับการได้รับความไว้วางใจจากพระพุทธเจ้าและสงฆ์ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม เป็นหัวใจในการทำงาน ยึดความถูกต้อง ไม่ยึดความถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระอานนท์ จากการทูลขอพร 8 ประการ ที่พระเลขาณุกการคณะสงฆ์ปัจจุบัน ควรนำไปใช้ คือ ต้องทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และช่วยกันป้องกันข้อเสื่อมเสียอันจะเกิดแก่สถาบันสงฆ์ ส่วนจรรยาบรรณในการทำงาน ต้องยึดความถูกต้อง ไม่ทำงานโดยหวังสิ่งตอบแทนซึ่งส่อไปในทางที่มิชอบ และที่สำคัญถือเป็นหัวใจก็ว่าได้ คือก่อนรับตำแหน่งเป็นพระเลขาณุกการเจ้าคณะผู้ปกครอง ควรขอพรจากเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เพื่อจะได้ว่ากล่าวตักเตือนในเรื่องงาน และเรื่องส่วนตัว เมื่อเห็นว่าจะเป็นการเสื่อมเสีย ก็จะเป็นประโยชน์แก่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และพระเลขาณุกการ และที่สำคัญจะได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ต้องมาระแวงกันและกันในภายหลัง

3. พระอานนท์กับบทบาทหน้าที่พระเลขาณุกการของพระพุทธเจ้า

บทบาทหน้าที่ของพระอานนท์ในการถวายการรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าในตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก หรือในปัจจุบันมักใช้คำว่า พระเลขาณุกการ นั้น ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย กล่าวว่าพระอานนท์ ขยันในการอุปัฏฐากยิ่งกว่าภิกษุรูปอื่น ๆ ที่เคยอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ามาแล้ว ไม่มีใครทำได้เหมือนอย่างท่าน เพราะภิกษุเหล่านั้นไม่รู้พระทัยของพระพุทธเจ้า จึงอุปัฏฐากได้ไม่นาน แต่พระอานนท์ รู้พระทัยของพระพุทธเจ้าจึงอุปัฏฐากได้นาน³⁷ สิ่งนี้แสดงถึงคุณสมบัติของพระอานนท์ คือมีความขยันหมั่นเพียร และทำงานรู้ใจผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งในการทำงานในตำแหน่งเลขาณุกการ

บทบาทการทำหน้าที่ของพระอานนท์ในฐานะพระเลขาณุกการของพระพุทธเจ้า ผู้วิจัยขอแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. บทบาทพระเลขาณุกการส่วนพระองค์ 2. บทบาทพระเลขาณุกการประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ 3. บทบาทผู้ให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์

³⁷ อ.อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533

1. บทบาทพระเลขานุการส่วนพระองค์ ประกอบด้วย

- 1.1 การถวายการรับใช้ในกิจวัตรประจำวัน
- 1.2 การถวายการรับใช้ในพุทธกิจจำเป็นที่ทรงมอบหมาย
- 1.3 การปฏิสันถารต้อนรับเหล่าพุทธบริษัทที่ต้องการเข้าเฝ้า

1.1 การถวายการรับใช้ในกิจวัตรประจำวัน บทบาทในส่วนนี้ของพระอานนท์ เป็นการถวายงานปรนนิบัติรับใช้ใกล้ชิดในพุทธกิจ ส่วนพระองค์ต่าง ๆ ซึ่งท่านถือปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน นับตั้งแต่ได้เข้ามารับตำแหน่ง คือ

1. ถวายน้ำสรง น้ำเย็น น้ำร้อน วันละ 2 ครั้ง
2. ถวายไม้สีฟัน
3. นวดพระหัตถ์และพระบาท
4. นวดพระปฤษฎางค์
5. บัดกวาดพระคันธกุฎีและบริเวณพระคันธกุฎี³⁸

วัตรปฏิบัติของพระอานนท์ที่ทำถวายแก่พระพุทธเจ้า เป็นเหมือนงานแม่บ้านที่ต้องดูแลเรื่องต่าง ๆ ภายในพระคันธกุฎีสถานที่ประทับ คอยรับใช้ดูแลในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเป็นไปตามความประสงค์ของสงฆ์ที่ต้องการให้พระอานนท์ปฏิบัติต่อพระพุทธองค์ เพื่อแบ่งเบาพุทธกิจส่วนพระองค์ในบางเรื่อง หรือในเวลาทรงพระประชวรจะได้ถวายการปรนนิบัติได้อย่างใกล้ชิด

1.2 การถวายการรับใช้ในพุทธกิจที่จำเป็นตามที่ทรงมอบหมาย ภารกิจที่พระพุทธองค์ทรงมอบหมาย ถือเป็นบทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของพระอานนท์ที่ปฏิบัติในฐานะพระเลขานุการส่วนพระองค์ งานที่ทรงมอบหมาย เช่นการไปรับบิณฑบาตแทน และการแสดงธรรมแทนพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่างใน 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ไปรับบิณฑบาตแทนพระพุทธเจ้าเพื่อเจริญศรัทธาราชสกุล พระอานนท์ได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้ไปรับบิณฑบาตประจำในพระราชวังของพระเจ้าปเสนทิโกศลแทน ท่านได้ไปรับบิณฑบาตเป็นประจำมิได้ขาด แม้ว่าในระยะหลัง ๆ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะทรงลี้ม ไม่เสด็จมาทรงบาตรก็ตาม จนภิกษุทั้งหลายไม่ยอมไปรับบิณฑบาต คงเหลือแต่พระอานนท์รูปเดียวเท่านั้นไปรับบิณฑบาตในพระราชวังเป็นประจำมิได้ขาด³⁹

³⁸ อก.อ. 1/218-223/264. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533

³⁹ ธ.อ. 3/7 ธรรมปทฎฐกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2527

จะเห็นว่า พระอานนท์ปฏิบัติตามภารกิจที่ทรงมีพระบัญชามอบหมายให้ไปปฏิบัติโดยเคร่งครัด ไม่เลิกละกลางคัน โดยผลการ ปฏิบัติตามคำสั่งจนกว่าพระพุทธเจ้าจะทรงรับสั่งให้หยุด ข้อนี้ถือเป็นคุณสมบัติของพระอานนท์ คือทำตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา

กรณีที่ 2 ไปแสดงธรรมแทนพระพุทธเจ้า

พระอานนท์ได้รับมอบหมายให้ไปแสดงธรรมแทนพระพุทธเจ้าหลายครั้ง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง เช่น

ครั้งหนึ่ง ขณะที่พระอานนท์พักอยู่ที่พระเชตะวันวิหารกับพระพุทธเจ้า ท่านได้ทราบข่าวว่า พระศิริมานนท์อาพาธหนัก จึงได้กราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จเยี่ยม แต่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนท์เรียนสัญญา 10 ประการ เพื่อจะได้นำไปแสดงให้พระศิริมานนท์ฟัง พระอานนท์ เรียนและจำได้อย่างแม่นยำ แล้วทูลลาไปเยี่ยมพระศิริมานนท์ และได้สวดสัญญา 10 ประการนั้นให้พระศิริมานนท์ฟัง เมื่อท่านฟังสัญญา 10 ประการ⁴⁰ จบแล้ว อาพาธหนักก็สงบระงับลงทันที⁴¹

⁴⁰ สัญญา คือ ความกำหนดหมาย, สิ่งที่กำหนดหมายไว้ในใจ มี 10 ประการ คือ

1. อนิจจสัญญา กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร 2. อนัตตสัญญา กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง 3. อสุภสัญญา กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย 4. อาทีนวสัญญา กำหนดหมายโทษแห่งกาย 5. ปหานสัญญา กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกประเภทบาปกรรม 6. วิราคสัญญา กำหนดหมายวิราคะคืออริยมรรคว่าเป็นธรรมอันสงบประณีต 7. นิโรธสัญญา กำหนดหมายนิโรธคืออริยผลว่าเป็นธรรมอันสงบประณีต 8. สัพพะโลก อนภิตรตสัญญา กำหนดหมายความไม่น่าเพลิดเพลินในโลกทั้งปวง 9. สัพพะสังขารสุ อนิภฐสัญญา กำหนดหมายความไม่น่าปรารถนาสังขารทั้งปวง 10. อานาปานัสสติ สติกำหนดหมายใจเข้าออก

⁴¹ อภ. ทสก. 24/60/86-9 ฉบับ มหาจุฬาเดปีฎกั 2500

อีกครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเทศนาอยู่บนสันถาคารที่เจ้ามหานามะ ศากยะให้สร้างขึ้นใหม่จนศึกจึงรับสั่งให้พระอานนท์แสดงเสขปฏิบัติแทน ส่วนพระพุทธเจ้าทรง พักผ่อนสำเร็จสี่หิไสยาสน์ พระอานนท์ เรียกเจ้ามหานามะ ผู้เป็นประธาน และเจ้าศากยะทั้งหลาย มาแล้ว แสดงเสขปฏิบัติ⁴² ให้ทรงฟังมีสาระสำคัญ คือ

พระอริยสาวก เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และรู้จัก ประมาณใน การบริโภคอาหาร บำเพ็ญเพียรอยู่เนื่อง ๆ โดยไม่เห็นแก่หลับนอน เป็นผู้มีศรัทธา มีhiri โอดตปปะ พาหุสัจจะ ความเพียร สติปัญญา ได้ปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดแต่ วิตก ได้ตติยฌาน มีจิตผ่องใส มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะสิ้นปิติ ได้ตติยฌาน มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ได้จตุตถฌาน ละสุขทุกข์ได้ โสมนัสโทมนัสดับไป มีอุเบกขา ที่ทำให้ สติบริสุทธิอยู่เป็นสุขในปัจจุบันธรรม เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ พระพุทธองค์ ทรงตรัสว่า ประเสริฐที่สุดทั้งในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อพระอานนท์แสดงธรรมจบลง พระพุทธเจ้าทรงประทานสาธุการ เจ้าศากยะทั้งหลายต่างก็ชื่นชมยินดีภายิตของท่าน⁴³

⁴² เสขปฏิบัติ ทางดำเนินของพระเสาะ หรือข้อปฏิบัติของพระเสาะ ได้แก่ จรณะ 15 คือ สีสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล อปณณกปฏิบัติ คือข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด หรือทางดำเนินที่ไม่ผิด มี 3 คือ 1. อินทริยสังวร การสำรวมอินทริย์ 2. โภชนมัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ในการบริโภค 3. ซาคริยานุโยค การหมั่นประกอบความดี ไม่เห็นแก่นอน สัทธรรม 7 คือ 1. ศรัทธา 2. หิริ 3. โอดตปปะ 4. พาหุสัจจะ 5. วิริยรัมภะ (ปรารภความเพียร) 6. สติ 7. ปัญญา และ ฌาน 4 (การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปนาสมาธิ หรือ ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิ เป็นองค์ธรรมหลัก) คือ 1. ปฐมฌาน มีองค์ 5 (วิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกัคคตา) 2. ตติยฌาน มีองค์ 3 (ปิติ สุข เอกัคคตา) 3. ตติยฌาน มีองค์ 2 คือ (สุข เอกัคคตา) 4. จตุตถฌาน มี องค์ 2 (อุเบกขา เอกัคคตา)

⁴³ ม.ม. 13/22/17-23. ฉบับ มหาจุฬาฯ 2500.

อีกเรื่องหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบหมายให้พระอานนท์ไปแสดงธรรมแก่พระนางมัลลิกาเทวี และพระนางวาสภขัตติยา พระมเหสีทั้งสองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ในพระราชวังแทนพระพุทธเจ้า ท่านก็รับเป็นภาระด้วยดี

ในอรรถกถาธรรมบท ขุททกนิกาย เรื่องฉัตตปาณิอุบาสก กล่าวว่า พระนางมัลลิกาเทวี และพระนางวาสภขัตติยา ต่างเป็นพระมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางทั้งสองมีพระประสงค์จะเรียนธรรม พระพุทธเจ้าจึงทรงมอบภาระในการสอนธรรมแก่พระอานนท์ ท่านไปสอนธรรมเป็นประจำ พระนางมัลลิกา เรียนท่องบ่นธรรมโดยความเคารพ จึงจำบทเรียนได้ แต่พระนางวาสภขัตติยา ไม่เรียนไม่ท่องบ่นโดยเคารพ จึงจำบทเรียนไม่ได้⁴⁴

งานแสดงธรรมถือเป็นงานหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น พุทธบริษัท 4 ตลอดทั้งชนชั้นสูงมีความสนใจในการศึกษาธรรมเป็นจำนวนมาก พระอานนท์เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญแตกฉานในธรรม พระพุทธเจ้าจึงมักจะมอบให้แสดงธรรมแทนพระองค์อยู่เสมอ

1.3 การปฏิสันถารต้อนรับเหล่าพุทธบริษัทที่ต้องการเข้าเฝ้า

กิจวัตรที่พระอานนท์ทำถวายพระพุทธเจ้า นอกจากเตรียมถวายน้ำใช้น้ำฉัน ทั้งร้อนและเย็น เป็นต้นแล้ว ในช่วงกลางวันทำหน้าที่ปฏิสันถารต้อนรับเหล่าพุทธบริษัท 4 ที่เดินทางมาจากทั่วสารทิศ โดยจัดลำดับผู้มาขอเข้าเฝ้าตามความเหมาะสมกับฐานะโอกาส จนพระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญ ว่าพระอานนท์เป็นบัณฑิต รู้ว่าเวลานี้เป็นกาลเพื่อเข้าเฝ้าตลาคค เวลานี้เป็นกาลของภิกษุ เวลานี้เป็นกาลของภิกษุณี เวลานี้เป็นกาลของอุบาสก เวลานี้เป็นกาลของอุบาสิกา เวลานี้เป็นกาลของพระราชา เวลานี้เป็นกาลของพวกมหาอำมาตย์ราชเสวก เวลานี้เป็นกาลของ พวกเดียรถีย์ เวลานี้เป็นกาลของพวกสาวกเดียรถีย์⁴⁵ ในงานต้อนรับนี้ จะเห็นว่าพระอานนท์นอกจากจะทำหน้าที่นำพาผู้มีความประสงค์จะขอเข้าเฝ้าให้ได้เข้าเฝ้าแล้ว แต่ในขณะที่กำลังเฝ้าอยู่นั้น ถ้าพระอานนท์เห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่มีความพร้อมที่จะสนทนาธรรมได้ เช่น ทรงพระประชวรหรือเพิ่งหายจากพระประชวรใหม่ ๆ ท่านก็จะห้าม หรืออาจจะพาออกจากที่ประทับ แล้วทำความเข้าใจถึงเหตุผลที่ต้องพาออกมา หรือตอบปัญหาข้อสงสัยแทนพระพุทธเจ้า เช่น

นอรรถกถา กล่าวว่า เจ้าพระมหานามะ เมื่อเสวยพระกระยาหารแล้ว ก็ทรงถือเอาดอกไม้ของหอม เป็นต้น เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงหายจากพระประชวรใหม่ ๆ แล้วทูลถามธรรม พระอานนท์ จึงลุกขึ้นจากอาสนะไปสะกิดเจ้ามทานามะที่พระพาหา นำออกไป ณ สถานที่แห่งหนึ่งแล้วชี้แจงเรื่อง ศีล สมาธิ และปัญญาของพระเสขะ 7 จำพวก ตามที่พระพุทธเจ้า

⁴⁴ ธ.อ. 3/43 ธรรมปทฎฐกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2527.

⁴⁵ ที.ม. 10/207-8/126-7 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500.

ตรัสไว้ และชี้แจง คีล สมาธิ ปัญญาของพระองค์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ชั้นสูงว่า วิปัสสนาที่เป็นเสขะและ ผลฌานที่เป็นอเสขะเกิดขึ้นภายหลังสมาธิที่เป็นพระเสขะ และผลสมาธิที่เป็นอเสขะเกิดขึ้นภายหลังวิปัสสนาที่เป็นเสขะ ส่วนสมาธิที่ประกอบพร้อมด้วยธรรมเกิดขึ้นไม่ก่อนไม่หลังเกินไป⁴⁶

ในบางเวลา พระอานนท์ เห็นว่าเวลานี้ ไม่เหมาะที่จะให้ใครเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระอานนท์จะห้ามไว้ เช่น ในวันที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ คอยห้ามใคร ๆ มิให้รบกวนพระพุทธองค์ แม้สุภททปริพาชก ซึ่งต้องการเข้าเฝ้าทูลถามปัญหาธรรมแก่พระพุทธเจ้า ท่านก็ห้ามไว้ เพราะเกรงจะเป็นการรบกวนพระพุทธเจ้า แต่ในที่สุด พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้เข้าเฝ้าทูลถามปัญหาธรรมนั้น สุภททปริพาชก เกิดศรัทธาทูลขอบวช และเป็นพระอรหันต์องค์สุดท้ายทันพระพุทธเจ้าปรินิพพาน⁴⁷

การปฏิบัติหน้าที่ของพระอานนท์ในส่วนนี้จะเห็นว่า นอกจากจะนำบุคคลต่าง ๆ เข้าเฝ้า พระพุทธองค์แล้ว ในขณะที่เฝ้าอยู่นั้น ถ้าเห็นว่า พระพุทธองค์ ไม่มีความสะดวกในการแสดงธรรม เช่น ทรงพระประชวร เป็นต้น พระอานนท์ก็จะหาวิธีแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้านั้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยละมุนละม่อม เช่น พาออกไปข้างนอกแล้วแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยตัวเอง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระอานนท์ในการทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการ ส่วนพระองค์นี้ คือคอยถวายน้ำสรงน้ำเย็น น้ำร้อน เป็นต้น ส่วนการถวายน้ำรับใช้ในพุทธกิจส่วนพระองค์ต่าง ๆ ประจำวันมิได้ขาด เช่น การเตรียมน้ำสรงน้ำเย็น น้ำร้อน เป็นต้น ส่วนการถวายน้ำรับใช้ในพุทธกิจที่ทรงมอบหมายให้ พระอานนท์ไปปฏิบัติ เช่น ไปรับบิณฑบาตแทน ไปแสดงธรรมสอนธรรมแทน ท่านก็ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด และการต้อนรับพุทธบริษัทที่มาจากทั่วสารทิศเพื่อขอเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นงานในหน้าที่เลขานุการส่วนตัว ซึ่งเลขานุการปัจจุบันก็ต้องทำ ถือเป็นหน้าที่สำคัญเช่นกัน จะเห็นได้ว่างานต่าง ๆ เหล่านี้ พระอานนท์ได้ทำโดยความสุจริตละเอียดรอบคอบเป็นอย่างดี

การทำหน้าที่ในฐานะพระเลขานุการส่วนตัวพระองค์ของพระพุทธเจ้า เป็นงานที่หนักมาก แต่พระอานนท์ ก็ไม่ย่อท้อ ทำงานด้วยความขยันอดทนเป็นเลิศ โดยยึดหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. ตื่นก่อน-นอนทีหลัง
2. ถือแต่สิ่งของที่พระพุทธเจ้าให้เท่านั้น
3. ทำงานให้ดียิ่งขึ้น

⁴⁶ อก.อ. 2/74/225 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533.

⁴⁷ ที.ม. 10/212/131-2. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.

4. นำเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าไปสรรเสริญ⁴⁸

จากวัตรปฏิบัติของพระอานนท์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

1. ตื่นก่อน นอนทีหลัง (ปุพพกุณฺเฑยโน จ โทหนฺติ ปจฺจนินฺปาติโน จ) คือ ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย วัตรปฏิบัติในข้อนี้ ก็น่าจะนำมาประยุกต์ใช้ ในงานเลขานุการปัจจุบันได้ คือ ต้องมาทำงานก่อนผู้บังคับบัญชาของตน คือถึงสถานที่ทำงานก่อนท่าน และกลับที่พักภายหลังท่าน ซึ่งพระอานนท์ได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างควรแก่การศึกษา ดังนี้

1.1 คอยรับฟังพุทธทศกัณฐ์ว่าจะทรงมีพระพุทธรูปประสงฆ์สิ่งใด ก็พร้อมที่จะขวนขวายทำกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จตามพระประสงค์ทุกประการ พระเลขานุการที่ดีควรคอยรับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

1.2 ขณะที่พระพุทธรูปองค์ทรงบรรทมอยู่ ก็อยู่ถวายงานหน้าห้อง เพราะถ้ามีพุทธบริษัท มีเหตุเร่งด่วนต้องการเข้ามากราบทูลเรื่องใด ๆ พระอานนท์จะเป็นผู้รับเรื่องนั้น ๆ ไว้ก่อนแล้วคอยกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบในเวลาเช้า หลังจากทรงตื่นจากพระบรรทมแล้ว

การทำหน้าที่ในส่วนนี้ของพระอานนท์ ท่านทำหน้าที่เป็นเหมือนเลขานุการหน้าห้อง คอยรับเรื่องราวต่าง ๆ คือคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาติดต่องาน เป็นการแบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งก็มีพระเลขานุการปัจจุบันบางรูปปฏิบัติเช่นเดียวกัน แม้ยังไม่เท่ากับ พระอานนท์ที่ทำอยู่

1.3 เวลากลางคืน พระอานนท์ตั้งใจกำหนดว่า ช่วงเวลานี้พระพุทธรูปองค์ทรงมี พระประสงค์อย่างนี้แล้วเข้าไปเฝ้า เมื่อถวายงานรับใช้ตามพระประสงค์นั้นแล้ว ก็ออกมาอยู่ภายนอกพระคันธกุฎี ในคืนหนึ่ง ๆ พระอานนท์ถือประทีปเดินรอบบริเวณพระคันธกุฎีถึง 8 ครั้ง ด้วยคิดว่า ถ้าเราเผลอง่วงนอนหลับไป เมื่อพระศาสดาตรัสเรียกหา ก็จักไม่สามารถขานรับได้ ท่านจึงไม่ยอมปล่อยค้ำประทีปจากมือตลอดคืนยังรุ่ง⁴⁹

หน้าที่ในส่วนนี้ ดูเหมือนว่าจะเป็นงานของคนรับใช้ที่ต้องอยู่ปรนนิบัติรับใช้เจ้านาย แสดงให้เห็นว่า พระอานนท์มีความใส่ใจเอาใจต่อพระพุทธเจ้า เป็นความจงรักภักดีระหว่างผู้บังคับบัญชาคือพระพุทธเจ้ากับผู้สนองงานคือพระอานนท์ที่หาไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้

⁴⁸ ที.ปา. 10/203/205. ฉบับ สุยามรรณฺสูตส เตปิฎกํ 2502

⁴⁹ อัง.อ. 1/219-223/264. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2533

โดยสรุป แม้ว่าการทำหน้าที่ของพระอานนท์ในส่วนนี้ จะดูเหมือนงานของ คนรับใช้มากกว่างานของพระเลขานุการ แต่ว่าการทำงานด้านเลขานุการ ก็มีหน้าที่ต้องดูแลงานทุก เรื่อง ของผู้บังคับบัญชา คอยรับคำสั่ง ต้องรับเรื่องไว้ก่อนแล้วนำเสนอผู้บังคับบัญชาในภายหลัง เหล่านี้ ก็เป็นงานในหน้าที่เลขานุการที่ต้องทำเช่นกัน

2. ถ้อยแถลงของที่พระพุทธเจ้าให้เท่านั้น (ทินนาทายโน จ) ปฏิบัติในส่วนนี้ เป็นผลดีแก่ผู้นำไปปฏิบัติ เพราะจะช่วยป้องกันคำครหาว่า มีการรับสินบาทคาดสินบนจากผู้อื่น เพื่อแลกกับสิทธิประโยชน์ใด ๆ ตามที่ผู้ให้ต้องการ เพราะพระเลขานุการ มีความใกล้ชิดกับเจ้า คณะผู้ปกครองสงฆ์ในสายงานมากกว่าคนอื่น ๆ ย่อมมีอำนาจแฝงอยู่ในตัวไม่มากนัก

การรับเอาแต่สิ่งของที่ผู้บังคับบัญชาให้เท่านั้น ก่อให้เกิดความผูกพัน ระหว่างผู้บังคับบัญชาสงฆ์กับพระเลขานุการ แสดงออกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจที่ติดต่อกัน ไม่ทอดทิ้ง กันร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เพราะว่าถ้าผู้บังคับบัญชาดูแลใส่ใจดีแล้ว ผู้ได้บังคับบัญชาก็จะมีขวัญ กำลังใจในการทำงาน อันจะเป็นผลดีแก่ตัวเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และองค์กรสงฆ์ แม้พระอานนท์ ก็เป็นผู้ให้เช่นกัน โดยปฏิบัติต่อพระมหาเถระและพระผู้น้อยโดยการให้สิ่งของแก่ท่านเหล่านั้น ท่านจึงเป็นที่รักของพระผู้ใหญ่และผู้น้อยตลอดทั้งเหล่าพุทธบริษัท

3. ทำงานให้ดียิ่งขึ้น (สุกตมมกรจ) วัตรปฏิบัติในข้อนี้จะเห็นว่า พระอานนท์ ได้นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการทำงานอยู่ตลอดเวลา โดยการเรียนรู้จากพระพุทธเจ้าโดยตรง และจากสำนักของพระมหาเถระ ด้วยการทูลถามข้อสงสัยที่เกิดจากตัวท่านเองหรือจากการผู้อื่นที่ ได้มาเรียนถามท่าน เพราะฉะนั้น งานที่พระอานนท์ทำไม่ว่าจะเป็นงานถวายการรับใช้ในพุทธกิจ ประจำวันมิได้ขาด หรืองานในการช่วยบริหารการปกครองสงฆ์ พระอานนท์ ได้มีบทบาทในการ แบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างมาก ดังตัวอย่าง พระอานนท์ได้ช่วยพัฒนาองค์กรสงฆ์ ในพระวินัยปิฎก กล่าวไว้ว่า พระอานนท์ เป็นผู้ออกแบบจิวรของภิกษุสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันยังใช้อยู่ คือ ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นคันนาของชาวมคธเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีคันนาคันในระหว่าง จึงตรัสว่า อานนท์ เธอจะทำจิวรให้มีรูปเหมือนคันนาของชาวมคธนี้ได้หรือไม่ พระอานนท์ได้ กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทำได้” แล้วก็ทำจิวรมีรูปเหมือนอย่างคันนาของชาวมคธ เสร็จแล้วนำขึ้น ทูลถวายให้ทรงทอดพระเนตร พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรแล้ว ตรัสชมเชยในท่ามกลางสงฆ์ว่า อานนท์เป็นผู้ฉลาด มีปัญญา รู้ซึ่งถึงถ้อยคำที่เรากล่าวโดยพิสดาร ทำกุสิ (ผ้าชั้นยาว) อัชฌกุสิ

(ผ้าชิ้นสั้น) ก็ได้ ทำฝ้ามณฑล (กระทงใหญ่) อัฒมณฑล (กระทงเล็ก) ก็ได้... จีวรจักเป็นผ้าที่ตัดแล้ว เสริห์มอง ด้วยศัสตรา สมควรแก่สมณะพวกศัสตราไม่ต้องการ”⁵⁰ อาจกล่าวได้ว่า เป็นเครื่องนุ่งห่มที่เก่าแก่ที่สุด และยังทันสมัยอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ยังใช้อยู่ถึงทุกวันนี้

4. นำเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าไปสรรเสริญ (กิตติคุณนุตราจ) ผู้อยู่ได้ บังคับบัญชา ที่ดี ต้องไม่นินทาผู้บังคับบัญชาในทางที่เสียหาย ไม่แสดงกริยาที่ไม่เหมาะสม พระอานนท์ได้ทำงานถวายการรับใช้ด้วยความเคารพอย่างสูงสุด และเป็นผู้มีสัมมาคารวะต่อผู้อื่น จึงเป็นแรงสนับสนุนชื่อเสียงของพระพุทธเจ้าให้สูงขึ้น เพราะการทำหน้าที่ของพระเลขานุการดี หรือไม่ดี ย่อมมีผลสะท้อนถึงผู้บังคับบัญชาด้วยเสมอ มีบางคนพูดว่าเลขานุการเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงปฏิปทาของผู้บังคับบัญชา

การทำหน้าที่ของพระอานนท์ จะเห็นว่าท่านทำได้ดีเป็นอย่างดี ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เริ่มงานแต่ละวันด้วยการตื่นก่อนพระพุทธเจ้า เข้านอนทีหลัง ไม่รับสิ่งของจากผู้อื่น ถือเอาแต่สิ่งของที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้เท่านั้น พัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นซึ่งพระเลขานุการปัจจุบันจำเป็นต้องกระทำ และที่สำคัญต้องรู้จักปกป้องชื่อเสียงเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่ตนสนองงานอยู่รวมทั้งนำเกียรติคุณของท่านไปสรรเสริญด้วย

สรุปบทบาทหน้าที่เลขานุการส่วนพระองค์นี้ จะเห็นว่าพระอานนท์ นอกจากจะทำงานภายในสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าแล้ว เมื่อพระพุทธองค์มีพุทธกิจที่ต้องเสด็จไปปฏิบัติในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะใกล้หรือไกล พระอานนท์ จะต้องติดตามพระพุทธเจ้าไปทุกหนทุกแห่งเหมือนเงาติดตามตัว จนได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าและเหล่าพระมหาเถระทั้งหลายว่า เป็นสุดยอดแห่งพุทธอุปัฏฐาก ในเรื่องนี้ แม้ตัวท่านเองก็ได้ปรารภถึงกิจวัตรที่ได้ปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าว่า “เราได้อุปัฏฐาก พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยเมตตาทายกรรม... ด้วยเมตตาวัจกรรม... ด้วยเมตตาโมกรรม เหมือนพระฉายา ติดตามพระองค์อยู่ถึง 25 ปี เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดำเนินไป เราก็ ได้เดินตามไปเบื้องพระปฤษฎางค์ของพระองค์ เมื่อพระองค์แสดงธรรมอยู่ ญาณเกิดขึ้นแก่เราผู้มี กิจที่จะต้องทำ เรายังเป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลุพระอรหัต”⁵¹

⁵⁰ วินย. 5/345/148-9. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

⁵¹ ชุ.เถร. 26/1042-9/400-1 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500 ; ที.ม. 10/207/125-7 ฉบับ

จะเห็นว่า ในการทำหน้าที่ของพระเลขาณูการ สิ่งหนึ่งที่พระอานนท์ถือปฏิบัติ คือ การติดตามรับใช้ใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา ไม่จำกัดเฉพาะในสถานที่ประทับเท่านั้น เมื่อพระพุทธองค์ ต้องจาริกไปโปรดเวไนยสัตว์ตามสถานที่ต่าง ๆ พระอานนท์ก็ติดตามไปรับใช้ทุกหนทุกแห่งมิได้ขาด ซึ่งพระเลขาณูการปัจจุบัน ก็ควรติดตามเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไปตรวจงานนอกสถานที่ เช่นกัน

2. บทบาทพระเลขาณูการประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์

พระอานนท์ นอกจากทำหน้าที่เป็นพระเลขาณูการส่วนพระองค์แล้ว คือสนองงาน ในกิจวัตรประจำวันมิได้ขาดแล้ว ท่านยังทำหน้าที่เป็นพระเลขาณูการประจำตำแหน่งองค์ผู้เป็น ประมุขสงฆ์ คือพระพุทธเจ้า ซึ่งบทบาทที่พระอานนท์ทำ ปราภฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสังเขป ดังนี้

1. บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
2. บทบาทในการสนับสนุน และพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
3. บทบาทในการขานรับนโยบาย
4. บทบาทในการประสานงาน
5. บทบาทในการบริหารสำนักงาน
6. บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า
7. บทบาทในการติดตามงานให้พระพุทธเจ้า
8. บทบาทในการให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท
9. บทบาทในการปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า และสถาบันสงฆ์

1. บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

บทบาทนี้ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญของพระเลขาณูการจะต้องทำให้ได้ เพื่อให้งาน ดำเนินไปโดยราบรื่น ไม่ให้งานหยุดชะงัก การทำหน้าที่ในส่วนนี้ของพระอานนท์ มีอยู่หลายเรื่อง ผู้วิจัยขอยกเหตุการณ์สำคัญเพียงเรื่องเดียว คือ

ในมหาปริณิพพานสูตร กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวแก่เจ้ามัลลกษัตริย์⁵²ทั้งหลายว่า พระพุทธเจ้าจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้

⁵² มัลลกษัตริย์ คณะกษัตริย์ผู้ปกครองแคว้นมัลละ ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดา 16 แคว้นใหญ่ แห่งชมพูทวีปครั้งพุทธกาล ปกครองระบอบสามัคคีธรรม นครหลวงชื่อกุสาวดี แต่ภายหลังแยก เป็นนครกุสินารา และนครปาวา

ขอให้รับมาเข้าเฝ้าเป็นครั้งสุดท้าย จะได้ไม่เดือดร้อนใจภายหลังว่าพระตถาคตเจ้าได้ปรินิพพานในเมืองของพวกเรา แต่พวกเราไม่ได้เข้าเฝ้าเลย เมื่อเจ้ามัลละทั้งหลายเสด็จมาเข้าเฝ้า พระอานนท์ได้จัดเวลาให้เจ้ามัลละทั้งหมด ได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ครบทุกพระองค์ภายในปฐมยามเท่านั้น โดยได้จัดลำดับสกุลเข้าเฝ้าถวายบังคม แล้วแจ้งพระนามของมัลลภคัตริย์เหล่านั้น พร้อมด้วยพระโอรส พระชายา และอำมาตย์ เป็นชุด ๆ ถู่ว่าพระอานนท์มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าในการจัดสรรเวลาได้เป็นอย่างดี⁵³

การแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า ถูว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระอานนท์ บางครั้งอาจมีเรื่องปัจจุบันทันด่วนเกิดขึ้น ถ้ายังมีเงื่อนไขเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ยังต้องรีบดำเนินการสั่งการแก้ไขให้ทันเหตุการณ์ มิฉะนั้น งานก็จะเสีย พระอานนท์ได้ใช้ไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาลในเรื่องจำนวนเจ้ามัลลภคัตริย์ทั้งหลาย ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยทันเวลา นี้แสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าก็เป็นบทบาทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเลขานุการทุกองค์

2. บทบาทในการสนับสนุนและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

พระอานนท์ นับตั้งแต่วันที่ถวายงานในฐานะพระเลขานุการ ท่านได้สนองงานด้วยการสนับสนุนนโยบายต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีรับสั่งให้ไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ทำด้วยความวิริยะอุตสาหะ ให้ประสบความสำเร็จ จนเป็นที่ไว้วางพระทัย ดังตัวอย่างงานที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 งานที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้ไปปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบหมายงานให้พระอานนท์ไปดำเนินการหลายเรื่อง ในงานวิจัยนี้ขอยกเพียงเรื่องเดียว คือ ทรงรับสั่งให้พระอานนท์นำนางยักษิณีเข้าเฝ้าเพื่อระงับการจ้องล้างจ้องผลาญ ซึ่งกันและกัน เนื่องจากได้ผูกพยาบาทอาฆาตกันมาหลายภพหลายชาติแล้ว

มีเรื่องเล่าว่า นางกุลธิดากับนางยักษิณีได้จองเวรกันมาหลายภพหลายชาติ ชาติสุดท้ายฝ่ายหนึ่งมาเกิดเป็นนางยักษิณี และอีกฝ่ายหนึ่งมาเกิดเป็นกุลธิดาลูกสาวในตระกูลแห่งเมืองสาวัตถี ต่อมานางกุลธิดามีความประสงค์จะไปคลอดบุตรที่บ้านเกิด เพื่อหนีนางยักษิณีที่เคยแปลงตัวเป็นเพื่อนหญิงมาเยี่ยมพอได้โอกาสก็จับทารกของนางกุลธิดากินเสียถึง 2 ครั้งมาแล้ว นางจึงชวนสามีไปบ้านเดิมของนางเพื่อคลอดบุตร แต่ถึงกระนั้นด้วยกำลังแห่งเวร นางยักษิณีก็ติดตามไปพบนางกุลธิดาในขณะที่กำลังยื่นให้นมลูกอยู่ ระหว่างเดินทางกลับมาเรือนของตน นางกุลธิดาพอเห็นนางยักษิณีน้นมาก็ร้องบอกแก่สามี แล้วอุ้มลูกน้อยวิ่งเข้าไปท่ามกลางพุทธบริษัทใน

⁵³ ที.ม. 10/210-1/129-130. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

พระวิหารเชตวัน ขณะนั้น พระศาสดากำลังแสดงธรรมอยู่ในท่ามกลางพุทธบริษัท นางกุลธิดาอุ้มบุตรมาวางแทบ พระบาทพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลว่า “ขอพระองค์จงประทานชีวิตแก่บุตรของหม่อมฉันด้วยเถิด” สุมนเทพ ที่สิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูพระวิหารไม่ยอมให้นางยักษิณีเข้าไปข้างใน พระศาสดาทรงรับสั่งให้พระอานนท์ไปเรียกนางยักษิณีเข้ามา ทรงปลอบนางกุลธิดาไม่ให้กลัวนางยักษิณีแล้วจึงตรัสแก่นางยักษิณีซึ่งมายืนอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ว่า ทำไม เจ้าจึงทำอย่างนี้ ถ้าเจ้าไม่ได้มาพบเราตถาคตแล้ว เสรของพวกเจ้าก็ตั้งอยู่ตลอดกาล...เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร⁵⁴

พระอานนท์ได้สนองงานตามพุทธประสงค์ในทุก ๆ เรื่อง ด้วยความเต็มใจ และทำอย่างสุดความสามารถ และท่านก็สามารถทำเรื่องนั้น ๆ ได้สำเร็จตามพระพุทธประสงค์ทุกประการ

2.2 งานที่ทรงมอบให้ไปปฏิบัติภายหลังที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าทรงไว้เนื้อเชื่อใจ และมั่นใจในการทำงานของพระอานนท์ ที่จะสนองงานของพระองค์ได้ ความไว้วางใจนี้ จะเห็นได้ว่าก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้มีพระพุทธานุญาตสั่งมอบหมายภารกิจที่สำคัญให้พระอานนท์ไปดำเนินการอยู่ 2 เรื่อง คือ

1) รับสั่งให้ไปกล่าวอนุโมทนาบุญแก่นายจุนทกัมมารบุตร ผู้ถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้ายแก่พระพุทธเจ้า โดยพระพุทธองค์ทรงคำนึงว่า ต่อไปภายหน้าอาจมีคนดำนิ นายจุนทะได้ว่าถวายบิณฑบาตสุกรมัททวะ เป็นเหตุให้พระตถาคตปรินิพพาน นายจุนทะจะเดือดร้อนใจได้ จึงตรัสสั่งให้พระอานนท์ไปบอกแก่นายจุนทะ จะได้ช่วยบรรเทาความร้อนใจ ของนายจุนทกัมมารบุตรเสีย⁵⁵

การทำหน้าที่ในส่วนนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงไว้เนื้อเชื่อใจพระอานนท์มาก จึงทรงมอบหมายงานนี้ไว้ และด้วยวัตรปฏิบัติที่ดีงามของท่าน พุทธบริษัททั้งหลาย จึงให้ความไว้วางใจ และเกรงใจท่าน ฉะนั้น คำพูดของท่านท่านนั้น ที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นายจุนทะว่า นั่นเป็นพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้าที่ทรงรับสั่งให้พระอานนท์มากล่าวอนุโมทนาบุญ

⁵⁴ ธ.อ. 1/46. ธรรมปทภูฏกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523

⁵⁵ ที.ม.10/126/158. ฉบับ สุยามรภูฏสุต เติปฏิภัง 2501

2) สั่งให้ไปพาสงฆ์ไปลงพรหมทัณฑ์⁵⁶แก่พระภิกษุฉันทะ

พระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงข้อที่ควรปฏิบัติต่อภิกษุฉันทะ ผู้มีอุปนิสัยคือร้อน ไม่เชื่อฟังใคร ๆ ถือตนว่าเป็นคนสำคัญ เป็นผู้พาพระพุทธเจ้าออกทรงผนวช และไม่คอยยอมรับ พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติ และไม่ให้ความเคารพ ต่อภิกษุรูปอื่น ๆ เพราะมีทิฐิมานะกล้า ดังนั้น ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้ตรัส แนวทางปฏิบัติต่อพระภิกษุฉันทะว่า “เมื่อเราปรินิพพานแล้ว พวกเธอจงลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันทะเถิด” ครั้นต่อมา พระอานนท์พาภิกษุสงฆ์ไปแจ้งความนั้นแก่พระภิกษุฉันทะทราบเรื่องพรหมทัณฑ์ พระ ฉันทะ มีความทุกข์เสียใจ เป็นลมแล้วเป็นลมอีกถึง 2-3 ครั้ง เมื่อฟื้นขึ้นมา ก็กล่าววิงวอนขออย่าให้ สงฆ์ลงพรหมทัณฑ์แก่ท่านเลย⁵⁷ ต่อมาภายหลัง พระภิกษุฉันทะสำนึกผิดได้บำเพ็ญเพียรและปฏิบัติ ชอบ ไม่นานก็ได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภทา⁵⁸

งานที่ทรงมอบหมายในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมั่น พระทัยว่า พระอานนท์เท่านั้น จะสนองงานของพระองค์เป็นผลสำเร็จได้ด้วยดี เพราะก่อนบวช พระอานนท์ ก็อยู่ในฐานะเจ้านายของพระภิกษุฉันทะ พระฉันทะ แม้จะคือร้อน ไม่เชื่อฟังใคร ทั้งคู่ร้าย จนใคร ๆ ก็ไม่อยากจะทำเกี่ยวกับ แต่ทรงเห็นว่าพระอานนท์ มีจิตใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ มีบุคลิกลักษณะพูดจริงทำจริง และมีไหวพริบปฏิภาณ พระองค์จึงทรงมอบหมายงานไว้

การสนองงานพระพุทธเจ้าของพระอานนท์ ทั้งในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรง พระชนม์อยู่และภายหลังที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับ นิวยายต่าง ๆ เป็นมือทำงานที่เชื่อถือได้ สนองงานตามที่ทรงมีพระประสงค์สำเร็จทุกประการ พระเลขานุการปัจจุบัน ก็ต้องทำงานให้ผู้บังคับบัญชาไว้วางใจ สามารถมอบงานใหญ่ให้ไปทำโดย ไม่ต้องกังวลใจ

⁵⁶ พรหมทัณฑ์ โทษอย่างสูง คือ สงฆ์ตกลงกันลงโทษภิกษุรูปใดรูปหนึ่งโดยภิกษุทั้งหลาย พร้อมใจกันไม่พูดด้วย ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือน หรือสั่งสอนภิกษุรูปนั้น พระฉันทะ เป็นพระรูปแรกที่ ถูกลงพรหมทัณฑ์

⁵⁷ ที.ม. 10/216/135 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500 ; วินย. 7/445/281 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500 ; ธ.อ. 7-8. ธรรมปทฐฎกเถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2528.

⁵⁸ ปฏิสัมภทา ได้แก่ ความแตกฉาน หรือปัญญาแตกฉาน มี 4 คือ 1. อตตปฏิสัมภทา ปัญญาแตกฉานในอรรถ 2. ธรรมปฏิสัมภทา ปัญญาแตกฉานในธรรม 3. นิรุตติปฏิสัมภทา ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ 4. ปฏิภาณปฏิสัมภทา ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

3. บทบาทในการงานรับนโยบาย

ในการปฏิบัติหน้าที่สนองงานในตำแหน่งพระเลขานุการ เมื่อพระอานนท์มีความสงสัยในเรื่องใด ก็จะทูลถามพระพุทธองค์ถึงแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องนั้น ๆ เพื่อจะได้ถือเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และพร้อมนำความนั้นไปแจ้งให้สังฆมณฑลทราบ เช่น

3.1 แนวทางปฏิบัติต่อสตรี

ความที่พระอานนท์เป็นผู้มองการณ์ไกล คำนึงถึงความมั่นคงของพระศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ในมหาปรินิพพานสูตร ได้กล่าวถึงพระอานนท์ ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงวิธีปฏิบัติต่อสตรีสำหรับภิกษุ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “การไม่ดู ไม่เห็นเป็นการดี แต่เมื่อต้องดู ต้องเห็น ก็ไม่ควรเจรจาด้วย ถ้าจำเป็นต้องเจรจาด้วย ก็ต้องให้มีสติ”⁵⁹ พระอานนท์รับทราบนโยบายนั้นแล้ว นำความนั้นไปแจ้งให้ภิกษุทั้งหลายทราบต่อไป เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติและนโยบายนี้ ยังถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนี้

3.2 แนวทางปฏิบัติเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว

ในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ โดยมีพระภิกษุทั้งหลายนั่งเฝ้าร่วมฟังอยู่ด้วย ว่า “ดูก่อนอานนท์ บางทีพวกเธอจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์ (คำสอน) มีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของเราไม่มี ข้อนี้พวกเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น ธรรมก็ดี วินัยก็ดีอันใด ที่เราแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยการล่วงไปแห่งเรา”⁶⁰

พระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการ ได้ขานรับนโยบาย พร้อมขยายความนั้น ให้สังฆมณฑลรับทราบเพื่อถือปฏิบัติ ในช่วงที่ท่านอยู่ถวายงานนั้น ได้ทูลถามสิ่งที่ก่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนามากมาย และเป็นผู้ที่เก็บรวบรวมคำสอนที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ได้มากที่สุด เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว จึงทูลถามข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับผู้นำสงฆ์ และจากการศึกษาพบว่า พระอานนท์ได้ทูลถาม แม้กระทั่งวิธีปฏิบัติต่อพระพุทธสตรีหลังปรินิพพานว่าควรจะทำอย่างไร จึงจะ สมพระเกียรติ ซึ่งได้รับพระคำรัสตรัสตอบว่า “ปฏิบัติอย่างพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ”⁶¹ พระเลขานุการปัจจุบัน ควรรู้ จักคิดวางแผนงานที่จะทำไว้ก่อนล่วงหน้า คือทำงานเชิงรุกได้

⁵⁹ ที.ม. 10./203/124. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

⁶⁰ ที.ม. 10/141/178. ฉบับ สยามรัฐสุตส เตปิฎก 2501

⁶¹ ที.ม. 10/132/135. ฉบับ สยามรัฐสุตส เตปิฎก 2501

4. บทบาทในการประสานงาน

พระอานนท์แสดงบทบาทเป็นผู้ประสานงานกับบุคคลหลายกลุ่ม ได้แก่ ประสานงานกับฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง และฆราวาส ดังนี้

4.1 กรณีประสานระหว่างสงฆ์กับสงฆ์ กรณีประสานความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสงฆ์ให้เกิดความสามัคคีต่อกัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ในกรณี ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี 2 รูป คือ พระวินัยธรกับพระธรรมธร ทะเลาะกัน ด้วยเรื่องน้ำชำระที่เหลือไว้ในภาชนะน้ำว่า เป็นอาบัติหรือไม่เป็นอาบัติ ซึ่งเป็นเรื่องเล็กน้อย ด้วยทิวามานะของแต่ละรูป เรื่องจึงลุกลามใหญ่โต พวกภิกษุที่เป็นบริวารของแต่ละฝ่าย ต่างก็เข้าข้างอาจารย์ของตน ๆ จึงเกิดความแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย แม้พระพุทธเจ้าจะทรงตักเตือนถึง 2-3 ครั้ง ก็ไม่มีฝ่ายใดเชื่อฟัง ทรงระอาพระหทัยจึงเสด็จหนีไปจำพรรษา ณ ป่ารกชัฏวัน อุบาสกอุบาสิกาไปวัดไม่พบพระพุทธเจ้า จึงพากันทรมาณภิกษุเหล่านั้น ด้วยการไม่ถวายภัตตาหาร ไม่ทำสามีจิกรรม เป็นต้น ทำให้ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบาก ต่อมาต่างสำนึกผิดจึงพากันไปหาพระอานนท์ขอร้องให้ท่านพาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อขอให้พระพุทธองค์ทรงยกโทษให้ พระอานนท์เห็นทางที่จะทำให้เกิดความสามัคคีจึงได้พาไปเฝ้าพระพุทธเจ้าจึงทรงยกโทษให้แล้วต่างฝ่ายต่างก็ลดทิวามานะกลับมาสามัคคีกันเหมือนเดิม⁶²

กรณีประสานระหว่างสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองและฆราวาส เช่น พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวการจะเสด็จดับขันธปรินิพพานแก่มัลลกะศรัยทั้งหลาย⁶³ หรือในกรณีพระอานนท์ได้รับการขอร้องจากอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขา มหาอุบาสิกา ผู้ใคร่จะได้เฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ไปขอร้องให้พระอานนท์นำเสด็จพระพุทธเจ้าซึ่งจำพรรษาอยู่ที่ป่าปาลิไลยกะให้เสด็จกลับเมืองสาวัตถี พระอานนท์ได้ไปกราบทูลพระพุทธองค์ให้เสด็จกลับได้เป็นผลสำเร็จ⁶⁴

การที่พระอานนท์ได้รับความไว้วางใจจากพุทธบริษัท เพราะท่านเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เป็นนิจ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ ไม่ได้แย้งโดยไม่มีเหตุผล มีความประนีประนอม จึงเป็นที่รักที่เคารพ นับถือของพุทธบริษัททั้งหลาย จึงเหมาะกับการทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง และฆราวาส พระเลขานุการปัจจุบัน ก็ต้องเป็นนักประสานที่ดี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการทำงานด้านเลขานุการเป็นอย่างดี

⁶² จ.ช. 1/49-59. ธรรมปทภูฏกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523

⁶³ ที.ม. 10./210-1/129-130. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2500

⁶⁴ ธ.อ. 1/55-6. ธรรมปทภูฏกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523

5. บทบาทในการบริหารสำนักงาน

การทำหน้าที่ของพระอานนท์ในส่วนนี้ ถือว่าเด่นมาก เพราะในแต่ละวันมีผู้ต้องการจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนมาก มีทุกฐานะทางสังคมนับตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดิน จนถึงคนจัณฑาล ซึ่งถือกันว่าเป็นชั้นต่ำที่ต้องห้ามในสังคมอินเดียยุคนั้น ทั้งเจตนาในการมาเข้าเฝ้าก็ต่างกัน บางคนถือกันว่าเป็นนักปราชญ์เป็นเจ้าลัทธิคนสำคัญ ก็มักจะมาเฝ้าเพื่อต้องการทดสอบอะไรบางอย่าง แต่ พระอานนท์ก็สามารถบริหารจัดการจัดสรรเวลาให้จนเป็นที่พอใจของทุก ๆ ฝ่าย ท่านจึงเป็นเสมือนนายด่านที่ทุกคนผู้มีความประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจะต้องมาปรึกษาขอคำแนะนำก่อนเสมอ การทำหน้าที่ในลักษณะนี้ ปัจจุบันเรียกว่าเลขานุการหน้าห้อง พระอานนท์ จึงมีโอกาสได้กลั่นกรองงาน กลั่นกรองบุคคลก่อนชั้นหนึ่ง และถ้าเห็นว่าเรื่องใดที่ท่านพอจะสงเคราะห์ให้ได้ก่อน ซึ่งไม่เกินขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของท่าน หรือไม่ล่วงละเมิดพุทธาณัติแล้ว ก็จะสงเคราะห์ให้ก่อนด้วยดี หรือเห็นว่าบุคคลใดควรได้เข้าเฝ้าก่อน ก็รีบจัดการให้บุคคลนั้นเข้าเฝ้าโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของผู้เข้าเฝ้าว่ามีเรื่องเร่งด่วนอะไร การทำเช่นนี้ถือเป็นการช่วยแบ่งเบาพุทธกิจของพระพุทธเจ้า ในคราวที่พระพุทธเจ้าจักเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ตรัสยกย่องการทำหน้าที่ของ พระอานนท์ในส่วนนี้ ว่า

“...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่าใด ที่มีมาแล้วในอดีตกาล ภิกษุผู้เป็นอุปัฏฐากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น แม้อย่างยิ่งก็เหมือนกับอานนท์ของเราเท่านั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย เหล่าใดจักมีในอนาคต ภิกษุผู้เป็นอุปัฏฐากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น แม้อย่างยิ่งก็เหมือนกับอานนท์ของเราเท่านั้น พระอานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่า

1. นี้เป็นกาลเพื่อเข้าเฝ้าตถาคต
2. นี้เป็นกาลของภิกษุ
3. นี้เป็นกาลของภิกษุณี
4. นี้เป็นกาลของอุบาสก
5. นี้เป็นกาลของอุบาสิกา
6. นี้เป็นกาลของพระราชา
7. นี้เป็นกาลของพวกมหาอำมาตย์ราชเสวก
8. นี้เป็นกาลของพวกเดียรถีย์
9. นี้เป็นกาลของพวกสาวกเดียรถีย์⁶⁵

⁶⁵ ที.ม. 10/207-8/126-7. ฉบับ มหาจุฬาเดปีฎกั 2500

ดังนั้น พระอานนท์จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับพุทธบริษัท 4 เป็นอย่างดี การทำหน้าที่ในส่วนนี้ของพระอานนท์ แสดงให้เห็นว่า ท่านมีความเชี่ยวชาญ ทำงานเก่ง คือ เก่ง ด้านบริหารงาน หรือรู้ว่าควรจะทำอะไรก่อนหลัง เก่งด้านบริหารคน คือรู้ว่าใครควรจะได้พบ ก่อนหลัง เป็นคนดีไม่ตี และเก่งด้านบริหารเวลา คือรู้ว่าเวลาไหนควรเข้าเฝ้าได้ หรือไม่ได้ เป็นต้น วัตรปฏิบัติของพระอานนท์ในส่วนนี้ พระเลขานุการปัจจุบันก็ต้องนำไปปฏิบัติเพื่อแบ่งเบาภาระ ของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เช่นกัน

6. บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า

พระอานนท์ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นพหูสูตร เป็นคลังแห่งพระธรรม⁶⁶ ท่านสามารถทรงจำพระพุทธพจน์ได้ถึง 82,000 พระธรรมขันธ์ และยังมีจำเอาจากสำนักของ พระภิกษุอื่น มีพระสารีบุตรเถระ เป็นต้น อีก 2,000 พระธรรมขันธ์ จึงรวมเป็นธรรมที่ท่านจำไว้ ได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์⁶⁷ ท่านเป็นผู้มีสติปัญญาดี มีความจำดี ฟังครั้งเดียวไม่ต้องถามอีก โดยไม่เลอะเลือน ไม่คลาดเคลื่อน⁶⁸ ดังนั้น พระอรรถกถาจารย์ จึงได้เปรียบเทียบสติปัญญาของ พระอานนท์ว่า เหมือนน้ำมันของราชสีห์ที่เขาใส่ไว้ในหม้อทองคำ⁶⁹ ถึงแม้พระอานนท์จะเป็น เพียงพระโสดาบันเท่านั้น

การที่พระอานนท์ ทรงจำพระสัทธรรมได้แม่นยำนั้น นอกจากเป็นผู้มีสติปัญญา และรู้วิธีการจดจำแล้ว ในการถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้ ท่านก็สามารถนำออกมาใช้ได้ในเวลาที่ต้องการ เช่นในการทำสังคายนาพระธรรมวินัย ถ้าขาดพระอานนท์ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จ ในสมัย นั้น ถือว่าพระอานนท์เป็นผู้เก็บรักษาข้อมูลสำคัญอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาไว้ได้มากที่สุด

บทบาทพระเลขานุการปัจจุบัน ต้องเป็นผู้เก็บรักษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำ โดยตรง หรือเรื่องอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่องานที่ทำอยู่ การเก็บอาจเก็บไว้ในรูปของการบันทึก ไว้ในแผ่นซีดี จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ หรือบันทึกเทป เป็นต้น และที่สำคัญต้องสามารถ

⁶⁶ ส.อ. 2/60/98. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533 ; ที.อ. 2/95/81.; ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 อ.อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2533

⁶⁷ จ.อ. 26/1027/399. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

⁶⁸ อ.อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; อ.อ. 1/20/16. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; ม.อ. 2/449/245. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; ม.อ. 2/449/254 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

⁶⁹ เ.อ. 2/1053/471. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

นำออกมาใช้ได้ ในยามที่ผู้บังคับบัญชาต้องการข้อมูลนั้น ๆ ซึ่งพระอานนท์ก็เป็นแบบอย่างที่ดีในการเก็บรักษาข้อมูลของผู้บังคับบัญชาคือพระพุทธเจ้า

7. บทบาทในการติดตามงานให้พระพุทธเจ้า

งานติดตามข่าวสารความเป็นไปในเรื่องต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันมีผลต่องานปกครองของพระพุทธเจ้าผู้เป็นประมุขสงฆ์ ซึ่งอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชา และต่อสถาบันสงฆ์ พระอานนท์เอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง หมั่นไต่ถามเรื่องราวต่าง ๆ จากภิกษุบริษัทบ้าง จากภิกษุณีบริษัทบ้าง หรือจากอุบาสกอุบาสิกาบริษัทบ้าง ถ้ารู้ว่าเรื่องใดที่จะเกิดหรือเกิดขึ้นแล้วนั้นมีผลกระทบต่อผู้บังคับบัญชาหรือสถาบันสงฆ์ พระอานนท์ ก็จะถวายรายงานให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ หรือเห็นว่าเรื่องนั้น ท่านสามารถดำเนินการเองได้ ก็รับทำทันที ทั้งยังคอยเป็นหูเป็นตาแทนพระพุทธเจ้า สอดส่องดูแลเหล่าพุทธบริษัทในเรื่องต่าง ๆ ถ้ามีเรื่องใดที่ต้องติดตามถามไถ่ พระอานนท์ก็ไม่ทอดธุระชวนขวยในเรื่อมนั้น ๆ จนสำเร็จ เช่น เมื่อท่านทราบการอาพาธของเหล่าพระภิกษุ และความเจ็บไข้ของเหล่าอุบาสกอุบาสิกา พระอานนท์ก็ไปเยี่ยมไข้ด้วยตัวท่านเอง หรือบางครั้งเห็นว่าควรกราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงเยี่ยม ท่านก็ทำ เพื่อให้กำลังใจแก่เหล่าพุทธบริษัท จึงไม่แปลกที่การทำงานของพระอานนท์เป็นที่ยอมรับจากผู้ร่วมงาน คือสงฆ์ และผู้บังคับบัญชา คือพระพุทธเจ้า และยังเป็นกรสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ผู้บังคับบัญชาก็ส่วนหนึ่งด้วย เช่น

สมัยหนึ่ง พระฝักคณเฑาะ เกิดอาพาธ เป็นไข้หนัก ฟานักอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ พระอานนท์ทราบความนั้นแล้วได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกราบทูลว่า “ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จเข้าไปเยี่ยมท่านพระฝักคณเฑาะเถิด”

ครั้นเวลาเย็น พระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าไปเยี่ยมพระฝักคณเฑาะ ซึ่งท่านพยายามจะลุกขึ้นถวายการต้อนรับ พระพุทธองค์ตรัสว่า “อย่าเลยฝักคณเฑาะ เธออย่าลุกขึ้นจากเตียงเลย ที่นั่งมีอยู่แล้วเรจักนั่งเอง” ทรงตรัสถามถึงทุกข์ พระฝักคณเฑาะ กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ ไม่อาจอดทนได้ทุกข์เวทนากำเริบหนัก ไม่บรรเทาเลย เหมือนกำลังถูกเข็ญด้วยมีดโกนคม” หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จกลับไม่นาน พระฝักคณเฑาะก็มรณภาพ และในเวลามรณภาพอินทรีย์ของท่าน ผ่องใสยิ่งนัก⁷⁰

บทบาทของพระอานนท์ในส่วนนี้ ถือว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญ เพราะว่า พระเลขาณุกรนั้น จะต้องคอยเป็นหูเป็นตาแทนเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องติดตามงาน ต้องคอยเตือนความจำในเรื่องที่สำคัญ ๆ

⁷⁰ อ.จ.ภ.ก. 22/56/363 – 7 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

8. บทบาทในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท

พระอานนท์ เป็นพระเถระที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งมีประสบการณ์ จะเห็นได้ว่า บรรดาผู้คนที่เดินทางมาเพื่อขอเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม จะต้องเข้าพบท่านก่อนเสมอ ส่วนมากบุคคลเหล่านั้นมักจะพบปัญหาต่าง ๆ มาด้วยเสมอ บางครั้งปัญหานั้นก็ได้รับการแก้ไขหรือปรับความเข้าใจในเบื้องต้นจากการที่ได้ปรึกษาพระอานนท์ก่อน ฉะนั้นท่านจึงมีความสัมพันธ์กับภิกษุบริษัทเป็นอันดับแรก ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นอันดับรองลงไป เช่น

8.1 การให้คำปรึกษาแก่ภิกษุบริษัท ผู้วิชัยขอกตัวอย่างเพียง 2 เรื่อง ดังนี้

1) พระอานนท์ให้คำปรึกษาแก่พระวังคีสะ เพื่อระงับความกำหนัดที่รบกวนจิตครั้งหนึ่ง พระวังคีสะได้เข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถี ได้พบสตรีรูปงาม แต่งตัวสวย เกิดความกำหนัดรักใคร่ขึ้นในจิต อดใจไม่ไหว จึงเรียนปรึกษาพระอานนท์ ท่านได้ให้คำแนะนำว่า จิตของท่านร้อนเพราะสัญญาที่คลาดเคลื่อน จงละนิมิตอันสวยงามนั้นเสีย พิจารณาให้เห็นสิ่งทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน จงเจริญอุสุภกัมมัฏฐานทำจิตให้เป็นสมาธิ มีสติพิจารณาทุก กิจก็จักมีความเบื่อหน่าย คลายความกำหนัดเสียได้ ก็จักเป็นผู้สงบระงับ⁷¹

2) พระอานนท์ให้คำปรึกษาแก่พระอุทายี เรื่องที่แค้น

พระอานนท์พักอยู่ที่โฆสิตาราม เมืองโกสัมพี พระอุทายีได้ไปเรียนปรึกษาเรื่องที่แค้น ท่านก็ได้อธิบายให้ฟังว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า กามคุณทั้ง 5 คือ รูปที่เห็น ได้ด้วยตา เสียงที่ได้ยินด้วยหู กลิ่นที่รับรู้ได้ทางจมูก รสที่รับรู้ได้ทางลิ้น โผฏฐัพพะที่รับรู้ได้ทางกาย เป็นรูปที่น่ารักน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ประกอบด้วยกาม กามคุณทั้ง 5 เหล่านี้แล ว่าเป็นที่แค้น⁷²

8.2 การให้คำปรึกษาภิกษุณีบริษัท ผู้วิชัยขอกตัวอย่างเพียง 1 เรื่อง ดังนี้

พระอานนท์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี จนได้บวชเป็นภิกษุณีสมปรารถนา ซึ่งพระนางทรงเลื่อมใสศรัทธาจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เคยทูลอ้อนวอนขอบวช ตั้งแต่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต แม้จะทรงอ้อนวอนครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากนครกบิลพัสดุ์ไปประทับที่กุฎาคารศาลา ป่ามรวาน กรุงเวสาลี พระนางพร้อมด้วย สตรีสาวก ยวงส์หลายองค์ ทรงตัดสินพระทัยอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะบวช จึงพร้อมใจกันปลงพระเกศา นุ่งผ้าห่ม กาสายะ เสด็จจากกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยพระบาทเปล่าไปสู่ นครเวสาลี เพื่อทูลขอบรรพชาอุปสมบท แต่พระพุทธเจ้า ก็ไม่ทรงอนุญาต พระนางมีความเสียพระหทัยและขมขื่นใจยิ่งนัก ได้ออกมาประทับ

⁷¹ ส.ส. 15/212/227. ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี 2500

⁷² อ.จ.นวก. 23/42/369 - 371 ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี 2500

ยื่นร้องให้อยู่ที่ประตูป่ามหาวัน พระอานนท์ได้พบพระนาง ซึ่งมีพระบาททั้งสองพุ่มอง พระวรกาย
 เกือบกลิ้งด้วยรุตี มีทุกข์เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรประทับยืนกันแสงอยู่ที่ซุ้ม
 ประตู จึงได้ถาม ครั้นทราบความโดยตลอดแล้ว มีใจกรุณาปรารถนาจะช่วยเหลือ จึงขอให้พระนาง
 ทรงรอก่อน แล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าทูลอ่อนวอน เพื่อให้พระพุทธรูปประทานบรรพชา
 อุปสมบทแก่ พระนางมหาปชาบดีโคตมีพร้อมด้วยหญิงบริวาร พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า “อานนท์
 เธออย่าพอใจให้สตรีออกบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยของเราเลย” แม้ว่าพระอานนท์ จะทูล
 อ่อนวอนถึง 2 - 3 ครั้ง พระพุทธเจ้าก็ยังไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์จึงหาวิธีทูลขออนุญาตด้วยการ
 ยกปัญหา ขึ้นทูลถามว่า “หากสตรีบวชในพระธรรมวินัยของพระองค์จะทำให้แจ้งมรรคผลได้หรือไม่
 พระพุทธเจ้า ตรัสตอบว่า “สามารถทำได้” พระอานนท์ จึงขอให้พระพุทธเจ้าประทานโอกาสให้
 สตรีบวชใน พระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อานนท์ ถ้าหากพระนางมหา
 ปชาบดีโคตมี ยอมรับครุธรรม 8 ประการ⁷³ ได้ เราก็จะอนุญาตให้บวชได้ตามความปรารถนา”
 พระอานนท์ได้ฟังพระพุทธดำรัสอย่างนั้นแล้ว มีความปีติยินดี เรียนครุธรรม จากพระพุทธเจ้าแล้ว
 กลับไปแจ้งแก่ พระนางมหาปชาบดีว่า จะยอมรับครุธรรม 8 ประการนี้ได้หรือไม่ พระนางตรัสตอบ
 ว่า ข้าแต่พระอานนท์ ดิฉันยอมรับครุธรรม 8 ประการนี้ได้ และจะไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต⁷⁴

ดังนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้บวชเป็นภิกษุณีรูปแรกในพระธรรมวินัย
 ด้วยการรับครุธรรม 8 ประการ

⁷³ ครุธรรม 8 ประการ คือ หลักความประพฤติสำหรับนางภิกษุณี ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ต้อง
 ปฏิบัติด้วยความเคารพไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต มี 8 ประการ คือ 1. ภิกษุณีแม้บวชหรือพรหมแล้ว
 ก็ต้องกราบไหว้ภิกษุแม้บวชวันเดียว 2. ภิกษุณีจะอยู่ในวัดที่ไม่มีพระภิกษุไม่ได้ 3. ภิกษุณีต้องไป
 ถวายวันอุโบสถและเข้าไปฟังโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน 4. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณา
 ในสงฆ์สองฝ่าย โดยสถานที่ทั้ง 3 คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน โดยรงเกียจ 5. ภิกษุณีต้องอาบัติหนัก
 ต้องประพฤตินานับ แปลว่านับ หมายถึงการนับราตรี ในสงฆ์ 2 ฝ่าย 15 วัน 6. ภิกษุณีต้อง
 แสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ 2 ฝ่าย เพื่อนางสิกขมานา 7. ภิกษุณีไม่พึงด่าไม่พึงบริภาษภิกษุไม่
 ว่าจะโดยปริยายใด ๆ 8. ไม่ให้ภิกษุณีว่ากล่าวภิกษุแต่ภิกษุว่ากล่าวภิกษุณีได้

⁷⁴ ขุ.เถรี. 26/37-8/438. ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี 2500

เหตุผลที่พระอานนท์ช่วยเป็นธุระให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้บวชเป็นภิกษุณี เพราะท่านเห็นว่า พระนางมีความศรัทธาอย่างแรงกล้า เสด็จมาด้วยพระบาทเปล่าเป็นระยะทางที่ไกล ได้เตรียมตัวเตรียมใจมาเป็นอย่างดีพร้อมที่จะปฏิบัติธรรม โดยปลงผม นุ่งห่มผ้า กาสายะ และที่สำคัญยังเห็นว่าพระนางเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อพระพุทธเจ้าได้ประทานจีวรชรา แทนพระมารดา

8.3 การให้คำปรึกษาอุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัท

การให้คำปรึกษาแก่อุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัท ผู้วิงวอนขอความช่วยเหลืออย่างเพียง 2 เรื่อง คือ

1. พระอานนท์ให้คำปรึกษาพราหมณ์ผู้หนึ่งที่มีความประสงค์จะทำขนมหวานถวายแก่พระพุทธเจ้า

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเมืองพาราณสีพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ มุ่งตรงไปยังอันธวินทชนบท ชาวชนบทนั้นได้นำอาหารใส่ถาดถาดติดตามไป เพื่อจัดถวายพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยหมู่ภิกษุ พราหมณ์คนหนึ่งในจำนวนนั้น ก็ตั้งใจที่จะจัดอาหารถวายเช่นกัน แต่ไม่ได้โอกาสทั้ง ๆ ที่ติดตามมาถึง 3 เดือนแล้ว จึงไปตรวจดูโรงครัวพบว่า ไม่มีขนมหวาน จึงเข้าไปเรียนปรึกษาพระอานนท์ ท่านเข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะจัดถวายได้ไหม พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้จัดทำขนมหวานถวายท่านได้ จึงแจ้งให้พราหมณ์นั้นทราบ⁷⁵

2. พระอานนท์ให้คำปรึกษาแก่พระเจ้าโรชมัลลกษัตริย์ ซึ่งทรงประสงค์จะถวายผักสด และขนมหวาน แก่พระพุทธเจ้า

ครั้งหนึ่ง เจ้าโรชมัลลกษัตริย์ ทรงมีพระประสงค์จะถวายท่านแก่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ แต่ไม่ได้โอกาสที่จะถวาย เพราะมีผู้คนมาถวายทานจำนวนมาก จึงเสด็จไปเรียนปรึกษาพระอานนท์ซึ่งเคยเป็นพระสหายเก่า เพื่อขอคำแนะนำเรื่องที่จะถวายผักสดและขนมหวาน พระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ ก็ทรงอนุญาตให้เจ้าโรชมัลลกษัตริย์ จัดผักสดและขนมหวานถวาย⁷⁶

จะเห็นว่า พระอานนท์ ได้ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เหล่าพุทธบริษัท และได้ช่วยดำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ของพุทธบริษัทเหล่านั้น แม้พระเลขาณูการปัจจุบันก็ต้องทำหน้าที่นี้เช่นกัน เพราะผู้ที่อยู่ภายใต้ผู้บังคับบัญชาของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์หรืออุบาสกอุบาสิกา อาจมาขอคำปรึกษาเบื้องต้นในเรื่องต่าง ๆ ก่อนเข้าพบผู้บังคับบัญชาของตน

⁷⁵ วินย. 5/282/53-5. ฉบับ มหาจุฬาฯ 2500

⁷⁶ วินย. 5/301-2/85-8 ; 5/356/159. ฉบับ มหาจุฬาฯ 2500

9. บทบาทในการปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าและสถาบันสงฆ์

การทำหน้าที่ของพระอานนท์ ที่แสดงให้เห็นว่าท่านมีใจจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า และมีความรักในสถาบันสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่พระเลขานุการปัจจุบันต้องมีเช่นกัน เช่น

9.1 กรณีปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า

สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงผจญกับการแก้แค้นจากพระนางมาคันทिया นางแค้นที่บิดามารดา ยกนางให้แก่พระพุทธเจ้า แต่พระองค์ไม่ทรงรับแล้ว ทรงตรัสว่า “เราไม่ได้มีความพอใจเมถุน และไม่ปรารถนาจะถูกต้องร่างกายที่เต็มไปด้วยอุจจาระและปัสสาวะแม้ด้วยเท้า” กาลต่อมา เมื่อพระนางได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี พระนางทรงทราบ ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองโกสัมพี จึงได้จ้างทาสและกรรมกรให้ติดตามค่าพระพุทธเจ้า จนพระอานนท์ทนไม่ไหวได้กราบทูลให้เสด็จไปอยู่ที่เมืองอื่น พระองค์ทรงตรัสว่า “ถ้าไปแล้วถูกค่าอีก ก็คงต้องย้ายหนีไป เรื่อย ๆ” และทรงตรัสอีกว่า “อานนท์ การทำอย่างนี้ไม่ควร เรื่องเกิดขึ้นในที่ใด เมื่อเรื่องนั้นสงบแล้วในที่นั้น จึงควรไปในที่อื่น เธออย่าคิดมากเลย คนเหล่านี้ จะค่าเราเพียง 7 วัน เท่านั้น วันที่ 7 ก็จะสงบ เพราะว่าเรื่องที่เกิดแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมมีไม่เกิน 7 วัน กรรมอย่างไร ใดอย่างหนึ่ง ก็จะตกแก่ผู้นั้น” และเมื่อครบ 7 วัน คนเหล่านั้นก็เลิกค่า⁷⁷

พระอานนท์ได้ยื่นคำค่าทอที่พวกทาสและกรรมกรที่พระนางมาคันทियाจ้างมา ก็รู้สึก ไม่สบายใจ เดือนร้อนแทนพระพุทธเจ้า คิดว่าเพื่อยุติปัญหานั้น และเพื่อปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ไม่ต้องการให้ใครมาลบหลู่ดูแคลนพระองค์ จึงทูลให้เสด็จไปที่อื่น พระเลขานุการปัจจุบัน ก็ต้องทำหน้าที่ปกป้องผู้บังคับบัญชาของตนอย่างเต็มที่ อย่าให้ใครมาดูหมิ่นดูแคลนให้ต้องเสียความน่าเชื่อถือไป

9.2 กรณีปกป้องสถาบันสงฆ์ไม่ให้ค้างพริ้ว

กรณีนี้เกิดขึ้นในวันที่จะทำอุโบสถวันหนึ่ง ขณะที่พระอานนท์กำลังบิณฑบาต อยู่ในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตเห็นท่านแล้วได้เข้าไปหาแล้วกล่าวว่า “ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ผมจะทำอุโบสถ จะทำสังฆกรรม แยกจากพระพุทธเจ้า แยกจากภิกษุสงฆ์” เมื่อท่านกลับจากบิณฑบาตได้เข้าไปเฝ้ากราบทูลความนั้นให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงเปล่งอุทานว่า “ความคิดคนดี ทำได้ง่าย ความคิดคนชั่วทำได้ยาก ความชั่วคนชั่วทำได้ง่าย ความชั่วอารยชนทั้งหลายทำได้ยาก” ในเวลาต่อมา พระพุทธองค์ได้ส่งพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะไปทำความเข้าใจแก่ภิกษุใหม่ชาววัชชี 500 รูป แล้วนำกลับมาเข้าหมู่สงฆ์ได้สำเร็จ ทำให้พระเทวทัตเสียใจมากจนล้มป่วย⁷⁸

⁷⁷ อก.อ. 1/384. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2533

⁷⁸ ขุ.อ. 25/48/176-7. ฉบับ มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2500

การที่พระเทพทัตประกาศตนไม่ร่วมทำอุโบสถสังฆกรรมกับพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ เท่ากับว่าพระเทพทัตประกาศตนไม่ขึ้นตรงกับพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ พระเทพทัต เลือกว่าจะบอกความนั้นแก่พระอานนท์ เพราะรู้ว่าความนั้นจะต้องถึงพระพุทธเจ้าแน่นอน พระอานนท์ เห็นว่าเรื่องนี้ มีความสำคัญต่อความมั่นคงของสถาบันสงฆ์ ด้วยเห็นว่าพระเทพทัตคิดการใหญ่หมายจะลบล้างคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คิดตั้งกฎเกณฑ์ใหม่ ที่จะให้นำมาเผยแพร่ซึ่งขัดต่อพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นด้วยตั้งแต่ต้นแล้ว พระอานนท์จึงได้นำความนั้นมาทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ เพื่อพระองค์จะได้ทรงพิจารณาดำเนินการต่อไป

การทำหน้าที่ในส่วนนี้ของพระอานนท์ แสดงให้เห็นว่า เมื่อท่านได้ยินได้ฟังเรื่องใดที่จะมีผลกระทบต่อพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า หรือความมั่นคงของสถาบันสงฆ์ หรือข้อครหา หรือเรื่องเสียหายใด ๆ อันจะทำให้องค์ภิกษุสงฆ์ขาดความเป็นเอกภาพไป ท่านก็รีบมาถวายรายงานเรื่องที่ทราบแล้วนั้นต่อพระพุทธเจ้า เพื่อจะได้หาทางระงับมิให้เรื่องลุกลามใหญ่โต เป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม พระเลขานุการปัจจุบัน ต้องทำหน้าที่ปกป้องสถาบันสงฆ์ และคอยเป็นหูเป็นตาให้ผู้บังคับบัญชาของตน

9.3 กรณีปกป้องพระรัตนตรัย เช่น พระอานนท์ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงสนทนากับ สัจจกนิครนถ์ ซึ่งคิดจะติเตียนพระรัตนตรัย

ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ กล่าวไว้ว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี เวลาเช้าวันหนึ่งพระองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ขณะนั้น สัจจกนิครนถ์บุตรกำลังเดินมาทางยังกุฎาคารศาลา พระอานนท์เห็นสัจจกนิครนถ์บุตรเดินมาแต่ไกล จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า สัจจกนิครนถ์บุตรนี้ เป็นคนฉลาด เป็นบัณฑิต เป็นที่ยอมรับนับถือของมหาชน เขาชอบกล่าวติเตียนพระพุทธ ติเตียนธรรม ติเตียนพระสงฆ์ ขอพระองค์ประทับนั่งสักครู่ เพื่อชี้แจงคุณของพระรัตนตรัยแก่เขาเถิด⁷⁹

สรุป การปฏิบัติหน้าที่ปกป้องพระพุทธเจ้าและสถาบันสงฆ์ของพระอานนท์ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานั้น พบว่า พระอานนท์ทำหน้าที่ได้ด้วยความเข้มแข็งเป็นอย่างดี นับตั้งแต่การปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ไม่ให้ใครมาลบหลู่ดูแคลนทั้งยังปกป้องสถาบันสงฆ์ตลอดจนปกป้องพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นสิ่งล้ำค่าควรแก่การเคารพสักการบูชา มิให้ใครมาทำลายได้ นี่คือบทบาทสำคัญที่พระอานนท์ได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดีในสมัยพุทธกาล ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบัน ก็ควรปกป้องสถาบันสงฆ์และเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามแนวทางที่พระอานนท์ได้ปฏิบัติมาแล้ว

⁷⁹ ส. ส. 15/207/220 – 1 ฉบับ มหาจุฬาฯ ฉบับปี 2500

3. บทบาทผู้ให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์

เมื่อมีการประชุมสงฆ์เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จะทรงทราบข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นไปของสงฆ์ หรือหลักปฏิบัติของชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ พระองค์จะตรัสถามความนั้นแก่พระอานนท์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งท่านก็ถวายข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ ต่อที่ประชุม เช่น

3.1 ถวายรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์

1) เรื่องภิกษุชู้ทำลายสงฆ์

พระอานนท์ ได้ตอบพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสถามเรื่องพระพาหิยะ ซึ่งเป็น สิทธิวิหาริก (พระลูกศิษย์) ของพระอนนรุทธะ ซึ่งพยายามจะทำลายสงฆ์ว่าระงับแล้วหรือยัง ท่านได้กราบทูลว่าเรื่องยังไม่ระงับ พระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งให้พระอนนรุทธเถระ พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระ ไปชำระอธิกรณ์ (เรื่องที่เกิดขึ้น, คดีความ) ในท่ามกลางสงฆ์⁸⁰ เป็นต้น

ในประเด็นนี้ พระอานนท์ ได้ทูลถวายรายงานข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อทรงมีพระวินิจฉัยตรัสสั่งการ ทำให้เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งคาราคาซังมานาน ได้ยุติลง

2) เรื่องธรรม 7 ข้อของชาววัชชี

พระพุทธเจ้าตรัสถามถึงธรรมของชาววัชชีที่ประพฤติปฏิบัติกันแล้ว ไม่มีความเสื่อมมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว มีอะไรบ้าง พระอานนท์ได้ตรัสตอบพุทธดำรัสว่า “ชาววัชชีประพฤติธรรม 7 ประการ คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจ 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีบัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว 4. ประพฤติปฏิบัติในวัชชีธรรม เคารพเชื่อฟังชาววัชชีผู้แก่เฒ่า ไม่ก้าวล่วงข่มเหงกุลสตรี กุลกุมารี (เด็กหญิงในตระกูล) 5. เคารพนับถือเจดีย์ของชาววัชชีทั้งภายในและภายนอก 6. ไม่ละเลยพิธีกรรมอันเป็นธรรมที่เคยให้ทำมา 7. จัดการรักษาคุ่มครองธรรมในพระอรหันต์ของชาววัชชีที่ตั้งใจว่า พระอรหันต์ยังไม่ได้มาขอได้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข⁸¹

⁸⁰ อ.จ.ต.ก. 21/243/267-7. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

⁸¹ ที.ม. 10/134/66-8 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

พุทธประสงค์ในการตรัสถามธรรมของชาววัชชีที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง ผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่า น่าจะเป็นพุทธประสงค์ที่ต้องการให้พระสงฆ์ในสังฆมณฑล มีความสามัคคีต่อกัน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และที่สำคัญต้องการพกฏกติกาคือพระวินัยที่มีอยู่ โดยเคร่งครัด กษัตริย์ผู้ปกครองแคว้นวัชชี ปกครองด้วยระบอบสามัคคีธรรม จนทำให้แคว้นวัชชี รุ่งเรืองเข้มแข็งและมีอำนาจมาก ตอนปลายพุทธกาลได้กลายเป็นคู่แข่งสำคัญกับแคว้นมคธ แต่หลังพุทธกาลไม่นาน ก็เสียอำนาจแก่แคว้นมคธ เพราะอุบายทำลายความสามัคคีของวัสสการพราหมณ์ พระพุทธเจ้าได้ ทรงนำเอาธรรมของชาววัชชี มาบัญญัติอธิบายธรรม⁸² ธรรมไม่เป็นที่ดั่งแห่งความเลื่อม เป็นไป เพื่อความเจริญอย่างเดียว มี 7 ประการ ซึ่งมีเนื้อหาคล้ายกันเป็นส่วนมาก แต่มีบางข้อที่ต่างกัน

ในการทำหน้าที่ถวายข้อมูลต่าง ๆ ในบทบาทนี้ จะเห็นว่า พระอานนทมิ ความรอบรู้ ในเรื่อง ต่าง ๆ ทั้งในฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง ในที่ประชุมสงฆ์ต้องการทราบเรื่องใด ท่านก็สามารถถวายข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งพระเลขาณุกการปัจจุบัน ต้องมีความรอบรู้ และสามารถให้ข้อมูลแก่ที่ประชุมสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และแม่นยำ

⁸² อปริหาชธรรม มี 7 อย่าง คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำกิจ 3. ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ 4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้นเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน 5. ไม่ดูแก่อำนาจความอยากทีเกิดขึ้น 6. ยินดีในเสนาสนะป่า 7. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ทียังไม่ได้มาสู่อาวาซขอให้มา ทีมาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข.

3.2 ถวายรายงานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการบัญญัติพระวินัย

พระอานนที่ได้ทูลตอบพระพุทธดำรัสที่ตรัสถามเรื่องภิกษุชูปนม ซึ่งเป็นเหตุผล ทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับประเคนเกสซ์ 5 อย่าง⁸³ นั้นได้ทั้งในกาลและนอกกาล ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันวิหาร พระพุทธเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุทั้งหลายชูปนม มีผิวพรรณเศร้าหมอง เหลืองขึ้นเรื่อย ๆ เนื้อตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น จึงตรัสถามพระอานนที่ ท่านได้กราบทูลว่า “เพราะอาพาธที่เกิดขึ้นชุกชุมในฤดูสารทกาล⁸⁴ พวกเขอดื่มน้ำขม (น้ำขม) เข้าไปก็พุ่งออก มันขำวสวก็อาเจียน พวกเขอจึงเป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุรับประเคนเกสซ์ 5 อย่าง นั้นได้ทั้งในกาลและนอกกาล⁸⁵ เป็นต้น

การถวายรายงานในเรื่องต่าง ๆ ในที่ประชุมสงฆ์ บางเรื่องนำไปสู่การบัญญัติธรรม และบางเรื่องนำไปสู่การบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุได้นำไปประพฤติปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากบทบาทพระเลขานุการส่วนพระองค์ และพระเลขานุการประจำตำแหน่ง พระประมุขสงฆ์แล้ว พระอานนก็ยังทำงานต่าง ๆ เช่น งานเกี่ยวกับการประชุมอีกด้วย

⁸³ เกสซ์ คือ ยารักษาโรค ที่เป็นสัตตาทกาลิก คือรับไว้ฉันได้ตลอด 7 วัน มี 5 คือ

1. สัปปี เนยใส 2. นวนิตะ เนยข้น 3. เกละ น้ำมัน 4. มธุ น้ำผึ้ง 5. ผาณิตะ น้ำอ้อย

⁸⁴ สารทกาล คือ เทศกาลทำบุญสิ้นเดือนสิบ เดิมเป็นฤดูทำบุญด้วยเอาข้าวกำลังท้อง (ข้าวรวงเป็นน้านม) มาทำยาและกวนข้าวปายาสเลี้ยงพราหมณ์ อย่างนี้เรียกว่ากวนข้าวทิพย์ ส่วนผู้นับถือพุทธศานานาคตินั้นมาใช้ แต่เปลี่ยนเป็นถวายแก่พระภิกษุสงฆ์อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติในปรโลก สำหรับชาวบ้านทั่วไปมักทำแต่กระยาสารท เป็นต้น

⁸⁵ วินย. 5/260-1/27-8. ฉบับ มหาจุฬาติฎกั 2500

3.3 บทบาทกรรมการในที่ประชุมสงฆ์

ภายหลังจากพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว คณะสงฆ์มี

พระมหากัสสปเถระ เป็นประธาน ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ที่จะทำการสังคายนาพระธรรมวินัย โดยได้เลือกถ้ำสัตตบรรณคูหา เวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ เป็นที่กระทำสังคายนา และเลือกพระอรหันต์ได้ 499 รูป โดยเว้น ไว้ 1 รูป เพื่อพระอานนท์⁸⁶ ซึ่งยังเป็นเสขบุคคโลอยู่ (ยังไม่เป็นพระอรหันต์) แต่พระอานนท์ เป็นผู้ไม่ลูแก่อำนาจัน ทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระสัทธรรม คือ นวัคสัตตสุตตันตปิฎก มี สุตตะ เกยยะ เป็นต้น จากพระพุทธเจ้าโดยตรง⁸⁷ ความจริงพระมหากัสสปเถระ ต้องการจะเลือกเอาพระอานนท์ แต่ขณะนั้นพระอานนท์ ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ครั้นจะเลือกพระอานนท์ ก็เกรงจะถูกครหาว่า "เห็นแก่หน้า" แต่ครั้นจะเลือกภิกษุรูปอื่น ก็เกรงว่าการทำสังคายนาครั้งนี้ จักไม่สำเร็จผลด้วยดี เพราะพระอานนท์ เป็นผู้มีความรู้แจ้งในพุทธวจนะอย่างลึกซึ้ง จนได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นพหูสูต เป็นคลังแห่งพระธรรม จึงได้ระบุนชื่อพระเถระอื่น ๆ 499 รูป แล้วนั่งเสียบ ต่อมาพระสงฆ์ลงมติว่าพระอานนท์ ควรจะเข้าร่วมทำสังคายนาในครั้งนี้ด้วย เพราะว่าจะขาดพระอานนท์ไม่ได้ ดังนั้น พระอานนท์จึงได้รับการคัดเลือกจากสงฆ์เข้าร่วมทำสังคายนา ครบสงฆ์จำนวน 500 รูป⁸⁸

⁸⁶ วินย. 7/437/275. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 ; วินย.อ. 1/7-8. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534 ; ที.อ. 1/4. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

⁸⁷ วินย. 7/437/275. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 ; ที.อ.1/5 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532 ; วินย. อ. 1/8. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2534

⁸⁸ วินย.อ. 1/8 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

ครั้นใกล้กำหนดวันทำสังคายนา ภิกษุทั้งหลาย ได้ตั้งเดือนให้พระอานนท์ รีบเร่งบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทันเวลาทำสังคายนา⁸⁹ ซึ่งท่านก็ปฏิบัติตาม และได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทันเวลาทำสังคายนา⁹⁰ การทำสังคายนาครั้งนี้ ใช้เวลาทำอยู่ถึง 7 เดือนจึงสำเร็จ⁹¹

จากการได้ศึกษาประวัติของพระอานนท์ในการทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก ซึ่งถ้าเป็นงานปัจจุบันเทียบได้กับตำแหน่งพระเลขานุการ สรุปบทบาทการทำหน้าที่ของท่าน เป็น 3 บทบาทที่สำคัญ คือ

1. บทบาทพระเลขานุการส่วนพระองค์ ได้แก่ การถวายการรับใช้ในกิจวัตรประจำวัน การถวายการรับใช้ในพุทธกิจที่ทรงมอบหมาย การปฏิสังขรณ์ต้อนรับเหล่าพุทธบริษัทที่ต้องการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

2. บทบาทพระเลขานุการประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ คือ บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า บทบาทในการสนับสนุนและพร้อมทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ บทบาทในการงานรับนโยบาย บทบาทในการประสานงานกลาง บทบาทในการบริหารสำนักงาน บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า บทบาทในการติดตามงานให้พระพุทธเจ้า บทบาทในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท บทบาทในการปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าและสถาบันสงฆ์

3. บทบาทผู้ให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์ ได้แก่ การถวายรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ การถวายรายงานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการบัญญัติพระวินัย การเป็นกรรมการในที่ประชุมสงฆ์

⁸⁹ วินย. 1/12. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

⁹⁰ วินย. 7/438/276 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

⁹¹ พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตญาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ในการสนองงานในตำแหน่งพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า ตลอดระยะเวลา 25 ปี พระอานนท์ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ โดยยึดหลักในการทำงาน คือ

1. หลักฐาน พระอานนท์ เป็นพระเถระที่ใฝ่ใจในการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม มีความรู้จริง รู้แจ้ง รู้ชัด รู้จำแล้วนำมาขยาย และรอบรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รู้วิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในสังคมสมัยนั้น ในสมัยที่ยังไม่ได้ออกบวช ได้เรียนวิชาการศึกษาปกครอง เพราะท่านอยู่ในวรรณะกษัตริย์ และเมื่อออกบวชแล้วได้ศึกษาหลักธรรมข้อวัตรปฏิบัติจากพระพุทธเจ้าโดยตรง และจากพระมหาเถระจนได้รับการยกย่องสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าในฐานะเอตทัคคะ 5 ประการมีความเป็นพหูสูต เป็นต้น พระอานนท์ได้นำความรู้ทั้งสองด้านนั้นมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ถวายการรับใช้พระพุทธเจ้า จึงส่งผลให้งานด้านเลขานุการที่ท่านทำนั้นมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับจากพระพุทธองค์และสถาบันสงฆ์ในสมัยนั้นและยังมีผลต่อมาถึงยุคปัจจุบันนี้

2. หลักการ การที่พระอานนท์เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติพิเศษส่วนตัวของท่าน ผลที่ตามมา คือท่านจะทำการใด ต้องคำนึงถึงเหตุผลและความเป็นไปได้ก่อนเสมอ ไม่ทำการใดโดยไม่มีแผนงานรองรับ ดังจะเห็นจากการทูลถามแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องของพระภิกษุอยู่เสมอ และไม่กระทำโดยพลการ เข้าลักษณะเป็นเผด็จการ ความที่พระอานนท์เป็นผู้มีอุปนิสัยเป็นคนช่างคิด ช่างถาม ช่างสังเกตนี้ ย่อมทำให้ท่านเกิดปัญญาคิดสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ อันเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนา สรุปลักษณะที่เป็นผู้มีหลักการในการทำงานที่ชัดเจน

3. หลักใจ จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระอานนท์ที่ทำ จะเห็นว่า ท่านทำงานโดย ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย มีความขยัน อดทน อดกลั้น ในปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทุ่มเทแรงกายแรงใจ สู้งานทุกชนิดไม่ว่างานนั้นจะยากหรือง่าย โดยมุ่งผลสำเร็จของงานที่ทำเป็นสำคัญ จะเห็นว่างานที่พระอานนท์ทำนั้น ไม่มีเวลาหยุดที่แน่นอน ทั้งเป็นพระกรรมกรรูปหนึ่งในคณะสงฆ์ทำหน้าที่ให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ที่ประชุมสงฆ์ และแม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว พระอานนท์ก็ยังทำงานหนัก เพื่อสนองปณิธานของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รักษาพระสังฆธรรมให้คงอยู่มั่นคง พระอานนท์ทำงานจนถึงวาระสุดท้ายจนถึงอายุขัย 120 ปี

4. หลักธรรม พระอานนท์ ยึดคุณธรรมเป็นแนวทางในการทำงาน โดยเคร่งครัด เช่น มีความจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า ยอมสละชีวิตเพื่อพระพุทธเจ้าได้ ไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตรายใด ๆ กล้าเผชิญอย่างไม่สะทกสะท้าน มีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีอุปการคุณแก่ท่านไม่ว่าผู้นั้น จะเป็นผู้น้อยกว่าท่านก็ตาม มีความซื่อสัตย์ซื่อตรง และคงไว้ซึ่งความยุติธรรมเป็นเลิศ เป็นผู้มีความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อื่นเป็นนิจ ไม่หลงตัวลืมนตนว่าเป็นคนสำคัญ ยึดมั่นอยู่ในการวัตรธรรม ท่านจึงเป็นที่รักและเคารพของเหล่าพุทธบริษัท พระอานนท์ทำงาน โดยเว้นอกคิ 4 มีฉันทาคติ ถ้าเอียงเพราะรักใคร่กัน เป็นต้น ตั้งตนอยู่เหนืออำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง

ดำรงชีวิตอยู่ด้วยมีสติกำกับตน และมีปัญญาเป็นเครื่องบริหารตนให้พ้นจากความไม่ดีต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อส่วนรวม คือช่วยงานของพระพุทธเจ้าในพุทธกิจต่าง ๆ ทั้งในเรื่อง ส่วนพระองค์ ซึ่งเป็นงานประจำวัน และเรื่องที่ทรงมอบหมายให้ไปดำเนินการเป็นครั้งคราว ทั้งช่วยบริหารจัดการวัดวาอารามอันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าให้ดูงดงามสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยควรแก่การทัศนศึกษา และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ คือประโยชน์ส่วนรวม ช่วยพระพุทธองค์ซึ่งอยู่ในฐานะพระประมุขสงฆ์ในการบริหารสังฆมณฑลให้เจริญรุ่งเรืองกว่าเจ้าลัทธิใด ๆ ในยุคนั้น

พระอานนที่มีจิตสาธารณะสูง จะเห็นว่า ท่านบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ตนเสียด้วยซ้ำไป

แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานแล้วก็ตาม งานเลขานุการที่พระอานนที่ทำในสมัยพุทธกาล ก็ยังทันสมัยอยู่เสมอ ไม่ตกยุคตกสมัย ปัจจุบันคณะสงฆ์ ก็ยังต้องการผู้ที่มาทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการที่มีวัตรปฏิบัติ ดังเช่นพระอานนที่พุทธอุปัฏฐาก อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นสุดยอดของพระเลขานุการทั้งในอดีตและในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เด่นชัดของท่าน ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบันควรน้อมนำมาใช้ในการทำงาน ก็จะก่อประโยชน์สูงสุดต่อคณะสงฆ์ไทย

4. คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระอานนท์ในฐานะพระเลขาณูการ

พระอานนท์ เป็นพระสาวกที่มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวที่โดดเด่นแตกต่างไปจากพระสาวกองค์อื่นๆ ในยุคเดียวกัน เช่น มีรูปร่าง มีบุคลิกดี มีวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส ใฝ่ใจต่อการศึกษา มีอุปนิสัยช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม สุภาพอ่อนโยน รักการประหยัด มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ผู้อาวุศดังมีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถา ฯลฯ ดังนี้

1) มีรูปร่าง มีบุคลิกดี

พระอรรถกถาจารย์ กล่าวว่า พระอานนท์เป็นผู้มีรูปร่างสง่างาม ทั้งมีบุคลิกดี น่าเลื่อมใส ควรแก่การทศนาอย่างยิ่งนัก ดังนั้น พุทธบริษัททั้งหลาย จึงนิยมไปหาท่าน⁹² คุณสมบัติในส่วนนี้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญรับรองไว้ว่า อานนท์เป็นผู้มีอัจฉริยอัพภูตธรรม (ธรรมอันน่าอัศจรรย์) 4 ประการ คือ

1. เมื่อบริษัทเข้าไปหา พอได้เห็นรูปอานนท์เท่านั้น ก็มีความยินดี
2. เมื่อได้ฟังธรรมเทศนาของอานนท์ ก็ยังมีความพอใจ
3. เมื่ออานนท์แสดงธรรมจบลงแล้ว ก็ยังไม่รู้สึกอึดในการฟัง
4. เมื่ออานนท์หยุดพักกรรมเทศนาไว้ก็มีจิตยินดี⁹³

ในอรรถกถาธรรมบท กล่าวว่า พระอานนท์ เป็นผู้หนึ่งในบรรดาพระสาวกที่ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นผู้มีบุญ สมบูรณ์ด้วยอภินิหาร⁹⁴ และบารมีธรรม 10 ประการ⁹⁵ จึงสามารถรักษาความเลื่อมใสของตระกูลไว้ได้ เพราะความเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผล⁹⁶

บุคลิกภาพดี ก็เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการสร้างความมั่นใจในการทำงานด้านเลขานุการ เพราะงานด้านนี้แต่ละวันต้องพบปะกับบุคคลทั่วไป แต่สิ่งที่สำคัญที่พระอานนท์มี นอกเหนือจากควมมีบุคลิกดีแล้ว คือความเป็นผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงาม อีกทั้งในการสนทนาปราศรัยกับใคร ๆ ก็ด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน

⁹² ที.อ. 2/209/192. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

⁹³ ที.ม. 10/209/127 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

⁹⁴ อภินิหาร คือ อำนาจบารมี, อำนาจบุญที่สั่งสมไว้

⁹⁵ บารมีธรรม คือ คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง

มี 10 ประการ คือ 1. ทาน 2. ศีล 3. เนกขัมมะ (การออกบวช) 4. ปัญญา 5. วิริยะ 6. ขันติ 7. สัจจะ 8. อธิษฐาน 9. เมตตา 10. อุเบกขา

⁹⁶ ธ.อ. 3/7-8. ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2527

2) ใฝ่ใจต่อการศึกษา

พระอานนท์ เป็นผู้ที่ใฝ่ใจต่อการศึกษาเล่าเรียน หมั่นท่องบ่นสาธยาย และทรงจำไว้ได้ซึ่งพระพุทธรพจน์ คือพระไตรปิฎก⁹⁷ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นพหูสูต เป็นคลังแห่งพระธรรม⁹⁸ ท่านสามารถทรงจำพระพุทธรพจน์ได้ถึง 82,000 พระธรรมขันธ์ และยังจำเอาจากสำนักของพระภิกษุมิพระสารีบุตร เป็นต้น อีก 2,000 พระธรรมขันธ์ จึงรวมเป็นธรรมที่พระอานนท์จำไว้ได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์⁹⁹ โดยไม่เลอะเลือน ไม่คลาดเคลื่อน¹⁰⁰

⁹⁷ ส. อ. 2/70/141. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; อภ. อ. 1/20/16. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532

⁹⁸ ส. อ. 2/60/98. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; ที. อ. 2/95/81. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532; อ. อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2533

⁹⁹ จ. อ. 26/1027/399. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

¹⁰⁰ อ. อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532; อภ. อ. 1/20/16 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532 ; ม. อ. 2/449/245. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2532

ดังนั้น พระอรรถกถาจารย์ ได้เปรียบเทียบสติปัญญาของพระอานนท์ ว่า เหมือนน้ำมันของราชสีห์ที่เขาใส่ไว้ในหม้อทองคำ¹⁰¹ ถึงแม้พระอานนท์จะเป็นเพียงพระโสดาบันมิใช่เป็นพระอรหันต์ก็ตามพระอานนท์ มีความเชี่ยวชาญแตกฉานในหลักธรรมเรื่องสำคัญๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้มากมาย เช่น ปฏิจสุมุปาบท¹⁰² เป็นต้น

ความใส่ใจในการศึกษาของพระอานนท์ โดยใช้วิธีสาธยายท่องบ่นจนขึ้นใจ ทำให้ทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และของพระเถระผู้ใหญ่ได้เป็นจำนวนมาก ท่านจึงเป็นบุคคลที่สำคัญในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ในสมัยนั้นไว้ได้เป็นอย่างดี จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นคลังแห่งพระธรรม ด้วยคุณสมบัติส่วนนี้ ทำให้งานที่ท่านทำเป็นไปโดยราบรื่น เรียบร้อย เพราะอาศัยความรู้ที่ท่านได้สะสมไว้นำออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁰¹ เถร.อ. 2/1053/471. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2532

¹⁰² ปฏิจสุมุปาบท คือ การที่ธรรมทั้งหลายอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม, สภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น, การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา บางทีเรียกชื่อเต็มว่า อิทัปปัจจยคาปฏิจสุมุปาบท มีหัวข้อ 12 ดังนี้ คือ

1. อวิชชาปัจจัย สงขาร เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สงขารจึงมี
2. สงขารปัจจัย วิญญาณ เพราะสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่ง) เป็นปัจจัย วิญญาณ จึงมี
3. วิญญาณปัจจัย นามรูป เพราะวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์) เป็นปัจจัย นามรูป จึงมี
4. นามรูปปัจจัย สฬายตน์ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะ (อายตนะภายใน 6) จึงมี
5. สฬายตน์ปัจจัย ผัสสะ เพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัย ผัสสะ (ความกระทบ) จึงมี
6. ผัสสะปัจจัย เวทนา เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา (ความเสวย อารมณ์) จึงมี
7. เวทนาปัจจัย ตัณหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา (ความทะยานอยาก) จึงมี
8. ตัณหาปัจจัย อุปาทาน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน (ความยึดมั่น) จึงมี
9. อุปาทานปัจจัย ภพ (ภาวะชีวิต) จึงมี
10. ภพปัจจัยชาติ เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติ (ความเกิด) จึงมี
11. ชาติปัจจัย ชรามรณะ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ (ความแก่และความตาย) จึงมี

โสภปริเทวะทุกข โทมนสุสุปายาสา สมุททโย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงมี
 เหวเมตสุส เหวลสุส ทุกขกุกนุชสุส สมุทโย โหติ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมี
 ด้วยประการฉะนี้ ฯ)

3) เป็นพหูสูต เป็นผู้สดับตรับฟังมาก

พระอานนท์ จัดว่าเป็นพระเถระที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าท่านจะเรียนอะไร ก็เรียนรู้ได้เร็ว เพราะมีเทคนิควิธีในการศึกษาเล่าเรียน จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ ในตำแหน่งเอตทัคคะ 5 ประการ คือ

1. เป็นพหูสูต คือเป็นผู้ที่ได้สดับตรับฟังมามาก
2. เป็นผู้มั่งคั่ง คือมีสติมั่นคง
3. เป็นผู้มั่งคั่ง คือมีวิธีการจดจำสิ่งต่างๆ ได้ดี
4. เป็นผู้มั่งคั่ง คือมีวิธีการทรงจำไว้
5. เป็นพุทธอุปัฏฐาก คือทำหน้าที่รับใช้พระพุทธเจ้า¹⁰³

พระอรรถกถาจารย์ ได้วิเคราะห์ถึงความเป็นพหูสูตของพระอานนท์ไว้ว่า มีพระเถระรูปอื่น ๆ ที่เป็นพหูสูต มีความเพียรและเป็นอุปัฏฐากก็มีอยู่ แต่ที่พระอานนท์นี้ เมื่อเล่าเรียนพระพุทธวจนะ ก็ทรงอยู่ในปริยัติ (การเล่าเรียน) คุุสุวัคคาเรียนคถัง (คำสอน) ดังนั้น ท่านจึงเป็นยอดกว่าภิกษุที่เป็นพหูสูต พระอานนท์ มีสติปัญญาในการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธวจนะ ดังนั้น ท่านจึงเป็นผู้ยอดกว่าภิกษุผู้มั่งคั่ง พระอานนท์ เมื่อเล่าเรียนพระปริยัติบทเดียว ก็สามารถยึดเอาเนื้อความได้ถึง 60,000 บท ดังนั้น ท่านจึงเป็นยอดกว่าภิกษุผู้มั่งคั่ง (มีกลวิธีในการจดจำ) พระอานนท์ ขยันท่องบ่นทรงจำและอุปัฏฐากไม่มีใครเปรียบเทียบได้ ดังนั้น ท่านจึงเป็นยอดกว่าภิกษุผู้มั่งคั่ง (วิธีทรงจำไว้) เมื่ออุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ก็ไม่เหมือนภิกษุอื่น ซึ่งอุปัฏฐากได้ไม่นาน และไม่อุปัฏฐากตามพระหทัยของพระพุทธเจ้า ส่วนพระอานนท์อุปัฏฐากโดยยึดพระหทัยของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ดังนั้น ท่านจึงเป็นยอดกว่าภิกษุอุปัฏฐาก¹⁰⁴

¹⁰³ อก. เอกก. 20/219-3/25; จุ. เถร .26/1052/401 ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500; อก.อ. 1/219-223/256,264-6 ฉบับ มหาจุฬาอุฎฐกถา 2533; อป. อ. 1/640/374. ฉบับ มหาจุฬาอุฎฐกถา 2534 ; เถร. อ. 2/397/458 ฉบับ มหาจุฬาอุฎฐกถา 2532

¹⁰⁴ อก.อ. 1/219-223/256. ฉบับ มหาจุฬาอุฎฐกถา 2533

ในชุมชนชาดกยังได้กล่าวไว้ว่า พระอานนท์ นอกจากจะได้รับการยกย่องในตำแหน่งผู้เลิศ 5 ประการดังกล่าวแล้ว ท่านยังเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอีก 7 ประการ คือ

1. อากมนสมบัติ ถึงพร้อมด้วยการศึกษาเล่าเรียน
2. อริคมนตรีสมบัติ ถึงพร้อมด้วยการบรรลุโศคาปัตติผล
3. ปุพพเหตุสมบัติ ถึงพร้อมด้วยเหตุแห่งสาวกบารมีญาณ
4. อัถถัตถปริจฉาสมบัติ ถึงพร้อมด้วยการถามสิ่งที่เป็นประโยชน์ และ

ไม่ใช่ประโยชน์

5. ติตถวาสสมบัติ ถึงพร้อมด้วยการอบรมคุณธรรมแก่ผู้สอน
6. โยนิโสมนสิการสมบัติ ถึงพร้อมด้วยปัญญาพิจารณาเหตุผลอย่างรอบคอบ
7. พุทธอุปนิสัยสมบัติ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพุทธอุปัฏฐากกถา¹⁰⁵

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ได้กล่าวถึงเรื่องที่พระอานนท์กับพระสารีบุตรสนทนาธรรมกันไว้หลายเรื่อง เช่น เรื่องปรินิพพาน¹⁰⁶ เป็นต้น ซึ่งพระสารีบุตรเถระ ผู้เป็นธรรมเสนาบดี ยังได้กล่าวยกย่องพระอานนท์ ว่า เป็นผู้มึนคุณธรรม 6 ประการ คือ

1. เป็นผู้ได้เรียนได้ฟังธรรมมาก
2. เป็นผู้แสดงธรรมตามที่ได้เรียนได้ฟังมาโดยพิสดาร
3. เป็นผู้สาธยายธรรมโดยพิสดาร
4. ตรีกตรอง พะงพิจารณาธรรมโดยรอบคอบ
5. เป็นผู้อยู่ใกล้พระมหาเถระผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัยทรงมาติกา¹⁰⁷
6. เป็นผู้ที่ได้เข้าไปหาพระมหาเถระเหล่านั้น เพื่อเรียนถามข้อที่ควรถามตามกาล

ตามเวลาอันสมควร¹⁰⁸

¹⁰⁵ ชา.อ. 6/13/8-9 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2533 ; ชา.อ. 6/9 - 11 ฉบับ สยามรณัฐสุต เติปฏิภน 2535

¹⁰⁶ อจ. ทสก. 24/8/7-8. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500

¹⁰⁷ มาติกา คือ แม่บท เช่น ตัวลิกขาบท เรียกว่ามาติกา เพราะจะต้องขยายความต่อไป

¹⁰⁸ วินย. 5/347/150-1. ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500 ส.อ. 3/379/297 ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500

ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมามาก เป็นผลมาจากการใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาวิชาการต่าง ๆ พระอานนท์ มีสติปัญญาเป็นเลิศ เมื่อจะเรียนรู้เรื่องใด ก็ฉลาดในการที่จะถามถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่ใช้ประโยชน์ในเรื่องนั้น ๆ รู้กาลเทศะว่าเวลาใดควรเข้าพบพระมหาเถระเพื่อสนทนาธรรม พระอานนท์ เมื่อได้ฟังหัวข้อธรรมเพียงสั้น ๆ ก็สามารถนำมาขยายได้โดยพิสดาร ทั้งไม่ผิดธรรม ผิดพระวินัย ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สำคัญของพระอานนท์

4) ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม

พระอานนท์ โดยอุปนิสัยแล้วเป็นผู้ใฝ่ใจต่อการศึกษามาก สมัยนี้เรียกว่าผู้คงแก่เรียน ด้วยคุณสมบัตินี้ ทำให้ท่านกลายเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม ตามหลักหัวใจการศึกษา
สุ (ฟัง) จิ (คิด) ปุ (ถาม) ลิ (เขียน)

อุปนิสัยช่างคิด เช่น

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์ คิดว่า ทำไมพระพุทธรูปมีพระชนมายุสั้น หลังจากที พระโพธิสัตว์ประสูติได้ 7 วันเท่านั้นก็ถึงวคต ไปสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต ซึ่งได้รับคำตอบจากพระพุทธเจ้าว่า “หมู่สัตว์ที่เกิดแล้ว หรือจักเกิดขึ้นนั้นทั้งหมด จักละร่างกายไป ท่านผู้ฉลาดเมื่อทราบอย่างนี้แล้ว จึงเป็นผู้มีความเพียรประพฤติกุศลกรรม”¹⁰⁹

อุปนิสัยช่างสังเกต เช่น

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์ถวายงานพัดพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงแสดงธรรมแก่อุบาสกอยู่ที่ พระวิหาร สังเกตเห็นอุบาสกบางคนนั่งหลับ บางคนนั่งจิตเขียนแผ่นดิน บางคนนั่งเขย่าต้นไม้ บางคนนั่งแหงนดูอากาศ บางคนนั่งฟังโดยเคารพ จึงได้ทูลถาม ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า การฟังธรรมนั้น ไม่ใช่จะทำได้ง่าย ๆ เพราะคำว่า พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ พวกเขาไม่ได้ฟังมาตลอดกาลปี อุบาสกคนที่นั่งหลับนั้น เขาเคยเกิดเป็นงูซึ่งมีปกติหลับ ถึงบัดนี้ก็ยังไม้อิ่มในการหลับ ผู้ที่นั่งจิตเขียนแผ่นดินเขาก็เคยเกิดเป็นไส้เดือน ผู้ที่นั่งเขย่าต้นไม้เขาก็เคยเกิดเป็นลิง ผู้ที่นั่งแหงนดูอากาศ ก็เคยเกิดเป็นหมอดูดูกษัยาม ส่วนผู้ที่นั่งฟังโดยเคารพนั้น เขาเคยเกิดเป็นพราหมณ์ท่องบนสาธยายมนต์¹¹⁰

¹⁰⁹ พ.อ. 25/42/159. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.

¹¹⁰ ธ.อ. 7/20-1. ธรรมปทฎฐกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2523.

อุปนิสัยช่างถาม เช่น

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงโทษที่บุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต โทษที่จะพึงได้รับ คือ 1. แม้ตนเองก็ติเตียนตนเองได้ 2. ผู้รู้พิจารณาแล้ว ติเตียนได้ 3. ชื่อเสียงชั่วจรกระจายไป 4. เป็นคนหลง เมื่อถึงแก่กรรม 5. เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว ย่อมไปสู่อบายทุกคติ วินิบาต นรก¹¹¹

คุณสมบัติช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพระเลขาณูการ เพราะความเป็นผู้ช่างคิด ก่อให้เกิดการคิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้มีในองค์กร หรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ช่างสังเกต ก่อให้เกิดความรอบคอบในการทำงาน ผลคือมีความผิดพลาดน้อย และช่างถาม ก่อให้ความรู้ความเข้าใจมากขึ้น เพื่อนำมาพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พระเลขาณูการปัจจุบันก็ควรมีอุปนิสัยในส่วนนี้เช่นเดียวกับพระอานนท์

5) ประหยัด

พระอานนท์ มีอุปนิสัยรักการประหยัด และรู้จักใช้เครื่องอุปโภคบริโภคอย่างคุ้มค่ามากที่สุด ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก และอรรถกถาธรรมบทว่า พระเจ้าอุเทนได้ตรัสถามพระอานนท์ว่า พระคุณเจ้าจะเอาผ้าจำนวน 500 ผืนไปทำอะไร หรือท่านคิดจะทำการค้าขาย พระอานนท์อธิบายให้ทรงทราบโดยลำดับว่า จะเอาไปถวายแก่ภิกษุที่มีจีวรเก่าคร่ำคร่า ส่วนจีวรคร่ำคร่าก็จะเอาไปทำผ้าเปดาน ถ้าผ้าเปดานเก่าก็จะเอาไปทำผ้าปูฟูก ผ้าปูฟูกเก่าก็จะเอาไปทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าเช็ดเท้าเก่าก็จะเอาไปทำผ้าเช็ดธูลี ผ้าเช็ดธูลีเก่าก็จะเอาไปโกลกขยำกับโคลนแล้วฉาบทาฝา พระเจ้าอุเทน ทรงเลื่อมใส เมื่อทรงทราบว่า พระสมณสากยบุตรเหล่านี้รู้จักประหยัด และใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้ถวายผ้าเพื่อทำจีวรอีก 500 ผืน¹¹²

¹¹¹ อญ. ทุก. 20/18/57. ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี 2500.

¹¹² วินย. 7/445/282-3. ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี 2500 ; ธ. อ.2/55-6. ฉบับ

กรณีข้างต้นแสดงว่า พระอานนท์มีอุปนิสัยประหยัด รู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อย่างมีคุณค่า ไม่ทิ้งขว้าง รู้หลักการนำสิ่งของที่เสื่อมค่าในสถานะหนึ่ง มาใช้อีกสถานะหนึ่งในปัจจุบัน คือการนำของเก่ามาคิดแปลงใช้ใหม่ วิธีการนี้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สถาบันสงฆ์ เพราะเมื่อพระอานนท์ทำเป็นตัวอย่างแล้ว ภิกษุทั้งหลายก็ปฏิบัติตาม เป็นการรักษาศรัทธาของ ทายกทายิกาผู้นำเครื่องไทยธรรมมาถวาย

6) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

พระอานนท์ เมื่อได้ลาภสักการะจากทายกทายิกานำมาถวาย ท่านมักจะนำมาแบ่งถวาย พระมหาเถระรูปอื่นๆ เสมอ เช่น พระสารีบุตรเถระ หรือไม่ก็แบ่งให้สัททวิหาริก¹¹³ ของท่าน ตลอดถึงพระสาวกอื่นๆ ดังปรากฏในมงคลดิลกที่ป็นว่า สัททวิหาริกของท่านมีอยู่ถึง 500 รูป แต่มีภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งได้อุปฐากท่าน มีการกวาดบริเวณ ถวายน้ำดื่ม น้ำใช้ ไม่มีสีพื้น น้ำล้างหน้า ปิดกวาดเวจกุฎี เรือนไฟ เสนาสนะ นวดมือเท้าและหลัง เป็นต้น ท่านจึงได้มอบจีวร 500 ผืน ที่พระเจ้า อุเทนถวายแก่ท่านให้แก่ภิกษุหนุ่มลูกศิษย์นั้นนำไปถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย¹¹⁴

คุณสมบัติของพระอานนท์ในความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นนี้ เป็นการผูกมัดใจเพื่อนสหธรรมิกได้เป็นอย่างดี การทำงานใหญ่ ย่อมต้องมีพวกพ้องเพื่อนฝูงเป็นกองหนุน เข้าหลัก “ผู้ใหญ่ดึง เด็กดัน” ซึ่งในสังคมปัจจุบันก็เป็นเช่นนี้ การให้ยอมเป็นที่รักของคนทั่วไป พระอานนท์ มีความประหยัดในสิ่งที่ควรประหยัด แต่ไม่ใช่เป็นคนตระหนี่แต่ประการใด ทั้งไม่ยึดติดในลาภสักการะ จะเห็นได้จากการทูลขอพร 8 ประการก่อนรับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัฏฐาก

¹¹³ สัททวิหาริก หมายถึง ศิษย์, ผู้ช่วย เป็นคำเรียกผู้ที่ได้รับอุปสมบท ถ้าอุปสมบท ต่อ พระอุปัชฌาย์รูปใด ก็เป็นสัททวิหาริกของพระอุปัชฌาย์รูปนั้น

¹¹⁴ มงคล. 1/375/306-7. ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2508

7) มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ภิกษุผู้อาพาธ

พระอานนท์ เป็นผู้ที่มีจิตเมตตาอนุเคราะห์แก่พระภิกษุผู้อาพาธ และฆราวาสผู้ป่วยไข้ เช่น ครั้งหนึ่ง ท่านได้ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปตามเสนาสนะต่างๆ ได้พบภิกษุรูปหนึ่ง อาพาธด้วยโรคท้องร่วง ไม่มีผู้ใดพยาบาล ท่านได้ช่วยพระพุทธเจ้าพยาบาลภิกษุรูปนั้นเป็นอย่างดี และในวันนั้นเอง พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนท์เรียกประชุมสงฆ์แล้วตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้ไม่มีมารดาบิดา ผู้ใดเล่า จะพึงพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอจะไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงอุปัฏฐากเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุผู้อาพาธเถิด”¹¹⁵

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์กับพระสารีบุตร ได้ไปเยี่ยมอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งเป็นไข้หนัก ลุกจากที่นอนไม่ได้ ท่านได้กล่าวสอนธรรม ทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีความพอใจในธรรมเทศนานั้น เมื่อพระอานนท์กลับไปวัดได้ไม่นาน อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ถึงแก่กรรม และได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต¹¹⁶ เป็นต้น

คุณสมบัติส่วนนี้ เป็นแรงสนับสนุนให้การทำงานด้านเลขานุการของพระอานนท์ ดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะโดยอุปนิสัยแล้ว ท่านมีจิตใจงดงามยิ่ง จะเห็นได้ว่าในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงประชวรหนัก ก็ทุกข์ใจไม่เป็นอันกินอันนอน ขวนขวายหาเภสัช (ยา) มาถวาย ซึ่งต่อมาพระอานนท์ก็ได้ทูลเล่าความในใจของท่านถวายพระพุทธเจ้า ว่า กายของข้าพระองค์ก็ประหนึ่งว่าจะระบมไปทั่ว ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้ง ข้าพระองค์เบาใจอย่างหนึ่งว่า พระพุทธเจ้า จักยังไม่ปรินิพพานจนกว่าจะได้ปรารภสงฆ์แล้วตรัสพระพุทธพจน์อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน¹¹⁷

¹¹⁵ วินย. 5/365/166. ฉบับ มหาจุฬาทศปิฎก 2500 ; วินย. อ. 3/243-6. ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2522

¹¹⁶ ม.อ. 14/383/328-333. ฉบับ มหาจุฬาทศปิฎก 2500

¹¹⁷ ที.ม. 10/164/90. ฉบับ มหาจุฬาทศปิฎก 2500

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือเมื่อครั้งพระอานนท์ทราบข่าวการนิพพานของพระสารีบุตร จากสามเณรจุนทะ ก็รู้สึกธรรมสังเวชเป็นที่สุด ถึงกับเปล่งวาจาต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้าว่า กายของข้าพระองค์ประหนึ่งว่า จะระบมไปทั่ว ทิศทั้งหลายก็มีดมิด ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้ง โลกทั้งหมดก็ปรากฏเหมือนมิดมิด¹¹⁸

พระอานนท์ เมื่อทราบข่าวการเจ็บไข้ได้ป่วยไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ก็มักจะไปเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ บางครั้งก็ทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมด้วยพระองค์เองก็มี กล่าวโดยสรุปพระอานนท์เป็นผู้มีน้ำใจเมตตาแก่ผู้อื่นเสมอ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการเอาใจเขา มาใส่ใจเรา พระเลขาณูการปัจจุบัน ก็ควรจะมีจิตใจที่เอื้อเพื่อต่อผู้อื่น คือรู้จักมีน้ำใจ ดังเช่น พระอานนท์ ที่ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี

คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระอานนท์ที่โดดเด่น สรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) มีรูปงาม บุคลิกดี
- 2) ใฝ่ใจต่อการศึกษา
- 3) เป็นพหูสูต เป็นผู้สวดรับฟังมาก
- 4) ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม
- 5) ประหยัด
- 6) มีความเอื้อเฟื้อต่อแม่
- 7) มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ภิกษุผู้อาพาธ

¹¹⁸ ส.ม. 19/379/140-1 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500 ; ชุ.เถร. 26/1037/400.

ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500 ; ส.อ. 3/379/297. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500.

5. คุณธรรมในการทำงานของพระอานนท์

ในการทำงานทุกสายอาชีพ สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือคุณธรรม โดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการ เพราะงานเลขานุการเป็นงานที่มีความรับผิดชอบสูง ยิ่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์มีตำแหน่งปกครองสูงเท่าไร พระเลขานุการก็ต้องทำงานรับผิดชอบมากขึ้นเท่านั้น และต้องทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาด้วยความซื่อสัตย์จนเป็นที่ไว้วางใจมากที่สุด

จากการศึกษาวิจัยถึงคุณธรรมที่พระอานนท์ได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการทำงานในตำแหน่งพระเลขานุการ พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1) มีความจงรักภักดี

การปฏิบัติหน้าที่ของพระอานนท์ ยึดความจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า ยอมสละชีวิตเพื่อพระพุทธองค์ได้ จะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พระเทวทัตให้ถวายช้างพล่อยช้างนาฬาคีรี เพื่อให้ปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า พอช้างวิ่งเข้ามาใกล้ พระอานนท์ ได้ออกไปยืนขวางทางไว้ แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามท่านไว้แล้วทรงทรมานช้างนาฬาคีรีให้สิ้นพยศด้วยพระองค์เอง¹¹⁹

ความจงรักภักดีต่อผู้บังคับบัญชา ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของผู้ที่ทำหน้าที่เลขานุการ เพราะเรื่องทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานในตำแหน่งที่ทำ หรือเรื่องส่วนตัวของผู้บังคับบัญชา เลขานุการรู้เกือบจะทุกเรื่องก็ว่าได้ ดังนั้น พระเลขานุการที่ดี ต้องรักษาความลับได้ดี ทำตัวให้น่าไว้วางใจและวางใจได้ พระอานนท์ยอมสละชีวิตปกป้องผู้บังคับบัญชา ก็เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้

2) มีความกตัญญูกตเวทิต

พระอานนท์ ยึดถือมั่นความกตัญญูกตเวทิตอย่างมั่นคง ใครมีอุปการคุณต่อท่านไม่ว่าจะเป็นพระเถระผู้ใหญ่ หรือพระผู้น้อย พระอานนท์ก็ปฏิบัติต่อท่านเหล่านั้นเช่นกัน ขอบยกตัวอย่างความกตัญญูกตเวทิตแก่ผู้น้อย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายกย่อง เพราะโดยมากผู้น้อยต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ เช่น มีครั้งหนึ่ง พระมเหสีของพระเจ้าอุเทน ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระอานนท์แล้ว มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายผ้าเพื่อทำจีวร 500 ผืน และพระเจ้าอุเทน ได้ถวายผ้าอีก 500 ผืน รวมเป็น 1,000 ผืน ต่อมาพระอานนท์ได้มอบผ้าเพื่อทำจีวรแก่ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งผู้เป็นศิษย์ของท่าน ซึ่งอยู่ปรนนิบัติท่าน มีการกวาดบริเวณ ถวายน้ำดื่ม น้ำใช้ ไม่สีพื้น น้ำล้างน้ำ บัดกวาดเวทกุฎี เรือนไฟ เสนาสนะ และนวดมือเท้าหลัง เป็นต้น แล้วท่านได้นำผ้าที่ได้รับมอบจากพระอานนท์นั้น ไปถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย

¹¹⁹ ธ.อ. 1/130 - 1. ชมมปทภูฎกา ฉบับ มหาภูฏราชวิทยาลัย 2532 ; ชา.อ. 5/377/6-7. ฉบับ มหาจุฬาลงกูฎกา 2533 ; ชา.อ. 7/501/42-3,54. ฉบับ มหาจุฬาลงกูฎกา 2533 ; ชา.อ. 8/533/199,227. ฉบับ มหาจุฬาลงกูฎกา 2533

และเมื่อพระภิกษุทั้งหลาย ซึ่งก็เป็นพระลูกศิษย์ของพระอานนท์เช่นกัน ได้รับการถวายผ้าสาฎก (ผ้าห่ม, ผ้าคลุม) แล้ว นำมาตัดเย็บย้อมมีสีดุดอกกกรณิการ์ ภิกษุที่นุ่งห่มแล้วพากันไปเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกชั้น โสดาบัน ยังให้ทานเพราะเห็น แก่น้ำอยู่หรือ (เปลือกที่รักมกที่ซัง)” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระอริยสาวกให้ ทาน เพราะเห็นแก่น้ำนั้น ไม่มี” ได้ทูลถามต่อไปว่า “แล้วการที่พระเถระผู้เป็นธรรมภักขาการิก (เป็นคลังแห่ง พระธรรม) ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของข้าพระองค์ทั้งหลายให้ผ้าสาฎก 500 ผืน แก่ภิกษุ รูปเดียว แล้วภิกษุรูปนั้น ได้แบ่งผ้าให้แก่ภิกษุรูปอื่น ๆ ทำไมอุปัชฌาย์ของพวกข้าพระองค์จึงทำ เช่นนั้นเล่า”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานนท์ไม่ได้ให้แก่ภิกษุรูปนั้นเพราะเห็น แก่น้ำ แต่ภิกษุรูปนั้น มีอุปการะแก่เธอมาก เธอคิดถึงอุปการะที่ภิกษุรูปนั้นทำแก่เธอว่า ขึ้นชื่อว่าผู้ มีอุปการะ เราควรทำอุปการะตอบด้วยอำนาจคุณ และการกระทำอันเหมาะสม เธอจึงให้ด้วยความ กตัญญูกตเวที”¹²⁰

ความกตัญญูกตเวที ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของคนดี พระอานนท์นอกจากจะมีความ กตัญญูต่อพระพุทธเจ้า และพระเถระผู้ใหญ่แล้ว ยังมีจิตเมตตาต่อผู้มีอุปการคุณต่อท่าน โดยคิดที่จะ ตอบแทนคุณอยู่ตลอดเวลา และเมื่อมี โอกาสก็ได้ทำตามความตั้งใจนั้น จะเห็นว่าคุณสมบัติในส่วน นี้ของพระอานนท์ แสดงให้เห็นว่าท่าน ไม่มองข้ามพระผู้ผู้น้อยที่คอยทั้งด้านชาติวุฒิ คุณวุฒิ วิทยุติ แต่พระอานนท์มองด้านคุณความดีของผู้นั้นเป็นสำคัญ

3) มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิจ

พระอานนท์ แม้จะเป็นผู้มีความรู้มาก (เป็นพหูสูต) แต่ก็ไม่ทะนงตนว่าท่านมี ความรู้เหนือผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ เช่น วันหนึ่งตอนใกล้รุ่ง โกกนุทปริพาชกเข้าไปหาท่าน ขณะที่ท่านกำลังสรงน้ำอยู่ที่แม่น้ำโคปทา ใกล้กรุงราชคฤห์ เมื่อพระอานนท์สรงน้ำเสร็จ แล้ว ยืนสิ่งตัวอยู่ ได้เข้าไปหาแล้วเรียนถามถึงทฎฐิ 10 ประการ พระอานนท์ได้ตอบปัญหาพราหมณ์ จนเป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งดีแล้ว พราหมณ์ได้ถามว่า “อาวุโส ท่านชื่อว่าอะไร ? และเพื่อนร่วม พรหมจรรย์ทั้งหลาย เรียกท่านว่าอะไร ? ท่านตอบว่า เราชื่ออานนท์ และเพื่อน ๆ เรียกเราว่า อานนท์”

โกกนุทปริพาชกฟังแล้ว กล่าวขอโทษว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าสนทนากับ ท่านอาจารย์ใหญ่ ไม่รู้เลยว่าเป็นท่านพระอานนท์ ถ้าว่าข้าพเจ้ารู้ว่า คือพระอานนท์ ข้าพเจ้าจะไม่กล่าว โต้ตอบพระคุณเจ้าถึงเพียงนี้ ขอท่านได้ยกโทษแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”¹²¹

¹²⁰ มงคล. 1/379/306-7 ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2508

¹²¹ อจ.ทสก. 24/96/158-160. ฉบับ มหาจุฬาฯ 2500

คุณธรรมในส่วนนี้ ถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความรักความนิยมนิยมชมชอบจากผู้อื่นโดยแท้ เพราะใคร ๆ ก็ไม่ชอบคนที่หยิ่งยโสโอหัง ไม่มีใครต้องการจะคบค้าสมาคมกับผู้ไม่รู้จักรู้ที่ต่ำที่สูง พระอานนท์ เป็นพระเถระที่มีอุปนิสัยสุภาพอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิจ ให้ความเคารพยำเกรงต่อพระเถระผู้ใหญ่ ฉะนั้น ท่านจึงเป็นที่รักของพระมหาเถระทั้งหลาย ซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญในสมัยพุทธกาลนั้น เช่น พระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลานเถระ พระมหากัสสปเถระ เป็นต้น และมักหาโอกาสไปพบปะสนทนาธรรมกับพระมหาเถระเหล่านั้นอยู่เสมอ¹²²

4) ใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงาน

การทำงานของพระอานนท์ ที่ประสบความสำเร็จอีกประการหนึ่ง คือ มีใจกว้างยอมรับคำ ติชมทั้งในเรื่องส่วนตัว และงานที่ทำอยู่ แล้วนำข้อบกพร่องนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป ผู้วิจัยขอยกเอาบางเรื่องในพระไตรปิฎกมากล่าวเป็นตัวอย่าง เป็นกรณีศึกษา ดังนี้

1. กรณีถูกพระพุทธเจ้าตำหนิเรื่องของาและข้าวสารมาปรุงเป็นเภสัชถวาย

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคในพระอุทร ประทับอยู่ในพระเวฬุวันวิหารพระอานนท์คิดว่า เมื่อก่อนพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหายจากโรคนี้ด้วยยาปรุงด้วยงา ข้าวสาร และถั่วเขียว ท่านจึงไปของาบ้าง ข้าวสารบ้าง ถั่วเขียวบ้าง มาเก็บไว้ภายในที่อยู่แล้วต้มด้วยตนเองเสร็จแล้วนำไปถวาย พระองค์ตรัสถามว่ายาคุณนี้เธอได้มาจากไหน พระอานนท์ได้กราบทูลตามความเป็นจริง จึงทรงตำหนิว่า “อานนท์ การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้อย่างไร ไม่ควรทำ โฉนเธอจึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้เล่า”¹²³

กรณีนี้ จะเห็นว่า การทำงานนั้น บางครั้งก็ถูกผู้บังคับบัญชาตำหนิบ้าง แม้พระอานนท์ก็ถูกพระพุทธเจ้าตำหนิ การทำผิดพลาดของ พระอานนท์นั้นเกิดจากความจงรักภักดี เรียกว่ามีความปรารถนาดี แต่การกระทำนั้น อาจจะไม่เหมาะสมขัดต่อข้อห้ามบางประการ พระอานนท์ก็ยอมรับความผิดพลาด ไม่ได้แย้งประการใด พร้อมนำข้อตำหนินั้นไปปฏิบัติเพื่อมิให้ต้องผิดพลาดอีกต่อไป

¹²² อัง.ตัก. 21/179/190-1. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

¹²³ วินย. 5/274/42-43. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

2. กรณีถูกพระมหากัสสปเถระตำหนิว่าทำตัวเป็นเด็ก

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค กล่าวว่่า ตลอด 25 ปี ที่พระอนนทอยู่รับใช้ พระพุทธเจ้าท่านไม่อาจเที่ยวไปไหน ๆ ได้อย่างอิสระ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระมหากัสสปะ กำหนดวันทำสังคายนาแล้ว แต่พระอนนทกลับถือบาตรและจีวรของพระพุทธเจ้าเที่ยวเดินทาง ปลอดภัยนมาชนไปยังกรุงสาวัตถี ออกจากกรุงสาวัตถีไปยังกรุงราชคฤห์ และไปที่ทักกนิคิรี ชนบท และเมื่อท่านเดินทางไปถึงพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์แล้ว เข้าไปหาพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ ไร้วแล้วนั่งลง

พระมหากัสสปะ ถามว่า “อนนทผู้มีอายุ พระผู้พระภาคเจ้า ทรงอาศัยอำนาจ ประโยชน์อะไร จึงทรงบัญญัติการขบฉันในตระกูล...”

พระอนนท เรียนว่า “พระพุทธเจ้าทรงเห็นประโยชน์ 3 อย่าง จึงทรงบัญญัติไว้ คือ

1. เพื่อข่มคนหน้าด่าน
2. เพื่อให้ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักอยู่เป็นสุข
3. เพื่ออนุเคราะห์ตระกูลไม่ให้พวกที่มีความปรารถนาลามกรรวบรวม

สมัครพรรคพวกได้แล้วจะทำสงฆ์ให้แตกจากกัน”

พระมหากัสสปะ จึงตำหนิพระอนนทว่า “เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านเที่ยวไปกับภิกษุ เหล่านี้ (กลุ่มที่ลาสิกขาไป) ผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร มีประโยชน์อะไรเล่า ท่านจึงจาริกไปเหยียบย่ำข้าวกล้า ไปเหยียบเบียนตระกูล บริษัทของท่านย่อมหลุดลุ่ยไป สัททวิหาริก (พระลูกศิษย์) ของท่านโดยมากเป็นผู้บวชใหม่ ย่อมแตกกระจายไป ท่านนี้ยังเป็นเด็ก ไม่รู้จักประมาณ”

พระอนนทกล่าวว่า “ผมบนศีรษะของผมหงอกแล้ว” พระมหากัสสปะ ก็ยัง เรียกว่า “เด็ก” และได้อธิบายว่า การเที่ยวไปเช่นนั้น ท่านก็ยังเป็นเด็ก ไม่รู้จักประมาณ¹²⁴

งานเลขานุการ เป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะเพื่อน ร่วมงานร่วมองค์กร บางครั้งอาจจะถูกเพื่อนร่วมงานทักท้วงด้วยความปรารถนาดีบ้าง ประสงค์ ร้ายบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการต้องรู้จักแยกแยะว่าเรื่องใดควรใส่ใจ ไม่ควรใส่ใจ และถ้า เห็นว่าเรื่องนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชา หรือต่อตนเอง ก็ควรยอมรับคำติชมนั้น พร้อมนำ มาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อจัดข้อบกพร่องนั้น ๆ ให้หมดไป พระอนนทถูกพระ มหากัสสปเถระผู้เป็นกัลยาณมิตรตำหนิ ก็ไม่ถือโทษ ยอมรับคำติชมนั้นมาแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

¹²⁴ ส.นิ. 16/521/257-258 ฉบับ สุขยามรณัฐสุต เติปฏิฎก 2502

3. กรณีถูกที่ประชุมสงฆ์ตำหนิ 5 กรณี

เมื่อสงฆ์พร้อมใจกันทำสังคายนาสเสร็จสิ้นแล้ว พระอานนทเถระ ถูกสังฆสภาตำหนิ และมีมติลงโทษปรับอาบัติทุกกฏ (ทำไม่ดี) ในความบกพร่อง 5 สถาน คือ

1. ไม่ได้กราบทูลถามสิกขาบทเล็กน้อยนั้น ว่ามีสิกขาบทอะไรบ้าง
2. เวลาเย็บจีวรของพระพุทธเจ้าได้ใช้เท้าหนีบชายด้านหนึ่งไว้
3. ปลอ่ยให้สตรีถวายบังคมพระพุทธสรีระก่อนจนน้ำตาเปื้อนพระสรีระ
4. ไม่กราบทูลวิงวอนให้พระพุทธเจ้าทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ตลอดไป
5. ขวนขวายให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนา¹²⁵

พระอานนทเถระ มีเคารพในมติของสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่าท่านยึดระบอบประชาธิปไตย ในการทำงานตลอดมา แม้ท่านจะทราบดีว่าการกระทำของท่านตามที่สังฆสภาลงมติว่าท่านทำหน้าที่บกพร่องนั้น มิได้เป็นความผิด แต่พระอานนทก็ยอมรับและแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ ณ ที่นั้น และได้ประกาศชี้แจงเหตุผลแต่ละข้อที่ถูกตำหนิให้สงฆ์ในที่ประชุมนั้นทราบว่า

1. มิได้กราบทูลถาม เพราะมิได้รำลึกถึง
2. การที่เหยียบลวงเกินผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) มิใช่เพราะความไม่เคารพ
3. เพราะเห็นว่าผู้หญิงเหล่านั้น ไม่สมควรจะอยู่จนถึงพลบค่ำ จึงให้พวกนางได้ถวายบังคมก่อน
4. เพราะถูกमारเข้าคลใจ จึงไม่ได้กราบทูลวิงวอนให้ทรงพระชนม์อยู่ตลอดไป
5. เพราะเห็นว่า พระมหาปชาบดีโคตมี เป็นทั้งพระเจ้าน้ำและพระมารดาเลี้ยง โดยถวายข้าวป้อนและน้ำนมมาแต่เยาว์วัย จึงช่วยขวนขวายให้ได้บวชในพระพุทธศาสนา¹²⁶

การที่พระอานนทถูกสงฆ์ตำหนิ แม้ตัวท่านจะรู้ว่าสิ่งที่ท่านทำไปแล้วนั้น ไม่ผิด เพราะบางเรื่องสถานการณ์บังคับให้ต้องปฏิบัติเช่นนั้น ดังที่ท่านได้ชี้แจงเหตุผลในท่ามกลางสงฆ์ จากเหตุการณ์ที่ยกขึ้นมากล่าวนี้ จะเห็นว่า พระอานนท มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับคำติชมในการทำงานทั้งจากพระพุทธเจ้า พระมหาเถระ และจากสงฆ์ ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบัน ก็ควรเคารพและปฏิบัติตามมติที่ประชุมสงฆ์ แม้บางเรื่องตนเองจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

¹²⁵ วินย. 7/443/280-1 ฉบับ ฉบับ มหาตปิฎก 2500

¹²⁶ วินย. 7/622/387-387 ฉบับ สยามรัฐสตุส เตปิฎก 2502

5) มีความขยันอดทน

การทำหน้าที่สนองงานถวายการรับใช้พระพุทธเจ้า พระอานนท์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันอดทน และเสียสละอย่างสูง เช่น ดื่มน้ำก่อน นอนทีหลัง โดยตั้งใจฟังว่า พระองค์จะทรงมีรับสั่งให้ทำอะไร ก็รีบชวนขวยทำในเรื่องนั้น ๆ และใส่ใจใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา แม้ว่างานอุปัฏฐากจะหนักไปในทางด้านปฎิคม คือการต้อนรับเพราะในวันหนึ่ง ๆ มีพุทธบริษัทต่างหลั่งไหลมาจากทั่วสารทิศเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามิได้ขาด พระอานนท์ ก็ให้การต้อนรับด้วยดีโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนทวดคาเกิดความสงสาร คิดที่จะช่วยเหลือให้ท่านได้มีโอกาสพักผ่อนบ้าง ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่า

ขณะที่พระอานนท์ พำนักอยู่ในป่าแห่งหนึ่งของแคว้น โกศล เวลานั้น ท่านต้อนรับผู้ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนมาก รุกขเทวดาในป่านั้น เกิดความเอ็นดูสงสารทนเห็นความเหน็ดเหนื่อยของท่านไม่ได้ ใครที่จะทำให้ท่านเกิดความสังเวชสลดใจในการปล่อยชีวิตให้หมดไปกับการต้อนรับแขกเช่นนั้น จึงได้ไปหาพระอานนท์ถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า ท่านอานนท์ผู้เป็นเผ่าโคตมะ ท่านควรหลีกไปนั่งที่โคนต้นไม้แล้วระลึกถึงพระนิพพานจำริญฎานเถิดอย่าได้ประมาทเลย ถ้อยคำที่ท่านสนทนาอยู่กับมนุษย์ที่มาจากทุกสารทิศมิได้ขาดนั้น จะช่วยอะไรท่านได้ พระอานนท์ได้รับคำเตือนจากรุกขเทวดาแล้วก็ปลันรู้ถึงชีวิตที่จะต้องคลุกคลีอยู่กับการต้อนรับแขกตลอดเวลา แต่ครั้งระลึกถึงหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในศาสนกิจซึ่งเป็นกุศลเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และเพื่อเพิ่มเติมเสริมบารมีธรรมที่ยังไม่สมบูรณ์ให้บริบูรณ์ จำต้องเพิ่มพูนวิสัยของพุทธอุปัฏฐากที่จะต้องอุทิศชีวิตเป็นพุทธบูชา จึงมีศรัทธาที่จะปฏิบัติงานสืบต่อไป¹²⁷

งานเลขานุการของพระอานนท์เป็นงานที่ไม่มีเวลาหยุดที่แน่นอน คือแทบจะไม่มีเวลาเป็นของตัวเองมากนัก ไม่มีหยุดพักผ่อน วันเสาร์ วันอาทิตย์ วันโกน หรือวันพระ ดังเช่นงานเลขานุการทั่วไป ฉะนั้น ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการปัจจุบันจำเป็นต้องมีความขยัน อดทน อดกลั้นสูง ต้องเสียสละความสุขส่วนตัว เมื่อมีงานเร่งด่วนอะไรก็ต้องรีบดำเนินการทันกาล มีความขยันอดทน ดังเช่น พระอานนท์ที่ได้ปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า

¹²⁷ ตี. ส. 15/225/240-1. ฉบับ มหาจุฬาทศปิฎก 2500

6) มีความละเอียดรอบคอบรับผิดชอบสูง

พระอานนท์ เป็นพระเถระที่มีความละเอียดรอบคอบและมีความรับผิดชอบสูง จะเห็นว่า ก่อนที่ท่านจะรับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัฏฐากหรือเป็นพระเลขาการของพระพุทธเจ้า นั้น ท่านได้ทูลขอพร 8 ประการ ซึ่งเป็นความละเอียดรอบคอบที่ท่านคิดป้องกันปัญหาที่จะขึ้นในภายหน้า จึงได้ทูลขอพร 4 ข้อแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันคำครหาเรื่องลาภสักการะและสิทธิพิเศษต่าง ๆ และทูลขอพร 4 ข้อหลัง เป็นเงื่อนไขขอรับรอง เพื่อจะได้ทำงานได้อย่างเต็มที่ และผลของการทูลขอพรข้อที่ 6 และ 7 ก็เป็นปัจจัยสำคัญส่งผลให้เกิดความมั่นคงของพระพุทธศาสนามาถึงทุกวันนี้ และเมื่อท่านได้เข้ามาทำหน้าที่พระเลขาการ ก็ทำงานด้วยความละเอียดสุ่มรอบคอบ ยิ่งเป็นเรื่องที่เสี่ยงต่อความเสียหายส่วนรวมแล้ว พระอานนท์ก็ระมัดระวังเป็นพิเศษ เช่น

ครั้งหนึ่ง ท่านได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงคุณสมบัติของพระภิกษุที่สงฆ์ควรสมมุติให้ เป็นผู้สอนธรรมแก่นางภิกษุณีว่าควรจะประกอบด้วยคุณธรรมอย่างไร ซึ่งก็ได้รับคำตอบจากพระพุทธเจ้าว่า พระภิกษุที่สงฆ์ควรสมมุติให้เป็นผู้สอนธรรมแก่นางภิกษุณีต้องประกอบด้วยคุณธรรม 8 ประการ คือ

1. เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นพหูสูต แหวงตลอดคทัญญูด้วยดี
2. ทรงจำพระปาฏิโมกข์ (คัมภีร์วินัยสงฆ์) ได้โดยพิสดาร
3. วินิจฉัยได้ถูกต้องทั้งอรรถและพยัญชนะ
4. มีวาจาไพเราะ
5. สามารถชี้แจงให้นางภิกษุณีเข้าใจได้ดี
6. เป็นที่รักที่พอใจของนางภิกษุณีทั้งหลาย
7. ไม่ต้องอาบดินหนัก (โทษหนักที่เกิดแต่การละเมิดสิกขาบท)
8. มีพรรษา 20 หรือเกินกว่า 20¹²⁸

ในการทำงานของเลขาการปัจจุบัน ก็ควรยึดแบบการทำงานของพระอานนท์ ด้านความละเอียดรอบคอบในงานที่ทำทุกเรื่อง ๆ และต้องมีความรับผิดชอบในงานที่ทำ ไม่ทอดธุระ จนทำให้งานนั้นล่าช้า

¹²⁸ อก.อฏฐก. 23/52/232. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500

7) ยึดหลักความถูกต้อง เว้นอคติ 4

การทำงานของพระอานนท์ยึดหลักความถูกต้อง บริสุทธิ์ใสสะอาด และยุติธรรมเป็นหลัก โดยเว้นจากอคติ 4 คือไม่ลูแก่อำนาจที่ไม่ถูกต้อง ดังนี้ คือ

1. ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เรียกว่าฉันทาคติ
2. ลำเอียง เพราะไม่ชอบกัน เรียกว่าโทศาคติ
3. ลำเอียงเพราะเขลา เรียกว่าโมหาคติ
4. ลำเอียงเพราะกลัว เรียกว่าภยาคติ¹²⁹

การตั้งตนอยู่เหนือความโลภ ความโกรธและความหลง คือ ไม่ถูกความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำจิตใจ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นในการทำงานของพระอานนท์ เพราะถ้าถูกความโลภครอบงำ ก็จะไม่รู้จักคำว่าเพียงพอ หรือพอดี บางครั้งอาจแสวงหาประโยชน์ในทางที่มีชอบก็ได้ ถ้าถูกความโกรธครอบงำแล้ว ก็ก่อให้เกิดการผูกพยาบาทต่อกัน ไม่มีความปรารถนาดีต่อกัน และถ้าถูกความหลงครอบงำ ก็ก่อให้เกิดความไม่รู้แจ้งเห็นจริง นำไปสู่ความเห็นผิด ไม่สามารถแยกแยะสิ่งชั่วดีได้ พระอานนท์ ตั้งตนอยู่เหนือความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังจะได้ยกตัวอย่างวัตรปฏิบัติของท่านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา มาแสดงเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1. ตั้งตนอยู่เหนือความโลภ จะยกเป็น 2 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก คือ จะเห็นว่า ก่อนเข้ารับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัฏฐากถวายงานใกล้ชิดพระพุทธรเจ้า พระอานนท์รู้ว่า ลากสักการะต้องมีแน่ ๆ เพราะผู้ที่มาขอเข้าเฝ้าบางคนต้องการสิทธิพิเศษกว่าผู้อื่น อาจจะมีสิ่งของมาถวายท่านเพื่อให้ได้สิทธิพิเศษนั้น เพื่อป้องกันคำครหาที่จะเกิดขึ้นก่อนรับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัฏฐาก ท่านจึงออกตัวไว้ก่อนว่า ขอพระพุทธรเจ้าอย่าได้ทรงประทานจีวรเนื้อดี ภัตตาหารรสเลิศ แก่ท่านเลย และอย่าทรงประทานสิทธิพิเศษใด ๆ เช่น ให้อยู่ในที่ประทับเดียวกันกับพระองค์ และที่สำคัญที่บ่งบอกว่าท่านอยู่เหนือความโลภ คือ ขอพระองค์อย่าทรงพาท่านไปในสถานที่ที่พระพุทธรเจ้าทรงรับไว้ฉันมนต์ไว้ด้วยพระองค์เอง

ประเด็นที่สอง เมื่อรับทำงานแล้วพระอานนท์ก็ทำตามพรที่ทูลขอนั้น เช่น ครั้งหนึ่ง พระเจ้าอุเทน และพระมเหสีได้ถวายผ้าสาฎกเนื้อดี จำนวน 1,000 ผืน ซึ่งเป็นของหายากและมีราคาแพงมากในสมัยนั้นแก่พระอานนท์ ท่านก็ไม่ยึดติดในสิ่งของนั้น ได้นำไปแจกจ่ายถวายพระมหาเถระบ้าง ลูกศิษย์ของท่านบ้าง¹³⁰ นี้แสดงให้เห็นว่าพระอานนท์ไม่ยึดติดในลาภสักการะใด ๆ

¹²⁹ วินย. 7/437/275. ฉบับ มหาจุฬาฯ เทปปีที่ 2500 ; ที.อ. 4/7 ฉบับ สยามมรณัฐสุต เทปปีที่ 2535 ; วินย. อ. 1/8-9. ฉบับ สยามมรณัฐสุต เทปปีที่ 2535

¹³⁰ มงคล. 1/379/306-7 ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2508

คุณธรรมของพระอานนท์ในส่วนที่ไม่มีความโลภนี้ ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาความดีของท่านให้คงทน และของผู้บังคับบัญชาให้ดูน่าเลื่อมใสเพิ่มความนับถือยิ่งขึ้น คนโลกมักมีความตระหนี่กลัวอยู่ด้วย จึงทำให้ไม่ค่อยมีเพื่อนฝูงมาก งานเลขานุการต้องอยู่กับคนมากมาย ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการต้องรู้ตัวอยู่เสมอว่า ต้องรู้จักความพอดี พอประมาณ ต้องรู้ชั่วรู้ดี เพราะเลขานุการส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นองค์กรใด มักจะมีข้อครหาเรื่องลาภสักการะ เงิน ๆ ทอง ๆ

2. ตั้งตนอยู่เหนือความโกรธ ตัวอย่างที่เห็นได้ คือ

ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงจูฬนิคาสูตร ว่าด้วยอานุภาพของพระองค์ที่สามารถ บันลือเสียงให้สัตว์ในแดนโกฏิจักรวาลได้ยิน พระอานนท์ฟังแล้วอุทานว่า เป็นลาภของเรา เราได้ดีแล้วที่มีพระศาสดามีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนี้ พระโลพูทายี (อุทายี) ฟังแล้วพูดขัดขึ้น (เชิงกระแหนะกระแหน) ว่า ท่านได้ประโยชน์อะไรในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่าพูดอย่างนั้นอุทายี ถ้าอานนท์ยังไม่สิ้นราคะในขณะนี้ แต่มรณภาพไปด้วยจิตเลื่อมใสใน เธอจะฟังได้ เป็นเทวราชาในเทวโลก 7 ชาติ เป็นพระมหาราชาในชมพูทวีปนี้ 7 ชาติ แต่ที่แท้นั้น อานนท์ จะปรินิพพานในชาติปัจจุบันนี้”¹³¹

อรรถกถาว่า พระอุทายี ผูกพยาบาทพระอานนท์ ด้วยความตั้งใจตั้งแต่ครั้งก่อน พอได้โอกาสก็พูดหักหาญความเลื่อมใส เหมือนดั่งเปลวประทีปที่ถูกโพลงอยู่ พระพุทธเจ้าตรัสห้ามและตรัสให้รู้อันสงฆ์แห่งความเลื่อมใส¹³²

วันหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศล ทอดพระเนตรเห็นภิกษุหลายพันรูป เดินทางแยกย้ายไปฉันภัตตาหารตามเรือนของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ฯลฯ ของนางวิสาขา เป็นต้นทรงมีพระราชประสงค์จะเลี้ยงภัตตาหารแก่พระภิกษุทุก ๆ วันบ้าง จึงเสด็จเข้าไปนิมนต์พระพุทธเจ้า และพระภิกษุ 1,000 รูป ให้มาฉันประจำในพระราชนิเวศน์ของพระองค์ พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ถวายบิณฑบาตด้วยพระองค์เองตลอด 7 วัน แต่ในวันที่ 8 ก็ทรงลืม จึงไม่มีใครทำการต้อนรับภิกษุทั้งหลายที่เข้ามา ทำให้ไม่มีภิกษุเข้าไปอีก พระราชาทรงลืมอยู่ 3 วันซึ่งตลอดทั้ง 3 วันนั้น มีเพียงพระอานนท์รูปเดียวที่เข้าไปในพระราชนิเวศน์ทุกวัน โดยไม่แสดงกิริยาอาการที่ไม่พอใจให้เห็นแต่อย่างไร เพื่อรักษาความเลื่อมใสของราชสกุลไว้¹³³

¹³¹ อ.ต.ก. 20/520/293-4. ฉบับ สุขามรณสูตร เตปิฎก 2501

¹³² อ.อ. 1/344-5. ฉบับ มหาจุฬารัฐกถา 2534

¹³³ ธ.อ. 3/7. ธรรมปทกฐกถา ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย 2527

เลขานุการ ต้องเจอกับสถานการณ์กดดันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเกิดจากงานที่ทำ หรือจากบุคคลรอบข้างที่มีความคิดหลากหลาย หรือบางครั้งการทำงานอาจจะไปกระทบกระทั่งกับบุคคลอื่น เช่น พระอานนท์ แม้ถูกพระอุทายีรุกรานด้วยวาจา ท่านก็ไม่แสดงความโกรธให้เห็น คุณสมบัตินี้มีความสำคัญแก่พระเลขานุการปัจจุบันที่ต้องสามารถควบคุมอารมณ์ได้

3. ตั้งตนอยู่เหนือความหลง ผู้วิจัยยกตัวอย่าง เช่น

ในอรรถกถา กล่าวว่า ครั้งหนึ่ง ขณะที่พระอานนท์ พักอยู่ที่โฆสิตาราม กรุงโกสัมพี โภกติกาลิกษุณี มีจิตปฏิพัทธ์ในพระอานนท์อย่างแรงกล้า จึงได้ขอร้องให้สุนันทาลิกษุณีไปนิมนต์พระอานนท์มายังสถานที่พำนักของตน เมื่อนางทราบข่าว พระเถระมาแล้วจึงรีบปลดเตียงแล้วนอนลงว่าเป็นไขหนัก เมื่อพระเถระพร้อมด้วยพระภิกษุติดตามรูปหนึ่งมาถึง ได้เห็นอาการนั้นแล้วรู้ว่าเป็นอุบาย จึงกล่าวโดยนินมวล เพื่อแสดงอสุภกถา และเพื่อให้ภิกษุณีนั้นละฉันทราคะว่า ร่างกายนี้เกิดขึ้นและอยู่มาได้ด้วยอาหาร ตัณหา มานะ และเมถุน โดยอาศัยอาหารตัณหาและเมถุนนั้น ฉะนั้นเธอจึงควรละอาหาร มานะและเมถุนนั้นเสีย¹³⁴ โภกติกาลิกษุณีฟังธรรมจบแล้วลุกจากเตียงห่มผ้า เกลี้ยบ่า หมอบลงแทบเท้ากล่าวขอขมาว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ความผิดได้เกิดแก่ข้าพเจ้าแล้ว โดยความเขลา ความหลง ความไม่ฉลาด จึงได้กระทำการอย่างนี้ ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ จงยกโทษเพื่อข้าพเจ้าจะสำรวมต่อไป”¹³⁵

อีกกรณีหนึ่ง ถูกอดีตสหายนสิก แต่ก็ไม่หลงในกามคุณ

สมัยหนึ่ง พระอานนท์อยู่ในพระเชตวันวิหาร มีนักมวยปล้ำชื่อ โรชะ ผู้เป็นสหายนิก ได้ส่งข่าวนิมนต์ท่านไปฉันที่บ้าน พระอานนท์กราบทูลลาพระพุทธเจ้าแล้วเข้าไปฉันอาหารรสเลิศต่าง ๆ ที่บ้านของโรชะ ในขณะที่พระอานนท์ฉันอยู่ นายโรชะนั่งอยู่ข้าง ๆ แล้วพูดชวนให้ท่านลาสิกขาว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้า รัตนะทั้งที่มีวิญญูญาณและไม่มีวิญญูญาณในเรือนของกระผมมีมากมาย ผมจะแบ่งให้ท่านครั้งหนึ่ง ท่านสึกเถิด มาครองเรือนอย่างกระผม” พระอานนท์ไม่รับคำชักชวน แต่ได้แสดงโทษของกามคุณแก่โรชะแล้วกลับไปยังวิหาร¹³⁶

¹³⁴ อัง.อ. 2/159/385-6. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2533

¹³⁵ อัง.จตุกก. 21/159/164-7 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

¹³⁶ ชาดก. 3/449-453. ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ์ 2500

พระอานนท์เป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน แต่ว่าท่านอยู่เหนือความโลภ โกรธ หลง โดยเฉพาะความหลงนี้ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความโง่เขลาเบาปัญญา ผู้ที่ทำงานด้าน เลขานุการ ต้องเป็นผู้ที่มีสติคอยกำกับการกระทำ มีปัญญาไว้คอยพิจารณาแยกแยะสิ่งชั่วดีที่เข้ามา ในการทำงานตลอดเวลา เพื่อจะได้รู้เท่าทันตัวกิเลสต่าง ๆ ที่เข้ามานั้น

สรุป คุณธรรมที่พระอานนท์ยึดถือเป็นหัวใจในการทำงานในตำแหน่งเลขานุการ ดังนี้

1. มีความจงรักภักดี
2. มีความกตัญญูกตเวที
3. มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิจ
4. ใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงาน
5. มีความขยันอดทน
6. มีความละเอียดรอบคอบรับผิดชอบสูง
7. ยึดหลักความถูกต้อง เว้นอคติ 4

พระอานนท์เป็นพระมหาเถระที่มีความเพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติ คือมีรูปร่าง ทรัพย์สมบัติ คือเกิดในวรรณะกษัตริย์ และคุณสมบัติ คือคุณงามความดี อย่างแท้จริง แต่ท่านก็ไม่ยึดติด ในรูปสมบัติ พระอานนท์ไม่ทำงานแบบหยิบ โหยง กลับทำงานด้วยความความขยันอดทน ไม่ปรีปากบ่น ไม่ถือตนว่าเกิดมาในตระกูลสูง จึงทำให้สงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์มอบภาระอันใหญ่ หลวงนี้แก่พระอานนท์พุทธอนุชา ในการสนองงานเป็นพุทธอุปัฏฐากหรือเป็นพระเลขานุการของ พระพุทธเจ้า

จากการได้ศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการ ของพระพุทธเจ้า ก็พบว่า พระอานนท์ ทำหน้าที่ในฐานะพระเลขานุการส่วนองค์ พระเลขานุการ ประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ และพระผู้ให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์

ส่วนคุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่นของพระอานนท์ ได้แก่ มีรูปร่างบุคลิกดี ใฝ่ใจ ต่อการศึกษา เป็นพหูสูตร ช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม ประหยัด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา อนุเคราะห์ภิกษุผู้อาพาธและเหล่าอุบาสกอุบาสิกาสู้เจ็บไข้ได้ป่วย ด้านคุณธรรมที่พระอานนท์ถือเป็นวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการทำงาน ได้แก่ มีความจงรักภักดี กตัญญูกตเวที มีความอ่อน น้อมถ่อมตนเป็นนิจ ใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงาน มีความขยันอดทน มีความละเอียด รอบคอบรับผิดชอบสูง ยึดหลักความถูกต้อง เว้นอคติ 4

คุณสมบัติ คุณธรรม และวัตรปฏิบัติที่สั่งมาของพระอานนที่ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น
ควรที่พระเลขาการของคณะสงฆ์ปัจจุบัน จะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงาน เพื่อให้เกิด
ประโยชน์แก่คณะสงฆ์ไทย และต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การจะเป็นพระเลขาการที่ดีและประสบ
ความสำเร็จในหน้าที่การงานด้านเลขานุการจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไปเสมอ

บทที่ 4

บทบาทของพระอานนท์:แบบอย่างของพระเลขาณูการในคณะสงฆ์ไทย

พระอานนท์ ถือว่าเป็นต้นแบบที่ดีในการทำงานด้านเลขานุการสำหรับพระเลขาณูการปัจจุบัน ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง โดยน้อมนำเอาบทบาทหน้าที่ คุณสมบัติที่โดดเด่น ตลอดทั้งคุณธรรมที่พระอานนท์ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการทำงานเป็นพระเลขาณูการของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการทำงาน หากพระเลขาณูการปัจจุบัน นำมาพัฒนาตนเองและใช้เป็นแนวทางในการทำงาน ก็จะเป็นที่ไว้วางใจทั้งแก่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา และผู้อยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์นั้น ๆ

เลขานุการ มีบทบาทสำคัญยิ่งในทุก ๆ หน่วยงาน เพราะเปรียบเสมือนฟันเฟืองของเครื่องจักรที่จะทำ ให้งานขององค์กรนั้น ๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ในส่วนองค์กรสงฆ์ก็เช่นเดียวกันจำเป็นจะต้องมีบุคลากรทำหน้าที่เป็นพระเลขาณูการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เพื่อแบ่งเบาภารกิจของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และเชื่อมโยงระหว่างเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์กับผู้ใต้บังคับบัญชาภายในองค์กรสงฆ์และช่วยประสานงานนอกองค์กรสงฆ์

ดังนั้น พระเลขาณูการ ต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานทุกเรื่องที่เข้ามายังสำนักงาน สามารถใช้ดุลยพินิจตัดสินใจในขอบเขตของงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่องค์กรสงฆ์จะพึงได้รับเป็นสำคัญ

พระเลขาณูการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย มีหน้าที่ที่ต้องทำไม่ต่างอะไรกับเลขานุการทั่วไปตามองค์กรต่าง ๆ เพราะนอกจากจะมีการติดต่อกันระหว่างหน่วยงานของสงฆ์กับสงฆ์แล้ว ก็ยังมีงานต้องติดต่อกับหน่วยงานของเอกชนหรือรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่พระเลขาณูการของคณะสงฆ์ไทย จึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยสนับสนุนงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้เลขานุการที่ดีมีความพร้อมที่จะสนองงานในหน้าที่เลขานุการ อีกทั้งเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งถือเป็นจรรยาบรรณของผู้ที่จะเป็นพระเลขาณูการแล้ว ก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์รูปนั้น ๆ แต่ถ้าพระเลขาณูการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เลือกไม่มีความพร้อมที่จะทำงานในด้านเลขานุการแล้ว ก็จะเป็นอุปสรรคต่องาน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน 7 รูป เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และคุณสมบัติที่สำคัญ ตลอดทั้งคุณธรรมของ พระเลขาณูการปัจจุบัน ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทยต้องการ ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. การวิเคราะห์บทบาทและคุณสมบัติของพระเลขาณูการตามความต้องการของ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

1.1 บทบาทพระเลขาณูการตามความต้องการของคณะสงฆ์ไทย

ในสังคมของคนทำงานในปัจจุบัน มีคนเก่งอยู่มากมาย คือให้ทำอะไรก็ได้ แต่จะหาคนที่ทั้งเก่งและทั้งดีควบคู่กันไปในั้นอาจหายาก คนเก่งตามหลักพุทธศาสนา คือต้องเพียบพร้อมด้วยวิชาความรู้ และจรณะ คือความประพฤติดี จึงจะคู่สง่างามในหมู่คณะ ในคณะสงฆ์ต้องการ พระเลขาณูการที่เก่ง และมีคุณธรรมด้วยจึงจะทำให้องค์กรสงฆ์นั้นได้รับความน่าเชื่อถือไว้วางใจ

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นพระผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการปกครองและมีประสบการณ์เกี่ยวกับพระเลขาณูการเป็นเวลานาน จำนวนทั้งสิ้น 7 รูป เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระเลขาณูการของคณะสงฆ์ไทย เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์แต่ละรูป ได้แสดงความคิดเห็นถึงบทบาทการทำหน้าที่ด้านเลขานุการ เรียงลำดับความสำคัญจากมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด ดังนี้

1) บทบาทในการปกป้องผู้บังคับบัญชาและสถาบันสงฆ์ ทั้งรู้จักสร้าง
ภาพลักษณ์ที่ดี

พระเลขาณูการนอกจากจะทำงานด้านเอกสารต่าง ๆ เป็นหลักแล้ว หน้าที่อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่างานด้านเอกสาร คือต้องรู้จักปกป้องเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทั้งในเรื่องงานและส่วนตัว ตลอดทั้งองค์กรสงฆ์ ไม่ให้คนภายนอกมาสร้างความเสื่อมเสียแก่ผู้บังคับบัญชาของตน และองค์กรสงฆ์ที่ตนทำหน้าที่อยู่ และที่สำคัญต้องรู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดแก่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และองค์กรสงฆ์ เพราะถ้าภาพลักษณ์ของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ก็ดี หน่วยงานที่ทำอยู่ก็ดี เป็นภาพลบเสียแล้ว ก็จะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือไป

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขาณูการต้องรู้จักปกป้องผู้บังคับบัญชาสงฆ์ ถ้าไม่เป็นเรื่องเสียหายผิดธรรมเนียมอย่างหนัก ก็เป็นเรื่องที่ควรทำ เพราะเป็นการสนับสนุนงานและแบ่งเบาภาระของผู้บังคับบัญชา เพราะถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้พระเลขาณูการดี ก็จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ปกครองสงฆ์ได้ดีไปด้วย แต่ถ้าได้พระเลขาณูการไม่ดี ภาพลักษณ์ของท่านก็พลอยเสียหายไปด้วย ทำให้ขาดความเชื่อถือไปมาก” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ในการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย บางครั้งอาจเกิดความไม่เข้าใจกันระหว่าง ผู้ได้บังคับบัญชา หรือจากบุคคลภายนอกทั่วไป เมื่อมีเรื่องใดเกิดขึ้น ผู้ทำหน้าที่เลขานุการ ต้องรีบ ดำเนินการระงับเรื่องนั้น ๆ ให้จบโดยเร็ว และในบางครั้ง อาจมีผู้กล่าวพาดพิงถึงเรื่องงานที่ดี เรื่องส่วนตัวที่ดีของผู้บังคับบัญชาไปในทางลบ พระเลขานุการต้องช่วยชี้แจงในประเด็นนั้น ๆ ปรับความเข้าใจ ทำความจริงใจให้ปรากฏ ทำหน้าที่เป็นทนายแก้ต่าง และต้องเป็นด่านแรกในการรับ เรื่องนั้น ๆ ” (พระธรรมรัตนดิลก, พระราชวชิรเมธี)

“ในกรณีถ้ามีเรื่องใดเกิดขึ้นแล้ว การให้ข่าวหรือการแก้ไขสถานการณ์หรือ เรื่องใด ๆ อันเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ต้องหาทางแก้ไขด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง อย่าสร้างเงื่อนงำ ขยายเหตุ จนทำให้เกิดผลไปทางลบ กระทบต่อส่วนร่วม” (พระเทพปริยัติ)

“การทำงานของพระเลขานุการ ในบางสถานการณ์ต้องออกหน้า ต้องรับ เรื่องต่าง ๆ ไว้ก่อน และที่สำคัญต้องทำงานร่วมกับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ด้วยความจริงใจ และ มีความปรารถนาดีต่อกัน” (พระเทพปริยัติเมธี)

“พระเลขานุการต้องปกป้องเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ถือเป็นการประพฤตินิรกรรมร่วมกันทั้งเจ้าคณะและพระเลขานุการ ในส่วนภาพลักษณ์ของท่าน พระเลขานุการควรรักษา ตลอดทั้งวัฒนธรรมที่ดีขององค์กรสงฆ์ควบคู่กันไปด้วย ” (พระเทพรัตนกวี)

“ในการทำหน้าที่พระเลขานุการ นอกจากต้องรู้จักปกป้องชื่อเสียงของ ผู้บังคับบัญชาแล้ว ต้องมีความรักความผูกพันปรารถนาดีต่อกัน ต้องแสดงน้ำใจต่อผู้บังคับบัญชา ของตน ในฐานะที่ท่านให้ความไว้วางใจให้มาทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการของท่าน เมื่อมีเหตุการณ์ ที่จะทำให้องค์กรสงฆ์หรือผู้บังคับบัญชาสงฆ์เสียหาย จะต้องหาทางป้องกัน หรือแก้ไขให้เหตุการณ์ ที่จะเกิด หรือเกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไป ไม่ควรนำความลับของผู้บังคับบัญชาหรือขององค์กรสงฆ์ ไปเปิดเผยต่อสาธารณชน เพราะองค์กรสงฆ์หรือเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่ตนถวายงานอยู่ ก็เหมือน ร่มเงาให้อาศัย ได้มีโอกาสทำหน้าที่สำคัญ หากไม่มีองค์กรสงฆ์ หรือผู้บังคับบัญชาสงฆ์แล้ว เราก็ จะไม่มีที่อาศัยต่อไป” (พระเมธีธรรมประนาท)

กล่าวโดยสรุป บทบาทที่สำคัญที่สุด คือพระเลขานุการ ต้องมีความจงรักภักดี ต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่ตนถวายงานอยู่ และต้องปกป้องผู้บังคับบัญชาของตนมิให้เสียหาย ถวายความคิดเห็นเมื่อท่านขอความคิดเห็น และท้วงติงถ้าเห็นว่า จะเป็นการเสื่อมเสียแก่ เจ้าคณะ ควรยกย่องผู้บังคับบัญชาสงฆ์ในที่ทุกแห่ง ไม่นินทาหลังในแง่ลบ หรือบางครั้งอาจมีเรื่องที่พระ เลขานุการต้องช่วยแก้ต่างเกี่ยวกับเรื่องงาน ต้องไม่ลืมว่าในสายงานการปกครอง พระเลขานุการ คือผู้ใกล้ชิดเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่สุด และได้รับความไว้วางใจมากที่สุดเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ เรื่องต่าง ๆ มีบางเรื่องที่เปิดเผยได้ และบางเรื่องเปิดเผยไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้

พระเลขานุการต้องรักษาความลับเป็นอย่างดี และที่จะลืมเสียไม่ได้ คือต้องให้เกียรติผู้บังคับบัญชา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) บทบาทในการทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจ

พระเลขานุการนอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถในการสนองงานผู้บังคับบัญชาแล้ว ต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ไว้วางใจของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของตน เพราะในบางครั้งเมื่อผู้บังคับบัญชาสงฆ์ไม่อยู่ มีบางเรื่องเร่งด่วนต้องตัดสินใจแทนได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ที่ตนถวายงานอยู่ และต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่ไว้วางใจ ไม่ประพฤตินินทาทางเสียหาย จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการต้องทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ในบางครั้งผู้บังคับบัญชาไม่อยู่ อาจมีงานที่ต้องรีบดำเนินการภายในกำหนดระยะเวลาที่จำกัด พระเลขานุการต้องสามารถปฏิบัติงานระหว่างที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่อยู่ได้อย่างเต็มความสามารถ” (พระเทพปริยัติเมธี)

“พระเลขานุการต้องรู้และเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์รับผิดชอบอยู่ และสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าคณะได้เท่าที่จำเป็น” (พระเทพรัตนกวี)

สรุป บทบาทลำดับที่รองลงมาที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการคือให้พระเลขานุการทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจ ทำงานอย่างโปร่งใส ไม่มีนอกใน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ซื่อตรง

3) บทบาทในการวางตนเป็นผู้ตาม และไม่ทำงานเกินหน้าที่ของตน

มีพระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่น้อย ที่มักสำคัญตนผิดคิดว่า ตนเอง มีอำนาจอยู่ในตัวเอง เพราะอยู่ใกล้ชิดเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ หรือเพราะเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไว้วางใจมากเกินไป จึงอาศัยช่องว่างนั้น ทำอะไรไปตามอำเภอใจ ซึ่งบางเรื่องอาจส่งผลเสียต่อผู้บังคับบัญชาของตนและองค์กรสงฆ์ที่ตนทำงานอยู่ได้

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ให้ความเห็นว่าพระเลขานุการควรมีบทบาทเป็นผู้ตาม และไม่ทำงานเกินหน้าที่ของตน

“พระเลขานุการที่ดี ต้องวางตนเป็นผู้ตาม มิใช่ทำตัวเป็นผู้นำหรือบัญชาการเสียเอง” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ไม่ทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการ แต่กลับแสดงบทบาทว่าเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เสียเอง พระเลขานุการต้องทำงานอยู่เบื้องหลังเจ้าคณะอย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ไม่ทำงานออกหน้าเสมอไป” (พระราชวชิรเมธี)

“ไม่ทำงานเกินขอบเขตจากคำสั่งที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาส่งคำสั่ง” (พระเมธีธรรมประนาท)

“ควรวางตนให้เหมาะสมกับสถานะของตนเองที่มีอยู่แล้ว คือปฏิบัติหน้าที่ให้อยู่ในกรอบงานที่รับผิดชอบอย่างเคร่งครัด” (พระเทพปริยัติเมธี)

“งานบางอย่างยังมิได้ปรึกษาหารือเจ้าคณะ ควรชะลอเรื่องนั้นไว้ก่อน และเมื่อจะต้องมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต้องไม่ขัดแย้งกัน มิใช่ผู้บังคับบัญชาส่งมาให้ไปอย่างไร้จุดหมายว่าไปอีกอย่าง” (พระธรรมรัตนดิลก)

เพราะฉะนั้น เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการพระเลขานุการที่แสดงบทบาทในการทำงานอยู่เบื้องหลังผู้บังคับบัญชาของตน และไม่ทำงานนอกเหนือคำสั่ง เป็นผู้ตามและทำงานอยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา

4) บทบาทในการสร้างงานใหม่ ๆ มีความคิดก้าวหน้า

ความคิดก้าวหน้า รู้จักสร้างงานใหม่ ๆ ซึ่งจะเป็ประโยชน์แก่หน่วยงาน ถือเป็นบทบาทที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าบทบาทอื่น ๆ ของพระเลขานุการที่กล่าวมาแล้ว เพราะว่า การรู้จักคิดสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ย่อมส่งผลให้องค์กรสงฆ์มีความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องมีความคิดก้าวหน้า มีวิสัยทัศน์ สามารถนำเสนอข้อมูลสิ่งที่ควรทำ มิใช่ทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเดียว ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอในสิ่งที่เหมาะสม เพื่อเสนอให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาตัดสินใจ ” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“พระเลขานุการ ต้องรู้จักคิดสร้างงานที่จะเป็นประโยชน์แก่องค์กรสงฆ์อยู่ตลอดเวลา มิใช่ทำงานเฉพาะที่เจ้านายสั่งเท่านั้น” (พระเมธีธรรมประนาท)

“พระเลขานุการ ต้องรู้จักพัฒนาปรับปรุงงานที่ทำ หาวิธีการใหม่ ๆ และคืออยู่เสมอ” (พระเทพปริยัติเมธี)

สรุปได้ว่าบทบาทต่อมาที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการคือ พระเลขานุการที่มีความคิดริเริ่ม กล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอ คือสามารถสร้างงานใหม่ และทำงานเชิงรุกได้

5) บทบาทในการปรึกษาและติดตามงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และงานคณะสงฆ์

พระเลขานุการ คือผู้ทำงานตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เมื่อมีงานเข้ามาสู่สำนักงาน ต้องรายงานหรือปรึกษากับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ก่อนจะดำเนินการ และถ้ามีงานที่เป็นโครงการระยะยาว ต้องคอยติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ สรุปได้ว่า

“พระเลขานุการ ก่อนที่จะดำเนินการเรื่องใด ๆ ต้องปรึกษาหารือเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ก่อนเพื่อฟังความคิดเห็น” (พระธรรมรัตนดิลก)

“คอยหมั่นติดตามงานต่าง ๆ ที่เจ้าคณะทำอยู่ หรือเกี่ยวข้องอยู่ คอยเตือนกัน ลืมงานส่วนตัว คอยเตือนความจำเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานกิจนิมนต์ งานนัดหมาย เป็นต้น ตรวจสอบความเรียบร้อยต่าง ๆ ของงานที่ได้รับมอบหมาย และที่สำคัญต้องศึกษาวิธีทำงานของผู้บังคับบัญชาของตน” (พระเทพปริยัติเมธี)

“พระเลขานุการต้องหมั่นติดตามงาน และคอยปรึกษางานเจ้าคณะตลอดเวลาอย่าทำงานโดยพลการ” (พระราชวชิรเมธี)

ด้วยเหตุนี้ บทบาทที่พระเลขานุการควรกระทำ คือการปรึกษาและเคารพความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาก่อนเสมอ อย่าทำงานโดยพลการ ยกเว้นมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่ต้องรีบแก้ไข และต้องเอาใจใส่ติดตามถามไถ่งานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และขององค์กรสงฆ์ที่ทำรับผิดชอบอยู่

6) บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีไหวพริบปฏิภาณชาญฉลาด การทำงานอย่างชาญฉลาด และมีไหวพริบปฏิภาณของผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้งานที่ทำมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการประหยัดเวลา ประหยัดคน และประหยัดค่าใช้จ่าย

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องสนองงานอย่างชาญฉลาด” (พระเทพปริยัติ)

“ในการทำงานบางครั้ง อาจมีสถานการณ์เกิดขึ้นโดยไม่ได้เตรียมการไว้ พระเลขานุการต้องมีไหวพริบปฏิภาณแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี” (พระเมธีธรรมประนาท)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทหนึ่งที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ คือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระเลขานุการ จึงต้องเป็นผู้มีไหวพริบปฏิภาณที่ดี เพราะในบางครั้ง อาจเกิดปัญหาเฉพาะหน้าปัจจุบันทันด่วน มีเวลาในการตัดสินใจน้อย จำเป็นต้องรีบแก้ไข ความฉลาดเฉลียวบวกกับไหวพริบปฏิภาณ ก็จะช่วยให้ผ่านวิกฤตการณ์นั้นไปได้

7) บทบาทในการติดต่อประสานงานกับผู้อื่น

บทบาทของพระเลขานุการที่สามารถช่วยให้องค์กรสงฆ์ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์รับผิดชอบอยู่มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป คือเป็นผู้สามารถติดต่อประสานงานกับผู้อื่นได้ดี ทั้งบุคคลในองค์กรสงฆ์ และนอกองค์กรสงฆ์ ซึ่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับ

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องเป็นผู้ประสานงานกับผู้อื่นในกิจการต่าง ๆ ของเจ้าคณะได้ดี” (พระธรรมกิตติวงศ์ พระเทพปริยัติเมธี)

“พระเลขานุการ ต้องให้ความร่วมมือกับผู้ที่มาติดต่อประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ” (พระเมธีธรรมประนาท)

“พระเลขานุการ ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน วางตนเป็นกลาง ต้องเป็นผู้ทำงานได้กับทุกฝ่าย” (พระราชวชิรเมธี)

เพราะฉะนั้น บทบาทพระเลขานุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ คือต้องเป็นผู้ประสานงานกับผู้อื่นได้และทำงานได้กับทุกฝ่าย

8) บทบาทในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันสงฆ์

ในองค์กรต่าง ๆ แม้ในสถาบันสงฆ์ ต่างก็มีกฎระเบียบข้อปฏิบัติที่วางไว้ให้ผู้อยู่ในองค์กรได้ถือปฏิบัติ เพื่อให้การบริหารจัดการในองค์กรนั้น ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องแม่นกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง” (พระธรรมรัตนดิลก)

“พระเลขานุการ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรสงฆ์ ที่ตนสังกัดอย่างเคร่งครัด และต้องเป็นตัวอย่างที่ดี” (พระเมธีธรรมประนาท)

กล่าวโดยสรุป พระเลขานุการ ควรมีบทบาทในการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง และต้องแม่นกฎระเบียบต่าง ๆ อีกด้วย

9) บทบาทในการเสนอข้อมูลต่าง ๆ และถวายข้อคิดเห็นแก่ผู้บังคับบัญชา

ในการทำงานด้านเลขานุการ พระเลขานุการมีหน้าที่ถวายข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในสายงานโดยตรง และข้อมูลอื่น ๆ รอบด้าน และในบางครั้งก็จะต้องถวายข้อคิดเห็นในเรื่องที่เห็นว่าจะประโยชน์ต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในฐานะผู้บังคับบัญชาของตนหรือจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ มีความเห็นว่า

“พระเลขานุการ ต้องเสนอข้อมูล หรือข้อคิดเห็นแก่ผู้บังคับบัญชาในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการคณะสงฆ์” (พระเมธีธรรมประนาท)

“ในการทำงานเชิงรุก พระเลขานุการ ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอในสิ่งที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาตัดสินใจ” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“พระเลขานุการ ต้องถวายนามคิดเห็น หรือท้วงติงได้ ถ้าเห็นว่าเรื่องใดจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม” (พระธรรมรัตนดิลก)

“บางเรื่อง ถ้าผู้บังคับบัญชาขอความเห็น พระเลขานุการควรถวายนามคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ อย่างรอบคอบ” (พระเทพปริยัติเมธี)

สรุป เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการพระเลขานุการ ที่แสดงบทบาทในการถวายนามข้อมูล ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานการปกครองสงฆ์ และถวายนามคิดเห็นที่ดีมีประโยชน์ต่อการ คณะสงฆ์ เพื่อใช้ในการพิจารณาสั่งการต่อไป

10) บทบาทในการจัดลำดับความสำคัญของงานที่ทำก่อนหลัง

งานเลขานุการ เป็นงานเกี่ยวกับหนังสือเข้าออกเป็นส่วนใหญ่ งานหนังสือที่แจ้งมาบางเรื่องมีเงื่อนไขระยะเวลาให้ต้องรีบปฏิบัติ ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการจะต้องรู้ว่า งานใดควรต้องรีบดำเนินการก่อนหลัง หรือบางครั้ง ต้องถวายนามคิดเห็นในเรื่องนั้นควรวางแผนวันเวลาให้ผู้บังคับบัญชาไปปฏิบัติศาสนกิจ หรือนัดหมายให้คนเข้าพบ ถ้ามีเรื่องสำคัญเร่งด่วน ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการต้องรีบแจ้งเตือนนัด เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาได้ไปปฏิบัติหน้าที่ที่มีสำคัญมากกว่า เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องรู้จักกำหนดแผนงานล่วงหน้าก่อนปฏิบัติงานทุกครั้ง” (พระธรรมรัตนดิลก)

“พระเลขานุการ ต้องรู้จักจัดลำดับงานที่สำคัญก่อนหลัง” (พระเทพปริยัติเมธี)

“ต้องไม่ปฏิบัติงานล่าช้า อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้” (พระเมธีธรรมประนาท)

ดังนั้น บทบาทที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ คาดหวังให้พระเลขานุการ กระทำคือ การรู้จักจัดลำดับความสำคัญของงานว่างานใดต้องดำเนินการก่อนหลัง

สรุป การวิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทั้ง 7 รูป ได้กล่าวถึงบทบาทของพระเลขานุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ เรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้

1. บทบาทในการปกป้องผู้บังคับบัญชาและสถาบันสงฆ์ทั้งรู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดี
2. บทบาทในการทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจ
3. บทบาทในการวางตนเป็นผู้ตาม และไม่ทำงานเกินหน้าที่ของตน
4. บทบาทในการสร้างงานใหม่ ๆ มีความคิดก้าวหน้า
5. บทบาทในการปรึกษา และติดตามงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และงานคณะสงฆ์
6. บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีไหวพริบปฏิภาณชาญฉลาด
7. บทบาทในการติดต่อประสานงานกับผู้อื่น
8. บทบาทในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันสงฆ์
9. บทบาทในการเสนอข้อมูลต่าง ๆ และถวายข้อคิดเห็นแก่ผู้บังคับบัญชา
10. บทบาทในการจัดลำดับความสำคัญของงานที่ทำก่อนหลัง

1.2 คุณสมบัติสำคัญของพระเลขานุการที่คณะสงฆ์ไทยต้องการ

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน 7 รูป ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติที่สำคัญ และคุณสมบัติเฉพาะตัวของพระเลขานุการ ดังนี้

1) คุณสมบัติที่สำคัญของพระเลขานุการคณะสงฆ์ไทย

จากการสัมภาษณ์ถึงเกณฑ์คุณสมบัติในการเลือกพระเลขานุการที่เหมาะสมกับสภาพการทำงานตามความต้องการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย เรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้ข้อสรุปว่า

คุณสมบัติที่ต้องการอันดับแรก คือ สามารถสนองงานได้

“ต้องมีความสามารถสนองงานในหน้าที่เลขานุการได้” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ต้องมีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่เลขานุการ” (พระธรรมรัตนดิลก)

“ต้องมีพื้นฐานการขีดเขียนหนังสือเป็นที่น่าพอใจ และมีแววพัฒนาได้”

(พระเทพปริยัติ)

“ต้องเป็นคนเก่ง คือเก่งคน เก่งงาน เก่งคิด” (พระเทพปริยัติเมธี) และ

“ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่” (พระเมธีธรรมประนาท)

เนื่องจากงานเลขานุการ เป็นงานที่ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ด้านหนังสือเป็นสำคัญ คือรู้รูปแบบการจัดทำหนังสือประเภทต่าง ๆ พิมพ์หนังสือได้ รู้งานสารบรรณ และถ้ายังมีประสบการณ์ในงานด้านอื่น ๆ มาก่อน ก็จะเป็นการส่งเสริมทักษะในการทำงานมากยิ่งขึ้น

คุณสมบัติที่ต้องการลำดับสอง คือ มีคุณธรรม

“ต้องมีคุณธรรม มีความขยันอดทน” (พระเทพปริยัติเมธี)

“มีความซื่อสัตย์กตัญญู มีความเที่ยงธรรม ” (พระธรรมรัตนดิลก พระเทพปริยัติเมธี พระเมธีธรรมประนาท)

“ต้องมีความประพฤติดี” (พระเทพรัตนกวี) และ

“ต้องมีศีลาจารวัตร เป็นที่ยอมรับทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์”

(พระธรรมกิตติวงศ์)

คุณสมบัติในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เป็นเกณฑ์ที่สำคัญรองลงมาในการเลือกพระเลขานุการ มีคำโบราณที่ได้สอนอนุชนรุ่นหลังไว้ว่า ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน คนที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงธรรม ย่อมเป็นที่ยำเกรง คือเกรงความดี และเคารพนับถือของคนทั่วไป

คุณสมบัติที่ต้องการลำดับสาม คือ มีความใกล้ชิดคุ้นเคย

“ต้องมีความใกล้ชิดเรียกขานได้ง่าย รู้อุปนิสัยกัน (พระเทพปริยัติ) และ

“ต้องมีความคุ้นเคยกันมาก่อน” (พระราชาวิริเมธี)

เนื่องจากตำแหน่งพระเลขานุการ คือผู้สนองงานเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ งานบางเรื่องมีความเร่งด่วน ต้องรีบดำเนินการให้เสร็จภายในเวลาอันจำกัด และที่สำคัญงานของคณะสงฆ์ เป็นระบบงานที่มีความละเอียดอ่อน เจ้าคณะผู้ปกครองบางรูป อายุพรรษามาก ต้องคอยดูแลรับใช้ใกล้ชิด ดังนั้น เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จึงพิจารณาเลือกพระภิกษุที่อยู่ใกล้ชิดกับท่าน เพื่อสะดวกในการใช้สอย ทำงานได้ตรงกับความต้องการ เนื่องจากรู้อุปนิสัยใจคอกันเป็นอย่างดี

คุณสมบัติที่ต้องการลำดับสี่ คือ มีมนุษยสัมพันธ์

“พระเลขานุการควรมีมุขยสัมพันธ์ที่ดี” (พระราชาวิริเมธี)

การปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย ทำตัวเป็นกันเอง ไม่ถือตัวถือตนมากเกินไป ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกัน ก็จะทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น

กล่าวโดยสรุปแล้ว เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการพระเลขานุการที่มีคุณสมบัติ เรียงตามลำดับแรกความสำคัญ คือ 1) สามารถสนองงานในหน้าที่เลขานุการได้ 2) ต้องมีคุณธรรม คือ มีความขยันอดทน มีความซื่อสัตย์กตัญญู และมีความประพฤติดี 3) มีความใกล้ชิดคุ้นเคยกัน และ 4) ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2) คุณสมบัติเฉพาะตัวที่สำคัญของพระเลขานุการ ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการจากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ให้ความเห็นถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวซึ่งควรมีในการปฏิบัติหน้าที่พระเลขานุการ เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. ใฝ่หาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการทำงานอยู่เสมอ

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้ให้ความคิดว่า

“พระเลขานุการ ควรหาโอกาสแสวงหาความรู้เพิ่มเติมไปเรื่อย ๆ เท่าที่ยังมีกำลังสติปัญญา” (พระธรรมรัตนดิลก)

“พระเลขานุการต้องเรียนรู้และพัฒนางานในหน้าที่ของตนอย่างไม่หยุดนิ่ง และควรสนใจใฝ่รู้ในทุก ๆ ด้าน เพราะการทำงานในหน้าที่เลขานุการต้องรู้เขารู้เรา งานในหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาก็ต้องพยายามเข้าใจไม่น้อยไปกว่างานของตน โดยเฉพาะงานสารบรรณ กฎเกณฑ์ กติกาที่เกี่ยวข้องต้องแม่นยำ มีความรู้ความเข้าใจ และ ใช้เป็นเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ ในสำนักงานพอสมควร” (พระเทพปริยัติ)

“พระเลขานุการ ต้องมีความรู้ดีทั้งแผนกธรรมและบาลี และความรู้ทางโลก เพื่อจะรู้เท่าทันสังคมโลกในปัจจุบัน” (พระเทพปริยัติเมธี)

“พระเลขานุการ ควรเข้ารับอบรมสัมมนาและศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงาน อย่างน้อยปีละครั้ง” (พระเทพรัตนกวี, พระราชวชิรเมธี)

“พระเลขานุการต้องพัฒนาวิสัยทัศน์ เทคนิคการทำงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ” (พระธรรมกิตติวงศ์)

จะเห็นว่า เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต่างเห็นว่าคุณสมบัติอันดับแรกของผู้ที่จะเป็น พระเลขานุการ คือต้องการผู้ที่มีความรู้ดีทั้งทางธรรมและทางโลก เพื่อรู้ทันโลกทันเหตุการณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่สถาบันสงฆ์อย่างแท้จริง

2. มีความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และมีประสบการณ์ทำงานด้านเลขานุการ
เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้สรุปว่า

“พระเลขานุการต้องมีความรู้ดีในงานเลขานุการ มีความรู้ความสามารถในการใช้งานคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี มีความสามารถในการร่างหนังสือ โครงการ ฯลฯ ได้” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ต้องเป็นผู้มีความชำนาญและมีความรู้ในสายงาน จึงจะช่วยแบ่งเบางานของเจ้าคณะได้” (พระเมธีธรรมประนาท)

“ ต้องมีความรู้ความเข้าใจระบบงานและรูปแบบการทำงาน”
(พระเทพปริยัติเมธี)

เนื่องจากปัจจุบันข่าวสารต่าง ๆ แพร่กระจายไปสู่สถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ถ้าคณะสงฆ์ได้พระเลขานุการที่สามารถใช้สื่อต่าง ๆ และนำมาปรับใช้ก็จะเกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ ดังนั้น เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์จึงต้องการ พระเลขานุการที่มีความรู้ความสามารถ และถ้ามีประสบการณ์ด้านเลขานุการมาบ้าง ก็จะเป็นการดี

3. มีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ มีความเห็นว่า

“พระเลขานุการ ต้องมีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์” (พระเทพปริยัติ พระราชวชิรเมธี)

“มนุษย์เราสามารถปรับปรุงพัฒนาบุคลิกภาพตนเองให้ดูดีได้ด้วยการพัฒนาให้ตนเองมีความรู้ความสามารถ เพื่อจะได้แสวงหาโอกาสที่ดี ๆ ให้แก่ตัวเอง” (พระเทพปริยัติเมธี)

คุณสมบัติประการหนึ่งที่สำคัญ คือ พระเลขานุการต้องมีบุคลิกภาพดี ซึ่งสามารถพัฒนาให้ดูดีได้ ถ้าเป็นพระสงฆ์ก็ดูดีด้วยศีลจารวัตรที่งดงามเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ชวนให้มีศรัทธาผู้นำเคารพนับถือแก่ผู้ที่พบเห็นได้เช่นกัน

4. มีความละเอียดรอบคอบ และมีความรับผิดชอบสูง

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ให้ข้อสรุปว่า

“พระเลขานุการ ต้องมีความละเอียดรอบคอบ ใ่วางใจได้”

(พระธรรมรัตนดิลก)

“ต้องมีความรับผิดชอบงาน และไม่ทำงานให้ผิดพลาด” (พระราชวชิรเมธี)

“ทำงานอย่างเต็มความสามารถ เรียบร้อย ถูกต้อง ไม่ทำให้งานค้างค้ำอาอูถล คือรักงานที่ทำ ไม่ทิ้งงาน ทำด้วยใจรัก และที่สำคัญ พระเลขานุการต้องรักษาความลับได้ดี และมีความรับผิดชอบในงานที่ทำ” (พระธรรมกิตติวงศ์)

ดังนั้น ความละเอียดรอบคอบ และความรับผิดชอบในการทำงานของ พระเลขานุการ ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในการทำงาน

5. รักการทำงานด้านบริการ

งานเลขานุการ เป็นงานที่ต้องบริการคน จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ มีความเห็นว่า

“ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการ ต้องรักงานด้านการบริการ” (พระเทพปริยัติ)

“ต้องต้อนรับผู้มาติดต่องานด้วยไมตรีจิตที่ดี” (พระเทพปริยัติเมธี)

ดังนั้น พระเลขานุการที่ดี ต้องมีใจรักงานด้านบริการ จึงจะมีความสุขในงานที่ทำอยู่นั้น

6. ใจกว้างยอมรับฟังคำติชมของผู้อื่น

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เสนอว่า

“พระเลขานุการ ต้องฟังคำติชมแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข”

(พระเมธีธรรมประนาท)

“ถ้ามีความผิดพลาดเกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องในงานที่ทำ สามารถรับผิดได้อย่างไม่สะทกสะท้าน” (พระราชวรเมธี) เพราะการยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น ต้องนำมาพิจารณาใคร่ครวญ ถ้าเห็นว่าควรแก้ไขก็รีบแก้ไข จะเป็นการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

7. รู้ใจและเข้าใจผู้บังคับบัญชา

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เสนอเกี่ยวกับคุณสมบัติของพระเลขานุการว่า

“พระเลขานุการ ต้องรู้ใจ และเข้าใจผู้บังคับบัญชา” (พระเมธีธรรมประนาท)

ซึ่งถือว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าคุณสมบัติข้ออื่น

กล่าวโดยสรุป คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระเลขานุการที่ได้จากการสัมภาษณ์ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เรียงตามลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อย มีดังนี้

1. ใฝ่หาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการทำงานอยู่เสมอ
2. มีความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และมีประสบการณ์ทำงานด้านเลขานุการ
3. มีบุคลิกดี มีมนุษยสัมพันธ์
4. มีความละเอียดรอบคอบ และมีความรับผิดชอบสูง
5. รักการทำงานด้านบริการ
6. ใจกว้างยอมรับฟังคำติชมของผู้อื่น
7. รู้ใจและเข้าใจผู้บังคับบัญชา

1.3 พฤติกรรมของพระเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

ไม่ต้องการ

นอกจากคุณสมบัติที่สำคัญ และคุณสมบัติเฉพาะตัวของพระเลขานุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระบุไว้แล้ว ยังมีการกล่าวถึงพฤติกรรมของพระเลขานุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่ต้องการ มีดังนี้

1. ทำงานเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ

ตำแหน่งเลขานุการ ถือว่าเป็นตำแหน่งที่อยู่ใกล้ชิดผู้บังคับบัญชามากที่สุดกว่าใคร ๆ ในสายงาน ฉะนั้น ถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ มีขอบเขตอำนาจปกครองระดับสูงเท่าไร พระเลขานุการ ก็จะมีบทบาทมากตามไปด้วยเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ให้ความเห็นว่า

“พฤติกรรมที่ไม่ดีของพระเลขานุการ คือเห็นแก่อามิสลาภสักการะ”

(พระธรรมกิตติวงศ์)

“เห็นแก่ประโยชน์ตน” (พระเทพปริยัติ)

“เห็นแก่ลาภสักการะ จนขาดhiri โอตตปปะ” (พระเทพรัตนกวี)

“พระเลขานุการ ปฏิบัติหน้าที่เพราะเห็นแก่ลาภสักการะ” (พระเมธีธรรมประนาท)

จะเห็นว่า เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการพระเลขานุการที่ทำงาน โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่ไปแสวงหาประโยชน์ในทางทุจริต ดังนั้น พฤติกรรมข้อนี้ถือว่าเป็นข้อเสียหายมากที่สุดกว่าข้ออื่น ๆ

2. ทำงานโดยไม่กำหนดแผนงานล่วงหน้า

ในด้านการงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ พฤติกรรมที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ไม่พอใจ คือ

“พระเลขานุการทำงาน โดยไม่มีแผนงานที่กำหนดไว้” (พระธรรมรัตนดิลก)

“ไม่จัดลำดับความสำคัญของงานที่จะทำก่อนหลัง ทำงานโดยปราศจากการวางแผนที่ดี” (พระเทพปริยัติเมธี)

“ผลของการทำงานล่าช้า อาจก่อให้เกิดความเสียหายตามมา”

(พระเมธีธรรมประนาท)

ดังนั้น เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการให้ผู้ทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการ ทำงานอย่างมีแผนงาน รู้จัดลำดับความสำคัญของงานควรทำก่อนหลัง

3. ไม่รับผิดชอบงาน ขาดการเอาใจใส่

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ พฤติกรรมของพระเลขานุการที่ไม่พึงประสงค์อีกประการหนึ่ง คือ ไม่รับผิดชอบงาน

“ไม่รับผิดชอบงาน ทำงานคั่งค้างอากุล” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ไม่เอาใจใส่ในงานที่ทำ ทอดทิ้งหน้าที่” (พระเทพปริยัติเมธี)

4. ทำงานบกพร่องไม่รอบคอบ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของพระเลขานุการ ที่พบเสมอ คือทำงานบกพร่องไม่รอบคอบ จะด้วยความจงใจ หรือไม่ก็ตาม เพราะอาจก่อให้เกิดผลเสียแก่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และองค์กรสงฆ์

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ระบุว่า

“ทำงานบกพร่องไม่รอบคอบ” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ทำงานด้วยความประมาทขาดสติ” (พระเทพปริยัติ)

“ขาดสมาธิในการทำงาน เช่น ไม่เข้าใจคำสั่ง สั่งให้ไปทำอย่างหนึ่ง กลับไปทำอีกอย่างหนึ่ง มีความหลงลืมเสมอ ๆ เช่น ทำเอกสารหาย เป็นต้น และไม่มี ความละเอียดรอบคอบ เช่น เขียนหนังสือ หรือตัวเลขผิด ตก ๆ หล่น ๆ อยู่เสมอ” (พระเทพปริยัติเมธี)

5. ใช้อำนาจเกินขอบเขต ปฏิบัติหน้าที่เกินบทบาท

การใช้อำนาจเกินขอบเขต และปฏิบัติหน้าที่เกินบทบาท ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่สำคัญของผู้ทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการ ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่ต้องการ ดังที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ระบุว่า

“พระเลขานุการ ไม่ควรใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาไปข่มขู่ผู้อยู่ในบังคับบัญชาของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์” (พระธรรมกิตติวงศ์)

“ทำงานผิดหน้าที่ คือไม่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ แต่กลับแสดงบทบาทว่าเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เสียเอง” (พระราชาวัชรเมธี)

6. ไม่ให้เกียรติผู้อื่น

ความหยิ่งโส ไม่ให้เกียรติผู้อื่น ถือเป็นพฤติกรรมที่น่าตำหนิอย่างมาก และไม่ควรจะมีแก่ผู้ทำหน้าที่เป็นพระเลขานุการของคณะสงฆ์ไทย

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ระบุว่า

“การแสดงกิริยาไม่เหมาะสม คือ โอ้อวด จองหอง หยิ่งโส ไม่ให้เกียรติคนอื่น ดูถูกเหยียดหยามคนอื่น” (พระธรรมกิตติวงศ์) เป็นพฤติกรรมที่ไม่ควรกระทำ

7. ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ต่อผู้บังคับบัญชาและองค์กรสงฆ์

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ระบุถึงพฤติกรรมที่ไม่ต้องการอีกประการ คือ

“ความไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ต่อผู้บังคับบัญชาและองค์กรสงฆ์ นำความลับของผู้บังคับบัญชาหรือองค์กรสงฆ์ไปเปิดเผยต่อสาธารณชน เป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจของผู้ทำหน้าที่เลขานุการ” (พระเมธีธรรมประนาท)

ดังนั้น พระเลขานุการที่ไม่มีความซื่อสัตย์ต่องาน ต่อผู้บังคับบัญชาของตน เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อีกเช่นกัน

8. ไม่รู้จักพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ระบุว่า

“พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของพระเลขาธุการ คือไม่ศึกษาทำความเข้าใจในองค์กรสงฆ์ หรือลักษณะงานที่ทำ ไม่พัฒนาตนเองทั้งบุคลิกภาพ การวางตัว การแต่งกาย และความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และทำงานเฉพาะที่ผู้บังคับบัญชาสั่งเท่านั้น ไม่คิดสร้างงาน” (พระเมธีธรรมประนาท)

สรุป พฤติกรรมของพระเลขาธุการในคณะสงฆ์ปัจจุบัน ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่ต้องการให้มีในองค์กรสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นแก่อามิสลาภสักการะ
2. ไม่กำหนดแผนการทำงานล่วงหน้า
3. ไม่รับผิดชอบงานขาดการเอาใจใส่
4. บกพร่องไม่รอบคอบ
5. ใช้อำนาจเกินขอบเขต และปฏิบัติหน้าที่เกินบทบาท
6. ไม่ให้เกียรติผู้อื่น
7. ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ต่อผู้บังคับบัญชาและองค์กรสงฆ์
8. ไม่รู้จักพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ

2. การเปรียบเทียบบทบาท และคุณสมบัติของพระอานนท์ กับบทบาทของพระเลขาธุการปัจจุบันที่พึงประสงค์ตามความเห็นของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย

จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพระเลขาธุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ปัจจุบันต้องการ และนำมาเปรียบเทียบกับบทบาทหน้าที่พระเลขาธุการที่พระอานนท์กระทำในสมัยพุทธกาล ซึ่งได้วิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ 3 สามารถแสดงได้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า และบทบาทหน้าที่ของพระเลขานุการปัจจุบันที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ

บทบาทหน้าที่พระเลขานุการของพระอานนท์ ในสมัยพุทธกาล	บทบาทหน้าที่พระเลขานุการตามความ ต้องการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ปัจจุบัน
1. ถวายการรับใช้ส่วนพระองค์เป็นประจำวัน	-
2. ถวายการรับใช้ในพุทธกิจที่ทรงมอบหมาย	-
3. ปฏิสันถารต้อนรับเหล่าพุทธบริษัทขอเข้าเฝ้า	-
4. แก้ปัญหาเฉพาะหน้า	แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
5. สนับสนุนและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ	ต้องทำงานเป็นที่ไว้วางใจ และไว้วางใจได้
6. ขานรับนโยบาย	-
7. ประสานงาน	ติดต่อประสานงานกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
8. บริหารสำนักงาน	จัดลำดับความสำคัญของงานที่ทำก่อนหลัง
9. เก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของ พระพุทธเจ้า	เสนอข้อมูลต่างๆ และถวายข้อคิดเห็นแก่ บัญชา
10. ติดตามงานให้พระพุทธเจ้า	ปรึกษางานและติดตามงานของเจ้าคณะและ งานคณะสงฆ์
11. ให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท	-
12. ปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า และ องค์กรสงฆ์	ปกป้องผู้บังคับบัญชาและสถาบันสงฆ์ ทั้ง รู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดี
13. การให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์	-
-ถวายรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์	
-ถวายรายงานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ใน การ บัญญัติพระวินัย	
	-วางตนเป็นผู้ตามไม่ทำงานเกินหน้าที่ของตน -มีความคิดก้าวหน้ารู้จักคิดสร้างงานใหม่ ๆ -ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันสงฆ์

3. บทบาทพระเลขาการของพระอานนท์ที่ควรใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ของพระเลขาการปัจจุบัน

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้นจะเห็นว่า บทบาทหน้าที่ของพระเลขาการของพระพุทธรเจ้าที่พระอานนท์กระทำในสมัยพุทธกาล มีหลายข้อที่ตรงกับบทบาทของพระเลขาการปัจจุบันที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบทบาทพระเลขาการที่พระอานนท์กระทำสามารถเป็นต้นแบบของพระเลขาการปัจจุบัน ได้ ดังนี้

1. บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระอานนท์ เป็นพระเลขาการที่แสดงบทบาทแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหลายครั้ง เมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นกะทันหัน เป็นปัญหาเฉพาะหน้า จำเป็นต้องรีบดำเนินการ ท่านก็สามารถแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงผ่านพ้นไปได้ด้วยดี เช่น คราวที่ท่านจัดให้ เจ้ามัลละทั้งหลาย พร้อมด้วยเชื้อพระวงศ์ และมุขมนตรีอำมาตย์ ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าครบทุกองค์ ในเวลาจำกัด ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ได้ใช้ไหวพริบปฏิภาณแก้ไขปัญหานั้นได้เป็นอย่างดีเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

จากการสัมภาษณ์ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์หลายรูป ก็ต้องการพระเลขาการที่มีไหวพริบปฏิภาณชาญฉลาดในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเช่นกัน เพราะจะทำให้ปัญหาอุปสรรคนั้น ๆ ผ่านไปได้ด้วยดี ยิ่งสังคมข่าวสารในปัจจุบัน อาจมีบางเรื่องที่เกิดขึ้น โดยการสร้างเรื่องมุ่งหมายที่จะทำลายความมั่นคงความน่าเชื่อถือทั้งของสถาบันสงฆ์และเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูง พระเลขาการต้องทำหน้าที่แถลงข้อเท็จจริง เมื่อมีสื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องอาศัยไหวพริบปฏิภาณในการตอบโต้คำถามต่าง ๆ ได้อย่างสุขุมรอบคอบ และต้องพยายามทำให้เรื่องนั้นยุติโดยเร็วเท่าที่ทำได้

2. บทบาทในการสนับสนุน และพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

พระอานนท์ ได้ปฏิบัติตน จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้า จะเห็นได้ว่าไม่ว่างานด้านใด เมื่อได้รับพุทธบัญญัติมอบหมายงานให้ไปดำเนินการ ก็ทำอย่างสุดความสามารถ และสัมฤทธิ์ผลตามพระพุทธประสงค์ทุกเรื่อง จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธบริษัท การทำงานของพระอานนท์ เข้าหลักผู้บังคับบัญชามอบหมายงานให้ไปทำเรื่องใด ก็วางใจได้ คือสำเร็จแน่นอน พระอานนท์มิใช่สนองงานเฉพาะในช่วงที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น แต่มีงานสำคัญด้านความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาบางเรื่องที่ได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติ ท่านก็โน้มน้ำรับพระบัญชานั้น ไปดำเนินการจนสำเร็จทุกเรื่อง และมีบางเรื่องที่ท่านทำถวายเป็นพุทธบูชา เช่น เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดการเรื่องพระบรมศพให้เป็นไปโดยเรียบร้อยสมพระเกียรติ

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ปัจจุบัน ก็ต้องการพระเลขานุการที่ทำงานเป็นที่ไว้วางใจได้ คือสามารถปล่อยมือได้ เชื่อกันว่างานที่มอบให้ไปทำนั้นต้องสำเร็จ หรือบางครั้งท่านไม่อยู่ มีศาสนกิจ ต้องไปปฏิบัติภายนอกสำนักงาน พระเลขานุการต้องอยู่ประจำสำนักงาน คอยรับเรื่อง และดำเนินการในบางเรื่องที่สามารถทำได้ พระเลขานุการที่ดีต้องมีจิตสำนึกว่า หน้าที่พระเลขานุการ มิได้สิ้นสุดแก่ผู้บังคับบัญชาหมดวาระ จะด้วยเหตุเกษียณอายุการทำงาน เมื่ออายุครบ 80 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายมาตรา 28 (พ.ศ.2546) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายมาตรา 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ หรือจะด้วยมรณภาพก็ตาม มีพระเลขานุการ จำนวนไม่น้อย ที่ยังไปมาหาสู่หรือสนองงานส่วนตัวของท่านในกรณีอยู่ต่างวัด

3. บทบาทในการประสานงาน

ภารกิจของพระเลขานุการ คือการเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่มาติดต่อที่สำนักงาน และบางครั้งต้องไปติดต่อประสานงานกับผู้บังคับบัญชานอกสำนักงาน พระเลขานุการที่ดี ต้องเก่งประสานงานระหว่างผู้บังคับบัญชาของตนกับผู้ร่วมงานในสำนักงานและนอกสำนักงาน ที่สำคัญพระเลขานุการต้องเป็นผู้รู้งานในหน้าที่ของเจ้าคณะที่รับผิดชอบอยู่ และสถานที่ต่าง ๆ ที่จะต้องไปติดต่อ และรู้จักระเบียบการงานของสถานที่ที่จะต้องไปติดต่อนั้นเป็นอย่างดี

ในการทำหน้าที่ประสานงานของพระอานนท์ พบว่า ท่านทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี ด้วยบุคลิกที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เป็นนิจ เข้าหลักมือประสานทั่วทิศ ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ ไม่ได้แย้งโดยไม่มีเหตุผล ด้วยวัตรปฏิบัติเช่นนี้ พระอานนท์จึงเป็นที่รักที่เคารพของพุทธบริษัททั้งหลาย เหมาะกับการทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรสงฆ์กับสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ก็ต้องการพระเลขานุการที่มีความสามารถในการประสานงานกับผู้อื่นในกิจการต่าง ๆ ของเจ้าคณะได้

4. บทบาทในการบริหารสำนักงาน

ทุก ๆ องค์กร ต้องมีสถานที่ทำการ หรือสำนักงาน เพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงานกันระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ที่อยู่ภายใต้ปกครองหรือบุคคลทั่วไป แม้แต่คณะสงฆ์ ก็ต้องมีสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เช่นกัน กฎหมายมาตรา 24 กำหนดให้มีสำนักงานเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และสำนักงานเจ้าคณะตำบล ซึ่งแต่ละสำนักงานถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของงาน และของบุคคล เป็นเหมือนกองบัญชาการใหญ่ และในแต่ละสำนักงานนั้น ๆ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้แต่งตั้งพระเลขานุการ ให้มีหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ ฉะนั้น พระเลขานุการต้องเก่งในเรื่องการการบริหารงาน บริหารคน และบริหารเวลา

ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ได้อย่างคุ้มค่า ถ้าพระเลขานุการ มีประสิทธิภาพในการทำงาน คือรู้จักวางแผนงาน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว รู้จักจัดลำดับงานที่จะทำก่อนหลัง ถ้าเห็นว่าเรื่องใดเป็นเรื่องเร่งด่วน ต้องรีบดำเนินการ ก็จะทำให้สำนักงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์นั้น ๆ มีมาตรฐานเป็นที่เชิดหน้าชูตาของเจ้าคณะ ซึ่งในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ได้ทำหน้าที่ผู้จัดการบริหารสำนักงานได้เป็นอย่างดี ไม่มีข้อตำหนิติเตียนใด ๆ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ปัจจุบัน ก็ต้องการพระเลขานุการ ที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารสำนักงาน รู้ว่าเรื่องใดควรทำก่อนหลัง ใครควรเข้าพบได้ไม่ได้ ทั้งรอบรู้เข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้บังคับบัญชาของตนรับผิดชอบอยู่ และในบางครั้งก็สามารถปฏิบัติหน้าที่แทนได้เท่าที่จำเป็นในกรณีผู้บังคับบัญชาของตนไม่อยู่

5. บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชา

พระอานนท์ ถือว่าเป็นอัจฉริยบุคคล ที่มีความโดดเด่นในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อท่านได้ยินได้ฟังสิ่งใดโดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า และของพระมหาเถระทั้งหลาย พระอานนท์สามารถเรียนรู้ได้เร็ว และทรงจำไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ตกหล่น คลาดเคลื่อนแต่อย่างใด และเมื่อถึงคราวจำเป็นต้องนำความรู้นั้นออกมาใช้ หรือมาถ่ายทอดแก่ผู้อื่น ท่านก็สามารถนำออกมาใช้ได้ และมาอธิบายขยายความได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ในคราวทำสังคายนา ถ้าขาดพระอานนท์แล้ว สงฆ์ก็ไม่มั่นใจว่าการทำสังคายนานั้นจะสำเร็จได้ด้วยดี ความเป็นผู้คงแก่เรียน และจดจำทุกสิ่งทีเรียนรู้อันได้ นี้ จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นคลังแห่งพระธรรม ในยุคสมัยพุทธกาลพระอานนท์ ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญของพระพุทธศาสนาไว้มากกว่าพระเถระรูปใด ๆ และพร้อมที่จะนำไปใช้ได้ทันทีตามที่ท่านหรือบุคคลอื่นต้องการ นอกจากท่านให้ข้อมูลทางวิชาการแล้ว พระอานนท์ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล ยกตัวอย่าง เช่น ได้ทูลบอกเรื่องสังกนิครนถนาบุตรซึ่งกำลังเดินทางมาใกล้ พระอานนท์รู้ว่านิครนถ์ผู้นี้เป็น คนฉลาด มักเที่ยวกล่าวติเตียนพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ซึ่งเป็นการถวายเป็นภัยเบื้องต้นแก่พระพุทธเจ้า เพื่อพระองค์จะได้หาวิธีการปรับทัศนคติที่ไม่ดีของเขาออกไป

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็ต้องการพระเลขานุการที่มีความเชี่ยวชาญ ในการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญในสายการปกครอง หรือให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์แก่งานคณะสงฆ์ในเวลาที่ต้องการได้ และพร้อมนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกต้องและแม่นยำ ถ้าจะนำบทบาทของ พระอานนท์มาเป็นต้นแบบ ก็คือบทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลของผู้บังคับบัญชานั้นเอง

6. บทบาทในการติดตามงานให้ผู้บังคับบัญชา

การติดตามงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และขององค์กรสงฆ์ ถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่พระเลขาณุการต้องทำและต้องทำให้ดี ในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ ก็ทำหน้าที่ติดตามงานที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา คอยเป็นหูเป็นตาแทนพระพุทธเจ้า หมั่นไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ ทั้งเอาใจใส่ในกิจการของสงฆ์ที่เกิดขึ้น ถ้าเรื่องใดที่ต้องติดตาม พระอานนท์ก็ไม่ทอดธุระ เช่น มักสอบถามความเป็นอยู่ของเหล่าพระภิกษุ ภิกษุณี และของเหล่าอุบาสกอุบาสิกา เมื่อทราบว่ามีพระภิกษุหรือพระภิกษุณีรูปใดอาพาธ อุบาสกหรืออุบาสิกาคนใดเจ็บป่วย ก็มักจะไปเยี่ยมเยียนด้วยตนเอง หรือไม่ก็ไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงเยี่ยมอยู่เสมอ จึงไม่แปลกที่การทำงานของท่านเป็นที่ยอมรับของพุทธบริษัท และผู้บังคับบัญชา คือพระพุทธเจ้า การกระทำในลักษณะเช่นนี้ ยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ผู้บังคับบัญชาอีกส่วนหนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ท่านที่ต้องการพระเลขาณุการมีความรับผิดชอบหมั่นติดตามงานของผู้บังคับบัญชา เช่นเดียวกับบทบาทของพระอานนท์กระทำให้พระพุทธเจ้า นั่นคือพระอานนท์เป็นต้นแบบในการติดตามงานให้ผู้บังคับบัญชานั้นเอง

7. บทบาทในการปกป้องผู้บังคับบัญชา และสถาบันสงฆ์

พระเลขาณุการ ต้องมีจรรยาบรรณ คือต้องรู้จักรักษาความลับ และรักษาภาพลักษณ์ของผู้บังคับบัญชาสงฆ์และองค์กรสงฆ์ให้ดีที่สุด พระอานนท์ได้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้อย่างดีเลิศ ปกป้องพระพุทธเจ้าไม่ให้ใครมากล่าวลบหลู่พระเกียรติคุณ ปกป้ององค์กรสงฆ์ไม่ให้ต่างพร้อย และปกป้องพระรัตนตรัย มิให้ใครมากล่าวดูหมิ่นให้เกิดมลทิน

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็ต้องการพระเลขาณุการที่มีความจงรักภักดีต่อเจ้าคณะ และต้องปกป้องเจ้าคณะมิให้เสียหาย ไม่นินทาเจ้านายลับหลัง ช่วยแก้ไขปรับความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องที่มีต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้ถูกต้อง และไม่นำความลับของเจ้าคณะและองค์กรสงฆ์ไปเปิดเผยต่อสาธารณชน

สรุป บทบาทที่พระอานนท์เป็นต้นแบบที่พระเลขาณุการปัจจุบันควรนำไปใช้ คือ การปกป้องผู้บังคับบัญชา และสถาบันสงฆ์

สรุป บทบาทของพระอานนท์ที่ปฏิบัติในฐานะพระเลขาณุการของพระพุทธเจ้าที่ตรงกับความต้องการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่ง ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะมีตรงกันทั้งหมด 7 ประการนี้ ดังนี้

1. บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
2. บทบาทในการสนับสนุนและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
3. บทบาทในการประสานงาน

4. บทบาทในการบริหารสำนักงาน
5. บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชา
6. บทบาทในการติดตามงานให้ผู้บังคับบัญชา
7. บทบาทในการปกป้องผู้บังคับบัญชา

ส่วนบทบาทของพระอานนท์ที่ไม่ตรงกันบทบาทพระเลขานุการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไทย ต้องการ ผู้วิจัยเห็นว่า พระเลขานุการคณะสงฆ์ไทย ควรนำบทบาทของพระอานนท์ที่กระทำในสมัยพุทธกาล มาใช้เพิ่มเติมในการสนองงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งจะทำงานด้านเลขานุการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่

8. บทบาทในการงานรับนโยบาย

ผู้ทำหน้าที่พระเลขานุการ ต้องทำงานตามผู้บังคับบัญชาสั่ง โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้บังคับบัญชาเท่าที่สามารถจะสนองงานได้ ซึ่งพระอานนท์ได้กระทำอย่างเต็มความสามารถมาแล้ว เพราะฉะนั้น พระเลขานุการที่ดี ต้องงานรับและน้อมรับนโยบายของผู้บังคับบัญชาไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ และคอยติดตามงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปมิใช่ทอดทิ้งงาน พระเลขานุการต้องรู้จักสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ต้องรู้ว่าสิ่งใดควรทำก่อนทำหลัง ต้องทำตามคำสั่งอันเป็นนโยบายของผู้บังคับบัญชาสงฆ์ โดยไม่ทำงานเกินคำสั่งและไม่หยุดทำงานกว่าจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ผู้วิจัยเห็นว่า การงานรับนโยบาย เป็นบทบาทที่พระเลขานุการปัจจุบัน ควรถือเป็นหัวใจในการทำงานของพระเลขานุการก็ว่าได้

9. บทบาทในการให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่ผู้มาพบผู้บังคับบัญชา

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ในสมัยที่พุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีบุคคลมากมายทั่วทุกสารทิศประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และเมื่อมาถึงที่ประทับ ต้องพบพระอานนท์ก่อน เพื่อขอคำปรึกษา คำแนะนำจากท่านก่อนเสมอ พระเลขานุการปัจจุบัน ก็ควรนำไปปฏิบัติ เพราะโดยมากผู้มาติดต่องานกับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็มักจะมาติดต่อที่สำนักงานก่อนเช่นกัน พระเลขานุการต้องอยู่ประจำที่สำนักงาน หรือถ้ามีเหตุจำเป็นก็ต้องมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลแทน แต่ในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้า สำนักงานส่วนมากก็มีเครื่องมือสื่อสารหลายรูปแบบ เช่น โทรศัพท์ เป็นต้น พระเลขานุการต้องทำหน้าที่รับเรื่องต่าง ๆ แล้วรายงานเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ในบางครั้งต้องทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่ผู้มาพบเท่าที่จะสามารถทำได้

10. บทบาทการทำงานตามคำสั่ง

งานที่พระอานนท์กระทำถวายพระพุทธเจ้า คือทำงานตามพระบัญชา ไม่ทำงานเกินหน้าที่ของตน ซึ่งเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ ก็ต้องการให้พระเลขานุการคณะสงฆ์ไทยนำไปปฏิบัติเช่นกัน โดยทำงานตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่งการ

11. บทบาทในการให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์ ได้แก่

การถวายรายงานข้อมูลในการปกครองสงฆ์ พระเลขานุการปัจจุบัน ต้องมีหูตากว้างขวาง คอยติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชาของตน และงานที่ตนทำอยู่ เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรสงฆ์ ซึ่งผู้บังคับบัญชาของตนรับผิดชอบอยู่ ต้องรีบรายงานให้ท่านทราบ

นอกจากนั้น บทบาทในการถวายรายงานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการบัญญัติพระวินัย ก็มีความสำคัญ เพราะพระวินัยก็คือกฎข้อบังคับให้ภิกษุสงฆ์ต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด พระเลขานุการปัจจุบัน ต้องถวายข้อมูลต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการออกกฎระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อประกาศใช้เป็นข้อบังคับในองค์กรสงฆ์ ที่ท่านรับผิดชอบต่อไป

4. การเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระอานนท์ในฐานะพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า และคุณสมบัติของพระเลขานุการปัจจุบัน ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ

จากการเปรียบเทียบคุณสมบัติ พบว่า มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

1. บุคลิกภาพดี

คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระอานนท์ เป็นผู้มีรูปร่าง มีบุคลิกดี กิริยามารยาทเรียบร้อย จากการได้สัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็ต้องการพระเลขานุการ ที่มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน เป็นผู้ที่มีบุคลิกยิ้มแย้มแจ่มใส มีสัมมาคารวะ วาจาไพเราะ จนคิดเป็นนิสัย เพราะฉะนั้น พระเลขานุการจะต้องรู้จักพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองให้ดูดีเสมอ และที่สำคัญต้องเป็นผู้มีศีลจารวัตรที่งดงาม รู้จักการวางตัวให้เหมาะสม นุ่งสบงห่มจีวรให้เรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่มาติดต่องานหรือผู้ที่เราต้องไปติดต่อประสานงานด้วย

2. ใฝ่ใจต่อการศึกษา

การที่จะเป็นพระเลขานุการที่ดีต้องมีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา ในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ จัดว่าเป็นพระเถระที่ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา ก่อนบวช ท่านศึกษาศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเมื่อเข้ามาบวช ก็ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ทางศาสนาอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากพระพุทธเจ้าโดยตรง และ จากสำนักพระมหาเถระ มีพระสารีบุตร เป็นต้น จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นพหูสูต

คุณสมบัติของพระอานนท์ในข้อนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เห็นว่า พระเลขานุการ ต้องมีความคิดก้าวหน้า ทันโลกทันเหตุการณ์ รู้เท่าทันคน และที่สำคัญต้องสามารถนำเสนอข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชาเมื่อท่านต้องการทราบ การทำงานมิใช่ทำตามคำสั่งอย่างเดียว

ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอในสิ่งที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาตัดสินใจ และต้องรู้จักพัฒนานำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในหน้าที่การงานที่ทำ

3. เป็นพหูสูตร เป็นผู้สวดรับฟังมาก

พระอานนท์ จักว่าเป็นพระเถระที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าท่านจะเรียนอะไร ก็เรียนรู้ได้เร็ว เพราะพระอานนท์มีเทคนิควิธีในการศึกษาเล่าเรียน จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะ 5 ประการ คือ 1. เป็นพหูสูตร คือเป็นผู้ที่ได้สวดรับฟังมามาก 2. เป็นผู้มึสติ คือมีสติมั่นคง 3. เป็นผู้มึมคิ คือมีวิธีการจดจำสิ่งต่างๆ ได้ดี 4. เป็นผู้มึริติ คือมีวิธีการทรงจำไว้ 5. เป็นพุทธอุปัฏฐาก คือทำหน้าที่ถวายการรับใช้พระพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่พิเศษกว่าภิกษุรูปใด ๆ ในสมัยนั้น

จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็ได้ข้อสรุปว่า ต้องการพระเลขานุการที่มีความรอบรู้ และมีประสบการณ์ เพื่อจะได้สามารถสนองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม

พระอานนท์ เป็นคนช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของพระเลขานุการ เพราะความเป็นผู้ช่างคิด ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์งานใหม่ๆ อยู่เสมอ ช่างสังเกต ก่อให้เกิดความรอบครอบในการทำงานมีความผิดพลาดน้อย และช่างถามก่ให้เกิดประสิทธิภาพของงานยิ่งขึ้น

เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต่างก็ต้องการให้พระเลขานุการ รู้จักคิดงานเป็น ทำงานได้ เมื่อมีปัญหาก็ได้ถามวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่ต้องคิดอยู่ในกรอบแห่งความถูกต้อง คุณสมบัติในส่วนนี้ แม้จะไม่มีเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์รูปใดได้ให้สัมภาษณ์ไว้ก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำปฏิบัติส่วนนี้ไปใช้ในการทำงาน

5. ประหยัด

พระอานนท์ มีอุปนิสัยประหยัด รู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้อย่างรู้คุณค่า การรู้จักประหยัด ก็เป็นคุณสมบัติที่พระเลขานุการคณะสงฆ์ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ดังที่พระอานนท์ได้ประพฤติปฏิบัติ เพราะในการทำงาน ถ้าพระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่รู้จักประหยัดแล้ว ก็จะมีค่าใช้จ่ายในสำนักงานมาก เป็นการเพิ่มภาระโดยไม่จำเป็น

6. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ความเอื้อเฟื้อ คือความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ความมีอหิมาศย์กว้างขวาง ตัดความตระหนี่เสียสละ เสียสละสมบัติส่วนตัว และความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ผู้อื่น ด้วยการเอื้อเฟื้อบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความเอื้อเฟื้อนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม

คุณสมบัติส่วนนี้ พระอานนท์ได้ปฏิบัติให้เห็นปรากฏในการทำงานซึ่งถือเป็นตัวอย่างที่ดี จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ต้องการคุณสมบัติของพระเลขานุการ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ มีน้ำใจไมตรีต่อผู้อื่น

7. มีจิตเมตตาอนุเคราะห์พระภิกษุผู้อาวุช

พระอานนท์ โดยอุปนิสัยแล้ว เป็นผู้ที่มิมีจิตใจดงาม เป็นผู้ที่มีน้ำใจเมตตาผู้อื่นเสมอ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเราตลอดเวลา เช่น คอยไต่ถามความเป็นไปของพุทธบริษัท เมื่อทราบว่า พระภิกษุรูปใดอาพาธ มักไปเยี่ยมอยู่เสมอ หรือไม่ก็ทูลเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยม แม้แต่คฤหัสถ์ เมื่อท่านทราบว่าเจ็บไข้ ท่านก็ไปเยี่ยมไข้อยู่เสมอ

ผู้วิจัยคิดว่า พระเลขานุการ ต้องมีความสนใจใส่ใจในเรื่องนี้ เพราะ จะเป็นผลดีแก่งานที่ทำ ทั้งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้ปกครองของผู้บังคับบัญชาของตน อีกด้วย

ส่วนคุณธรรมที่พระอานนท์ปฏิบัติในฐานะพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่พระเลขานุการปัจจุบัน ควรนำมาปรับใช้ในการทำงาน ได้แก่

1. มีความจงรักภักดี

ความจงรักภักดี และความเคารพรักในพระพุทธเจ้า พระอานนท์ มีอยู่เหลือจะพรรณนา ขอมสละแม้แต่ชีวิตของท่านเพื่อพระพุทธองค์ได้อย่างอาภัพ

ผู้วิจัยเห็นว่า ความจงรักภักดีนั้น เป็นสิ่งที่ดีเลิศกว่าคุณธรรมธรรมข้อใด เพราะ จะทำให้มีความอบอุ่นใจ มีความไว้วางใจเชื่อใจต่อกัน ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบัน ก็ควรน้อมนำคุณธรรมที่สั่งงามของพระอานนท์มาใช้ในการทำงาน โดยมีความจงรักภักดีต่อพระผู้บังคับบัญชาของตน

2. กตัญญูกตเวทิตะ

ความกตัญญูกตเวทิตะ ถือเป็นเครื่องหมายแห่งคนดี พระอานนท์ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องนี้ มิใช่เพียงปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า และพระมหาเถระ เท่านั้น แม้แต่ผู้น้อยกว่าท่านก็ปฏิบัติเช่นกัน

คุณธรรมข้อนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ความกตัญญูกตเวทิตะ มีแก่ผู้ใด ผู้นั้นก็เป็นบุคคลที่น่าคบหาค้าสมาคมด้วย พระอานนท์ถือเป็นต้นแบบที่ดีในเรื่องนี้ พระเลขานุการจึงควรมีความกตัญญูกตเวทิตะ

3. มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิจ

พระอานนท์ แม้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศ และอยู่ถวายงานใกล้ชิดพระพุทธเจ้า ท่านก็ไม่สำคัญตนว่าดีวิเศษกว่าผู้อื่น กลับแสดงบทบาทให้เห็นว่าท่านมีความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เป็นนิจ

ความอ่อนน้อมถ่อมตน ถือเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จอย่างหนึ่ง เพราะ ผู้ที่รู้จักวางตนได้ถูกกาลเทศะ ไม่เย่อหยิ่ง ไม่อวดดี พูจาไพเราะ มีสัมมาคารวะ ย่อมเป็นที่รักของ คนทั่วไปพระอานนท์ถือว่าเป็นผู้ที่วางตนเหมาะสมไม่สำคัญตนว่าเหนือกว่าผู้อื่น ซึ่งพระเลขาณูการ ปัจจุบัน ก็ควรน้อมนำปฏิปทาของท่านที่ได้ทำไว้เป็นแบบอย่างที่ดีงามมาใช้ในการทำงาน ก็จะได้รับ การยอมรับจากผู้ร่วมงานมากยิ่งขึ้น

4. ใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงาน

สิ่งหนึ่งที่พระอานนท์ ถือเป็นหลักในการทำงานด้านเลขานุการ คือยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แล้วนำมาพิจารณา ถ้าเห็นว่า เรื่องนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์สูงสุด ต้องคัดสรรสิ่ง ก็น้อมนำมาใช้ในการทำงาน

การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่ความสำเร็จ แก่ผู้ปฏิบัติ เพราะการรับฟังความคิดเห็นของคนหลาย ๆ คน ย่อมได้แนวความคิดใหม่ ๆ จากการ ศึกษาวิจัยการทำงานของพระอานนท์ในตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก หรือพระเลขาณูการ พบว่า บางครั้ง ท่านก็ถูกตำหนิตั้งจากพระพุทธเจ้า จากพระมหาเถระ และคณะสงฆ์ซึ่งท่านก็ยอมรับโดยคุณุญแล้ว นำมาแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ๆ พระเลขาณูการปัจจุบัน ก็ควรยึดแนวทางของพระอานนท์ อย่าถือทิฐิ มานะว่าเรารู้แล้ว เข้าดีใจแล้ว ซึ่งนั่นอาจจะไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องก็ได้

5. มีความขยันอดทน

คุณธรรมในส่วนนี้ พระอานนท์ได้แสดงให้เห็นอย่างประจักษ์ในช่วงที่ท่านอยู่ ถวายงานพระพุทธเจ้าตลอดระยะเวลา 25 ปี อุทิศแรงกายแรงใจทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ

พระอานนท์ ถือว่า เป็นต้นแบบที่ดีในเรื่องนี้ความขยันอดทน บุคคลจะประสบความสำเร็จช้าหรือเร็วก็ขึ้นอยู่กับความขยันและอดทนว่าใครจะมีมากกว่ากัน พระเลขาณูการ ปัจจุบันก็ควรตั้งตนอยู่ในคุณธรรมข้อนี้ให้มากที่สุด

6. มีความละเอียดรอบคอบรับผิดชอบสูง

ความละเอียดรอบคอบ ถือว่าเป็นคุณสมบัติอย่างแรกในการนำพาไปสู่ความสำเร็จ และที่สำคัญต้องมีความรับผิดชอบในการทำงาน จะเห็นว่าพระอานนท์ มีความละเอียดรอบคอบ และมีความรับผิดชอบเอาใจใส่ในงานต่าง ๆ

ผู้วิจัย เห็นว่า ความละเอียดรอบคอบ เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้ทำอะไร ผิดพลาดน้อย หรือ ไม่ผิดพลาดเลย ส่วนความรับผิดชอบแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นทำงานด้วยใจ หมั่นเอาใจใส่ในงานที่ทำ ซึ่งพระเลขาณูการปัจจุบัน ควรยึดคุณธรรมข้อนี้มาปฏิบัติเช่นเดียวกับ พระอานนท์

7. ยึดหลักความถูกต้อง เว้นอคติ 4

พระอานนท์ ทำงานยึดหลักความถูกต้อง เว้นจากอคติ 4 มี ฉันทาคติ ลำเอียง เพราะรักใคร่กัน เป็นต้น ท่านตั้งตนอยู่เหนือความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมชั้นสูง ที่ถือปฏิบัติได้ยากสำหรับปุถุชนธรรมดาสามัญ พระเลขาณูการปัจจุบัน เนื่องจากตำแหน่งเลขาณูการเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ สนองงานทุกเรื่องทั้งให้คุณและให้โทษ ดังนั้นพระเลขาณูการจึงต้องตั้งตนอยู่ในความยุติธรรม อย่างเอนเอียงเพราะรัก เพราะโกรธ เพราะหลง ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่ความวิบัติทั้งแก่ตัวพระเลขาณูการ และอาจลามไปถึงเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

ผู้วิจัย เห็นว่าคุณธรรมของพระอานนท์ ทั้ง 8 ข้อนี้ พระเลขาณูการปัจจุบัน ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง และพยายามน้อมนำคุณธรรมที่ดั่งนามของท่านเหล่านี้มาใช้ในการสนองงานเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็จะเป็นประโยชน์แก่การคณะสงฆ์ต่อไป

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท :ศึกษาเฉพาะกรณีของพระอานนท์ ซึ่งมีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ

1.1 เพื่อศึกษาประวัติพระอานนท์ในการปฏิบัติหน้าที่พระเลขานุการของพระพุทธเจ้า

1.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาท และวิธีการปฏิบัติตนของพระอานนท์ในการปฏิบัติ

หน้าที่เป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า

1.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณสมบัติของพระอานนท์ที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระเลขานุการในคณะสงฆ์ไทย

การวิจัยในเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ได้แก่

1.1 ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นต้น

1.2 ศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยการศึกษารวบรวมจากตำราต่าง ๆ ตลอดจนทั้งบทความ เอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท และคุณสมบัติของพระเลขานุการที่พึงประสงค์ โดยคัดเลือกแบบวิธีแบบเจาะจง จำนวน 7 รูป หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลของการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า พระเลขานุการ มีความสำคัญอย่างมากในการบริหารงาน แม้งานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็จำเป็นต้องมีเลขานุการไว้เป็นกำลังสำคัญในการประสานงานเชื่อมโยงระหว่างเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์กับผู้ได้บังคับบัญชาภายในองค์กรสงฆ์นั้น ๆ และทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์บริหารงานของคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

ดังนั้น เลขานุการ ควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานทุกเรื่อง ที่เข้ามาในสำนักงานมีความรับผิดชอบในงานที่ทำอยู่ ทั้งสามารถใช้ความคิดพิจารณาตัดสินใจในขอบเขตงานที่ได้รับมอบหมาย ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมองย้อนไปในสมัยพุทธกาล ผู้ทำหน้าที่ เป็น พุทธอุปัฏฐาก หรือเป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี ไม่ขาดตกบกพร่อง คือ พระอานนท์

พระอานนท์ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุกโกทนศากยราช ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ดังนั้น พระอานนท์ จึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า และที่สำคัญยังเป็นสหชาติ คือเกิดในวันเดือนปีเดียวกันกับพระพุทธเจ้า ท่านออกบวชพร้อมด้วยประยูรญาติ มีเจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายอนุรุทธะ เจ้าชายภัคคฺ์ เจ้าชายกิมพิละ และเจ้าชายเทวทัต พร้อมทั้งอุบาสี รวม 7 คนด้วยกัน ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จนิวัตกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระพุทธบิดา และ พระประยูรญาติ โดยมีพระเพลัฏฐฐีสีเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์

คุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่นของพระอานนท์มีหลายด้าน ได้แก่ มีรูปร่าง บุคลิกดี ใฝ่ใจต่อการศึกษา เป็นพหูสูต ช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม ประหยัด มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีจิตเมตตาอนุเคราะห์แก่ภิกษุผู้อาพาธและเหล่าอุบาสกอุบาสิกาผู้เจ็บไข้

คุณธรรมของพระอานนท์ที่ใช้เป็นหลักในการทำงานเป็นพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า คือ มีความจงรักภักดี กตัญญูตถเวที มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิจ ใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงาน ยึดหลักความถูกต้องวินัยอดคิ 4 มีความขยันอดทน มีความละเอียดรอบคอบ รับผิดชอบสูง

บทบาทของพระอานนท์ในการทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก หรือพระเลขานุการของพระพุทธเจ้า สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทพระเลขานุการส่วนพระองค์ ได้แก่ การถวายงานรับใช้ใกล้ชิดในพุทธกิจประจำวัน มีการถวายน้ำร้อนน้ำเย็น เป็นต้น การถวายงานในพุทธกิจที่ทรงมอบหมายให้ไปดำเนินการเป็นครั้งคราว และการต้อนรับเหล่าพุทธบริษัทที่ต้องการขอเข้าเฝ้า
2. บทบาทพระเลขานุการประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ ได้แก่ (1) บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (2) บทบาทในการสนับสนุนนโยบายและพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ (3) บทบาทในการขานรับนโยบาย (4) บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน (5) บทบาทในการบริหารสำนักงาน (6) บทบาทในการเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า (7) บทบาทในการติดตามงานให้พระพุทธเจ้า (8) บทบาทในการให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่เหล่าพุทธบริษัท (9) บทบาทในการปกป้องพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า และสถาบันสงฆ์
3. บทบาทในการให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์ ได้แก่ การถวายรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ และการถวายรายงานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการบัญญัติวินัย

ภายหลังที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว สงฆ์ได้แต่งตั้งท่านเป็น
กรรมการสงฆ์ร่วมกับพระอรหันต์จำนวน 499 รูป ทำหน้าที่เป็นผู้วิสันนาพระธรรม

บทบาทของพระเลขาณูการปัจจุบันที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ

จากการสัมภาษณ์ เรื่องบทบาท และคุณสมบัติของพระเลขาณูการของคณะสงฆ์ไทย
ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน 7 รูป ต้องการ ได้ข้อสรุป ดังนี้

บทบาทของพระเลขาณูการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ เรียงจากมากไปหาน้อย
ได้แก่ ลำดับแรก คือ (1) บทบาทในการปกป้องผู้บังคับบัญชาและสถาบันสงฆ์ ทั้งรู้จักสร้างภาพพจน์
ที่ดี (2) บทบาทในการทำงานให้เป็นที่ไว้วางใจ (3) บทบาทในการวางตนเป็นผู้ตาม และไม่ทำงานเกิน
หน้าที่ของตน (4) บทบาทในการสร้างงานใหม่ ๆ มีความคิดก้าวหน้า (5) บทบาทในการปรึกษางาน
และติดตามงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และงานคณะสงฆ์ (6) บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
ได้ดี มีไหวพริบปฏิภาณชาญฉลาด (7) บทบาทในการติดต่อประสานงานกับผู้อื่นได้ดี (8) บทบาทใน
การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันสงฆ์ (9) บทบาทในการเสนอข้อมูลต่าง ๆ และถวายข้อคิดเห็น
แก่ผู้บังคับบัญชา และอันดับสุดท้าย (10) บทบาทในการจัดลำดับความสำคัญของงานที่ทำก่อนหลัง

บทบาทที่พระอานนท์ได้กระทำในสมัยพุทธกาลสอดคล้องกับบทบาทต่าง ๆ
ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องการ จึงควรนำบทบาทที่พระอานนท์กระทำร่วมกับความต้องการ
ของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติทำหน้าที่ของพระเลขาณูการปัจจุบัน

พฤติกรรมของพระเลขาณูการของคณะสงฆ์ไทย ที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่ต้องการให้
มีในองค์กรสงฆ์ คือ (1) ทำงานเพราะเห็นแก่อำภิสลาภสักการะ (2) ทำงานโดยไม่กำหนดแผนงาน
ล่วงหน้า (3) ไม่รับผิดชอบงาน ขาดการเอาใจใส่ (4) ทำงานบกพร่องไม่รอบคอบ (5) ใช้อำนาจเกิน
ขอบเขต ปฏิบัติหน้าที่เกินบทบาท (6) ไม่ให้เกียรติผู้อื่น (7) ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานต่อ
ผู้บังคับบัญชาและองค์กรสงฆ์ และ (8) ไม่รู้จักพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ

คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระเลขาณูการที่คณะสงฆ์ต้องการ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ
(1) ใฝ่หาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการทำงานอยู่เสมอ (2) มีความรอบรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
และมีประสบการณ์ทำงานด้านเลขานุการ (4) มีบุคลิกดี มีมนุษยสัมพันธ์ (5) มีความละเอียด
รอบคอบ และมีความรับผิดชอบสูง (6) มีอุปนิสัยรักการทำงานด้านบริการ (7) ใจกว้างยอมรับฟังคำ
ติชมของผู้อื่น และอันดับสุดท้าย (8) รู้จักและเข้าใจผู้บังคับบัญชา ซึ่งเมื่อนำคุณสมบัติเหล่านี้ไป
เปรียบเทียบกับคุณสมบัติของพระอานนท์ในด้านคุณสมบัติและคุณธรรมแล้ว พบว่าสอดคล้องกันอีก
จึงน่าจะเป็นคุณสมบัติและคุณธรรมที่พระเลขาณูการปัจจุบันควรสร้างเสริมให้มีเพื่อพัฒนางานและ
การพัฒนาตนเองต่อไป

2. อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์บทบาท คุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่น และคุณธรรมของ พระอานนท์ในการทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก หรือพระเลขานุการ จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก และอรรถกถา ในส่วนบทบาท สามารถแยกเป็นบทบาทที่ท่านทำในขณะที่ พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ได้แก่ บทบาทพระเลขานุการส่วนพระองค์ บทบาทพระเลขานุการ ประจำตำแหน่งพระประมุขสงฆ์ และบทบาทในการให้ข้อมูลในที่ประชุมสงฆ์ และยังมีบทบาทที่ พระอานนท์ได้ทำภายหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว คือเป็นกรรมการสงฆ์ในที่ ประชุมในคราวทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก ผู้วิจัยเห็นว่า การทำหน้าที่พระเลขานุการของ พระอานนท์ เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ผู้วิจัย พบว่าวัตรปฏิบัติของพระอานนท์ที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทาง ในการปฏิบัติงานของพระเลขานุการปัจจุบันที่สำคัญ คือ

2.1 บทบาทที่เป็นต้นแบบที่ดีของพระอานนท์ที่พระเลขานุการปัจจุบันควรถือเป็น แนวทางในการปฏิบัติงาน

การทำหน้าที่ในฐานะพระเลขานุการของพระอานนท์มีมากมายหลายบทบาทที่ สำคัญดัง ได้อธิบายมาแล้ว แต่ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดอันจะเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ อย่างมาก ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบันควรนำไปเป็นต้นแบบในการปฏิบัติงาน คือ *บทบาทในการ สนับสนุนนโยบาย และพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ*

พระอานนท์ถือว่าเป็นผู้ที่ทำงานอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าตลอดเวลา เมื่อมีพุทธ ประสงค์จะทรงทำเรื่องใดเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา พระอานนท์จะเป็นผู้สนอง งานใน เรื่องนั้น ๆ ด้วยความเต็มใจ และมีความมุ่งมั่นเพื่อผลสำเร็จของเรื่องนั้น ๆ การทำงานของ พระอานนท์ ใ้ว่าจะทำในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ก็หาไม่ได้ แม้พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไป แล้ว มีงานบางเรื่องที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบหมายไว้ให้ท่านไปดำเนินการ เช่น รับสั่งให้ท่าน พาสงฆ์ไปลงพรหมทัณฑ์แก่พระภิกษุฉันทะผู้คืออื่น และไปกล่าวอนุโมทนาบุญแก่นายจุนทกัมมารบุตร ผู้ถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้ายแก่พระพุทธเจ้าทรงเสวยก่อน ปรินิพพาน และเมื่อเสร็จภารกิจที่ทรง มอบหมายแล้ว ท่านก็ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเผยแผ่ พระสัทธรรมแก่พุทธบริษัท เป็นการสานต่อพุทธ ปณิธาน ผลงานครั้งยิ่งใหญ่ของพระอานนท์ใน การสนับสนุนนโยบายและพร้อมที่จะทำงานให้สำเร็จ คือการได้รับการคัดเลือกจากสงฆ์ให้ทำหน้าที่วิสัยนาพระธรรม การกระทำงานของพระอานนท์ทุก ๆ บทบาทดัง ได้ยกตัวอย่างมานี้ ล้วนเป็นการสนองนโยบายของพระพุทธเจ้าในการรักษาพระสัทธรรมสร้าง ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ก็ต้องการ

พระเลขานุการ ที่ทำงานเป็นที่ไว้วางใจได้ คือสามารถสนองตามที่มอบหมายให้ไปดำเนินการ และก็นั่นใจว่า งานที่ได้มอบหมายไปแล้วนั้น จักสำเร็จได้ด้วยดี

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทบาทในการสนับสนุนนโยบาย และพร้อมที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ เป็นหลักสำคัญในการทำงานของพระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เพราะว่า พระเลขานุการ ต้องทำงานสนองนโยบายต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชาและต้องพยายามทำ เรื่องนั้น ๆ อย่างสุดความสามารถ เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ องค์กรสงฆ์ที่ผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ อยู่ก็จะมีคุณเจริญก้าวหน้า ผลรวมก็ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงยิ่งขึ้น

2.2 คุณสมบัติของพระอานนท์ที่พระเลขานุการในปัจจุบันควรถือเป็นแบบอย่าง เพื่อการเป็นเลขานุการที่ดี

ผู้วิจัยเห็นว่า คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของพระอานนท์ ที่เหมาะกับสถานการณ์ ซึ่งพระเลขานุการปัจจุบัน ควรนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานด้านเลขานุการ คือ *ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม*

ความเป็นคนช่างคิด ก่อให้เกิดผลงานใหม่ ๆ อยู่เสมอ หรืองานที่ทำอยู่นั้นก็จะดีขึ้นเพราะรู้จักหาวิธีการใหม่ ๆ มาพัฒนางาน รู้จักสังเกต คือรู้จักกำหนดจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่เลขานุการต้องมี เพราะแสดงถึงว่าเป็นคนรอบคอบ เก็บรายละเอียดได้ดีในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็สถานที่ รูปพรรณสัณฐานของคน เป็นต้น ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการวิเคราะห์งานวิเคราะห์คนได้ดี และอุปนิสัยช่างถาม คือถามในสิ่งที่ควรถาม และเป็นประโยชน์ ถือเป็นหัวใจในการทำงาน เพราะถ้ามีความสงสัยไม่แน่ใจในเรื่องใด ๆ ต้องสอบถามให้รู้แจ้งก่อน แล้วค่อยดำเนินการ พระอานนท์ ถือว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ครบสูตรดังที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ พบว่า ต้องการพระเลขานุการที่รู้จักคิดงานเป็น มิใช่ทำงานตามคำสั่งเท่านั้น ต้องมีการคิดงานแล้วนำเสนอให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณา

คุณสมบัติช่างคิดช่างสังเกตช่างถามจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญลำดับแรกที่พระเลขานุการควรนำไปเป็นแบบอย่างเพื่อพัฒนาให้เป็นเลขานุการที่ดี

2.3 ด้านคุณธรรมของพระอานนท์ที่เป็นต้นแบบควรแก่การนำไปปฏิบัติของพระเลขานุการปัจจุบัน

จากการได้ศึกษาวิจัยถึงคุณธรรมที่พระอานนท์ยึดถือเป็นหัวใจในการทำงานในตำแหน่งพระเลขานุการของพระพุทธเจ้ามีหลายประการ แต่ผู้วิจัยขอยกข้อที่สำคัญที่สุด คือ *ยึดหลักความถูกต้อง เว้นอคติ 4*

พระอานนท์ ทำงานยึดหลักความถูกต้อง มิใช่ถูกใจ รู้ว่าสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ คุณธรรมในข้อนี้ แม้จะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะคนเรามักตกอยู่ในอคติ 4 ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง เหตุเพราะใจไม่เป็นกลางนั่นเอง ใจของคนเราถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต จะทำดี ทำชั่ว เป็นคนดี คนชั่ว ก็อยู่ที่ใจทั้งสิ้น อคติ 4 คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน จึงยอมให้ทรัพย์สินเงินทอง ยศถาบรรดาศักดิ์ เพราะเรารักเขา โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน จึงไม่ยอมให้สิ่งอะไร ๆ เพราะไม่ชอบเขา โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา จึงยอมให้สิ่งต่าง ๆ เพราะไม่รู้ความจริง เข้าตำรารักจนหลง และ ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว จึงให้สิ่งต่าง ๆ แก่เขา เพราะกลัวเขาไม่รักบ้าง กลัวผู้อื่นจะว่าบ้าง ซึ่งพระอานนท์ไม่มีพฤติกรรมเช่นนี้ ในประวัติการทำงานของท่าน พบว่า พระอานนท์ทำงานด้วยความเที่ยงตรงซื่อสัตย์สุจริต คุณธรรมในข้อนี้ แม้ปุถุชนคนทั่วไปจะทำได้ยาก แต่ผู้วิจัยเห็นว่า คุณธรรมข้อนี้ จะเป็นหลักในการปกครองคนได้เป็นอย่างดี ตัดความไม่ยุติธรรม เสริมสร้างความสามัคคี ความยอมรับนับถือกันและกันระหว่างผู้ร่วมงาน ก่อให้เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกันทำงาน และก่อให้เกิดความหวังในหน้าที่การงานว่าจะต้องเจริญก้าวหน้าต่อไปภายภาคหน้า ฉะนั้น พระเลขาณุกการปัจจุบัน ควรยึดคุณธรรมข้อนี้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานก็จะเป็นการสร้างความอุ่นใจแก่ผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ภายใต้ปกครองของผู้บังคับบัญชาของตนยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยเห็นว่า คนจะดีต้องดีจากภายในก่อน เมื่อจิตใจดี ก็จะส่งผลมาที่การพูด การกระทำที่ดี บางคนทำงานเก่งมาก แต่ขาดคุณธรรมจริยธรรม แม้จะมีคุณสมบัติที่ดี ก็อาจจะก่อความเสียหายแก่องค์กรสงฆ์ก็ได้ ฉะนั้น พระเลขาณุกการต้องยึดหลักคุณธรรมของพระอานนท์ไว้เป็นครูในการทำงาน ซึ่งกล่าวโดยสรุปคุณธรรมของพระอานนท์ คือ

1. สติ เป็นผู้ไม่ประมาท ไม่เพลิน ไม่ลืมตัว
2. คติ เป็นผู้มีแนวทางปฏิบัติเฉพาะตัว เช่น รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ฯลฯ
3. มติ เป็นผู้มีความรู้ ความคิด สามารถใช้ตัวเองเป็น เตือนตัวเองได้
4. ธิติ เป็นผู้มีความเพียร มีความขยัน ไม่ทิ้งงาน
5. ขันติ เป็นผู้มีความอดทน อดกลั้น

เมื่อพระเลขาณุกการของคณะสงฆ์ไทย แม้จะพ้นจากตำแหน่งเลขาณุกการแล้ว ก็สามารถนำปฏิปทาที่งดงามของพระอานนท์ที่ท่านปฏิบัติภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วมาปฏิบัติ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยกันทะนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงสถิตอยู่คู่กับประเทศชาติของเราสืบไป

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาการวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอานนท์ ซึ่งให้เห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่พุทธอุปัฏฐากหรือพระเลขานุการถวายการรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า นั้น เป็นบทบาทที่ควรแก่การยึดถือเป็นต้นแบบ โดยให้ผู้ที่ทำหน้าที่พระเลขานุการคณะสงฆ์ไทยนำไปปฏิบัติ เพราะทั้งบทบาทและจริยวัตรที่เหมาะสมงดงามของพระอานนท์นั้น ก่อให้ประโยชน์ต่อตัวพระอานนท์เอง และผู้บังคับบัญชาคือพระพุทธเจ้าตลอดจนเพื่อนร่วมองค์กรสงฆ์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางให้แก่คณะสงฆ์ไทยได้นำไปศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม อันเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย อันอาจจะก่อประโยชน์แก่ทางด้านเลขานุการของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ดังนี้

1. คณะสงฆ์ไทยควรกำหนดเป็นนโยบายหลักให้มีการศึกษาอบรมวิชาเลขานุการอย่างจริงจัง อย่างน้อยปีละครั้ง เพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะในการทำงาน และจะได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระเลขานุการด้วยกัน และเพื่อสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุผู้ที่เคยเป็นพระเลขานุการแล้วหรือกำลังจะเป็นพระเลขานุการ ให้มีความรู้ด้านต่าง ๆ อาทิ เรื่องการร่างหนังสือโต้ตอบ เรื่องบทบาทหน้าที่ของพระเลขานุการ โดยยึดพระอานนท์เป็นต้นแบบดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ เรื่องการต้อนรับ อาคันตุกะ เรื่องการใช้ถ้อยคำให้ถูกต้อง เช่น ภาษาเขียน ภาษาพูด สรรพนามราชาศัพท์ ลักษณะนาม และถ้าเป็นไปได้ควรจะสามารถพิเศษเป็นพิธีกรในงานต่าง ๆ ได้ และที่สำคัญคณะสงฆ์ไทยควรจัดทำคู่มือเลขานุการเกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ เพื่อใช้เป็นคู่มือในการทำงาน เป็นต้น

2. ควรยกฐานะพระภิกษุผู้ทำหน้าที่เลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทุกระดับขึ้นเป็นพระสังฆาธิการ¹ หรือมีสิทธิเทียบเท่าพระสังฆาธิการ โดยออกเป็นกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยเรื่อง การแต่งตั้งถอดถอนเลขานุการของคณะสงฆ์ไทย หรือจะออกเป็นระเบียบมหาเถรสมาคมเทียบกับตำแหน่งพระสังฆาธิการก็ได้ ซึ่งกฎหมายเถรสมาคมวรรคที่สองได้เปิดช่องไว้แล้ว หรือจะ

---

¹ ข้อที่ 4 ในกฎหมายเถรสมาคมนี้ พระสังฆาธิการ คือพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้ 1. เจ้าคณะใหญ่ 2. เจ้าคณะภาค 3. รองเจ้าคณะภาค 4. เจ้าคณะจังหวัด 5. รองเจ้าคณะจังหวัด 6. เจ้าคณะอำเภอ 7. รองเจ้าคณะอำเภอ 8. เจ้าคณะตำบล 9. รองเจ้าคณะตำบล 10. เจ้าอาวาส 11. รองเจ้าอาวาส 12. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ส่วนตำแหน่งที่เรียกอย่างอื่น จะได้รับระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดเทียบเท่ากับตำแหน่งที่กล่าวแล้ว

ดำเนินการด้วยวิธีใด ๆ ซึ่งไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หรือกฎหมายตราสามดวงฉบับนั้น ๆ ถ้าทำได้ก็จะเป็นการสร้างมรดกใหม่แก่วงการคณะสงฆ์ไทย ซึ่งผลที่ได้เท่ากับเป็นการรักษาบุคลากรที่มีคุณค่า คือมีความรู้ ความสามารถ ผ่านประสบการณ์ในการทำงานไว้ช่วยงานคณะสงฆ์ต่อไป และยังสร้างขวัญกำลังใจให้แก่พระผู้ทำหน้าที่เลขานุการที่เป็นมาแล้วหรือกำลังจะเป็น เพราะที่ผ่านมามีเมื่อผู้ปกครองสงฆ์พ้นจากตำแหน่งจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม พระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์นั้น ๆ ย่อมพ้นจากตำแหน่งไปด้วย และถูกทอดทิ้งหลงลืมไปกับกาลเวลา

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะหัวข้อเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

1. การวิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว
2. การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการบำเพ็ญบารมีธรรมที่ปรากฏในชาดกต่าง ๆ ซึ่งมีมากกว่า 131 เรื่อง
3. การวิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ในตำแหน่งเอตทัคคะที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง
4. การศึกษาวิเคราะห์คตินิยมของพระอานนท์ที่กล่าวไว้ในโอกาสต่าง ๆ ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่หรือภายหลังที่เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว
5. การศึกษาวิเคราะห์วิธีการโต้ตอบปัญหาของพระอานนท์กับบุคคลทั่วไปที่อยู่นอกพระพุทธศาสนาทั้งก่อนหรือหลังที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2523) *พุทธศาสนาสำหรับประชาชน ตอน 3*
กรุงเทพมหานคร การศาสนา
- _____ . ฝายปรีชิตปกรณ (2529) *พุทธกิจ 45 พรรษา* กรุงเทพมหานคร การศาสนา
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2530) *ประวัติพระสาวก เล่ม 1* กรุงเทพมหานคร
คุรุสภาลาดพร้าว
- _____ . (2542) *คู่มือพระสังฆาธิการ* กรุงเทพมหานคร การศาสนา
- เกิด ธนชาติ (2513) *คลังปรีชิตธรรม เล่ม 2* กรุงเทพมหานคร เลียงเชียงจงเจริญ
- ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา มหาจุฬาเตปิฎก เล่ม 26 (2500),
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ขุททกนิกาย ทสก เอกาทสกนิปาต มหาจุฬาเตปิฎก เล่ม 32 (2500),
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ ฆมมปท อุทาน อิติวุตตก สุตตนิปาต มหาจุฬาเตปิฎก เล่ม 25 (2500)
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- คณะสงฆ์ (2515) *พระสาวกนิพพาน* พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในงานออกเมรุพระศพสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
17 มิถุนายน 2515 กรุงเทพมหานคร กรมการศาสนา
- คณาจารย์ (2514) *อสีติมหาสาวกนิพพาน* กรุงเทพมหานคร วิทยาการ
- ทรงสมร คชเลิศ (2530) *การเลขานุการ และการจัดสำนักงาน* กรุงเทพมหานคร วี.จี. ฟรินเตอร์
- ทีฆนิกาย มหาอคค มหาจุฬาเตปิฎก เล่ม 10 (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ทีฆนิกาย สีลกฺขนฺชวคฺค มหาจุฬาเตปิฎก เล่ม 9 (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ทีฆนิกาย ปาฎิกวคฺค ฉบบ สยามรฎฐสุส เตปิฎก เล่ม 1(2502) กรุงเทพมหานคร
มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ทีฆนิกาย มหาอคค ฉบบ สยามรฎฐสุส เตปิฎก เล่ม 10 (2502) กรุงเทพมหานคร
มหามกุฏราชวิทยาลัย

- ธรรมปาละ (2533) *ปรมุตที่ปนิยา นาม ขุพุทธนิกายภูฏกถาย เถรคาถาวณณา ปฐโม ภาค*
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____ . (2533) *ปรมุตที่ปนิยา นาม ขุพุทธนิกายภูฏกถาย เถรคาถาวณณา ทุตติโย ภาค*
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____ (2533) *ปรมุตที่ปนิยา นาม ขุพุทธนิกายภูฏกถาย อุทานวณณา กรุงเทพมหานคร*
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- บรรจบ บรรณรุจิ (2536) *อสีติมหาสาวก* กรุงเทพมหานคร ธรรมสภา
- _____ . (2532) “การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องอสีติมหาสาวกกับการบรรลุตระธรรม”
วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประไพ งามแดน (2549) “การศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่เป็นจริงและที่ควรจะเป็นของ
เลขานุการผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรอดศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- ปรารมภ์ นพคุณ (2543) “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเลขานุการ” ใน *เอกสารสอนชุดวิชาเทคนิค*
เลขานุการ บทที่ 1 หน้า 2 กรุงเทพมหานคร สถาบันราชภัฏสวนดุสิต
คณะวิทยาการจัดการ
- พระบุญรอด ปุสุสวโร (สิงห์สุ) (2550) “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอานนท์ในฐานะ
พุทธอุปฐาก” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม) (2537) “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผย
แผ่พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระไตรปิฎก (2535) *ประวัติและความสำคัญ* ในงานสัปดาห์สมโภชพระไตรปิฎก
และอรรถกถา เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญ
พระชนมายุพรรษา 5 รอบ 12-20 กันยายน 2535 กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พระไตรปิฎก และอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม (2530) กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระเทพวิสุทธิเวที (ไสว สุจิตฺโต) (2532) *วิชาการเลขานุการ พิมพ์ครั้งที่ 5* กรุงเทพมหานคร
วิชั่นอาร์ต คอร์ปอเรชั่น

- พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) (2524) *พระอานนทเถระ* กรุงเทพมหานคร ประยูรวงศ์
 _____ . (2528) ตำนานพระอรหันต์ 8 ทิศ ขวพุทธชลบุรี ในพระสังฆราชูปถัมภ์จัดพิมพ์
 เป็นธรรมบรรณาการ ในงานพระราชเพลิงศพ พระครูอุดมวิซชการ (เหมือน อินทโชติ)
 อดีตเจ้าอาวาส วัดกำแพง อ.เมือง จ.ชลบุรี
- พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) (2528) *พุทธประวัติที่ศนศึกษา* จัดพิมพ์ 3 กรุงเทพมหานคร
 โครงการมูลนิธิ หอไตรวัดสุทัศน์
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปยุโธ) (2553) *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2*
 กรุงเทพมหานคร สหธรรมิก
 _____ . (2553) *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สหธรรมิก
- พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2534) *พุทธานุพุทธประวัติ* พิมพ์ครั้งที่ 3
 กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระมหาอดิศักดิ์ อธิฉนฺโน (2507) *ประวัติ และผลงานของพระอานนทพุทธอุปัฏฐาก*
 กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลูิตญาโณ) (2533) *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*
 กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2528) *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*
 กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระสิริมงคลจารย์ (2508) *มงคลคฤที่ปนิยา ปฐโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระพุทธทัตตะ (2533) *มธุรสถวิลาลินียา นาม ขุททกนิกายฎฐกถาย พุทธร่วมสนทนา*
 กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระพุทธโฆสาจารย์ (2533) *ชาตกฏฐกถา ปฐโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2533) *ชาตกฏฐกถา ตติโย ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2533) *ชาตกฏฐกถา ปญจโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2533) *ชาตกฏฐกถา ฉกฐิ ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2533) *ชาตกฏฐกถา สุตโตโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2533) *ชาตกฏฐกถา อฎฐโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . (2523) *ชมมปทฎฐกถาย ปฐโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
 _____ . (2528) *ชมมปทฎฐกถาย ทติโย ภาค* กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
 _____ . (2527) *ชมมปทฎฐกถาย ตติโย ภาค* กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย
 _____ . (2521) *ชมมปทฎฐกถาย สุตโตโม ภาค* กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย

พระพุทธรูปทองคำ (2523) *ชมรมปทกฐกถาย อภิสฐโม ภาค* กรุงเทพมหานคร

มหามกุฏราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *ปปลงสูทนิยา นาม มชฌิมนิกายกฐกถาย มูลปณณาสกวงณณา ทุตโย*
ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *ปปลงสูทนิยา นาม มชฌิมนิกายกฐกถาย อุปรปณณาสกวงณณา ตติโย*
ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *มโนรทปฐณียา นาม องคุดตริกนิกายกฐกถาย เอกกนินิปาทวงณณา*
ปฐโม ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *มโนรทปฐณียา นาม องคุดตริกนิกายกฐกถาย ทุกาทินิปาทวงณณา ทุตโย*
ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *มโนรทปฐณียา นาม องคุดตริกนิกายกฐกถาย ปณจกาทินิปาทวงณณา ตติโย*
ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สมนุตปาสาทิกาย นาม วินยปฎกฐกถาย ปาราชิกวงณณา ปฐโม*
ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2522) *วินยปฎกฐกถาย ปาราชิกวงณณา ตติโย ภาค* กรุงเทพมหานคร
 มหามกุฏราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สารตถปกาสินียา นาม สยุดตริกนิกายกฐกถาย สคาถวงควงณณา ปฐโม ภาค*
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สารตถปกาสินียา นาม สยุดตริกนิกายกฐกถาย นิตานวงคขนวงควงณณา*
ทุตโย ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สารตถปกาสินียา นาม สยุดตริกนิกายกฐกถาย สทายตวงคคมหาวารวงควงณณา*
ตติโย ภาค กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สมวงควลิตาสินียา นาม ที่มณิกายกฐกถาย สีสกวงนวงณณา ปฐโม ภาค*
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . (2533) *สมวงควลิตาสินียา นาม ที่มณิกายกฐกถาย มหาวงควงณณา ทุตโย ภาค*
กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปริยัติ (2553, 25 พฤษภาคม) เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร สัมภาษณ์โดย

พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดคูยาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดกำแพงเพชร

- พระเทพปริยัติเมธี (2553, 10 มิถุนายน) เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ สัมภาษณ์โดย
พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดนครสวรรค์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง
จังหวัดนครสวรรค์
- พระเทพรัตนกวี (2553, 25 กรกฎาคม) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์โดย
พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดเพชรบูรณ์
- พระธรรมกิตติวงศ์ ราชบัณฑิต (2553, 19 มิถุนายน) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม สัมภาษณ์โดย
พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง
กรุงเทพมหานคร
- พระธรรมรัตนดิลก (2553, 28 เมษายน) ตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์
เทพวราราม สัมภาษณ์โดย พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดสุทัศน์
เทพวราราม แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- พระเมธีธรรมประนาท (2553, 18 มิถุนายน) ตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร
สัมภาษณ์โดย พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดท่าหลวง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- พระราชวชิรเมธี (2553, 20 พฤษภาคม) ตำแหน่งหน้าที่รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สัมภาษณ์โดย พระประสิทธิ์สุตคุณ สถานที่สัมภาษณ์วัดพระบรมธาตุ ฯ
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
- ภรณี วินิจชัยกุล (2546) *เสนาแก่่าเกล้าอยุธยา* กรุงเทพมหานคร เอช อาร์ เซนเตอร์
- มณฑา จินดาวัดนะ (2545) “แนวทางการพัฒนาอาชีพเลขานุการ” สารนิพนธ์พัฒนาแรงงาน
และสวัสดิการมหาดบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มชุฉิมนิกาย อุปริปัญญาสก *มหาจุฬาเตปิฎกั* เล่ม 13 (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มชุฉิมนิกาย อุปริปัญญาสก *มหาจุฬาเตปิฎกั* เล่ม 14 (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ยุพา วัฒนศักดิ์กุล (2549) “การใช้สารสนเทศของเลขานุการ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ราชบัณฑิตสถาน (2542) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* กรุงเทพมหานคร นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์

- รัตนา อัสวานวัตร (2540) “สมรรถนะของเลขานุการกับการจัดการสำนักงานอัตโนมัติ”
 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาบริหารอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- วสิน อินทสระ (2540) *พระอานนท์พุทธอนุชา พิมพ์ครั้งที่ 9* กรุงเทพมหานคร สร้างสรรค์บุ๊ค
 วินยปิฎก มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 (2500) กรุงเทพมหานคร
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*
 วินยปิฎก มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วินยปิฎก จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . *ฉบับ สยามรัฐสุด เติบโต เล่ม 7 (2502) กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย*
- ศรีสุดา สันธิโยธิน (2539) “สมรรถนะในการปฏิบัติงานของเลขานุการในสถานประกอบการ
 เพื่อการส่งออก ในสภาพที่เป็นจริงและควรจะเป็น ตามความคิดเห็นของบังคับบัญชา”
 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาบริหารอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- สี่ยุตติภาย สคาถวคค *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 16 (2500) กรุงเทพมหานคร*
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 _____ . *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 19 (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*
- สี่ยุตติภาย นิทานวคค *ฉบับ สยามรัฐสุด เติบโต เล่ม 16 (2502) กรุงเทพมหานคร*
 มหามกุฏราชวิทยาลัย
- สมเด็จพระประมัญชาธิราช (2523) *พระปฐมสมโพธิกถา* กรุงเทพมหานคร การศาสนา
 สมเด็จพระสังฆราช (สา) (2532) *พุทธประวัติ พิมพ์ครั้งที่ 43* กรุงเทพมหานคร
 มหามกุฏราชวิทยาลัย
- สมพงษ์ พุทธเจริญ (2538) *การเลขานุการ* กรุงเทพมหานคร เทพรัตน์การพิมพ์
- สมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย (2546) *ความเป็นมาของสมาคมเลขานุการสตรี
 แห่งประเทศไทย หนังสือประจำปี 2001-2003* กรุงเทพมหานคร เอ็ดเวอร์ไทซิ่ง
 แอนด์ มีเดียคอนตัสเต็ซ
- สายัณฑ์ จันทร์วิภาสวงศ์ (2528, 8 กุมภาพันธ์) “บางครั้งก็ฟังเพราะเลขานุการได้เหมือนกัน”
 ผู้จัดการ หน้า 171-172
- สุพัตรา สุภาพ (2538) *สู่ความสำเร็จอาชีพเลขานุการ* กรุงเทพมหานคร อรุณสวัสดิ์

- สุภาณี เอาทองทิพย์ (2546) *การเลขานุการ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1* กรุงเทพมหานคร
ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ
- หทัยกร พันธุ์งาม (2540) “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเลขานุการในสังคมสารสนเทศ”
ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกธุรกิจศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
- อุษณีย์ ตูลาบดี (2536) *สู่ความสำเร็จของเลขานุการมืออาชีพ* กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์ธรรมนิติ
- องคุตตรนิทาย เอกก ทุก ดิกนิปาต *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 20* (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- องคุตตรนิทาย จตุตถดิกนิปาต *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 21* (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____ . *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 22* (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____ . *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 23* (2500) กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- องคุตตรนิทาย ทสภ เอกาทสภดิกนิปาต *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 24* (2500) กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- องคุตตรนิทาย ดิกนิปาต ฉบับ *สยามรัฐสส เตปิฎกกฎฐกถา เล่ม 20* (2502) กรุงเทพมหานคร
มหามกุฏราชวิทยาลัย
- Bosticco, Mary. (1973). *Top Secretary*. London: Redwood Press.
- Levinson (1964 : 284 -285) อ้างถึงในสมทรง ทิพย์ไกรสร (2537) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการ
แก้ปัญหาการให้บริการแนะแนวโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 12 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
- Lovely, Yvonne. (1978). *Building A Strong Executive/Secretary in Team Practical
Procedures*. 3rd ed. Columbus: McGraw-Hill.
- Place and Hicks, Charles. (1964) *The Role of Secretary. In College Secretarial
Secretary's : Manual and Guide*. New York: Parker Publishing.
- Sorensen, B. (1974) “The Professional Secretary - Key Asset of The Manager’s Team”
Business Quaterly. 39,3:62. Abstract online ProQuest document 990260 Retrieved
March 2,2004 From [http://80-proquest.umi.com.ezproxy.uow.edu.au:2048/login?&
COPT=U01EPTQmSU5UPTAmREJTPUcw](http://80-proquest.umi.com.ezproxy.uow.edu.au:2048/login?&COPT=U01EPTQmSU5UPTAmREJTPUcw).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

รายนามเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์

	<p>1. พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)</p>
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.9 (เปรียญธรรม 9 ประโยค) -พธ.ด. (พุทธศาสตร์คุณฎีกบัณฑิต กิตติมศักดิ์) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่ง	-เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม -ราชบัณฑิต
	<p>2. พระธรรมรัตนสิก (เชิด จิตคุตุโต)</p>
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.9 (เปรียญธรรม 9 ประโยค) -พธ.ด. (พุทธศาสตร์คุณฎีกบัณฑิต กิตติมศักดิ์) จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่ง	-เจ้าคณะภาค 4 -รองแม่กองธรรมสนามหลวง -ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม
	<p>3. พระเทพปริยัติ (อดุลย์ อมโร)</p>
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.8 (เปรียญธรรม 8 ประโยค) -ศษ.บ จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช -กษ.ม จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำแหน่ง	-เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร -เจ้าอาวาสวัดคูยาง -อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	<p>4. ผศ. ดร. พระเทพปริยัติเมธี (สถิตย์ ลิริธโร)</p>
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.9 (เปรียญธรรม 9 ประโยค) -ศษ.บ.จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช -กศ.ม จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร -พธ.ด. จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่ง	-เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ -เจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ (พระอารามหลวง) -ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

	5. พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินุชโร)
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.7 (เปรียญธรรม 7 ประโยค)
ตำแหน่ง	-เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ -เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ (พระอารามหลวง)
	6. ดร. พระราชวชิรเมธี (วิระ วรรณบุญ)
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.9 (เปรียญธรรม 9 ประโยค) -พธ.บ. จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย -ศษ.บ.จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช -อ.ม จาก มหาวิทยาลัยมหิดล -กศ.ด. จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตำแหน่ง	-รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร -เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ (พระอารามหลวง) -อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยเจตนครสวรรค์)
	7. พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา ปฏิภาณเมธี)
วุฒิการศึกษา	-ป.ธ.9 (เปรียญธรรม 9 ประโยค) -ศษ.บ.จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช -กศ.ม. จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร -รปม. จาก มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
ตำแหน่ง	-เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร -ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง (พระอารามหลวง)

ภาคผนวก ข
บทสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อการวิจัย

ประเด็นหัวข้อสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท:
ศึกษาเฉพาะกรณีของพระอานนท์

ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

1. คุณสมบัติแรกที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกพระเลขานุการ
2. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกพระเลขานุการมาช่วยงานด้านเลขานุการ
  - คุณสมบัติ
  - คุณธรรม
  - พฤติกรรม
3. การทำงานของพระเลขานุการปัจจุบัน ควรมีบทบาทอย่างไร
  - การวางตัว
  - การจะพัฒนาตนเอง
4. บทบาทของพระเลขานุการตามคาดหวังของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์
5. ข้อบกพร่อง หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของพระเลขานุการ มีอะไรบ้าง
6. บทบาทของพระเลขานุการที่ดี
7. บทบาทคุณสมบัติและหลักธรรมของพระอานนท์ที่ควรเป็นต้นแบบของเลขานุการในปัจจุบัน
8. ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนางานด้านเลขานุการของคณะสงฆ์ไทย

ภาคผนวก ค
หนังสือขอสัมภาษณ์

วัดสุทัศนเทพวราราม

เขตพระนคร

กรุงเทพมหานคร

เมษายน 2553

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

กราบเรียน/เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย กระผมปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาโท แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยได้ทำเรื่องขออนุมัติทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การวิเคราะห์บทบาทของพระเลขานุการในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีของ
พระอานนท์ และทางมหาวิทยาลัยได้อนุมัติตามที่ได้ออกไปนั้น

กระผมเห็นว่าในหัวข้องานวิจัยที่จะทำนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของ
พระเลขานุการของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต่อไป และเพื่อให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มี
ประสบการณ์ในการทำงานด้านพระเลขานุการมาแล้ว ได้โปรดเมตตากระผมได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ
บทบาทหน้าที่ คุณสมบัติ และคุณธรรมของพระเลขานุการปัจจุบัน ที่ควรจะมีในการทำงานด้าน
เลขานุการของคณะสงฆ์ เพื่อเติมเต็มในส่วนที่ขาดหรือบกพร่องในการทำงานของพระเลขานุการ

จึงกราบเรียน/เรียนมา เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ ส่วนจะเป็นวันเวลาใด ก็สุดแต่จะ
เมตตาหนดหมายต่อไป

กราบเรียน/เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระประสิทธิ์สุตคุณ)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระประสิทธิ์สุตคุณ
ฉายา	สุภาจาโร
นามเดิม	ฉลอง ฤกษ์นำวี
วัน เดือน ปีเกิด	28 ธันวาคม 2499
สถานที่เกิด	ตำบลบ้านแพน อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
บรรพชาวัน เดือน ปี	13 พฤศจิกายน 2513 ณ วัดโพธิ์ ตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อุปสมบทวัน เดือน ปี	28 เมษายน 2520 ณ วัดโพธิ์ ตำบลบ้านแพน อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วุฒิการศึกษา	- พ.ศ. 2518 นักธรรมชั้นเอก - พ.ศ. 2528 เปรียญธรรม 7 ประโยค - พ.ศ. 2527 ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - พ.ศ. 2541 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำแหน่งปัจจุบัน	- พ.ศ. 2540 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม และเจ้าคณะ 12 - พ.ศ. 2544 เลขานุการรองแม่กองธรรมสนามหลวงฝ่ายธรรมศึกษา - พ.ศ. 2547 เป็นอาจารย์พิเศษบรรยายวิชากฎหมายคณะสงฆ์ และ กฎหมายทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. 2554 หัวหน้าฝ่ายวิชาการสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง
ประสบการณ์	- พ.ศ. 2535 – 2539 เลขานุการรองเจ้าคณะภาค 4 - พ.ศ. 2540 – 2551 เลขานุการเจ้าคณะภาค 4
สมณศักดิ์	- พ.ศ. 2520 พระมหาฉลอง สุภาจาโร - พ.ศ. 2546 พระประสิทธิ์สุตคุณ (พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ)
สถานที่อยู่/ที่ทำงาน	วัดสุทัศนเทพวราราม คณะ 12 (146/12) ถนนบำรุงเมือง แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200